Mesélő házak, mesélő konyhák Kecskeméten

Köszönjük a közreműködést Banczik Róbertnek és Kiss Zsoltnak, akik a kiadványban szereplő épület és tárgyfotókat készítették.

Köszönjük a Kisbugaci Étteremnek, hogy étlapjára tette a „Mesélő házak, mesélő konyhák” menüsort.

A kiadvány elkészítését Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata Városi Támogatási Programja támogatta a város 650 éves évfordulója alkalmából.

MESÉLŐ HÁZAK, MESÉLŐ KONYHÁK KECSKEMÉTEN

SZERZŐK:

Ács Imre

B. Tóth Ferenc

Csuthi Lajosné

Dr. Torma Mária

Hoksza Ildikó

Karácsonyi Zoltánné

Kolozsi R. Gyula

Kovács Béla

Kovácsné Tóth Ibolya

Libor Zoltán

Sárik Szilvia

Vetéssy Katalin

Vincze Zsigmond

Szakmai vezető: Székelyné Kőrösi Ilona

2018.

TARTALOMJEGYZÉK

Családi otthonból múzeum (Hoksza Ildikó)…… …. .9

Polgárház és patika - a Három Gúnár épülete (Dr. Torma Mária) ……23

Kisbugaci Étterem (Sárik Szilvia és B. Tóth Ferenc)……39

145 év történelem a Serfőző utcában (Csuthi Lajosné)…… ……55

Egy ház, ahol hallani a harang hangját (Ács Imre)…… ……69

Ecetgyári bérlakások (Vincze Zsigmond) …… ……83

A Luther-palota története (Kolozsi R. Gyula)…… …… ..93

A Csiperó Ház (Kovácsné Tóth Ibolya)……..113

Egy máriavárosi parasztpolgár család története (Kovács Béla)…… …….133

Szecesszió a villanegyedben (Karácsonyi Zoltánné)…… ……..159

A református bérház és a történelem (Vetéssy Katalin)…… …….183

A Park Étterem tündöklése és bukása (Libor Zoltán)…… ……199

Kedves Olvasó,

Ön egy kézműves könyvet tart a kezében, szeretettel és lelkesedéssel írt meséket házakról és lakóikról. Szerzőinek többsége tanár, de van közöttük hivatalnok és gyógyszerész is. Féléves kutatásuk eredménye ez a kötet.

A Mesélő házak a CédrusNet kecskeméti mintaprogramja. Az egyik legnépszerűbb. Kezdeményezéseink közös mozzanata, hogy tanulási alkalmakat, felfedezéseket, hasznosságélményt kínálnak és megteremtik a közös érdeklődés társulásait. Így történt a Mesélő házak esetében is.

Citizen science, civil tudomány – így nevezik a világban gyorsan terjedő gyakorlatot, amikor természetvédelmi vagy helytörténeti kutatásokban civilek vesznek részt. Rövidebb, hosszabb felkészítés után megfigyeléseket, adatgyűjtéseket vagy kis kutatásokat végeznek a tudomány szolgálatában.

Leírhatatlan, mekkora öröm volt hallgatni a Mesélő házak kis csapatának felfedezéseit, nyomozásait, ahogyan a talált kincseket, fotókat megmutatták. Büszkén kísértük kutatóinkat a várostörténeti sétákon, ahol már alkalmi idegenvezetőként álltak a közönség elé.

13 civil kutató, 12 történet. 12 féle írás. Ki gazdagon, ki pontosan részletekre kiterjedően ír, mások személyesebben, van, aki kicsit elkalandozik a mese szálai között és van szikár, tárgyilagos történet. Mentorunk a kötetben is Székelyné Kőrösi Ilona történész.

Reméljük, a kecskemétiek szívesen forgatják a fotókkal illusztrált, érdekes történeteket és talán mások is kedvet kapnak a civil kutatáshoz.

Kellemes olvasást kívánok!

Sárközy Erika
a CédrusNet programok vezetője

KECSKEMÉTI MIKROTÖRTÉNELEM

Kecskeméten az elmúlt hónapokban a Mesélő házak program keretében hiánypótló kutatás kezdődött. Civil kutatók tizenkét kecskeméti lakóház történetének feltárására vállalkoztak, természetesen az egykor ott élt, szerencsés esetben ma is ott lakó családjuk bemutatásával együtt. A téma és a helyszín kiválasztásának elsődleges szempontja minden esetben a családi kötődés, a személyes érintettség volt. Ez adta a motiváló erőt és kitartást az intenzív gyűjtést, kutatómunkát és sok-sok időt igénylő mélyfúrásokhoz.

Rendhagyó városnéző séta és helyszíni bemutatás keretében, valamint előadásokon már beszámoltak ennek a mélyfúrásnak az eredményéről, amit jelen kiadványban szélesebb közönség számára is közzétesznek. Aki eddig esetleg kételkedett abban, hogy egy városban egyetlen épület és a benne élők históriája másokat is érdekelhet, azt az eddigi fórumok sikere meggyőzhette.

Az elkészült írásokat nehéz lenne besorolni műfaj és szakterület szerinti szigorúan vett kategóriákba. Ami mindegyikre érvényes: gazdagítja a helytörténeti ismereteket, része a várostörténetnek. A történetírásban polgárjogot nyert kifejezéssel: tanulságos mikrotörténelem. A mikrotörténelem – ahogyan a ma már nálunk is elterjedt társadalomtörténeti irányzat művelői megfogalmazták – a nagy kérdésekre kis helyeken keresi a választ. Egy téma, egy jelenség, egy helyszín, egy esemény mindenre kiterjedő, intenzív feltárására vállalkozik. Mindezekhez közel áll a kecskeméti Mesélő házak projekt célkitűzése és eddigi eredménye.

A kutatók életkorukat tekintve (egy-két szerző kivételével) az idősebb korosztályhoz tartoznak. Többségük tősgyökeres kecskemétinek vallhatja magát, a beköltözők is több évtizede itt élnek, erős a városhoz való kötődésük. Kenyérkereső foglalkozásukhoz a kutatás és a helytörténetírás nem tartozott hozzá, de a hagyományok és értékek tisztelete valamennyiükre jellemző.

A kutatási módszereket és a forrásfeltárást tekintve rendkívül összetett feladatot vállaltak. A felkészülés és anyaggyűjtés része volt a szakirodalmi tájékozódás, a levéltári kutatás, interjúk készítése, visszaemlékezések gyűjtése, és nem utolsósorban a saját élmények, kötődések megfogalmazása. A helyszínekre, épületekre vonatkozó forrásadottságok nem minden esetben azonosak, aki kutatott már levéltárban, maga is tapasztalhatta ezt. Szerzőink esetében is előfordult, hogy a régmúltra vonatkozó iratok hiányával találkoztak, más esetekben pedig éppen az hozta meg a kutatói szerencsét, hogy a helyszínhez az átlagostól eltérő ügymenet, adásvétel, építkezés, szomszédsági vita vagy peres ügy kapcsolódott, s ezeknek fennmaradt az iratanyaga.

A projekt egyik legfontosabb eleme, hogy napvilágra kerüljenek azok a források, amelyeket maguk a mesélő házak és lakóik őriztek, őriznek. Ez is megtörtént: visszaemlékezések, családi levelezések, naplók, fényképalbumok, szakácskönyvek, régi háztartások féltve őrzött kincsei segítettek felidézni a házak és a családok hajdani életét. A múlt üzenetét és hangulatát közvetítő tárgyakból alkalmi kiállítást is összeállítottak a projekt résztvevői.

Megtudhatunk-e az eddiginél többet városunkról a mesélő házak történeteiből? A válasz egyértelműen igen. Ezek a mélyfúrások emberközeli és árnyalt képet adnak várostörténeti korszakokról, városrészekről, a helyi társadalom rétegződéséről. A dolgozatok elsősorban a huszadik század helyi történetét érintik, de sok esetben a 18. századig visszanyúlnak a gyökerek, és a történetek folytatásában eljutnak napjainkig. A házak egy része a szorosabban vett belvároshoz tartozik, mint például a Luther-palota vagy a reformátusok bérháza. Ezek várostörténeti és városképi jelentőségű létesítmények, egykor bérlakások és kereskedelmi egységek számára építették, soklakásos társasházak. Több épület a város szerény védőrendszere, az egykori városárka és a hajdani városkapuk közelében helyezkedik el (Csiperó-székház, Kisbugaci vendéglő, Gyalokay-ház), mások pedig az eredeti belterületen kívül (pl. Czollner tér, Fürdő utca, Serfőző utca, villanegyed). Ez utóbbiak önálló telken álló családi házak voltak. A házakban élt egykori családok között a helyi társadalom minden rétegét megtaláljuk: tisztviselők, tanárok,

iparosok és gazdálkodók. Minden családnak sajátos egyéni sorsa volt, egyes átélt tragédiák azonban a tágabb közösség számára is ismerős mozzanatok: háborús élmények, szovjet katonák, lakások lefoglalása, kilakoltatás, államosítás. Nem elhanyagolható tényező egy-egy család, rokonság kapcsolati hálója, közösségépítő szerepe sem.

A kutatás tanulságai és eredményei között kiemelten kell szólni arról a tényről, hogy a résztvevők a saját örömükre és okulásukra végzett munkával gyarapították a közösséget, a városról szóló tudásunkat, a helytörténeti ismereteket is. De legalább ennyire fontos a mentalitás: aki belevágott ebbe a nagy munkába, nem csupán önmagáért tette, hanem a szülőföld, a család, az elődök iránti tiszteletből, példaként állítva a megtartó hagyományt és erkölcsi értékrendet. Többen féltő aggodalommal meg is fogalmazták szándékukat: gyermekeiknek, családjaiknak akarták átadni az ősökről szóló tudást és üzenetet. Ehhez éppen jókor jött a Mesélő házak projekt. Az egyik, kiváló dolgozatot összeállító szerző nyilvános előadása végén megfogalmazta, mi az, ami az ismereteken túl a kutatás végére megvilágosodott és megerősödött benne. Az egyik: édesapja rendkívüli traumaként megélt korai halálának feldolgozása és alkotó életének pozitívumként való felidézése, emlékének őrzése. A másik: ez a hazaszeretet, amit a család, a ház és a városrész kutatása közben átérzett. Ha ennek a munkának semmi más hozadéka nem volna, már akkor sem lenne hiábavaló.

Mesélő házak vannak még bőven Kecskeméten. A most közzétett írások egészen biztosan példát és ösztönzést adnak a folytatáshoz.

.

Székelyné Kőrösi Ilona

A SZERZŐKRŐL

Ács Imre tanár, a kecskeméti Idegenforgalmi, Vendéglátóipari Szakközépiskola mester-pedagógusa, remek szakácskönyv gyűjteményét sokan láthatták kiállításokon is. Diákjait évtizedek óta minden évben erdélyi tanulmányútra viszi. A Mesélő házak projektben bemutatta, hogy építészetben is a hagyományos értékekhez vonzódik. Kecskemétre költözése után nem egy kényelmes új lakást választott, hanem egy felújítandó régi polgárházat vásárolt. Ezzel is megerősítette, hogy beköltözőből mára már kecskemétivé vált.

Csuthi Lajosné Lázár Zsuzsanna a megtartó hagyományok őrzője a 21. századi Kecskeméten. Egy átalakuló nagyvárosban keveseknek adatik meg, hogy abban a házban élnek, amelyikben születtek. Az általa bemutatott lakóház és a család történetén keresztül a korabeli Kecskemét élete is megjelenik előttünk. A kitűnő levéltári forrásadottságok kutatói szerencsének is tekinthetők. A családi örökség megbecsülése, a fiatalos lendület és a szorgalom azonban Csuthiné Zsuzsanna érdeme.

Dr. Torma Mária pedagógus életútja és családi kötődései révén is fontosnak tartja a múltfeltáró munkát. Választott épületében ma a közismert Három Gúnár étterem található. A Kecskemét régi építkezésére jellemző hatalmas kapun át egykor egy polgári család otthonába és gazdasági udvarába lehetett betérni. Ebben az épületben működött a belváros egyik nevezetes patikája is.

Hoksza Ildikó nevezetes kecskeméti belvárosi iparos család leánya, aki ma vegyes érzelmekkel tekinthet egykori szülőházára. A parasztpolgári építészetet reprezentáló műemlék épület, gyermekkorának boldog helyszíne, még áll, sőt mindenki által látogatható múzeum található benne. Korábban azonban a családot kilakoltatták innen. A hajdani nyugalmas időknek a Donkanyar szabályozása kezdett véget vetni, amikor a kert és udvar egy részét levágták az új út kedvéért.

Karácsonyi Zoltánné a sokak által irigyelt kecskeméti polgárok közé tartozhat, hiszen a villanegyed egyik felújított házában van az otthona. A kertes villa 20. századi története és a család megpróbáltatásai árnyalják ezt a képet, de az örökség megőrzése kétségtelenül nemes feladat. A család nevezetes hagyományaihoz a Kecskeméten közismert pedagógus házaspár, Karácsonyi Gyula és Karácsonyi Gyuláné Orbán Erzsébet tanítói pályafutása is hozzátartozik.

Kolozsi-Rektorisz Gyula a kecskeméti történelmi belváros egyik legszebb épületében, a Luther-palotában él családjával. Ha ez a ház mesélni tudna, sokkal több ismeretünk lenne a régi Kecskemét életéről és titkairól. A dolgozat szerzője az elődök érdekes történetei mellett ma ott élő jeles kecskemétiek adattárát is megosztja az érdeklődő olvasóval.

Kovács Béla református kollégiumi tanárt ezúttal új oldaláról ismerheti meg a kecskeméti közvélemény. Ha valaha elkészül Kecskemét huszadik századi monográfiája, akkor ezt a munkáját forrásként használhatják majd a történeti néprajz kutatói, mint hiteles és eredeti gyűjtést. A gondos és precíz adatközlés mellett minden részletéből sugárzik a tisztelet és az a törekvés, hogy hiteles emléket adjon át a múltról. A megfogalmazott szándék szerint az írás üzenet az elődökről az utódoknak: életről, munkáról, értékekről és kötődésekről.

Kovácsné Tóth Ibolya évtizedeken át szervezője és részese volt Kecskemét kulturális életének. A minden értékre és újra nyitott város egyik jelenkori rendezvénysorozata, a határokon átívelő Csiperó születésénél is ott volt. Az egykori Homoki kapu közelében fekvő civil székház történetének kutatására akkor érzett késztetést, amikor egy újabb kitűnő kezdeményezés, a CédrusNet Mesélő Házak programja is ebben az épületben kapott otthont.

Libor Zoltán főfoglalkozása szerint városi tisztviselő, de író emberként talán többen ismerik a nevét. Kiváló íráskészsége, filozofikus elmélyültsége és érzékenysége teszi egyéni alkotásokká írásait. A Mesélő házak projektben választott témáját nem levéltári forráskutatás, hanem a családi emlékezet kiaknázásával dolgozta fel. Esszéje régvolt történeteket, kötődéseket, hangulatokat idéz a kecskemétiek számára nosztalgikus emlékeket jelentő egykori Park étteremről.

Sárik Szilvia nemcsak a CédrusNet Szenior Tudáshasznosító Program irodavezetője, hanem a Mesélő házak projekt kutatója is. Az általa választott kecskeméti vendéglátóhely történetének feltárása során magával ragadta a kutatói szenvedély, különösen a korabeli párhuzamos események, a táj és a várostörténet egykori krónikásainak érdekes leírásai.

B. Tóth Ferenc a Kisbugaci Éttermet 2004-ben vásárolta meg, majd jelentős összeget áldozott az épület felújítására, korszerűsítésére. Gondos tulajdonosként a felújítással egy időben a Levéltárban felkutatta a vendéglátóhely építésének történetét is.

Vetéssy Katalin református gimnáziumi tanár, nyugalmazott igazgató közismert és köztiszteletben álló személyiség Kecskeméten. Néhány éve nagy érdeklődéssel kísért helytörténeti előadásokat is tart. Kutatómunkájához a családi örökség is erőteljes motiváció: édesapja, a hadifogolytáborban elhunyt Vetéssy Géza irodalomtörténész, református gimnáziumi tanár volt; lakóházuk pedig fontos pont helyi értelmiségiek számára.

Vincze Zsigmond a 20. század olyan várostörténeti mozzanataira hívta fel a figyelmet, amelyek eddig a közvélemény számára szó szerint rejtve maradtak a zárt kapu mögött. Az egykori Homoki kapu közelében épült ecetgyár működése és a Gyalókay család egyik tagjának száz éve történt meggyilkolása már történelem. Az épület államosítása, 9 bérlakásra való felosztása és a lakók életszerű, olykor humoros történetei – közelmúltunk tükre.

Székelyné Kőrösi Ilona

Családi otthonból múzeum

Családi otthonból múzeum

Kölcsey utca 3.

Hoksza Ildikó

Hoksza Ildikó nevezetes kecskeméti belvárosi iparos család leánya, aki ma vegyes érzelmekkel tekinthet egykori szülőházára. A parasztpolgári építészetet reprezentáló műemlék épület, gyermekkorának boldog helyszíne, még áll, sőt mindenki által látogatható múzeum található benne. Korábban azonban a családot kilakoltatták innen. A hajdani nyugalmas időknek a Don-kanyar szabályozása kezdett véget vetni, amikor a kert és udvar egy részét levágták az új út kedvéért.

A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzati Hivatallal szemben áll egy takaros kis ház, melyben jelenleg az Orvos- és Gyógyszerészettörténeti Múzeum működik. Kevesen gondolnák, hogy az épület több mint kétszáz éves, egy időben a város egyik legkeresettebb iparosmesterének a háza volt, ma pedig a hozzá tartozó egykori telek udvarán kanyarodik a Kiskörút. Az alábbiakban egy sokat látott ház története következik az utolsó lakók, a Hoksza család szemszögéből.

Fotó: Banczik Róbert

Az alföldi mezővárosok lakossága évszázadok óta parasztokból, valamint paraszti sorból kinőtt polgárokból, úgynevezett parasztpolgárokból állt. Kecskemét elsődlegesen paraszti árutermeléssel foglalkozott, de egyre erősebben iparosodott, ez erősítette városi jellegét. Az iparosok céhekbe tömörültek.

Az idők során fejlődött a kereskedelem, fontossá váltak a városok hazánkban is, így Kecskemét is egyre jelentősebb település lett. A házakhoz épített melléképületek a lakók foglalkozásával függtek össze, így egy iparos ember portájához disznó- és tyúkól, továbbá műhely is tartozhatott. Városunk lakóinak nagy része gazda is volt, aki állatot, kocsit, hordót, mezőgazdasági eszközöket is tartott a városi házában.

Ilyen épület volt a Kölcsey u. 3. számú ház is, mely egy egyedi hangulatú, 1810. előtt épült paraszt-polgár lakóház, és Kecskemét egyik legkülönlegesebb műemlék jellegű épülete. A város 1810-es térképén már szerepel az idők során többször átalakított parasztpolgár lakóház. A hosszú épület külső arculatának egyedi jellegét az egyenes falfelületet megtörő két boltíves tornác, az ún. „kódisállás" adja, melynek zömök pillérű mellvédes falait könnyű szerkezetű nyeregtetők védik. Ez az építészeti megoldás a korban divatosnak számított, mára azonban már csak néhány ilyen épület maradt ránk.

A ház az 1960-as évek elején

A ház története

A házról a Magyarország műemlékjegyzéke elnevezésű sorozat egyik kötetében található építészeti leírás: "Csatlakozó beépítésben álló, téglalap alaprajzú, földszintes épület. Délnyugati véghomlokzata fölött kontyolt félnyeregtetővel, északkeleti szakaszán alacsonyabb gerincű félnyeregtetővel. Déli, egykor udvari, ma közterületre néző homlokzatán két, négyzetes alaprajzú, nyeregtetős, oldalain kosáríves nyílásokkal megnyitott, csehsüveg boltozatos tornác, oromzatukon ívsoros, illetve szalagpárkánnyal. A délnyugati, utcai homlokzaton pilaszteres tagolás,[1] a délkeleti homlokzaton részben új nyílásrendszer. Egytraktusos elrendezésű, az új funkciónak átalakítva, néhány 19. század végi nyílászáró. A ház két periódusban épült, az első, délnyugati rész 1800 körül, végét oromfal jelzi, a második, északkeleti rész 1860 körül. A 19. század végén megújították, 1985-ben múzeumi célra állították helyre."

A ház 2005-ben

Az eredeti ház építtetői Vékony István és Bene Anna, a két módos kecskeméti szomszédos család tagja, az 1700-as évek végén összeházasodott. Mivel szomszédok voltak, nagyon nagy új telek keletkezett, és a jelenlegi épület elődjében lakhattak. Az első dokumentum, melyben utalás történik az ingatlanra,

[1] A pilaszter (féloszlop vagy faloszlop) építészeti szakkifejezés, melyet a falból különböző vastagságban kiemelkedő, pillért utánzó épületelemekre alkalmaznak. (Wikipédia)

1790-ből való. Haláluk után négy fiú és négy lány örökölte a vagyont: házat, földeket, gyümölcsöst, szőlőt.

A Vékony - család jómódú família volt, az apa nem hagyott végrendeletet, a fennmaradt dokumentumok alapján tudható, hogy a fiúk kisemmizték a lányokat. Később a fiú- és lánytestvérek az örökségen összevesztek, mert igazságtalanul osztoztak el maguk között.

Vékony István fia, Senator Vékony Péter, a város vezetőségének tagja volt. Ezt jelzi a neve előtti „Senator" kifejezés, amely ma önkormányzati képviselői tisztséget jelentene. Feltehetően Senator Vékony Péter 1807-ben építette, vagy, ahogy a korabeli dokumentum megfogalmazása írja: „csináltatta”, azaz alakította, bővítette azt a házat, mely később, 1907-ben a Kölcsey u. 3. számot kapta. A ház építésénél Vékony Péter forinttal, pálinkával, borral, árpával és szalmával fizetett az asztalos munkáért.

Az 1820-as években készült térkép alapján a Vékony és a Bene család szomszédok voltak ezen a területen, a 370-es sz. ház volt Senator Vékony Péteré. A Nagytemplomtól nyugatra lévő részeken egymás között kiigazították a telkeket, telekkorrekciót hajtottak végre, és ezzel egy időben, 1833-ban épületjavításokat végeztek a házon.

Vékony Mária és Vékony Judit, a harmadik generáció tagjai, szintén az örökség miatt kerültek összetűzésbe 1833-ban. Apjuk, a második generációhoz tartozó Vékony István, adott a lányoknak az örökségből, és szőlővel, marhával, földdel kártalanította őket. 1843-ban kerülő utat építettek, hogy ne járjanak keresztül egymás birtokán.

1870-ben már Csorba Gáboré a lakóház, aki az udvar és a gazdasági épület birtokosa a 2/294-es helyrajzi szám alapján. 1875-ben Csorbáék tetőjavítást végeznek, de már a 2/544-es számon. Az 1881-82-es összeírás alapján 1086-hrsz. szerint az új tulajdonos Ugrina Mihály és neje. Ugyanazt a házat jelenti a 2/544 és a 2/294-es jelölés 1895-től.

Érdekesség, hogy a helyrajzi szám-rendszerek az idők során többször változtak, így a Kölcsey u. 3. számú háznak is több hivatalos száma volt a története során. Így a 41549 és a 3342. A 41549. hrsz. szerepel a kisajátítási dokumentumon 1968-ban.

Változott az utca neve is, amikor az eredeti épület megépült, még szőlőültetvények és a gyümölcsfák voltak ezen a területen. Később kialakult egy görbe utca az épületek megjelenésével. Ennek oka, hogy tudatos építési tervek még nem lehetettek. A pontos elnevezés idejét nem tudjuk, csak annyit, hogy 1850-ben már Kanyar utcaként szerepel a nyilvántartásokban.

Ezt változtatják neves költőnkről 1907-ben Kölcsey utcára. Érdekesség, hogy a ma már városközpontnak számító terület sokáig egyáltalán nem számított annak, hiszen a piac és a templom (Piarista) környéke jelentette a központot. Ennek megfelelően még az 1960-as évek első felében is földes utca volt a Kölcsey utca, nem rendelkezett szilárd burkolattal.

1909-ben Ugrina Mihályné (született Gregus Rozália) örökli meg Csorba Gábortól a Kölcsey u. 3-at. 1934-ben szintén öröklés és "osztályos egyezség" alapján Csorba Istvánné (született Szegedi Mária) tulajdonába kerül a ház.

A Hoksza család története

A ház és családunk története 1939-ben találkozik, amikor Hoksza István (nagyapám) és Sárai-Szabó Éva (felesége) megvásárolják a Kölcsey utca 3. számú házat. A vásárlás befektetés a nagyszülők részéről, a házat ugyanis gyerekeiknek szánták. Az épület ekkor az 1086-os hrsz.–on szerepel, amely 1942-től változik a 41549 hrsz.-ra. Ez utóbbi szám szerepel az 1968-as kisajátítási dokumentumon is. Azért említem ismét, mert a kutatásaim során a helyrajzi számok segítettek a történet fölgöngyölítésében.

Nagyapám 1957-ben hunyt el, felesége és a hat gyermek örökölte a házat. Közöttük volt édesapám is, Hoksza Sándor. Hoksza Sándor 1914. március 15 -én született, és 1963. február 16-án halt meg.

Hoksza Sándor portréja

Hoksza Sándor és édesanyám, Muraközy Julianna 1948. május 15-én kötöttek házasságot, azt követően a Kölcsey u. 3. szám alatt éltek. Édesapám bútormázoló és fényező kisiparos mester volt, emellett művészi hajlamokkal is rendelkezett, tájképeket festegetett. Művészeti oktatásban nem részesült, képei mégis kifejezőek, jól mutatják be az ábrázolt valóságot. Ezek közül kettő a mai napig Édesanyám lakásának falát díszíti.

Hoksza Sándor festménye

Édesapám 34 éves korában lett önálló kisiparos, lakása és munkahelye is a Kölcsey u. 3. sz. alatt volt. A családi ház fele része Apukáé volt: szoba, konyha, kamra, pince, padlás. A műhely közös volt a testvérével, Hetesi Mihállyal 173 négyszögöl területen. Ez a ma használt metrikus mértékegységrendszerben 622 négyzetmétert jelent.

Később a lakásunk bővült egy szobával, a műhely is raktárral, nyitott színnel (mai értelemben egyfajta fedett tároló hellyel), és építettek egy sertésólat is az udvar távolabbi sarkában. Kövezett udvar, fúrt kút, virágoskert: így szépítette az ifjú házaspár új otthonát.

A ház másik felében Hetesi Mihály és családja lakott. Sándor és Mihály édestestvérek voltak, és a szakmájuk is ugyanaz volt. A név különbözőségének oka, hogy Mihály családi nevét a katonaságnál Hokszáról Hetesire magyarosították, és a későbbiekben megtartotta ezt az új nevet.

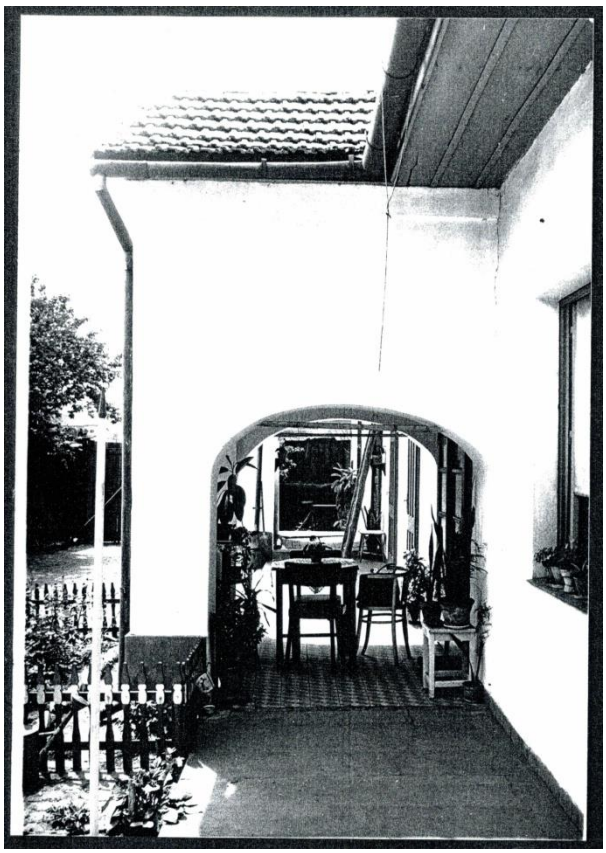

Családi fotó a házról

A két fiú mellett Hoksza Istvánnak és Sárai-Szabó Évának még négy gyermeke volt. További három fiútestvér: Imre, István, József, és egy lány, Ilona. Nagyapámék szorgalmas, becsületes kisbirtokos házaspár voltak, akik szakmával, házzal, földdel segítették gyermekeiket az életben való elindulásnál Alsószéktó városrészben. A két iparos fiú kapta a városi házat, hogy polgári foglalkozásukat ott folytathassák.

Mikor a két iparos fiú (Mihály és Sándor) 1942-ben mestervizsgát tett, nagyapámék a városi házat (Kölcsey u. 3. szám) fiaik rendelkezésére bocsátották. Sándor ekkor 28 éves volt. Ott kétrendbeli lakás és műhely volt, és Sándor és Mihály, mint társak dolgoztak együtt.

Később két fiú is jelentkezett a népes családból (Hetesi Imre és Horváth Imre) Sándorhoz és Mihályhoz a szakma tanulására, elsajátítására. Eredményes vizsgák után ott maradtak a mestereknél dolgozni, de később mindketten sikeres vállalkozók lettek. Horváth Imre, unokatestvérem, sajnos, azóta már meghalt.

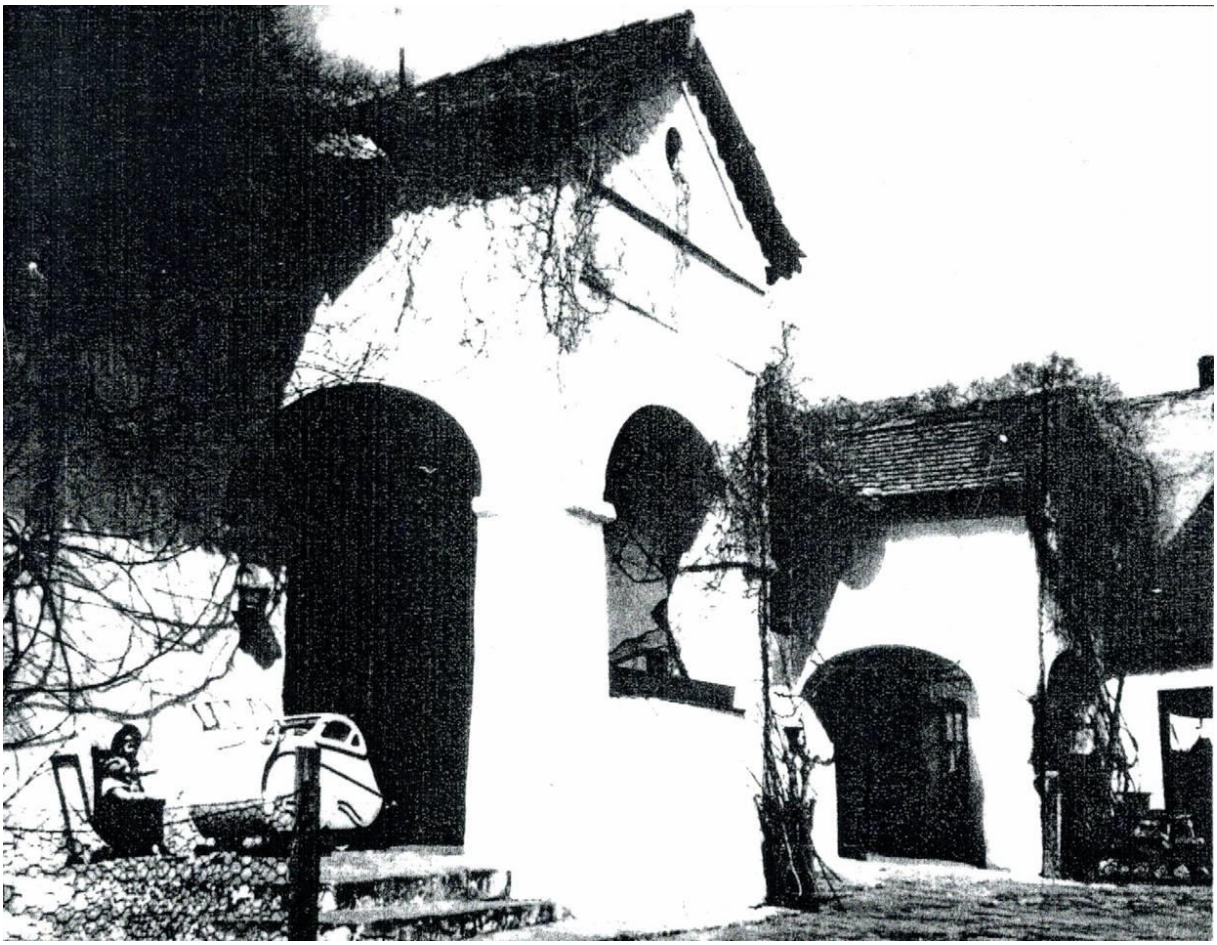

A tornácon a babakocsiban a szerző (1955)

Élet a házban

Munka volt bőven, Apukáék nagyon szépen dolgoztak, nagy elismerés volt a sok megrendelés magánszemélyektől, iskoláktól, a Megyei Gyógyszergyártól, a Bizományi Áruháztól. Érdekesség, hogy a Nagytemplom órájának számlapját is Ő festette egyszer. A jókedvű mesterember a családi legendárium szerint a templomtoronyból kiabált le a piacra siető édesanyjának: „Helló, Mutter!".

A keresett iparosembert igazolják a maga korában rendhagyó újsághirdetések, melyeket Hoksza Sándor adott fel megrendelői köszöntésére. Erre példa a Bács-kiskun Megyei Népújság egyik 1956-os számában lévő hirdetés: „BOLDOG új évet kívánok kedves jó megrendelőimnek, ismerőseimnek és jóbarátaimnak. — Hoksza Sándor mázoló és fényező mester, Kecskemét, III., Kölcsey u. 3. sz."

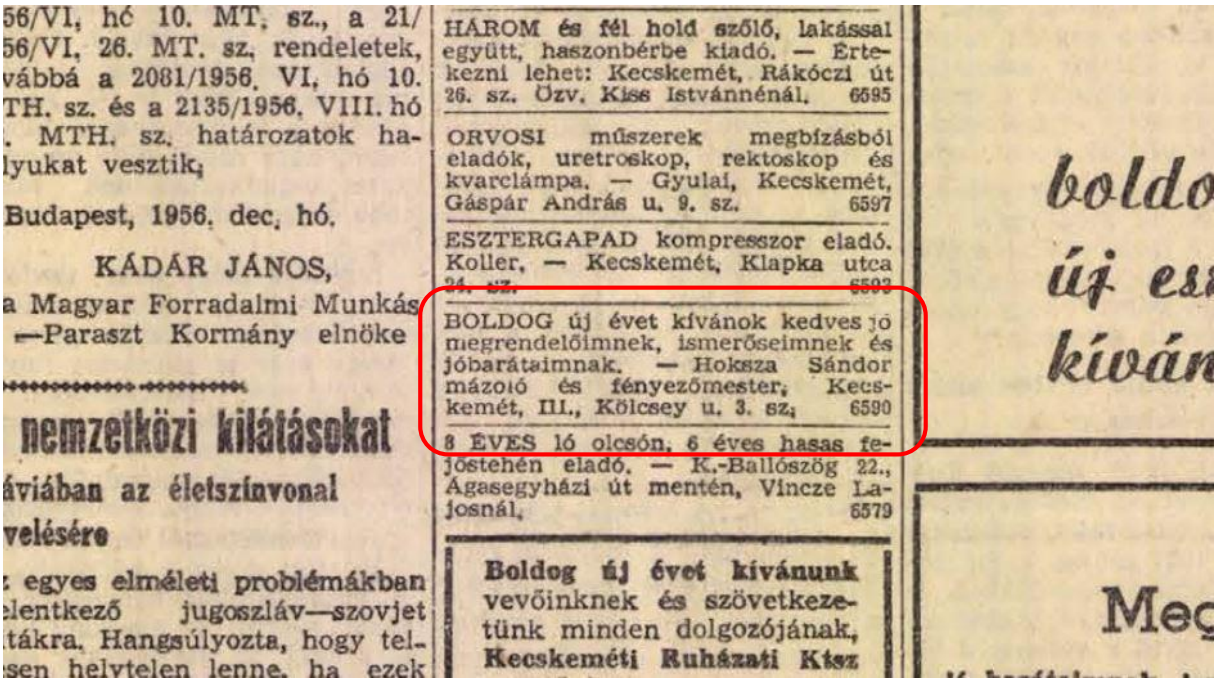
56/VI, hó 10. MT. sz., a 21/
56/VI, 26. MT. sz. rendeletek,
vábbá a 2081/1956. VI. hó 10.
TH. sz. és a 2135/1956. VIII. hó
. MTH. sz. határozatok ha-
lyukat vesztik;

Budapest, 1956. dec. hó.

KÁDÁR JÁNOS,
a Magyar Forradalmi Munkás
—Paraszt Kormány elnöke

nemzetközi kilátásokat
áviában az életszínvonal
velésére
egyes elméleti problémákban
lentkező jugoszláv—szovjet
tákra. Hangsúlyozta, hogy tel-
sen helytelen lenne, ha ezek

HÁROM és fél hold szőlő, lakással együtt, haszonbérbe kiadó. — Értekezni lehet: Kecskemét, Rákóczi út 26. sz. Özv. Kiss Istvánnénál. 6595

ORVOSI műszerek megbízásból eladók, uretroskop, rektoskop és kvarclámpa. — Gyulai, Kecskemét, Gáspár András u. 9. sz. 6597

ESZTERGAPAD kompresszor eladó. Koller, — Kecskemét, Klapka utca 24. sz. 6593

BOLDOG új évet kívánok kedves jó megrendelőimnek, ismerőseimnek és jóbarátaimnak. — Hoksza Sándor mázoló és fényezőmester, Kecskemét, III., Kölcsey u. 3. sz. 6590

8 ÉVES ló olcsón, 6 éves hasas fejőstehén eladó. — K.-Ballószög 22., Ágasegyházi út mentén, Vincze Lajosnál. 6579

Boldog új évet kívánunk vevőinknek és szövetkezetünk minden dolgozójának, **Kecskeméti Ruházati Ktsz**

boldo
új es
kíván

Meg

Hoksza Sándor hirdetése

A szomszédokkal mindvégig jó viszonyban voltak, az 1. szám alatt Bendéékkel, az 5. szám alatt Vasváriékkal, de szorosabb baráti kapcsolat nem volt, rendszeresen nem jártak össze, inkább a rokonokkal találkoztak.

A két fiú vállalkozásának könyvelője Babos Ervin volt. Az ő javaslatára Hetesi Mihály belépett az iparosok szövetkezetébe, Apuka, Sándor, haláláig független maradt. Édesanyám (Hoksza Sándorné született Muraközy Julianna) 20 évet élt (1948-1968) a Kölcsey u. 3. sz. alatt. Édesapám 1963-ban hunyt el, ezután felesége "özvegyi jogon" folytatta a fényező-mázoló kisipari tevékenységet 1963-68 között, hat évig Hetesi Mihály sógor segítségével.

1968-ban kisajátítás miatt költöztünk a Széchenyivárosba, édesanyám jelenleg is ott lakik. Hoksza Sándor haláláig Muraközy Julianna háztartásbeli feladatokat látott el. Később dolgozott a műhelyben, majd 1969-ben munkát vállalt a Petőfi Nyomdában, és 55 évesen, a Fűtőmű dolgozójaként ment nyugdíjba 1981-ben.

Emlékeim a házból

Hoksza Sándor és Muraközy Julianna házasságából két leány született, Éva 1951-ben, és Ildikó (jelen sorok írója) 1955-ben. Éva építészmérnök, én tanár lettem később. Családunk egészen a kisajátításig, 1968-ig a Kölcsey u. 3. sz. alatt élt. Miután betöltöttük 18. életévünket, 1977-ben hozzájuthattunk apai örökségünkhöz. Az összeg ez idő alatt elinflálódott, így testvérem, Éva egy 850-es Fiat autót, én egy pianínót tudtam vásárolni a megmaradt, örökölt pénzen.

Egyszerű körülmények között boldog, derűs gyermekkorunk volt Apuka haláláig. Ezt bizonyítják a következő képek is az udvaron Anyukával, a barátnőmmel és unokatestvéremmel, illetve a húsvéti locsolkodókkal.

Édesanyám hintázik 1965 körül

Apukáék sokat dolgoztak, hétvégeken templomba jártunk, nyáron Cserkeszőlőre mentünk fürödni, kirándulni mind a négyen - motorral. A motort, melyet a költözködéskor adott el Anyuka, a kilakoltatásig őriztük.

Megünnepeltük a névnapokat, és disznóvágás alkalmából összegyűltek a testvérek, rokonok, és mi gyerekek nagyon szerettük ezeket az eseményeket, alkalmakat. Szüleink névnapján, Julianna és Sándor napon Bandi Cigány és 2-3 fős zenekara muzsikált a lakásunkban.

A szerző locsolkodókkal 1965 körül

Az utca másik oldalán volt az iskola, a Hosszú Utcai Általános Iskola, és mindannyian ott végeztük el a nyolc általánost.

Általában egyszerű ételeket ettünk - tarhonya, lebbencs, tészták, baromfi- és sertéshús, sütemények: bejgli, zserbó, fánk, pogácsa -, mindig Anyuka készítette jó minőségű alapanyagokból. Apuka halála után már nem vágtunk disznót, húst csütörtökön és vasárnap ettünk, és ez így volt rendjén. Hűtőszekrény nem volt, csak pince, hideg vizes vödör vagy kút, ahol az ételeket tároltuk.

Alsószéktón volt egy szőlőskertünk gyümölcsfákkal, melyet később, 1965-ben eladtunk, mert nem volt, aki művelje, és a termés és a bor előállítása és értékesítése gondot okozott a gyermekeit egyedül nevelő anyukánknak.

Apuka 1963. február 16-án, Julianna napon meghalt gyógyíthatatlan betegségben. Hatvani Lajos református lelkipásztor szolgálta Neki az utolsó úrvacsorát. Ekkor jöttek a testvérek Julianna-napot köszönteni, és ekkor hozta Ildikó a kitűnő féléves bizonyítványát az iskolából. Testvérem, Éva jelen volt Édesapja halálánál. Soha be nem gyógyuló emlék ez nekünk, soha meg nem értett igazságtalansága ez a Sorsnak számunkra a Kölcsey utca 3. szám kapcsán.

A Don-kanyar helynév kétszeresen is szerepelt a kecskemétiek emlékezetében. Az egyik Don-kanyar, az igazi, több ezer kilométerre van Kecskeméttől. 1942/43 telén, egészen a második magyar hadsereg megsemmisüléséig, sok-sok tábori postai lapot címeztek így a kecskeméti családok fronton levő hozzátartozói (hiszen a pontos helyszínt tilos volt megírni): "Valahol Oroszországban". A másik Don-kanyar egy mára már teljesen eltűnt kecskeméti városrész nép által adott, nem hivatalos elnevezése volt. A Nagytemplomtól kifelé eső városrész, a mai Petőfi Sándor utca, a megszűnt régi Gáspár András utca és környéke tartozott ide. A régi városrész teljes letarolásával nemcsak épületek, hanem sok-sok kecskemétihez ezer szállal kötődő emlékek és műtárgyak is eltűntek. 1969-ben semmivé lett a régi Katona József Fürdő Tiringer Ferenc díszkapujával, a szecessziós csárda, szolgáltatók épületei, a patika, a régi boltok és polgárházak. Szabályozott, modern új negyed épült a helyére, de a régi városrész hajdani utcái, épületei és hangulata máig nosztalgikus érzéseket ébresztenek. – *Székelyné Kőrösi Ilona*

A ház további sorsa

A házat végül 1968. december 31-ig kellett elhagyni, mert kisajátította Kecskemét Város Végrehajtó Bizottságának Igazgatási Osztálya. A Bács-Kiskun Megyei Beruházási Vállalat Megyei Pártszékházat, Megyei Tanács Székházát és Városi Művelődési Házat épített a kisajátított ingatlanok helyére. A lakóházat végül nem bontották le, mert a területre nem volt szükség az épületek felépítéséhez.

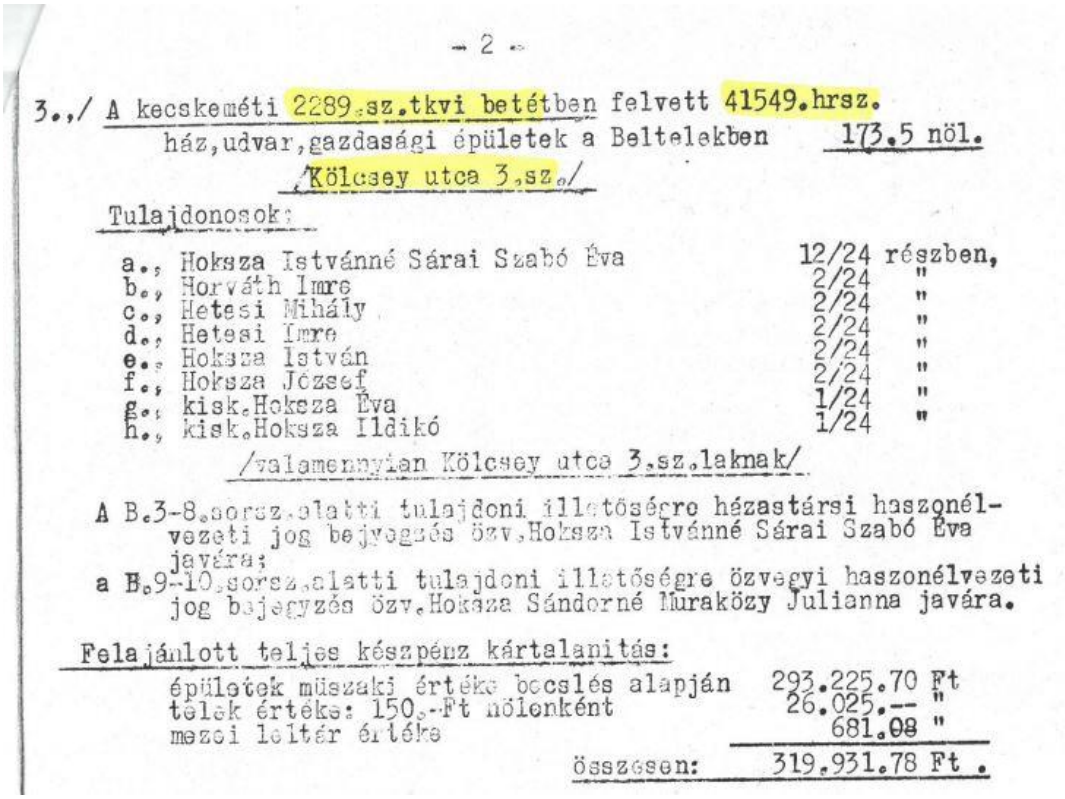

- 2 -

3.,/ A kecskeméti 2289.sz.tkvi betétben felvett 41549.hrsz.
ház,udvar,gazdasági épületek a Beltelekben 173.5 nöl.
/Kölcsey utca 3.sz./

Tulajdonosok:

a., Hoksza Istvánné Sárai Szabó Éva 12/24 részben,
b., Horváth Imre 2/24 "
c., Hetesi Mihály 2/24 "
d., Hetesi Imre 2/24 "
e., Hoksza István 2/24 "
f., Hoksza József 2/24 "
g., kisk.Hoksza Éva 1/24 "
h., kisk.Hoksza Ildikó 1/24 "

/valamennyian Kölcsey utca 3.sz.laknak/

A B.3-8.sorsz.alatti tulajdoni illetőségre házastársi haszonélvezeti jog bejegyzés özv.Hoksza Istvánné Sárai Szabó Éva javára;
a B.9-10.sorsz.alatti tulajdoni illetőségre özvegyi haszonélvezeti jog bejegyzés özv.Hoksza Sándorné Muraközy Julianna javára.

Felajánlott teljes készpénz kártalanitás:

épületek müszaki értéke becslés alapján 293.225.70 Ft
telek értéke: 150.-Ft nölenként 26.025.-- "
mezei leltár értéke 681.08 "
összesen: 319.931.78 Ft .

Részlet a kisajátítási dokumentumból

A Kölcsey u. 1. szám és vele a 3. szám udvara, műhelye, raktára, nyitott színe, emléke, szépsége, nyugalma nyom nélkül eltűnt a város életéből. Sokáig a közben felépült városi malom mögötti csendes kis utcaként létezett. A Művelődési Központba vagy a Megyeházára jövők itt parkoltak. Erről is van egy térkép-melléklet, szerepel rajta a parkoló kifejezés.

Az utca életét a Kiskörút új nyomvonalának kijelölése változtatta meg. Ennek oka, hogy a város úgy döntött, egybenyitják a város központi tereit, és a Kiskörút nyomvonalát megváltoztatják. Így esett, hogy az egykori udvarunkon halad a Kiskörút egy szakasza. A városi malom lebontásával és a pláza felépülésével az egykori szőlő- és gyümölcskertek helye ma már világvárosi hangulatot idéz.

Az 1968-os kilakoltatás után a Pannónia Filmstúdió az épületbe költözött és ott is működött 1971-tól feltehetően 1976-ig. 1985-ben az Orvos- és Gyógyszerészettörténeti Múzeum kapta meg, mely jelenleg is az egykori lakóházban található. Ma az épület műemléki védettség alatt áll.

Fotó: Banczik Róbert

Köszönetnyilvánítás

Az esszé megírásához igénybe vettem Tóth Szilárd levéltári munkatárs, továbbá Csapó Noémi, a Katona József Könyvtár helytörténészének a segítségét. Segített emellett Édesanyám, Hoksza Sándorné, és a testvérem, Makkainé Hoksza Éva, akik élő tanúi a történelemnek. Mindhármunkat mélyen megérintettek az emlékek, reméljük, a leírt és összegyűjtött dokumentumok gazdagítják Kecskemét város történetét.

Mindnyájuknak megköszönöm az elkészítéshez nyújtott segítséget. Hálás vagyok a megtisztelő feladatért, hogy elkészíthettem ezt a rövid visszaemlékezést szülőházam kapcsán a város számára.

Hoksza Ildikó,

2018 szeptembere

Felhasznált irodalom

- Bács-Kiskun Megyei Népújság, 1956 (11. évfolyam) / Népújság, 1956 (11. évfolyam) / Petőfi Népe, 1956 (1. évfolyam) https://library.hungaricana.hu/hu/view/BacsKiskunMegyeiNepujsag_1956_12/?query=%22K%C3%B6lcsey%20u.%203%22&pg=109&layout=s (2018-09-12)
- Bács-Kiskun Megyei Levéltár 16 db dokumentuma
- Bardoly István, Haris Andrea (szerk.): *Bács-Kiskun megye*. KÖH, Budapest, 2006
- Dr. Lovas Dániel: *Kecskemét és a kiskunsági puszták*. Kecskeméti Lapok Kft., Kecskemét, é.n. (1994-1998)
- Füzes Endre (szerk.): *Kecskemét - Orvos- és Gyógyszerésztörténeti Múzeum* (Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 262.).TKM Egyesület, Kecskemét, 1986
- Gutai Mátyás: *Kortárs építészek Kecskemétről (Kecskeméti füzetek 15.)*. Kecskemét Monográfia Szerkesztősége, Kecskemét, 2005
- Heltai Nándor (szerk.): *Kecskemét - Tanulmányok a város múltjáról és jelenéről*. Kecskemét Város Tanácsa, 1968
- Novák László: *A három város építészete*. Arany János Múzeum, Nagykőrös, 1989
- Sz. n.:*Pilaszter.*https://hu.wikipedia.org/wiki/Pilaszter (2018-09-12)

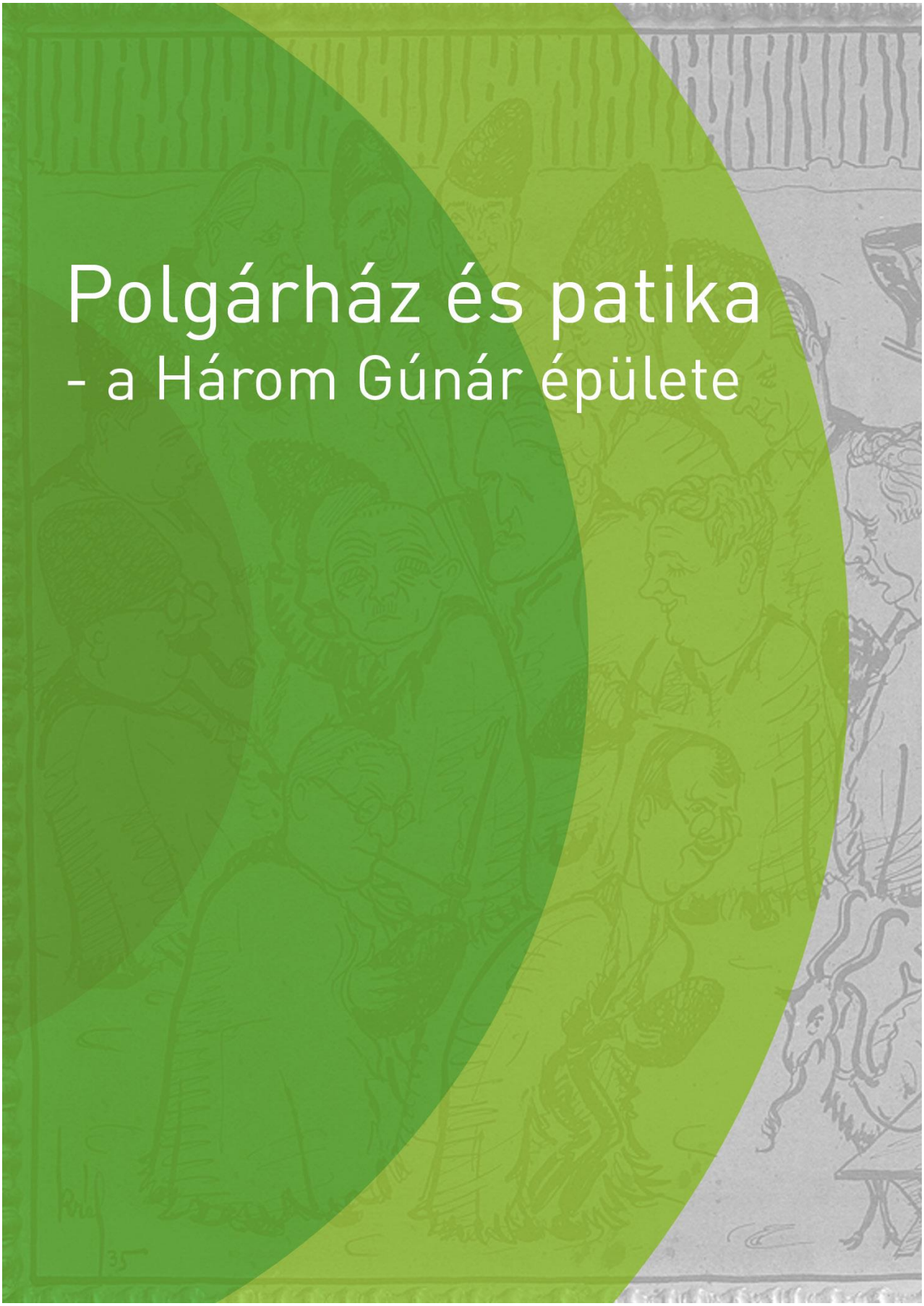

Polgárház és patika
- a Három Gúnár épülete

Polgárház és patika- a Három Gúnár épülete

Batthyány u. 7.

Dr. Torma Mária

Miért kapcsolódtam a „Mesélő házak” programhoz?

Batthyány utca. Ezt az utcanevet tisztelet övezi. Kisgyermek koromban én biztosan így éreztem. Ebben az időszakban sok időt töltöttem Kecskeméten. Tanítónő édesanyám úgy látta, jobb helyem van anyai nagyszüleimnél, ahol a velük élő, 90-es éveit taposó dédnagymamám nagy kötényébe bújhatok. Ezért a tanév nagy részében nem Szegeden voltam szüleimmel és már iskoláskorú bátyáimmal, hanem Kecskeméten. Nagymamámmal gyakran sétáltunk a Batthyány utcában, vissza-visszatértünk, megnézni, „hol lakott Torma nagymama”. Ő mesélt apai nagyszüleim életéről. Mint ahogyan a gyermekek a kedvenc meséjükkel teszik, én újból és újból követeltem, meséljen a nagymamáról. Őket én személyesen nem ismerhettem, hiszen ők már csak a másvilágról figyelhették kisunokájuk születését, életét.

Az apai nagyszüleimről így kialakított képet idővel bővítették azok a visszaemlékezések, amelyeket ők maguk és egy nálam 33 évvel idősebb unokanővérem írtak életükről.[2]

Régóta foglalkoztat, milyen is volt az a múltbéli városkép, amely bennem homályosan élt.

Hogyan tudnám a Kecskemétről régen elkerült, a mindennapi gondokkal elfoglalt gyermekeimben és fiatal családtagokban az elődök és Kecskemét iránti szunnyadó kötődést erősíteni, elmélyíteni, ismeretekkel bővíteni. Megtalált a „Mesélő házak” program. Arra késztetett, hogy felelevenítsem a bennem lappangó emlékképeket. Keressek bizonyítékokat is a családunkban legendaként élő múltról.

Kecskemétről és a legendákkal övezett Batthyány utcai házról

Minden településnek vannak legendás városrészei, utcái, épületei, amelyekre a lakosok nosztalgiával emlékeznek. Ilyen Kecskeméten a Batthyány utca mellett még sok más terület, épület, pl. Don-kanyar, Gőzmalom, Cifrapalota, stb. Ezek közül több a „múltat végképp eltöröljük…” törekvésnek áldozatul esett. A régi kecskemétiek, az „őslakosok”, de a több évtizeddel ezelőtt beköltözött „gyüttmöntek” is a mai napig emlegetik ezeket.

[2] Kéziratok: Torma János hajónapló, 1889; özv. Torma Jánosné visszaemlékezés,1935. Szundy Béláné visszaemlékezés, 1985.

1. A kecskeméti parasztpolgárok és földbirtokosok védték a várost és polgárait a "gyüttmöntek" beköltözésétől.

2. Kecskemét befogadó város volt és örömmel várta az újonnan érkezőket.

A köztudatban ezt a kétféle megállapítást érhetjük tetten, ha a témához kapcsolódva a régi kecskeméti mentalitást keressük. Mindkettő igaz a maga helyén és idején, kissé talán árnyaltabb egy adott történelmi szituációban. A tősgyökeres kecskemétiek mellett mindig voltak beköltözők is a városban. A török hódoltság alatt és után ide menekültek a környéken elpusztult falvak lakói, a szegedi ötvösök, a tolnai református diákok. A pásztorok többsége a 18. században Felvidékről és Délvidékről került a kecskeméti pusztákra. A városvezetés hivatalból, szabályrendeletekkel is védte a város érdekeit, korlátozta az ellenőrzés nélküli tartózkodást. De letelepedést és polgárjogot is biztosított; feltételekkel, például: legyen házasember, legyen hiányszakmája, legyen becsületes és erkölcsös ember. (Ilyen volt például a Felvidékről Hrúz Mihály evangélikus lakatosmester). A befogadó városra jellemző, hogy otthonra leltek a hasznos munkát végző cigányok, a görögkeleti és zsidó kereskedők, a későbbiekben pedig olyan értelmiségiek és tisztviselők, akik segítették a város fejlődését. Közéjük tartozott Katona Zsigmond gyógyszerész, Katonatelep megalapítója, az Iparegyesület elnöke. Unokája, Katona Margit gyógyszerész vezette a Batthyány utcai patikát. És ilyenek „gyüttmöntek" voltak az Erdélyből áttelepülő Nyírő lányok is.– *Székelyné Kőrösi Ilona*

Kecskemét tipikus alföldi város volt, de már kialakulásakor egyéni sajátosságokkal rendelkezett. Az egykori város hatalmas területet foglalt magában, 163 237 kat. holdat, amelyet „tudatosan, rendkívül előrelátó politikával, szerkezetileg igen előnyösen osztottak fel."[3] A város tulajdonképpen a centrumban elhelyezkedő 2093 kat. holdat jelentette. A területet egységekre, tizedekre osztották. A városnak öt nagy (Budai, Vásári, Halasi, Csongrádi, Kőrösi) és három kisebb (Homoki közi, Vágóközi és Temetői) városkapuja volt, amelyek a tanyavilágba kivezető utakat jelentették. A város tizedekre történő felosztásának irányát, az egyes egységek határait többé-kevésbé a városkapukhoz vezető utak jelölték ki.

A Batthyány utca, amely Kecskemét öt nagy kapujának egyikéhez, a Halasi kapuhoz vezetett, a Pálkai[4], majd 1850-ig a Halasi nagy utca nevet viselte.[5] A város ütőerének egy szakaszát képezte. Az akkor már létező Kossuth térhez, Barátok teréhez kapcsolódott.

3 Entz Géza, Genthon István, Szappanos Jenő: Kecskemét, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1961, p. 83.
4 Entz Géza, Genthon István, Szappanos Jenő: Kecskemét, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1961. p. 85.
5 Erdélyi Erzsébet Kecskeméti utcanevek története, p. 209.

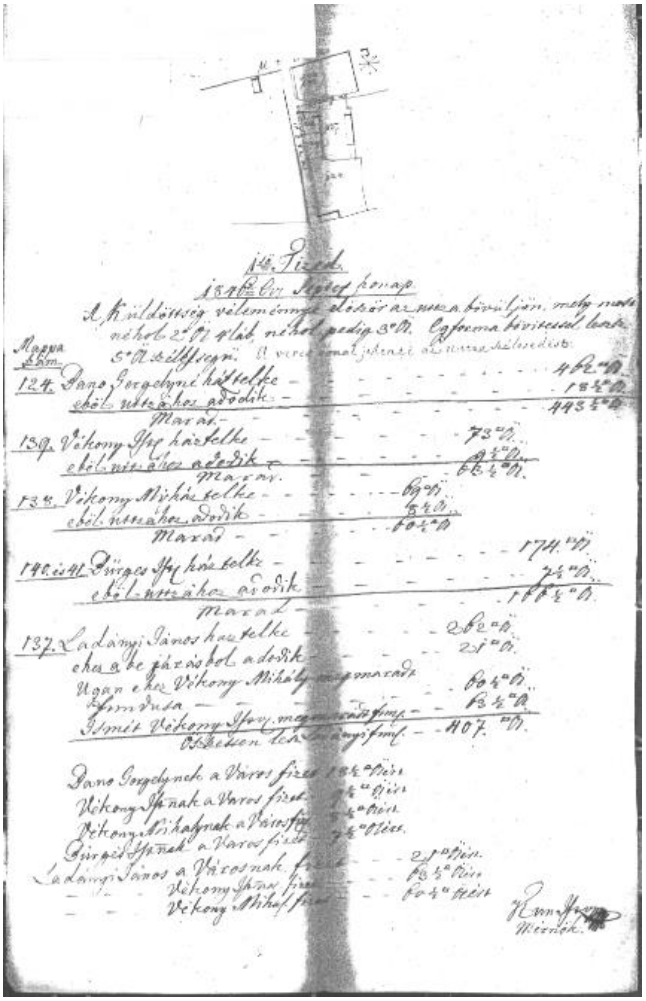

Előkészületek az 1881-ben kiadott rendelethez

A meglévő, tudatosan kialakított városszerkezet jó alapot adott a XIX. sz. utolsó harmadában hozott intézkedésekhez. Ebben a korban változás állott be a mezővárosok építészetében. Kecskemét a többi alföldi (Nagykőrös, Cegléd) városhoz hasonlóan már 1875-ben megfogalmazta, 1881-ben pedig ki is adta építési szabályrendeleteit.[6] Az említett rendelet megjelenése előtt már a későbbi Batthyány u. 5-7. számként megjelenő teleknél (I. tizedben) is látjuk a városi intézkedések törekvését. 1846-ban a város telekmódosítást hajt végre, területet elvesz a tulajdonostól, amiért kártérítést fizet.[7]

Az utcát érintő, vélhetően az „egyenesítése" céljából is történő változtatásokra úgy tekinthetünk, mint a fenti rendelet kialakulási folyamatának megnyilvánulására.

Az 1875-ben elfogadott elképzelés nemcsak az új házak építésére vonatkozott, hanem a meglévők átalakításának módját is meghatározta, írja Novák László. Az alapfalnak biztosítania kellett az épület stabilitását és szigetelését. Ezt szolgálta a földszint alatt legalább 63 cm mélységben, a föld felett egy méter magasságban húzódó alapzat és a külső falak 48 cm vastagsága. Az irányelv tényleges megvalósulása tapasztalható a Batthyány u. 7. szám alatti ház esetében is.

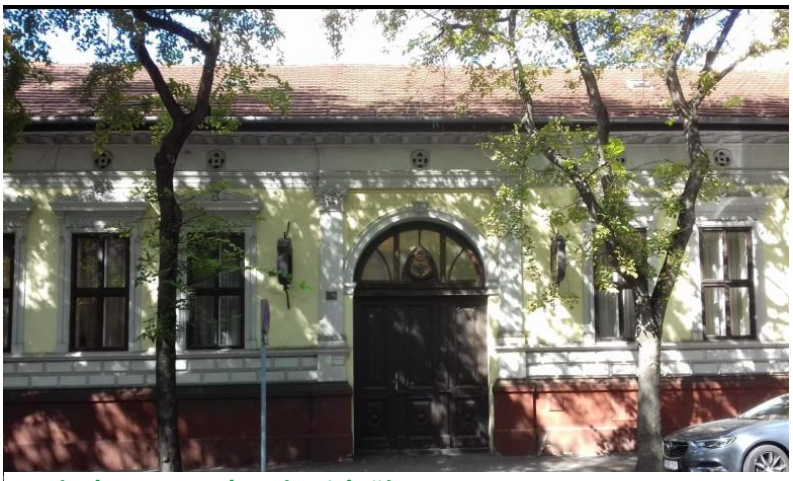

Batthyány u. 7. szám alatti épület

A házat hosszú élete során sokszor átépítették. Szerkezete tükrözte és megőrizte az alföldi ember életének szükségleteit. „A táj sajátos lehetőséget teremtett, a zsíros földek gazdag termést biztosítottak… azonban elsődleges szerepet nem játszottak, de most ezek, mint kiegészítő foglalkozások, ...figyelemre méltóak."[8] A tanyavilágban megtermelt javakat városi épületek

6 Novák László: Három város építészete, Nagykörös 1989. p.453.
7 Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Bács-Kiskun Megyei levéltár (BKML) IV. 1506. I. 19.)
8 Novák László: Három város, Gondolat, Bp., 1986. p. 24.

pincéiben, gazdasági épületeiben tárolták. Ezért az utcafronton látható polgárház jelleg mögött megfértek a termény tárolására alkalmas egységek. Egy 1909-ben keletkezett dokumentum *ház, udvar, 3 gazdasági épület és lépcsőházként* nevezi meg a Batthyány u. 7.sz. házat.[7]

Az 1881-ben kiadott rendelet hatása az épület külső megjelenésén ma is megfigyelhető. Mivel szerencsére nem esett áldozatul a „múltat végképp eltöröljük" eszmének a kecskeméti patrióta lakosságnak, komoly szakmai érveknek és a város- és megyevezetés emberek véleményére odafigyelő magatartásának köszönhetően. (A városi tanács elnöke dr. Mező Mihály, a megyei tanács elnöke dr. Gajdócsi István volt.) A Petőfi Népe 1981. szeptember 9-én „Ma még Batthyány u. 7-9. És holnap?" címmel közöl írást az épületről. Farkas Gábor Ybl-díjas építész indokolta az épület megmaradásának szükségességét többek között a következőkkel: „Csak így lehet megvalósítani — az egyébként nagyon jó — városrendezői elképzeléseket, vagyis: a Batthyány utca — mármint az a csonk; ami megmaradt belőle — a Dobó körútig nyúlva hitelesen kapcsolódjék a történelmi városközponthoz." Az épület megmaradásával kapcsolatos döntés meghozatalát nehezítették pénzügyi kérdések is. Hiszen az évek múlása és a szomszédos területek szanálása következtében a megmarad házak állaga romlott.

Három Gúnár Fogadó cégére

1981. november 18-án a Petőfi Népe már „Lesz holnapjuk is a Batthyány u 7-9. számú házaknak" című írást közölt. A városvezetés döntésének értelmében a 7-es számú házat a Baromfifeldolgozó Vállalat kapta meg ételbár kialakítása céljából. Majd a ma már Három Gúnár néven szereplő épületegység kialakítására vonatkozó terv elkészítésére 1982-ben Farkas Gábor építész kapta a felkérést.

Érdekes a „Három Gúnár" névadásának története, amit én a Bács-Kiskun Megyei Tanács akkori „bennfentes" személyeitől, vezető beosztású köztisztviselőitől hallottam. Lehet, hogy legenda, csak a társasági hangulat kedvéért fogalmaztak így. Annak idején ezt mondták. Feltétlenül olyan nevet szántak az épületnek, ami utal a Baromfifeldolgozó Vállalat tevékenységére. Kacsa, liba? Nagyon snassz név lenne. Olyan kell, ami erőt sugároz. Így lett gúnár. Igen ám, de az ételbár étteremmé történő átalakítása túllépett egy vállalat hatókörén és gazdasági erején. Településfejlesztési koncepcióba illeszkedő, költséges feladat volt. A város és a megye közreműködése nélkül nem valósulhatott volna meg. Így kapcsolódtak ezek az államigazgatási szervek a névhez is, " vállalva a gúnárságot" lett az egy gúnárból „Három Gúnár".
A városban a házakat nem a számozás alapján különböztették meg. Még ma is előfordul, hogy tulajdonosa, vagy lakója, vagy tevékenysége szerint. Volt pl. Horváth Gedeon háza, Banó-ház, Flóris-ház, stb. A Batthyány utca 7. szám alatti épület ma röviden Három Gúnár. Ezt az épületet a népi hagyomány és egy újságcikk is Katona Zsigmond szőlőnemesítő és gyógyszerész tulajdonaként említi, de ezt a dokumentumok nem támasztják alá.

A szájhagyomány azt is tartotta, hogy ebben az épületben lakott Ferenczy Ida, Erzsébet királyné társalkodónője, akiről Sziszi királynő így nyilatkozott: „Ida nekem nem felolvasónőm, Ida nekem barátnőm!"

Milyen valóságtartalma van ezen vélekedéseknek?

Egy 1812-ben keletkezett tervrajz bizonyítja, hogy a telek tulajdonosai Kapitány Ferenczy és Ferenczy urak. Kapitány Ferenczy úr 5 négyszögöl területet Ferenczy úr fundusához, azaz birtokához csatol.[9]Ferenczy urak Ferenczy Ida nagybátyjai voltak. Joggal feltételezhetjük, hogy Ferenczy Ida megfordult az akkori épületben. Vélhetően ez az alapja a téves népi vélekedésnek.

A ház különböző tulajdonosairól szóló dokumentumok hiányában csak kihagyásokkal lehet nyilatkozni. Az azonban biztos, hogy 1909-ben Csorba László és neje, Szőke Kovács Magdolna megvásárolta az épületet - már nem Ferenczy uraktól -, hanem Lénárt Mihályné szül.: Csáki Máriától[10]. A későbbiekben öröklés és vásárlás útján elsősorban a Csorba család egyenes és oldalági rokonai, a családba beházasodott személyek birtokolták az államosításig.[11]

Ezt az épületet tehát a kecskemétiek nem a kisnemesi származású Ferenczyekről, nem is a szerteágazó Csorba családról, a tulajdonosokról, nem a lakókról nevezték el, hanem az ott működő gyógyszertár tulajdonosáról. Ez a Katona-féle ház volt a kecskemétiek számára. A városháza őrzi a gyógyszerész, majd szőlőnemesítő Katona Zsigmond által 1867-ben megvásárolt „Szentlélek" gyógyszertár első helyének emlékét. Arról azonban a népi emlékezeten túl csak Lóránd Nándor[12] írásaiban olvashatunk, hogy 1929-ban az akkor már az id. Katona Zsigmond örökébe lépett ifjabb Katona Zsigmond is elhunyt, és a korábban a tulajdonukban lévő és általuk vezetett „Szentlélek" gyógyszertár átköltözött a Batthyány utca 7. szám alá. A gyógyszertár fölött ekkor már ifj. Katona Zsigmond özvegye haszonélvezeti joggal rendelkezett. Ő engedélyeztette az épület bérelt helyiségeinek gyógyszertárrá alakítását.[13] A gyógyszertárat ifj. Katona Zsigmond gyógyszerész leánya, Katona Margit vezette. Ő alakította itt ki – ismételten bérelt épületben – a patika helyiségét.

Az államosítás után a Szentlélek patikát nemcsak tulajdonosától fosztották meg, hanem nevétől is. 12/11 számú gyógyszertárként működött tovább, amelyet Fehér Mária, özv. Csorba Pálné, Lázár János és mások vezettek. A háború utáni években nagy szükség volt a képzett gyógyszerészekre. Többnyire ők voltak a korábbi patikatulajdonosok. Azonban a rendszer megtiltotta, hogy az egykori tulajdonukban dolgozzanak. Így történhetett, hogy a Gáspár András utcában lévő „Megváltó"-hoz címzett gyógyszertár tulajdonosának özvegye, Csorba Pálné vezette a Katona-patikát (Csorba Pál az államosítás tényének bejelentése után két héttel meghalt), az özvegy rövid időn belül Győrbe költözött, ekkor Lázár János vette át a gyógyszertár vezetését, neki Mezőcsáton volt egykor gyógyszertára.

[9] MNL, BKML Közigazgatási iratok (1812.3.27.) IV. 1504/c
[10] Közjegyzői okirat, adás-vételi szerződés, MNL BKML, VII.154. 437/1909
[11] MNL BKML VII.8. 9185. telekkönyvi betétlap. A tulajdoni lap az 1238/1952-es ügyiratszám alatt az épület a Magyar Állam tulajdonába kerül át.
[12] Cumania III. Historia, 1975, Lóránd Nándor: Adatok Bács-Kiskun Megye gyógyszertári hálózatának kialakulásáról és neves gyógyszerészeiről
[13] MNL, BKML IV. 1910. c 23633/1929 műszaki vélemény, jegyzőkönyv (tervrajzzal)

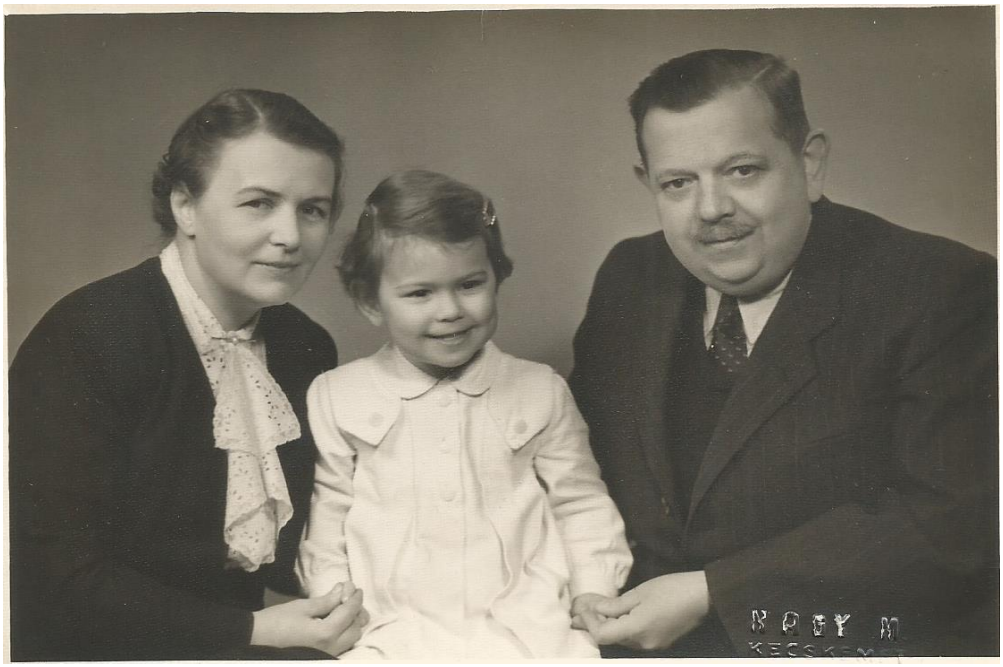

Csorba Pál, Csorba Pálné és kislányuk Klári

Lóránd Nándor gyógyszerész, a gyógyszerészet múltjának szakavatott ismerője, az emlékek, dokumentumok gyűjtője összeállította a Kecskeméti Gyógyszerészeti Régiségek Gyűjteményét, amely az Orvos- és Gyógyszerészettörténeti Múzeum gyógyszerészetre vonatkozó alapját képezte. A múzeum első helye ebben az épületben volt.

Az épület lakóiról

Nyírő Lujza és Torma János története

A Batthyány utca 7. szám alatti házban töltötte életének utolsó éveit Torma Jánosné szül. Nyírő Lujza, állami főállatorvos özvegye a még a családi fészekből ki nem repült gyermekeivel, a sportbalesetben megsérült Ibolyával és édesapámmal, Torma Józseffel.

Az 1800-as évek második felében Kajántón, Erdélyben, Kolozs megyében, Kolozsvártól 13 km-re élt a kántortanító, iskolamester Nyírő József feleségével, Barthos Erzsébettel, két gyermekkel, azaz két fiúval és három csodaszép leánygyermekkel, olyanokkal, akikről a legenda közhelyes kifejezéssel azt mondja, „meglátni és megszeretni egy pillanat műve.” Lujza, a későbbi Torma Jánosné 1865. május 17-én született.

Az öt gyermek édesapjuk gondos irányításával és felügyelete mellett a szülőfaluban sajátította el a betűvetés tudományát. A nagy szeretetben nevelt, jó testvérként összetartó gyerekek élete térben eltávolodott egymástól, azért, hogy éljék saját életüket, majd a lányok ismét összetalálkozzanak az Erdélyen kívüli szűkebb hazában, Kecskeméten.

A fiúkat Kolozsvárra küldték tanulni a Farkas utcai Református Kollégiumba. Ida, a legidősebb leány Budapesten folytatta tanulmányait. Hazatérve Tordán ment férjhez a Sáriból származó (ma Dabas része) szolgabíró fiához, Körmöczi Józsefhez.

Ida élete a későbbiekben meghatározta leánytestvéreinek sorsát. Férje, Körmöczi József élénk figyelemmel kísérte az ország gazdasági fejlődéséből adódó lehetőségeket. Ennek megfelelően gyakran változtatta lakhelyét, tevékenységének színterét. Az első években az erdélyi sóbányák, bányavárosok adta lehetőségeket kihasználva Marosújváron, Désen működtetett éttermet, szállodát. Erdélyben a vállalkozás legfőbb segítője a feleség testvérhúga, Lujza, majd annak Kecskemétre helyezése után legfiatalabb húguk, Terike lett.

Lujza két kolozsvári iskolai év után visszatért a szülői házba, ahol kedvenc tevékenységének, a kertészkedésnek, a gazdaság irányításának élhetett. „Nagyon szerettem a virágokat. … a legnagyobb örömöm, amikor nyíltak, mindenki megcsodálta gyönyörű tarka virágaimat… egy kis cselédlány volt a rendelkezésemre… más dolga nem igen volt, csak amit én parancsoltam neki."[14], írta visszaemlékezésében nagyanyám. A háznál a cselédek megfejték a bivalyokat, teheneket, a tizenéves Lujza pedig kimérte, árusította a bivalytejet. Ő indította hetente kétszer a tejtermékekkel: tejjel, túróval, sajttal megrakott kocsit Kolozsvárra.

A falu református lelkipásztora meg is kérte a 16 éves, nemcsak szép, hanem talpraesett, dolgos fiatal lány kezét. Ugyan az édesanyának nagyon tetszett volna a jóképű, falubeli vőjelölt, de nagyanyám ugyan menyasszonynak vallotta magát, több kérőt vissza is utasított erre való hivatkozással. Az igazság azonban az volt, nem állt készen arra, hogy elkötelezze magát. Ida nővére gyakorlatias ember lévén - no meg szüksége volt húgocskája segítségére -, nyíltan megfogalmazta: „bolond lenne, ha ilyen fiatalon egy paphoz kötné életét, még harminc éves korában is elég lenne hozzámennie egy falusi lelkipásztorhoz." Három éves várakozás után a prédikátor megunta bizonytalan helyzetét, inkább szolgálati helyének módosítását kérte, hogy feledni tudja a mindig távol levő arája.

Lujza ugyanis egyre inkább elszakadt a szülőfalutól, attól a falutól, ahol időnként akkora sár volt, hogy a fiatal lányokat „nagycsizmás bácsik" ölben vitték el az egyik szomszédtól a másikig. Egyre többet tartózkodott Ida nővérénél Marosújváron, majd Désen, a fénykorukat élő bányavárosokban. A sóbányavárosokban töltött évek megváltoztatták életét, tapasztalatokkal gazdagodott. A marosújvári sóbánya mentén kialakított sófürdő kedvelt üdülőhely is volt. A fiatal Lujzának segítenie kellett a konyhai munkákban, majd hamarosan ő vitte a konyha irányítását, de bőven jutott idő a szórakozásra is. Barátnők vették körül, a bányatisztek hozzá hasonló korú lányaival vidám délutánokat töltöttek. Nagy társasággal látogathattak le a bányába, ahol sápadt emberek, bocskorban járó oláhok és csizmás magyar bányamunkások felváltva dolgoztak éjjel és nappal.

Minden vasárnap délután valamelyik család vendégeket hívott uzsonnára. Gyakran az uzsonna nem állt másból, mint frissen sült finom foszlós kenyérből és borból. Ezeken az összejöveteleken harmincan-negyvenen is részt vettek. Az idősebb férfiak kártyáztak, tarokkoztak, a fiatalság táncmulatsággal fejezte be az estét. A bányatisztek kitettek magukért, bányászbandájuk játszott, szerenádot adtak a kiszemelt lányoknak. A szállodatulajdonos Ida nagyon élvezte, hiszen szerette a zenét, s a szerenád legtöbbször Lujza húgának szólt. Meg is jelent hamarosan az újabb kérő egy dúsgazdag ügyvéd személyében, aki úgy gondolta, csupán a kiszemelt kisasszony nővérével kell közölnie szándékát. Az ara majd megtudja, amikor átküldi ajándékát. Meg is érkezett az ékszerekkel megrakott doboz, hogy Lujza kisasszony, a menyasszonyjelölt válogasson belőle. A már öntudatos fiatal lány megalázónak tartotta a lánykérésnek ezt a módját, megvetéssel utasította el a csábító ajánlatot.

[14] Özv. Torma Jánosné Nyírő Lujza visszaemlékezése, 1935. Kézirat p. 3

Désen, bár ő ”vitte az étterem konyháját”, még vidámabb, még tartalmasabb élet várt a most is csak 18. életéve felé közeledő Lujzára. A közvetlen természetű fiatal lány az egyre szaporodó, rá váró munka mellett is talált barátnőkre, hódolókra. A színházba járás lehetősége különös élményt jelentett. Itt választották bálkirálynővé, itt érte a bálozó lányok számára legnagyobb megtiszteltetés, a bálanya jobbján ülhetett. Itt kérte meg a kezét báró Kemény György, aki az esküvő után azonnal Párizsba vitte volna az akkor már polgári életet élő, a társasági élet középpontjában álló gyönyörű fiatal lányt, akinek így vallott érzéseiről: „Én nagyon boldoggá akartam tenni magát, ezután csak magáért akartam élni.” De Lujza erre csak így válaszolt: „Olyan emberhez fogok menni, akit én is nagyon szeretek”. Tisztelte a bárót, úgy gondolta, ő sem azt érdemli, hogy olyan felsége legyen, aki nem szereti őt igazán. Kemény báró tudomásul vette az elutasítást, de őszinte szándékát még búcsúzáskor, Párizsba indulása előtt is kifejezte. Egy reggel Lujza kisasszony virágözönt, szebbnél szebb pálmákat, gyönyörű virágokat talált az ajtajában. Válogatottan kedvenc virágai voltak, amelyek a báró kertjében nevelkedtek.

Ettől kezdve megváltozott a légkör Lujza körül. A barátnők elpártoltak tőle, „a nénik, bácsik” sem voltak már olyan kedvesek, mint korábban. Nehezen bocsátották meg neki, hogy szegény lány létére elutasított egy ilyen embert.

Nagyanyám életét újabb város, Marosludas légköre alakította, amely véglegesen meghatározta sorsát. A vasútépítési hullám elérte Erdélyt, ekkor már itt volt érdemes szállodát, éttermet nyitni. Jól tudta ezt Körmöczi sógor.

Egy szomorú, csaknem tragikus esemény okán nagymamám a település tiszteletre méltó, leghíresebb, mindenki által elismert embere lett. Ezen a reggelen is, mint mindig, hajnalban kelt, felkeltette a cselédlányokat, elindította a reggeli munkát. Füstszagot érzett. Meglátta, hogy a szomszéd kereskedő házának teteje lángol. Ablakukhoz rohant, felkeltette őket. A bolt raktárát megmenteni nem tudták, de a lakásban alvók életét igen. Futott a haranglábhoz, a félrehúzott harang hallatára már a környékbeli házak lakói segítettek a tűzoltásban. Nővére háza is a fiatal Lujza lélekjelenlétének, helyzetfelismerésének következtében maradt sértetlen. A bővizű kútból biztosított vízzel locsoltatta a házra dobatott ponyvákat. Mire a rémülettől eszméletét vesztett nővére és sógora magához tért, a szomszédok már nem győztek hálálkodni talpraesettségéért. Egy kisüveg parfümöt kapott a megmentett kereskedőtől, amelynek dobozkáját idős koráig őrizte nagyanyám. [15]

Marosludas kereskedelmi csomópont volt, különösen megélénkült a forgalom a vasútépítés idején. Minden pénteken a heti vásárra ide utazott az összes birtokos. „Mindig megjelent Bethlen István édesapja, Bethlen Sándor, sokszor elbeszélgettünk vele. … Jöttek Béldiék és a Teleki grófok… no meg Klebelsberg gróf. … Mindannyian nagyon kedvesek, barátságosak voltak. Az erdélyi mágnások nem voltak gőgösek. Azok is olyanok voltak, mint a többi ember. Különösen a zsidókkal voltak nagy barátságban.”[16], írja nagyanyám visszaemlékezésében.

Egyszer aztán erre vetődött a magyar katonaság lovas egysége, az egységet kísérő állatorvos is, aki „berukkoltatása” után azonnal – végzettségéből adódóan – magas katonai rangot kapott. Aki találós kérdés formájában mondta meg nevét a vonzó fiatal Lujzának. Találja ki. „Minden házban szükség van rá, ezért minden kertben megterem.”

A rejtély örökre foglyul ejtette nagyanyám lelkét.

---

15 Özv. Torma Jánosné Nyírő Lujza visszaemlékezése. Kézirat p. 20-21

16 ua. p. 15

Ki volt ez a fiatal tiszt, ez az állatorvos?

„Valahol a Tihanyi Apátság egyik birtokán, a tiszttartó házában született a család nagy örömére – a lányok és a korán elhunyt kisfiú után - egy egészséges, szép kisfiú, nagyapám” – írja unokanővérem visszaemlékezésében a családban hallott hagyomány alapján. Torma János 1855. július 19-én született. Az Apátság iskolájában a papok hamar felfigyeltek az okos, tehetséges kisfiúra. Gondoskodtak is taníttatásáról, ők juttatták el az állatorvosi diplomáig, amelyet „a budapesti magyar királyi állatorvosi intézetben 1883-ban szerezett meg. Ezután a székesfehérvári méntelepnél volt szolgálattételre beosztva. 1884. máj. 1. kinevezték katonai állatorvossá és 1887. októberig a sepsiszentgyörgyi méntelep dési osztályánál működött.”[17]

A katonasággal eljutott az ország különböző részeibe, így Erdélybe, Marosludasra is. Itt a város legjobb hírű szállodájában laktak, ott étkeztek. Ez történetesen a Körmöczi József és Nyírő Ida által működtetett szálloda volt. Ettől kezdve Marosludason a katonabanda játszotta - „Csak egy kislány van a világon…” - nagymamám ablaka előtt.

Viszontagságos négy év után nagyapám lemondott katonai rangjáról, mivel a család nem tudta összeadni a katonatiszttel kötendő házasság esetén kötelező kauciót.

Torma János

Nyírő Lujza

[17] *Torma János in Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái* mek.oszk.hu/03600/03630/html/t/t28065.htm

Boldog évek

Szép őszi napon, 1888. október 3-án házasságot kötöttek. Házasságkötés után nagyapám Marosvásárhelyen azonnal városi állatorvosi állás kapott. „Itt azonban csak pár hétig maradt, mert a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter a mezőhegyesi ménesintézethez állatorvosnak nevezte ki.” [18]

Az állam gondoskodott a fiatal pár számára a szépen berendezett háromszobás lakásról. A társasági élet is azonnal befogadta a vidám természetű, nyitott állatorvost és kedves feleségét. Kaszinóba jártak, nagyanyám teniszezett, biliárdozott. Különösen a biliárdjátéka váltott ki komoly elismerést, ő volt az egyetlen hölgy, aki meg tudta tanulni ezt a játékot, ráadásul általában győzelemmel végződött számára a szórakozás. „Mindenkinek nagyon tetszett, hogy én olyan jól játszottam”, emlékezik vissza nagyanyám emlékiratában.

Ebben az időben a magyarországi lótenyésztés világhírű volt. A japán kormány által Bábolnán vásárolt 3 darab arab tenyészménnek Tokióba szállításával Torma János bízták meg. Japánig és vissza az út hat hónapot vett igénybe. „1897-1901. években is vásárolt még tenyészállatokat (arab lovakat és simmenthali szarvasmarhákat) a japáni kormány részére és mindannyiszor Tormát bízták meg az anversi kikötőig való szállítással.”[19]

A hosszú tengeri út lehetőséget biztosított számára, hogy tanulja a japán nyelvet, amit igen jó szinten el is sajátított.

Nagyanyám nem kísérhette el útjára szeretett férjét, mert már megszületett első gyermekük. A környéken lakó barátnők pontosan tudták, hogy a gyermekét gondosan nevelő Lujza asszonyt délutánonként a gyönyörű parkban lehet megtalálni, amikor kisleányát sétáltatja.

Az állatorvos Torma Jánost mindig oda helyezték, ahol a legnagyobb szükség volt rá a lóállomány megtartása szempontjából. Volt ő Mezőhegyesen, Békéscsabán, Kisbéren, Bábolnán.

Egymás után születtek a gyerekek, így sohasem kísérhette férjét külföldi útjaira. Nagymamára maradt az otthoni teendők irányítása. Mindig nagy kerttel, gyümölcsössel, szőlővel rendelkeztek, állatok ellátásáról is kellett gondoskodni. Piacra indította a terményeket.

A kisbéri munkahely idején Banapusztán laktak. Ott született 1904. november 8-án a család 6. gyermekeként édesapám. Nagymamám megbetegedett, amikor kisfia néhány hónapos volt. Az orvos egy parasztasszonyt rendelt hozzájuk, aki saját picije mellett édesapámat is táplálta anyatejjel. Hála a gondoskodásnak, édesapám szépen cseperedett. Ő látható a lenti képen.

[18] *Torma János in Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái* mek.oszk.hu/03600/03630/html/t/t28065.htm

[19] *Torma János in Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái* mek.oszk.hu/03600/03630/html/t/t28065.htm

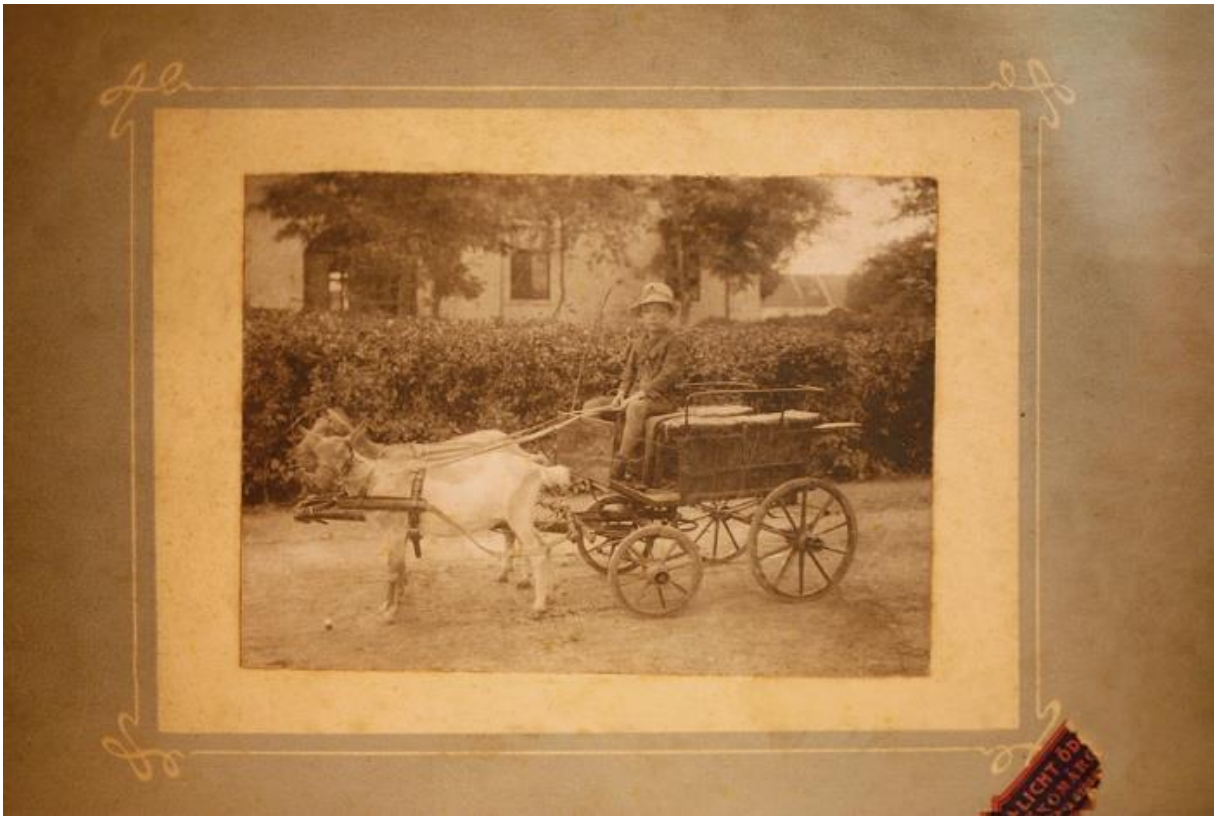

Torma József kecskefogaton iskolába menet

Ezen a kecskefogaton járt nap, mint nap iskolába a pusztáról. Amíg ő az írás, olvasás képességét sajátította el, a kecskék az iskola előtti fához kötve gyűjtötték az erőt a visszaútra. A háború idején édesapám ezen a kocsin hordta a háborúba tartó katonáknak a kecskék biztosította tejet, tejtermékeket és egyéb ételeket, sörös hordókat. Nagymama rendszeresen küldött a kis szekérrel a bevonult családfők otthon maradt tagjainak, gyermekeinek is friss ételeket, gyümölcsöt.

1916-ban Ghillány Imre miniszter úr a minisztériumba hívatta nagyapámat, hogy a lótenyésztés legfontosabb kérdéseit megbeszéljék. A megbeszélés befejeztével nagyapám a szívéhez kapott, eldőlt, meghalt. A család oly harmonikus élete megtört.

A három Nyírő-hölgy Kecskemétre kerülése

A Kecskeméti Nagy Képes Naptár feljegyzése szerint 1892-ben Nyírő Ida és férje, Körmöczi József már Kecskeméten Vendéglő és Szálloda, valamint Kávéház tulajdonosai 2. tized Rózsa utca 335.szám alatt. A megújulásra, változtatásra mindig kész, a Nagyalföldről származó Körmöczi József itt látta a boldogulás további lehetőségét. Az 1905-ben készült Kecskemét térkép a Gazdasági gőzmalom mellett 14-es számmal jelöli a Gőz- és Kádfürdőt és a Körmöczi vendéglőt.

A szállodát üzemeltető házaspár Erdélyből magával hozta Nyírő Ida idősödő szüleit, velük együtt a család legfiatalabb tagját, Teréziát.

Kecskeméten, Körmöcziék vendéglőjében Nyírő Terike töltötte be az étterem működtetésében azt a szerepet, amit korábban Erdélyben a nővére, Lujza. A konyhamunkák irányítása volt az ő feladata. „A fürdői vendéglő egyre jobban felkapottá vált. A városi, sőt városházi urak, birtokosok kedvelt találkozó helye lett. … így Csorba Menyhértnek is, a két fiúgyermekkel korán megözvegyült birtokosnak. …Özvegy Csorba Menyhért beleszeretett a gyönyörű nagynénémbe és hamarosan felségül vette.”, írja Szundy Béláné visszaemlékezésében. Nyírő Teréziának két gyermeke született, a Megváltóhoz címzett patika későbbi tulajdonosa, Pál és Katalin. (A Gáspár András utcában lévő gyógyszertárat Katona Józseftől vásárolták.)

Nagyapám halála után nagymamám testvérei hívására Kecskemétre költözött. Hat gyermeke közül már csak a sportbalesetben testileg megsérült leányával, Ibolyával és a még fiatalkorú édesapámmal érkezett Kecskemétre. Édesapám házasságkötéséig lakott nagymamámmal. 1942-ben elvette édesanyámat, Kun Mária tanítónőt. Időközben édesapám testvérbátyja, Torma János állatorvos is Kecskeméten nősült, itt dolgozott.

Torma József, 1942

Kun Mária, 1942

A kecskeméti évek

A szeretett férj és édesapa halála után nagyanyám élete megváltozott. Édesapámmal és Ibolya lányával élt. Édesapám tanulmányainak befejezése után a Városházán Jogi-, Katonai-, Pénzügyi Osztályon, majd a Háztartási Számvevőségen dolgozott. Itt vállalt munkát a rendkívül művelt, olvasott, latinos műveltséggel rendelkező, az orosz irodalmat is kiválóan ismerő Ibolya is.[20] Édesapám a dolgos életvitel mellett örökölte édesanyja vidám, polgári életre vágyó, édesapjától elgondolkodó, időnként mélabús természetét is. Nagyanyám már férjhez ment leányai elkerültek Kecskemétről. Mindig örömmel jöttek a szép, cserépkályhával jól fűtött Batthyány utcai lakásba meglátogatni édesanyjukat.

A felcseperedett unokák, leányok egyre több időt töltöttek itt Kecskeméten nagymamánál. Hiszen édesapám és nagyanyám testvérének, Csorba Menyhértné Nyírő Teréziának gyermekei az unokákkal egy korosztályba tartoztak, együtt élhették fiatal életüket. Így bőven akadt számukra családon belüli lovag, szórakozóhelyekre kísérő rokon édesapám és Csorba János, Csorba Pál gyógyszerészek, a

[20] Kecskeméti Nagy Képes Naptár 1931-től p. 117

„Megváltóhoz” címzett patika tulajdonosai személyében. Különösen az idősebb fiú, Csorba János állhatott igazán közel a fiatal unokahúgok szívéhez. Szundy Béláné így ír róla visszaemlékezésében: „Jancsi bácsi… én kedvence voltam (vérbeli kapcsolat nélkül).”[21] Hasonló mondatokat hallottam évekkel ezelőtt unokanővéreimtől. Így emlékeznek ma is személyére a vele vérségi kapcsolatban álló, még élő unokahúgai is. (Csorba Klári Sikk Antalné, Csorba Pali bácsi lánya és Füzesséry Katalin, Tóth Béláné, Erzsébet Katalin nevű leánytestvér lánya.)

Nagymamámat ebben az időben az tette boldoggá, ha a felserdülő leányunokák, fiatal családtagok vidámságában, társaságában gyönyörködhetett. Megadatott neki, hogy a sportolásban elfáradt unokáit és társaságukat kerti partin várja, meghallgassa történeteiket. Tanácsot adjon, hogyan jelenjenek meg, hogyan viselkedjenek bálokban, vagy a „Beretvásban” sörözés közben. A fiatalok szívesen ellátogattak a Gőz- és kádfürdő melletti kávézóba, étterembe, adózva ezzel az egykori tulajdonos, Körmözciné Nyírő Ida nagynéni emlékének.

özv. Tomra Jánosné, mögötte jobbról unokája, Adorján Ilona, gyermekei, Torma József és Torma Ibolya

Nagymamám arcára sok mosolyt csalt legfiatalabb gyermeke, édesapám is. Szerette szellemes megjegyzéseit, humoros természetét. Apámat Král Ervin, a kor neves és ismert karikaturistája is megjelenített a kecskeméti életképeket bemutató karikatúráin.

[21] Szundy Béláné: Visszaemlékezése p. 7.

Král Ervin egyik karikatúrája

Nagyanyám életének alkonyát bearanyozta, hogy legfiatalabb gyermekének, édesapámnak is megszületett első fia, Józsika 1943 októberében. Az ő pólyájába mentette az egyetlen, még meglévő családi ékszert, egy kis aranyláncot mondván: „Itt talán megmarad, nem viszi el a háború szele. Úgyis Józsikámnak szántam". Így emlegette ezt a történetet édesapám nagymama halálának minden évfordulóján.

1944. május 8-án meghalt nagymama.

Legidősebb unokája így emlékezik vissza temetésére. „A Batthyány utca egyik szép házában laktak nagymamám és Ibolyka keresztanyám. A ház udvara megtelt végtisztességtevőkkel. Igen sokan megjelentek a rokonokon kívül az ismerősök, jó barátok, a család dolgozó tagjainak munkatársai. A két vezető református lelkész, Hetessy Kálmán és Muraközy Gyula végezték a temetési szertartást. A temetés után megjelent Kecskemét legrangosabb temetkezési vállalkozójának ragyogó fekete halottas autója. Azon vitték az „örök lakóhelyre", Kisbérre, ahol nagyapám is pihent már."[22]

A Batthyány utcában járva - azt gondolom – minden családtagban felelevenednek a régen hallott, olvasott, elhalványuló, de oly kedves tények és legendák. A ház és a család történetének kutatása

[22] Szundy Béláné: Visszaemlékezése pp: 33-34

nekem, mint utolsó unokának sokszor kellemes, sokszor szomorkás órákat jelentett. Remélem, hogy a déd- és ükunokáknak is sikerül átélniük hasonló élményeket.

Aki pedig megtisztel azzal, hogy elolvassa múltba tekintő gondolataimat, annak – talán – gazdagítja Kecskemét városról, a XIX-XX. századfordulóján, és a XX. század első felében polgári életet élő emberek szorgalmas, és a nehézségek ellenére is élettel teli mindennapjairól alkotott képet.

Köszönetnyilvánítás

Feladatvállalásom alapját nagypapám naplója, nagymamám és egyik unokatestvérem, nagymamám legelső unokájának visszaemlékezése adták. Nekik spirituálisan tudom csak megköszönni, hogy „gyöngybetűikkel" megörökítették családunk epizódjait.

Unokatestvéreimnek köszönöm, hogy rendelkezésemre bocsátották a náluk lévő emlékiratokat, fényképeket.

Köszönöm Csuthiné Lázár Zsuzsannának a Katona-patika életére vonatkozó dokumentumokat.

A levéltár dolgozói (Tóth Szilárd és Gönczi Gergő) órákon és napokon át fáradhatatlanul keresték nekem a megsárgult iratokat. Köszönöm segítségüket.

Köszönöm Kovácsné Tóth Ibolya kitartó, meggyőző rábeszélését, így részese lettem ennek a munkának. Köszönöm a munka folyamán mindannyiónkat biztató, lelkesítő szavait.

Felhasznált irodalom

1. Kéziratok: Torma János hajónapló 1892, özv. Torma Jánosné visszaemlékezés 1935, Szundy Béláné, Nagy Erzsébet, unoka visszaemlékezés 1985
2. Entz Géza, Genthon István, Szappanos Jenő: Kecskemét, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1961
3. Erdélyi Erzsébet Kecskeméti utcanevek története, p. 209..
4. Novák László: Három város építészete, Nagykörös 1989.
5. Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Bács-Kiskun Megyei levéltár (BKML) IV. 1506. I. 19.)
6. *Novák László: Három város, Gondolat, Bp,. 1986.* 24.o.
7. MNL, BKML VII. 8. 9185. sz. Telekkönyvi betét (Birtok és tulajdoni lap); Az 1283/1952-es ügyiratszám alatt az épület a Magyar Állam tulajdonába megy át
8. MNL, BKML IV. 1504.c 1812.3. cs. 27. sz. Ferenczy család birtokrajza
9. Közjegyzői okirat, Csorba László adás-vételi szerződés, MNL. BKML, VII. 154. 437/1909
10. MNL, BKML IV. 1910. c 23633/1929 műszaki vélemény, jegyzőkönyv
11. *Torma János in Szinnyei József: Magyar írók élete és munkáimek.oszk.hu/03600/03630/html/t/t28065.htm*
12. MNL, BKML XV. 1. a KECSKEMÉT törv. hat. város Térképe, 1905
13. Kecskeméti Nagy Képes Naptár 1892-től
14. Kecskeméti Név- és Címtár
15. Csorba Pál gyógyszerészhallgató leckekönyve
16. Petőfi Népe, 1981. szeptember 9. „Ma még Batthány u. 7-9. És holnap?"
17. Petőfi Népe, 1982. november 18.„Lesz holnapjuk is a Batthány u. 7-9. számú házaknak"
18. Katona József visszaemlékezése - MEK – OSZK http://mek.oszk.hu/14900/14964/14964.pdf

Kisbugaci Étterem

Kisbugaci Étterem

Munkácsy Mihály u. 10.

Sárik Szilvia és B. Tóth Ferenc

A Kisbugaci vendéglő bizony kakukktojás itt a Mesélő házak között, hiszen nem egy valaha ott élt család kései leszármazottja kutatta-kutatja feledésbe merülő titkait, hanem a mostani tulajdonosa, B. Tóth Ferenc és e sorok írója. Ráadásul én magam sem kötődöm a Kisbugacihoz személyesen, csak, mint felettébb elfogult és amatőr kulinarista szerettem bele Kecskemét egyik legrégebbi vendéglőjének évszázadokra visszanyúló, kalandos történeteibe és a pásztortradíciókba.

Bocsássa meg az olvasó, ha éppen az ízek szerelmeseként elidőzünk kicsit a vendéglősök és a vendéglátás történeténél.

A Kisbugaci históriája – időutazás a régi Kecskeméten

A vendéglő kalandos múltjának titkai sokkal szerteágazóbbak, mint egy családi ház története. Amit egészen bizonyosan tudunk, az az, hogy 1887. november 2-án kapott Sándor Illésné korcsmatartási engedélyt az akkor még 3. tized 99. számú házára.

A ház maga azonban jóval régebbi. Hogy pontosan mikor épült, azt csak évtizedes pontossággal tudjuk meghatározni: városunknak ez a kerülete javarészt az 1850-es években alakult ki.

Akkoriban még így festett városunk a vaspályai indóház felől egy távlati képen:

A képen egy jellegzetes, barátságos alföldi mezőváros képe rajzolódik ki, girbegurba utcácskákkal, bekerítetlen udvarokkal – kertekkel, és a végtelenbe vesző horizonttal.

Vendéglátás a 18. századtól

Különleges létforma volt akkor is, mint ma is, ebben biztosak lehetünk. A kocsmák, a csárdák és maga a vendéglátás históriáját kutatva már 1701-ből találunk feljegyzést arra vonatkozóan, hogy a kurtakocsmák népe okozott fejfájást a korabeli városvezetésnek: ha valahol egy ittas embert rajtakaptak, akkor nemcsak őt, de magát a kocsmárost is megbüntették (B. Kis János jegyzete -FB)

1795-ben már serház épül Máriavárosban, méghozzá egy német mester építtette. A városunkban letelepült német kisebbség, akik az iparos-kereskedő-szolgáltató vénát erősítették az őslakos, agráriumban érdekelt társadalommal együtt élve, fontos szerepet fog játszani a Kisbugaci történetében is…

Kecskemét mindig híres volt jóízű ételeiről és a barátságos vendéglátásról. A mai értelemben vett éttermek, vendéglők történetét főleg a 18. századtól kezdve ismerjük A Zöldkút és a Békás kocsmát, a Koplaló nevű lacikonyhát Jókai is megörökítette. A városon kívül a főbb utak mentén csárdák, vendégfogadók működtek, mint a szentkirályi, szentlőrinci, szikrai, fehértói csárda. A belvárosban hosszú ideig a Cserepes volt az egyetlen vendégfogadó, amelyet 1816-ban bővítettek. A 19. század első felének nevezetes vendéglői voltak a Postasíp, a Kecskés (Bak), az Aranysas fogadó, a Koglerházi vendéglő, Király Sándor Korona kávéháza és vendéglője, majd a Zrínyi. Később Kecskemét legismertebb szállodái és éttermei közé tartozott a Beretvás, a közelében épült Hungária (Balaton) és a Nemzeti-Royal. Ez utóbbi a Dunszt család alapítása. Ők működtették a Klapka utcai vendéglőt, és a Royal helyén állt „A víg magyarhoz” címzett polgári vendéglőt is. Említést érdemel még több szálloda és étterem: Erzsébet szálloda, (Központi), Otthon, Vasúti, Domián Lajos étterme, Kaszinó (Homok), Gillich-féle, Vigadó-nyári étterem stb. Az idők során működött több híres kávéház és cukrászda is, kocsma és borkimérés pedig annyi, hogy kivívta a fővárosi tudósítók megbotránkozását. – *Székelyné Kőrösi Ilona*

A későbbiek során a város gazdasági szerepe erősödött és a jómódúak körében kialakult annak az igénye, hogy az egyszerű emberektől elkülönülve szórakozhassanak és diszkrét körülmények között tárgyalhassanak, ők az éttermeket látogatták.

Kecskemétre kevésbé tehetős, de annál szélesebb rétege persze ugyanúgy szeretett volna – pénztárcájához mérten – de a kocsmák világától eltávolodva, kulturáltabban szórakozni. A keresleti piac hatására vállalkozók egész sora akadt, akik a saját házukat úgy alakíttatták át, vagy már eleve úgy építették, hogy az alkalmas legyen vendéglőnek, mulatónak – a mai lakáséttermek korai ősének tekinthetjük ezeket a vállalkozásokat.

Tipikus példája ennek akár a Kisbugaci csárda, mint az a későbbiekből ki fog derülni, vagy az „Ét és Táncterem a Pistához” nevű vendéglátó egység. Pista Tóth István háztulajdonos volt, és ifjú Bíró István építőmester tervei alapján alakíttatta át a házát 1890-ben. Eklatáns példája még e trendnek a rendkívül hangulatos Pápay vendéglő, amely két Pap, azaz Pap György építtető és Pap Sándor építőmester kooperációjában született, 1895-ben a Katona-soron.

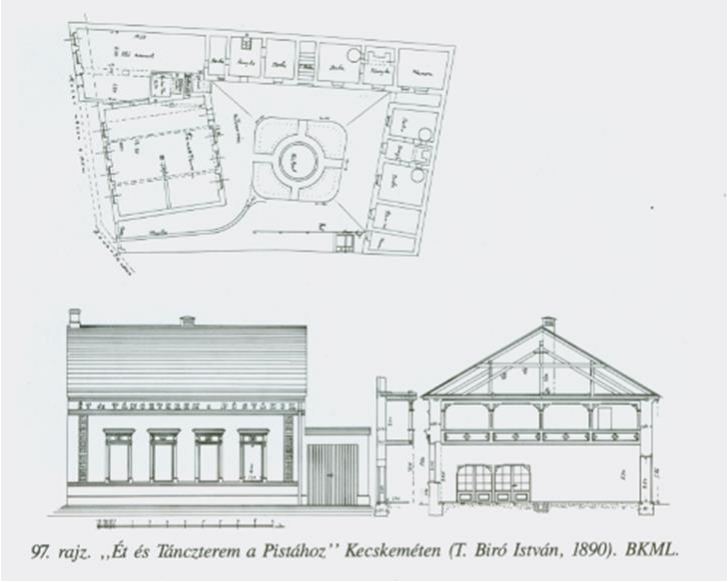

97. rajz. ,,Ét és Tánczterem a Pistához'' Kecskeméten (T. Biró István, 1890). BKML.

Náluk ugyanúgy megjelenik a „táncz terem” mint extra szolgáltatás a vendégeik kényeztetésére.

Az úri közönség frissen divatba jött szokásait kielégítendő időszakos vendéglátóhelyek is feltűntek a palettán a századforduló elején. A város peremén lévő erdős-ligetes, felüdülést ígérő helyeken szezonális vendéglők, mulatók tárták ki kapuikat ideiglenesen, ahová a jó idő beköszöntével szívesen rándult ki – akár családostul – a városi népszolgáltatás a vendégeik kényeztetésére.

Jellemzően ilyen hely volt Kecskeméten a Kisnyíri-erdő, a Műkert és a Vasútkert.

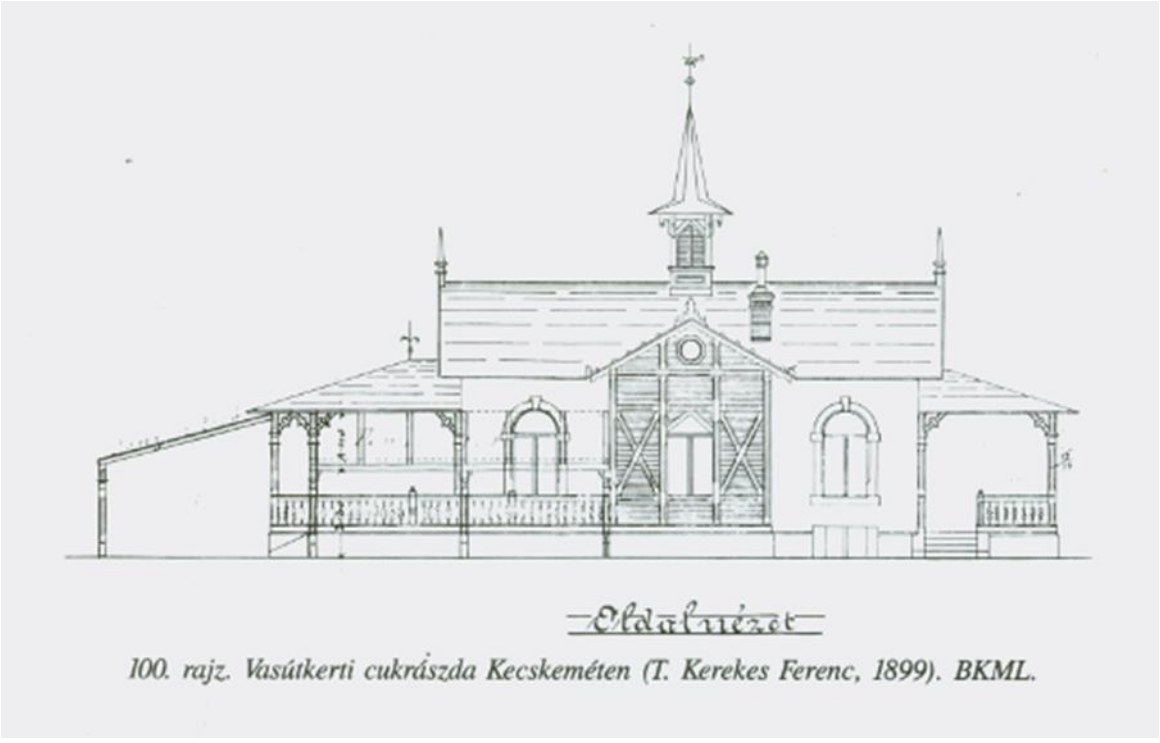

100. rajz. Vasútkerti cukrászda Kecskeméten (T. Kerekes Ferenc, 1899). BKML.

A nyári vendéglők – stílusosan – fából készültek, alpesi stílusú faragással, gracilis oszlopfőkkel és mívesen faragott tetőszegőlécekkel, regénybe illő hangulatot teremtve, melyek építészeti stílusa az ún. „svájci házra” emlékeztet.

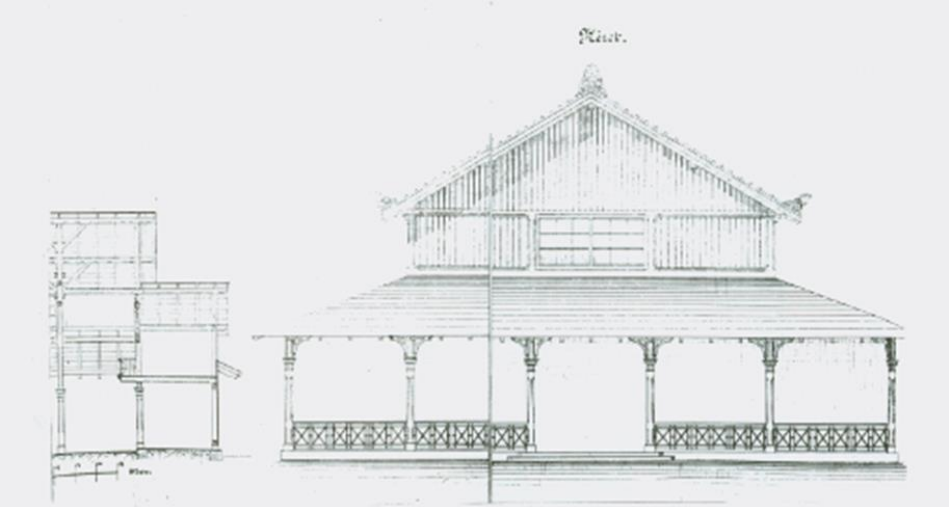

101. rajz. Műkerti táncterem (T. Bauunternekmang G. Gregersen, 1883). BKML.

Klasszikus példa erre a műkerti táncterem, amelyet Kecskemét város megbízásából egy osztrák cég tervezett 1883-ban.

A Kisbugaci története

A Kisbugaci csárda történetéhez visszakanyarodva, az eddig feltárt dokumentumok alapján azt biztosan tudjuk, hogy 1887. november 2-án Sándor Illésné, született Buttinger Krisztina Aranka Anna- éppen 40 éves korában - kért és kapott korcsmatartási engedélyt az akkor még 3. tized 99. számú házára (nyilvántartási szám: 6839/1887, engedélyszám: 72).

A Buttinger-család ahhoz a német kisebbséghez (Ungarndeutsche) tartozott, amely Kecskemét iparosodásában, illetve kereskedelmi életében fontos szerepet játszott.

A Kisbugaci első tulajdonosának családtörténete újabb várostörténeti kalandozásra csábít.

Kecskemét, a befogadó város

Kecskemét mezőváros tanácsa évszázadok óta maga döntött arról, kit enged be teljes jogú lakosnak, kinek biztosít lehetőséget mesterségének űzésére, háztelek vagy egyéb ingatlan vásárlására. Ezt a jogát a hódoltság idején is megőrizte. A városban letelepedni kívánó személyek instantiáját, kérelmét is mindig személyre szólóan bírálta el a magisztrátus. Bár a ránk maradt feljegyzések távolról sem teljesek, a betelepülés feltételeiről és folyamatáról igen sokat elárulnak. Ezekből kitűnik, hogy a város vezetése meglepő következetességgel járt el az elé kerülő kérelmek elbírálásában.

Például, egyértelmű jogcím lehetett a letelepedésre a szoros családi kötelék:

Vagenbauer Mátyás kalapost (1788) azon a jogcímen lakosították, hogy Fierer Ferenc itteni vendéglős mostohafia lett. Jogcím lehetett az is, hogy valaki éveken át itt végzett fontos munkát: Fischer Boldizsár 1779 januárjában azért kapta meg a letelepedési engedélyt, mert már hét év óta kőműves pallérként működött közre a Nagytemplom építésénél. Komoly előnyt jelentett egy-egy főúri patrónus is: Schmalenpach Ferenc pesti kalapos legény (1783) elsődlegesen annak köszönhette kérelmének kedvező elbírálását, hogy gróf Károlyi Antal látta el ajánlólevéllel. Buttinger Ferenc patikus pedig, aki

1791-ben szerezte meg szakképesítését, azzal biztosította magának a letelepedést, hogy megvásárolta a város patikáját Baumgartner Ferenctől.”

Térjünk vissza ugyanakkor Kecskemét minden bizonnyal első női korcsmárosához.

Buttinger Krisztina Aranka Anna 1847. július 24-én született, szülei Buttinger Imre és Tóth Rozália, egy echte patikus-dinasztia, 5 leánygyermekkel: Emília Teréz: 1846., Krisztina Aranka Anna, 1847., Erzsébet, 1850., Ida Eszter, 1851., és még egy Ida, 1861. (Buttinger Imre szülei: Franciscus Buttinger és Elisabetha Ritterin, testvérei: Franciscus Seraficus, Joannes Chryostomus (Aranyszájú Szent János után kapta a nevét, és ez Mozartnak is az egyik keresztneve), Carolus és Theresia. Buttinger Mária (Szilárdfi Károly felesége) szintén patikusként dolgozott, gyermekük Rózsa-Erzsébet Kornélia.

A ház legelső vendéglátósának dióhéjnyi családtörténete hűen tükrözi a korabeli Kecskemét színes társadalmát: a különleges és halmozott keresztnevek egyértelműen utalnak a család előkelő származására, illetve műveltségére.

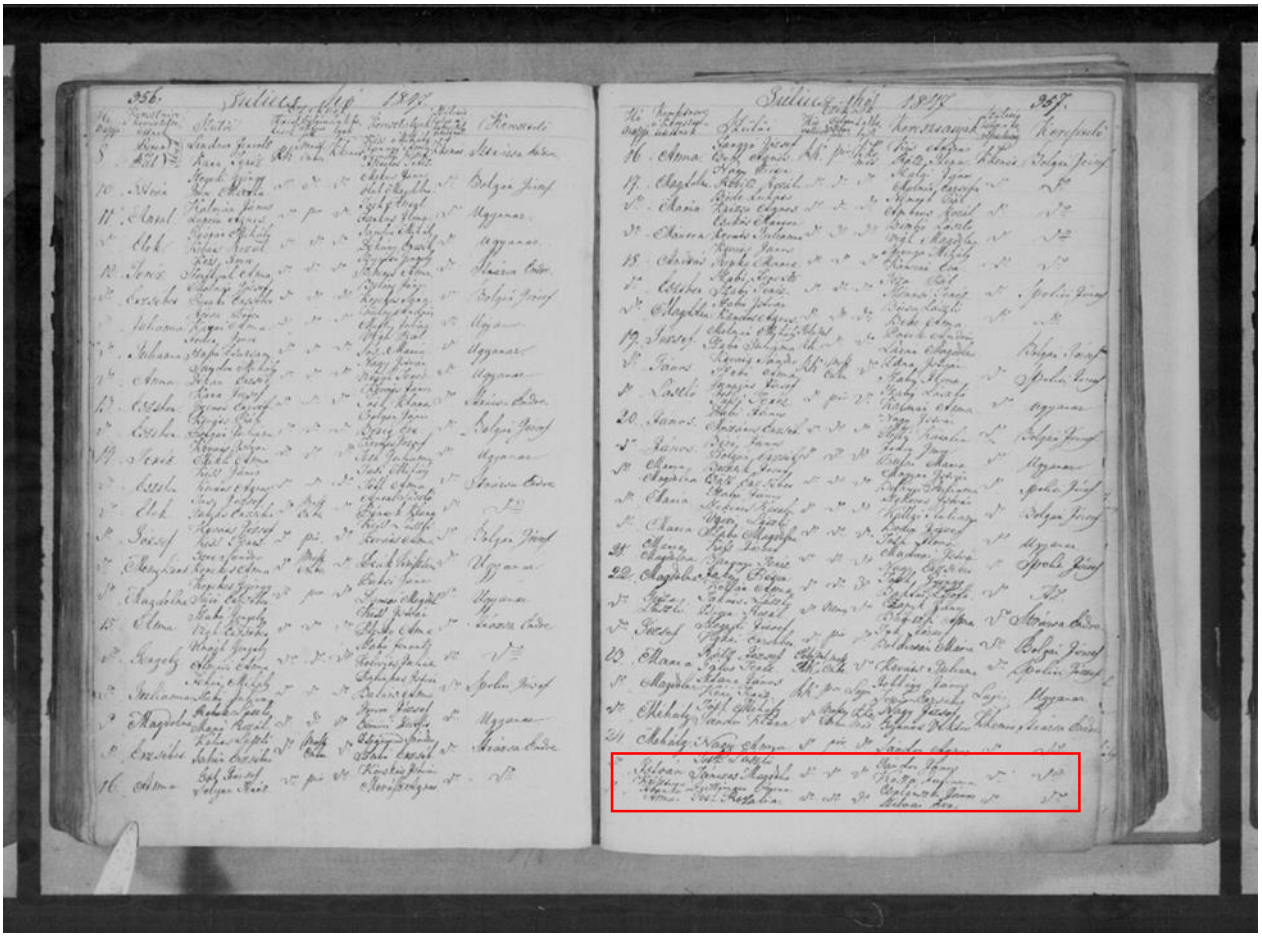

Buttinger Anna születési anyakönyvi kivonata

Sándor Illésné Buttinger Anna után egy házaspár volt a következő bérlő.

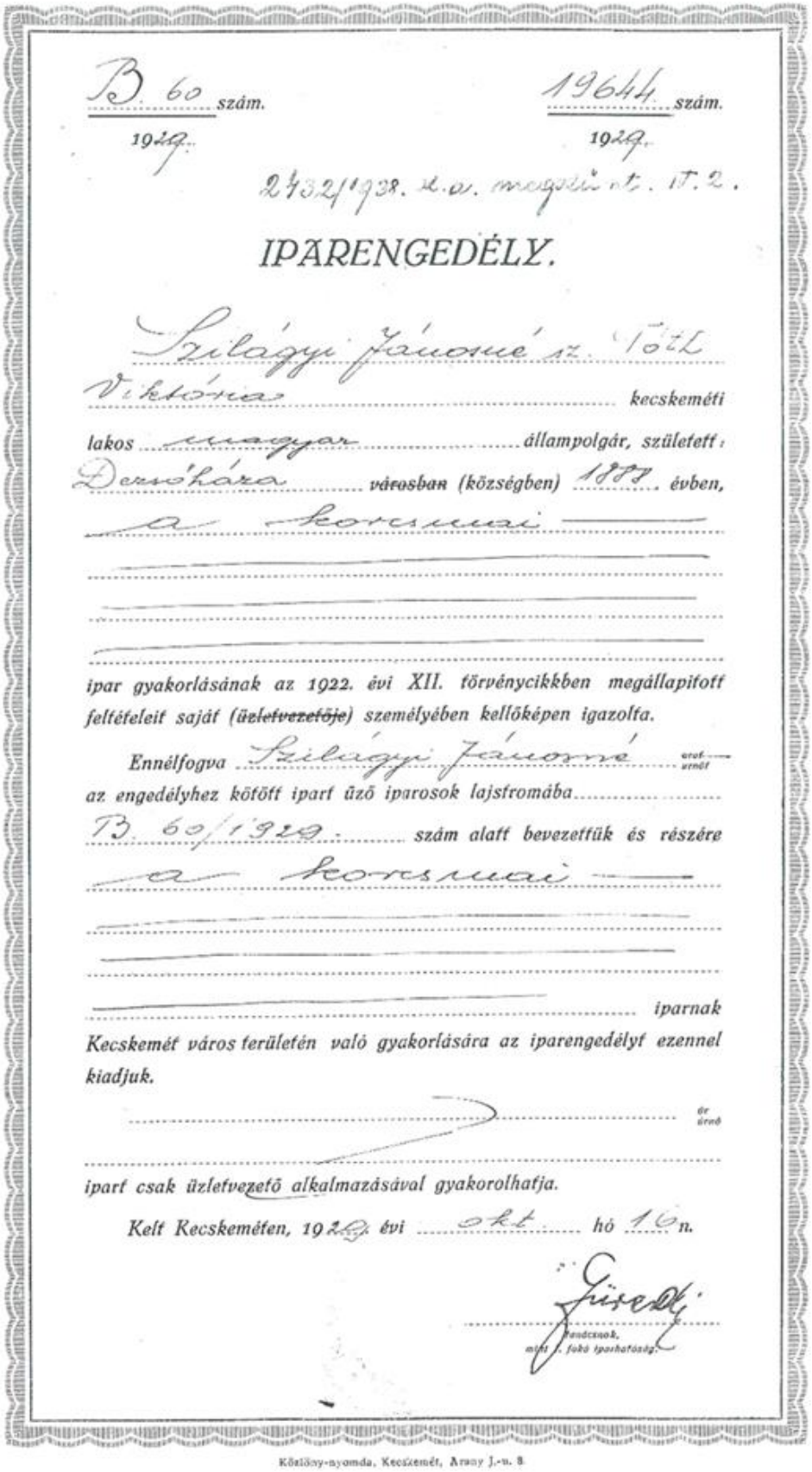

B. 60 szám. 1929. 19644 szám. 1929.

2432/1938. s.a. megszünt. IV. 2.

IPARENGEDÉLY.

Szilágyi Jánosné sz. Tóth Viktória kecskeméti lakos magyar állampolgár, született: Dezsóháza ~~városban~~ (községben) 1888 évben,

a koresmai

ipar gyakorlásának az 1922. évi XII. törvénycikkben megállapitott feltételeit saját (~~üzletvezetője~~) személyében kellőképen igazolta.

Ennélfogva Szilágyi Jánosné ~~urat~~ ~~urnőt~~ az engedélyhez kötött ipart üző iparosok lajstromába B. 60/1929. szám alatt bevezettük és részére

a koresmai

iparnak Kecskemét város területén való gyakorlására az iparengedélyt ezennel kiadjuk.

ár ~~úrnő~~

ipart csak üzletvezető alkalmazásával gyakorolhatja.

Kelt Recskeméten, 1929. évi okt. hó 16 n.

Gürecki

Tanácsnok, mint I. fokú iparhatóság.

Közlöny-nyomda, Kecskemét, Arany J.-u. 8.

Tóth Viktória iparengedélye 1929-ből

Az iparengedélyek nyilvántartása szerint 1904. aug. 13-án 13517/1904 számmal kért engedélyt Ujvári János „Élelmiszerek és kávéházi italok kiszolgáltatására, vendéglős ipari működésre” a Kecskemét, III. tized 99. szám alattihelyiségre, amelyet aug. 23-án, 30. számmal (!) már meg is kapott.

(Az kecskeméti utcanévjegyzék szerint 1850-ben már szerepelt ez az utca a város térképén Homoki utca néven, a mellékutca neve Pávai volt, és 1907-ben nevezték át Munkácsy utcára.)

1927-ig, tehát 22 éven keresztül az Ujvári házaspár (Ujvári János és Póta Erzsébet) működtette a hol kocsmaként, hol vendéglőként fémjelzett helyiséget. 1907-ben a Homoki utcát átkeresztelték Munkácsy utcára, így a Kecskeméti Képes Naptárban is ezen a néven szerepel a vendéglátósok / korcsmatartók között. 1938-ban először Szilágyi Jánosné (Tóth Viktória), utána a férje, Szilágyi János (nyugdíjas katonatiszt) működtette a vendéglőt.

1943 és 1948 között Borsos Sándorné fogadta a vendégeket. Ez az öt év bizonyára mély nyomot hagyott a város életében, hiszen még a hetvenes években is Borsos-kocsmaként emlegették a műintézményt (ld. a mellékelt hirdetést 1957-ből!) – holott addigra túlélt egy viharos államosítást, majd állami tulajdonból 1952-ben Száyer György tulajdonába kerül, illetve a tulajdonjog oda-visszavándorolt az állam és Száyer között. 1968-ból találunk újabb adatot a működtetés kapcsán a Levéltárban: ekkor a Bács-Kiskun Megyei Vendéglátó Vállalat kezelésében működi 329-es számú egység néven, méghozzá a legendás Gyurik István vezetésével.

Újsághirdetés 1957-ből

Bugaci és a Kisbugaci – a kistestvér

1957-et írunk.... És ő, Gyurik István volt a keresztapa. Ő adta a vendéglőnek a pásztor romantikát idéző Kisbugaci nevet. A névválasztásnak több oka is volt: alapvetően az, hogy régebben ide jártak be a számadó juhászok, a puszta pásztornépe mulatni, híradással lenni a kinti világról. A bugaci szilaj élet mellett létszükséglet volt, hogy bent, a városban is legyen egy helyük, ahová kötődhetnek és a törzsvendégek ízlésvilágának a csárda is igyekezett megfelelni.

A másik nyomós érv az volt a keresztapa számára, hogy a város idegenforgalmában mind erősebben jelentkezett a pásztorromantika, mind több és több vendég tódult Bugacra.

Gyurik István - a képen középen

Teljesen érthető, hogy kellett egy „kistestvér-intézmény” bent a városban is. Ez lett a Kisbugaci.

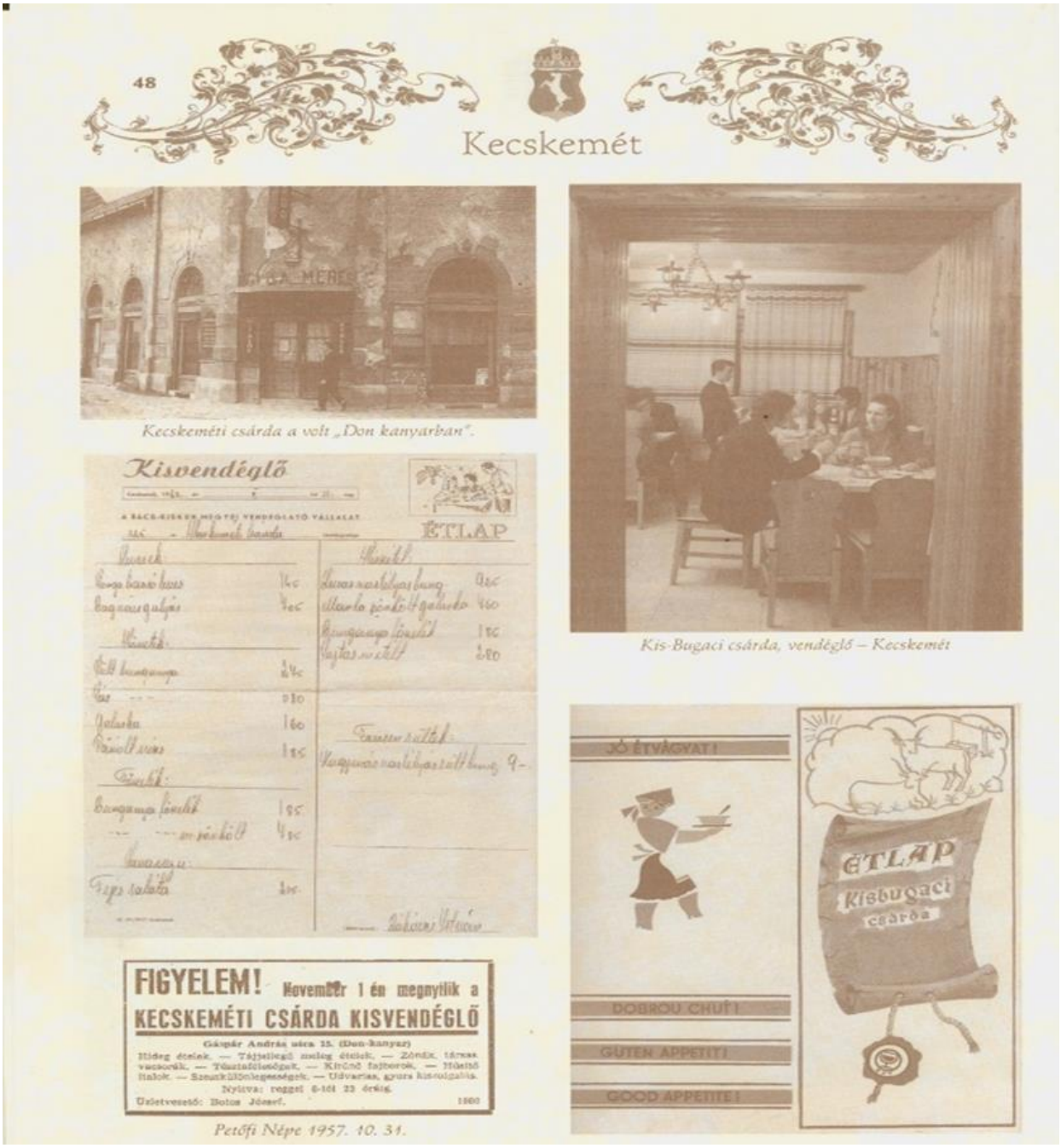

A kép bal oldalán a Kisbugaci csárda hirdetése a Petőfi Népében (1957.10.31.)

A Kisbugaci napjainkban – az árulkodó csatornafedéltől a bravúros pince-felújításig

A privatizáció során Vörös István tulajdonába került az ingatlan, majd 2004-ben a B. Tóth és Társa Kft. vásárolta meg az üzletet. Az addigra már igencsak lepusztult és elhanyagolt állapotban lévő épület – köszönhetően az építész-szakmabeli gondos tulajdonosának – jelentős felújításon esett át, konyhája minden tekintetben kielégíti az EU-előírásait.

Egy érdekes történet a felújítás idejéből. B. Tóth úr sok időt töltött az építkezésen felügyelendő a munkálatokat. Egy alkalommal figyelmes lett rá, hogy van ott egy csatornafedél, ami felettébb ésszerűtlen helyen van. Nem illeszkedik még a csatorna vonalához sem… Ez persze felkeltette érdeklődését, és kiderítette, hogy ez bizony egy lejárat a pincébe, amelynek a létezéséről eddig sejtelmük sem volt. Elképzelhető, hogy milyen lázas munka vette kezdetét a felfedezés nyomán…

A pincét ugyanis időközben teljesen fel is töltötték. Miután ezt kellő óvatossággal – hogy be ne omoljon az egész épület – eltávolították, fény derült az eredeti funkciójára: itt a boroshordókat tárolták, és a hordók feltöltésére alkalmas készség vezetett le az utcáról egyenesen a pincébe, hogy egyszerűbb legyen az „áruszállítás”. A pince magassága viszont – természetesen – az akkoriban élő emberek magasságához volt méretezve, tehát a mai embernek igencsak hétrét kellett görnyednie, ha lent járt. Adott volt tehát a feladat: a pince belmagasságát meg kellett emelni, méghozzá felülről lefelé (!) haladva. Ez bizony igazi kihívás statikus szempontból egy modern épület esetében is, nemhogy egy 160 – 170 éves öreg csárdánál… A bravúr sikerült, ma már egy barátságos, téglaboltozatos külön helyiség várja a vendégeket a pince hűvösében.

A Kisbugaci Étterem kerthelyisége 2018-ban

Kecskemét várossá válásának 650. évfordulóját ünnepelte 2018. október 2-án. A város „születésnapját” úgy köszöntötte az étterem, hogy a jubileum hetében régi kecskeméti ételeket tartott az étlapján.

Kedves Olvasó, előfordulhat, ha a Munkácsy utca felé veti a sorsa, és betér ebbe a sokat megélt vendéglőbe, hogy megkísérti a réges-régi törzsvendégek arra járó szelleme, esetleg felmerül Önben, hogy jó lenne többet tudni azokról a kezekről és szívekről, akik képesek voltak egy olyan helyet teremteni, amely évszázadokon keresztül szent foglalatosságot művel: embereket lát vendégül.

Amennyire híres és kedvelt ez a vendéglátóhely, olyan kevés régi emlék és dokumentum lelhető fel róla a közgyűjteményekben. Ezért kérjük a kedves olvasót, ha van a Kisbugaci Étteremhez kapcsolódó dokumentuma, étlapja, fotója, régi receptje, vigye be az étterembe, melynek tulajdonosa gyűjti ezeket.

Felhasznált irodalom

Juhász István: Kecskemét város építéstörténete Kecskeméti füzetek, Kecskemét 1998.

Novák László: A három város építészete, Arany János Múzeum kismonográfiái 8. 1989

Kecskeméti Lapok 1933., 2001., 2003. évfolyam

Petőfi Népe 2007. évfolyam

Szakál László: Régi idők vendéglátása a Duna-Tisza közén – Képekben és kortörténeti dokumentumokban (B.K.L. Kiadó, 2009)

Erdélyi Erzsébet: Kecskeméti utcanevek története, Kecskeméti füzetek 14. 2004.

Kecskeméti Nagy Képes Naptár 1892-től

Kecskeméti Név- és Címtár: Belterületi háztulajdonosok, Szerkesztő: dr. Bodócs Gyula

Köszönet az alábbi intézményeknek a kutatáshoz nyújtott segítségért:

Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Bács-Kiskun Megyei Levéltára (BKML): az ingatlannal kapcsolatos telekrendezési, építési és átalakítási dokumentumok a levéltári kutatás során kerültek elő.

Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár Helytörténeti Gyűjteményének adattára

Köszönet az Élet a régi Kecskeméten… facebook-csoportjában B. Kis Jánosnak, akinek bejegyzéseit felhasználtam.

Újságcikkek

KISBUGACI ÉTTEREM

Egy legenda újjászületése

A kecskeméti Kisbugaci Étterem neve sokakban ébreszt olthatatlan nosztalgiát. A hatvanas, hetvenes években Gyurik István, majd Végh József irányítása mellett élte igazi fénykorát a hírös városi gasztronómia egyik fellegvára. A fellegvár kifejezés természetesen csak képletesen értendő, hiszen a Munkácsy utcai étterem méreteiben és hangulatában nagyon is emberléptékű, bensőséges, családias vendéglátóhely volt mindig. November 5-től, néhány napos szünet után Csereklyei Sándor üzemeltetésében újra várja a finom ízek barátait a Kisbugaci.

A vállalkozó és munkatársai azzal a nem titkolt céllal vették át az éttermet, hogy a XXI. századi felgyorsult tempójú, megváltozott világban újraélesszenek egy legendát, hogy visszahozzák az ódon falak közé az igazi házias, magyaros vendéglátást úgy az ételek választékát és minőségét, mint a felszolgálást, a szervizmunkát illetően.

Törekvéseik sikerének egyik garanciája lehet az a kiváló szakács-csapat, amelynek nagyobb része a tavalyi hannoveri világkiállítás egyetlen magyar éttermében dolgozott, amelyet pártatlan nemzetközi ítészek a rendezvénysorozat harmadik legjobb vendéglátóhelyének minősítettek. A Kisbugaci Étteremben csak a minőség magas, az árakat igyekeznek mérsékelt szinten tartani, ezzel is erősítve a vendégbarát légkört. Továbbra is vállalják családi és céges rendezvények lebonyolítását, jelenleg ötven főig, de már készülnek a tervek az étterem későbbi bővítésére. Nem feledkeznek meg azokról sem, akik a menükiszolgálást igénylik. Akár helybenfogyasztással, akár elvitelre, előfizetéssel vagy alkalmi téritéssel is igénybe vehetik a vendégek ezt a közkedvelt szolgáltatást.

A konyhafőnök ajánlatai közül ezúttal két, igazi gasztronómiai élményt igérő étel receptjét teszük közzé.

Bugaci tüzdelt kacsamell

Hozzávalók: 1kg bőrös, csontos kacsamell, 3-4 gerezd fokhagyma, só, 1,5 dl fehérbor.

A fokhagymát vékony csikokra vágjuk, és megtűzdeljük vele a kacsamellet. Sóval bedörzsöljük, és legalább egy órát állni hagyjuk, hogy a só jól átjárhassa. Közepesen meleg sütőben kezdjük el sütni. Sütés közben többször is meglocsoljuk borral, majd saját zsíros pecsenyelevével. A sütés vége felé növeljük a sütő hőfokát, hogy a bőr szép pirosra és ropogósra süljön. A sült mellhúst a csontról lefejtjük, ferdén felszeleteljük, és a mellcsontra visszarakva hagymás törtburgonyával és vöröskáposzta-salátával körítjük.

Tanyai sertésborda

Hozzávalók: 5 dkg kolozsvári szalonna, 1 fej vöröshagyma, 5 dkg gomba, 2 evőkanál zöldborsó, 1 késhegynyi törött bors, 1 csomó petrezselyemzöld, 10 dkg marinált paradicsompaprika (konzerv), 5dkg sertésmáj, 60 dkg rövid karaj, 5 dkg zsir.

A csikokra vágott kolozsvári szalonnát félig kiolvasztjuk, majd hozzátesszük a csikokra vágott vöröshagymát, a felszeletelt gombát, a zöldborsót, és együtt pirítjuk az egészet, amig a hagyma üveges nem lesz. Ekkor sóval, borssal fűszerezzük, petrezselyemzölddel megszórjuk, és hozzákeverjük a cikkekre vágott marinált paprikát és májat. A karajból 8 bordaszeletet vágunk, kiklopfoljuk, a széleit bevagdossuk. Sóval megszórjuk, és kevés zsírban, vagy faszén felett megsütjük. A bordákra öntjük a ragut, és hasábburgonyával körítve, salátával díszítve tálaljuk.

Kisbugaci Étterem
Kecskemét, Munkácsy u. 10.
Asztalfoglalás: 76/480-857
Nyitva tartás:
naponta 12.00-22.00
(De a vendéget nem küldik el, ha tizet üt az óra!)

Kecskeméti Lapok, 2001.11.08.

KISBUGACI ÉTTEREM
Egyszerűen – jót!

Még jó másfél évtizede Kecskemét legkedveltebb étterme volt a Kisbugaci, remek konyhával, cigányzenével, jellegzetes hangulattal. Öröm volt itt esténként egy-két órát elidőzni a családdal, vagy a kollégákkal, barátokkal. Azután felgyorsult a világ, gombamód nőttek ki a semmiből a gyorséttermek, az idegen tájak ételeit kínáló vendéglátó egységek…

A Kisbugaci régi fénye lassan elhalványult, ám az utóbbi időben ismét felragyogni látszik. Egyre többen emlegetik szolid árait, családias vendégszeretetét, hamisítatlanul magyaros ételeit, italait dicsérve. A folyamatos és látványos megújulás titkairól az étterem vezetőjét kérdeztük.

– Nincs ebben semmi ördöngösség – magyarázta **Rőfös Horváth Mihály.** – Csak tartjuk magunkat jól bevált szlogenünkhöz, ami így hangzik: Egyszerűen – jót!

A Kisbugaci vezetőjétől még megtudtuk, hogy a hangulatot újra cigányzenével igyekeznek fokozni. Halételeik választéka különösen bőséges (itt a halászlevet tiszai recept szerint, vagyis passzírozott alaplével főzik). Hosszú lenne felsorolni, hogy mennyi magyaros finomság szerepelt étlapjukon, miközben nem feledkeznek meg a kíméletesebb étkeket igénylőkről, s a vegetáriánusokról sem. Ugyanakkor, a kimondottan nagyevőknek egy külön oldalt szentelnek az étlapon, és extra adagokban tálalják az éhségűző ínyenceségeket. Érdekesség az is, hogy hétvégeken az elfelejtett ízek konyháját is kínálják, ahol az ikra- és kanászlevestől a juhhúsos kásáig, a birkagulyásig olyan régi finomságokkal traktálnak, amelyek ma már elvétve szerepelnek a családok étrendjében. És a Kisbugaciban minden étel mellé egy kupica mézes pálinkát szolgálnak fel ingyen a vendégeknek. Az eredeti, jóféle kisüsti pedig egyébként sem hiányozhat a magyaros harapnivalók mellől. Ahogy a kiváló minőségű hazai borok sem.

A jelek szerint tehát a Kisbugaci Étterem úgy újult meg, hogy a régi lett, ahová érdemes újra betérni!

Kisbugaci Étterem
Kecskemét,
Munkácsy út 10.
Telefon: 76/322-722,
30/65-55-607
Nyitva tartás:
11-től 23 óráig.

Az egyszerre 80-90 vendéget is fogadni tudó Kisbugaci Étterem remek lehetőséget kínál esküvők és egyéb családi rendezvények, bankettek, vállalati vagy baráti partik megrendezésére

Kecskeméti Lapok 2003.11.13.

18 HIRDETÉS PETŐFI NÉPE – 2009. NOVEMBER 9., PÉNTEK

A biztos találkozási pont – már 120 éve

KISBUGACI ÉTTEREM Vendégeivel együtt ünnepel Kecskemét legismertebb és legrégebbi étterme

Százhúszéves a kecskeméti Kisbugaci Étterem. A tulajdonos, B. Tóth Ferenc emlékezett az elmúlt időkre. – Amikor a tulajdonomba került ez a patinás épület, belülnem a levéltárba. Úgy éreztem, a jövő tervezéséhez tudnom kell, milyen történet áll Kecskemét legrégebbi vendéglátó helye mögött. Érdekes és izgalmas információk birtokába jutottam, amik megerősítettek eredeti elképzelésemet: a Kisbugaci továbbra is a hagyományos, magyar ételek specialistája lesz, amiket a vendégek – igény esetén – kellemes cigányzene mellett fogyaszthatnak el – fogalmazott a tulajdonos, aki nemcsak a levéltárban bukkant érdekességekre. – Feltárásokat folytattunk az épületben, ekkor bukkantunk egy elfalazott 1887-es pincére. Azóta ezt megnyitottuk, hangulatos borospinceként áll vendégeink szolgálatára.

Az üzlet vezetője, Vadas Csaba hozzátette, az étterem nyitott a modern kor vívmányaira is. – Nemcsak a rendezvényeink népszerűek, hanem a menüink is. Ezeket pedig honlapunkon mindig megtalálhatják vendégeink.

A nagy csapat: Gyurgyik Gábor, Bódiné Vera, B. Tóth Ferenc és Vadas Csaba

Szemelvények a Kisbugaci históriájából

Az épület 1887. november 2-ától rendelkezett először „korcsmatartással". A bejegyzés szerint ekkor Sándor Ilésné kapott engedélyt az akkori Homok utcai ingatlanra.

1904-től Újvári János, 1938-tól pedig Szilágyi Jánosné. Közben, 1916-ban az utca neve Munkácsy Mihály-ra változott.

1943-48. között Borsos Sándorné fogadta a vendégeket. Az államosítás hatására zavaros évei voltak a Kisbugacinak. A levéltár bejegyzései szerint 1968-ban már a megyei vendéglátóipari vállalat 329-es egységeként működött.

A privatizáció után Vörös István tulajdonába került az ingatlan. Ez az állapot A B. Tóth és Társa Kft. 2004-ben vásárolta meg az üzletet, ők tették EU szabványossá is. ▲

KISBUGACI ÉTTEREM
Kecskemét, Munkácsy u. 10.
Telefon: 76/322-722
www.kisbugaci.hu

Petőfi Népe 2009.11.09.

145 év történelem a Serfőző utcában

145 év történelem a Serfőző utcában

Serfőző utca 13.

Csuthi Lajosné

Bevezető

Csuthi Lajosné Lázár Zsuzsanna vagyok, tősgyökeres kecskeméti lakos. 1942-ben születtem, abban a szobában, ami most a hálószobánk. Tudom, hogy ez nagyon kevés embernek adatik meg. A családi házunk körüli események mindig is foglalkoztattak: ki építette és pontosan mikor? Vadászlak volt-e egykor, vagy mindig is lakóház? Különösen motivált, hogy két lányomnak és négy lányunokámnak felkutassam házunk történetét. A kutatás, az írásos és szóbeli források feldolgozása közben sok történet, emberi sors elevenedett meg előttünk, amiket átbeszélve néha nevettünk, máskor pedig sírtunk, de mindig büszkék voltunk azokra az anyákra és nagyanyákra, akik a történelem viharos éveiben nem csak erősek maradtak és túlélték a megpróbáltatásokat, de nevelték, iskoláztatták gyermekeiket akár özvegyen, vagy betegen a Serfőző utcában.

A ház

Walter Gábor festménye a házról

Szülői házam, amely a mai Katona József Gimnázium mögött és a Népi Iparművészeti Múzeumnak is helyet adó, platánfákkal övezett Serfőző utcában található, helyi védettséget élvez. A T-alakú, félnyeregtetős lakóépület egyedi módon a telek hátsó határára épült. Oldalszárnyához két melléképület tartozik kamrával, garázzsal. Szimmetrikus homlokzatának tengelyében előreugró, beüvegezett bejárat látható, jobbról és balról 2-2 ablaktengely. Ablakai körül visszafogott díszítésű vakolatkeretezés készült. A bejárat oromzata előtt faragott díszszerkezet és ívesen díszített deszkázat, az utcai részen működő díszítésű oszlopokkal eredeti kovácsoltvas kerítés és kapu található. Az épület 20 méter x 5 méter alapterületű, amit egy beüvegezett bejárat egészít ki. Azépület részben alápincézett és egy előkert díszíti. A kert gonddal ápolt kincse egy kovácsoltvas, szívónyomó kerekes kút, amely a mai napig locsolóvízzel látja el a virágoskertet.

Történelmi háttér

Megtaláltam azokat a térképeket, amelyeken a házunk, telkünk területe még beépítetlen volt. Ez a rész a várost körülvevő védősánc vagy árok volt. Vásári kapujával szemben lévő területe volt Kecskemét vásártere. Idővel a vásár területe zárt lett, belépő kapukkal, cédulaházzal, etető, itató részekkel, kereskedői sátrakkal.

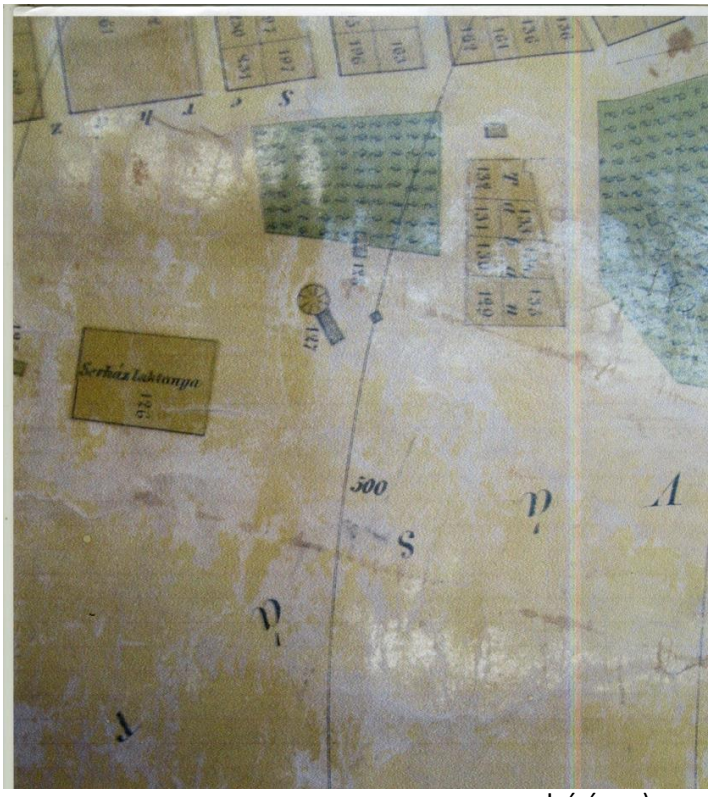

Térképrészlet a ház megépülése előtt

A Vásártér, amely a Szent Miklós utcától a Szentháromság temetőig 12 kataszteri holdon terült el, a város tulajdonát képezte. A városrész e nyugati területe ingoványos és mélyfekvésű volt, ezért 1875-ben felkérték Gyenes Pál főmérnököt, aki egyben erdész is volt, hogy készítsen tervet a Serház mögötti részen a vízállás levezetésére és a rész befásítására. Ő tervezte a Dellő - tó, ma Gyenes tér lecsapolását is. A terület kiépülését mutatja, hogy 1885-ben kérelmezték a Belvárost a Máriavárossal összekötő gyalogátjárók építését, majd 1886-ban minden háztulajdonos 50 db téglát kapott, hogy a háza előtt azokat lerakja. (Mindez a Füzestéri sor és a Serház sor járdázási ügyében került leírásra.)

A telkünk mellett állt egy működő szárazmalom, amelyet a korabeli térképeken megjelöltek, felrajzoltak. 1865-ben ezen kívül további 83 szárazmalom működött Kecskeméten. A szárazmalmok többköves, masszív biztonságos őrlőszerkezetek voltak. Az 1800 körüli vásárállást ábrázoló térképen egy hatalmas szilfa is fel van tüntetve. Eötvös Károly író a szilfát a „Magyarok fája”-ként emlegette, erőt sugárzó, lenyűgöző felépítése miatt. Ágából, fiatal hajtásából faragták őseink az íjat. A szilfa századokon át él, kora miatt kihalt szilfát még senki sem látott. A szilfa nem hagyja magát, földre hajló ága gyökérzetet ereszthet, ezzel megerősítve önmagát.

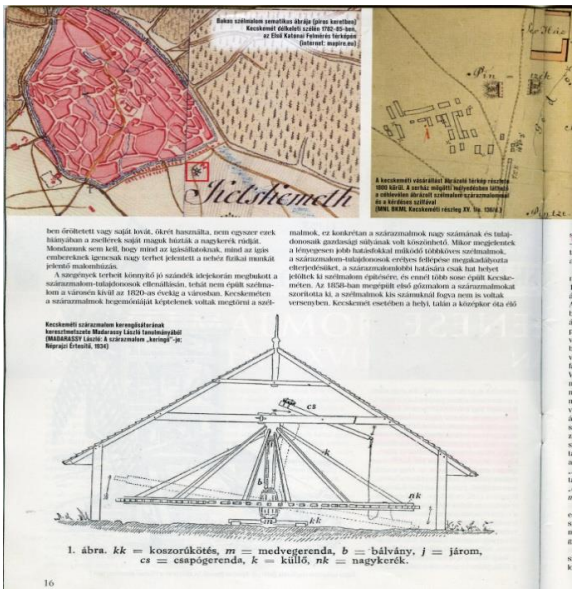

Szárazmalom

A telkünktől mindössze 60 méterre, 1793-ban építtette a városi magisztrátus a Serház és Pálinkafőző házat a pesti Hacker József kőműves és ácsmester vezetésével, amit 1834-ben bővítettek. 1875 és 1896 között a Serház laktanyaként szolgált. Közvetlen út vezetett a Rudolf-laktanyához, amely 1887-ben épült Pártos Gyula és Lechner Ödön tervei alapján. 1917-ben a Serház városi szeszfőzde lett, majd 1984 decemberében itt alakította ki a város, közel 800 négyzetméteren a magyar népi iparművészet valamennyi ágát bemutató múzeumát.

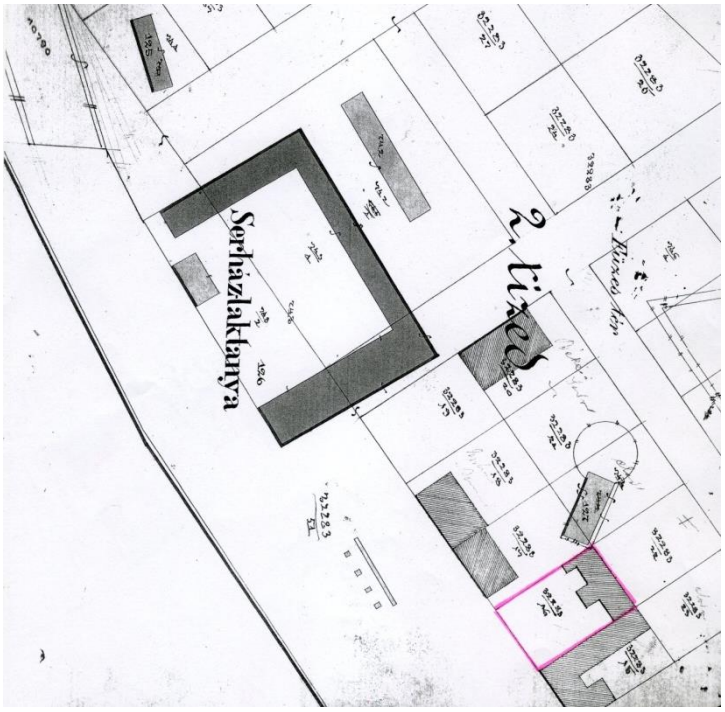

Serházlaktanya

Habár házunk építési engedélyét és tervét nem sikerült megtalálni, de a város főmérnökének, László Károlynak az építést jóváhagyó levelét igen. Az épületet Baracsi Gábor jómódú polgár építtette 1874-75-ben. Az építés során történt problémák miatt az előkerült iratok szerint már pereskedett az építő és a szomszédos szárazmalom tulajdonosa, Pásztor Józsefné. A ház alig épült fel, amikor Baracsi Gábor 1877-ben váratlanul elhunyt és mivel gyermeke nem volt, ezért özvegye, Francia Kis Mária eladta a házat. Kutatásom során Baracsi Gábor vagyoni bizonyítványa is előkerült, amit a levéltár őriz.

A Vásártér beépítése csak a XX. század elején, illetve nagyobbrészt az 1930-as években történt meg. Az utcaképet az utcával párhuzamos gerincű, igényes kispolgári lakóházak határozzák meg.

A lakóterület mindmáig megőrizte egységes arculatát. A mi házunkhoz igazították a többi telket, mivel ez már meglévő épület volt, egyedüli az előkerttel.

A mai Serfőző utca és környéke egykor a város árkán kívül, peremterületnek számított. Ma fontosabb szerepe van, nemcsak lakóházak, hanem jelentős intézmények is találhatók a városnak ezen a részén. A mai Béke Iskola, a Mária-szobor és a rózsakert helyén volt a régi kecskeméti vásártér. Az állat-és kirakodóvásárokra távoli vidékekről is érkeztek vásározók. A vásárok nemcsak az adásvétel, hanem a találkozás, világlátás, szórakozás alkalmait is jelentették. 1848. szeptember 25-én az itt összegyűlt tömegnek mondta el híres toborzó beszédét Kossuth Lajos. A magyarországi iskolaépítészet egyik kiemelkedő alkotása a Katona József Gimnázium késő-szecessziós épülete, eredetileg a helyi főreáliskola számára épült. (A buszsofőrök még néhány éve is így jelezték a megállót: "Reál következik"). A 18. századi serház sok funkcióváltást megélt épülete (volt serfőző, laktanya és szeszfőzde is) ma népi iparművészeti gyűjteménynek ad otthont. A Homokbánya felé kivezető főút, a Nagy-Magyarország út kiépítése és elnevezése a két háború között történt.

– Székelyné Kőrösi Ilona

Házszámtábla 1907-ből

Az utca neve az idők során többször is változott: egy 1879-es térkép még Füzes térként említi, azonban egy 1879-es utcanévsor már Serház utcának nevezi, majd egy 1907. április 30-i döntés után Külső Szabadság utca lett. Az új utcanévhez 1907. május 15-én Kecskemét város a budapesti Steiner Ármin és Ferenc ércárugyárosoktól rendelte meg az egységes utcanévtáblákat és házszámokat horganyzott fémből, amelyeket felépítettek a házakra. Az utca neve 1985-ben változott Serfőző utcává.

Visszatérve a Serfőző utca érdekességeire, 1907-ben a Serház előtti téren állították fel a város egyik legszebb egyházművészeti alkotását, a Csabai-féle Mária szobrot. Innen 1925-ben helyezték át a Boldogasszony térre, így őseim még láthatták a Serfőző utcában. A Római Katolikus Egyház örök tulajdonjoggal megkapta a Főreáliskola előtti parkot a Máriavárosi templom felépítésére. 1946-ban Fábián Gáspár tervei szerint itt, az egykori Vásártéren kezdték meg a Nagyboldogasszony templom építését. 1952-ben „fontos államérdek”-re hivatkozva bejelentették az építőanyag más célra való igénybevételét. Több méter magasan állt a templom, és a két torony is kivehető volt már, amikor elbontották. Én még láttam az épülő templomot. Béke Iskola lett belőle, oda építették be a téglákat.

Házunkkal szemben, a Serfőző utca másik oldalán épült 1911. és 1914. között Kada Elek polgármester idejében a Főreáliskola - a mai Katona József Gimnázium - Löllbach Kálmán tervei alapján. 1962 óta az előcsarnokában látható Czélkúti-Züllich Rudolf kései klasszicista Katona József szobra, melyet eredetileg Pesten, a Nemzeti Színház előtt állították fel. Tomori (Theodorovits) Anasztáz anyagi támogatásának köszönhetően, aki 1881-ben Kecskemétnek ajándékozta a szobrot.

A Főreáliskola építésekor ásatásokat végeztek, keresve a honfoglalás-kori magyarok sírjait, emlékeit. 22 honfoglalás-kori sírt találtak. Joós Ferenc leírta, hogy Kada Elek polgármester egy ásatáskor tréfából, komoly arccal leszólt annak, aki bontotta ki a csontvázat. *„A jobb kezénél vigyázzon az aranygyűrűre!”* A véletlen hozta magával, hogy pár pillanat múlva tényleg előkerült egy aranygyűrű. A munkások a fejüket csóválták s Kada háta mögött összesúgtak *„Ördöge van. A föld alá is lát”*.

A levéltár nagy selejtezésen esett át, így sajnos sok iratanyagot nem találni, így az sem derült ki, hogy ki vette meg a házat Baracsi Gábor 1887-es halálát követően. 1902-től azonban már új telekszámon, de már megtalálható a ház és annak új tulajdonosa, Szelindi Józsefné.

A századfordulón még nagyon ritka volt Kecskeméten a villanyvilágítás, hiszen kiépítése rendkívül költséges volt. A Városházán és a Katona József Színházban 1896-ban vezették be a villanyvilágítást. Ezért is meglepő, hogy itt a házunkban, a városon kívül, a levéltári iratok szerint 1902-ben már kérvényezték és 1904-ben be is vezették a villanyvilágítást. Az első világháború alatt a pénzügyi nehézségek miatt a ház többször cserélt gazdát. 1913-ban Orbán Lászlóné, 1915-ben Jászter Kálmán, 1917-ben Goldman Ábrahám és Bruller Berta, 1918-ben idős Csikai Sándor és Tóth Zsuzsanna, majd 1920-ban Dorner Józsefné Engelsberg Mária a tulajdonos. Utóbbiak melléképülettel bővítették a középső főépületet, melynek tervrajza a levéltárban előkerült.

A Serfőző utcai ház végül 1925-ben került anyai családom, a Labancz-család tulajdonába, amikor nagymamám, özv. Labancz Ferencné született Sváb Kovács Erzsébet és nagynéném, Dr. Dobos Istvánné született Labancz Julianna megvásárolták a Dorner-családtól.

A Labancz - család

Nagyapám, Labancz Ferenc 1871-ben született Kecskeméten. 1898-ban megnősült, felesége, Sváb Kovács Julianna 1878-ban született Pusztaszeren. Házasságukból két gyermek született: Ferenc 1900-ban és Julianna 1901-ben. A fiatalasszony 1905-ben, 27 évesen váratlanul meghalt spanyolnáthában, így nagyapám a két kisgyermekkel - az akkor ötéves Ferikével és a négyéves Juliskával - egyedül maradt. Ekkor a család egy akkoriban gyakori megoldást talált arra, hogy a birtok egyben maradjon, és a kis árvák ne kerüljenek idegen családba: özvegy nagyapám, a gyászév leteltével, 1906 februárjában feleségül vette az ekkor 18 éves sógornőjét, Erzsébetet. Nagymamám, Sváb Kovács Erzsébet 1887-ben született Pusztaszeren, így 16 évvel volt fiatalabb férjénél.

Szüleim esküvői képe, 1935.

Nagymamám még az év decemberében megszülte Erzsébet nevű leányát – aki nagy valószínűséggel nászéjszakai gyermek volt - két évvel később pedig István nevű fiúgyermekét. Édesanyám, Labancz Ilona 1910-ben született. Nagyszüleim sajnos csak hat évet élhettek boldog házasságban, ugyanis nagyapám 1912-ben, 41 évesen szívbetegségben meghalt.

Nagymamám ekkor 24 évesen öt gyerekkel özvegyen maradt. Édesanyám, mint a legkisebb gyermek, ekkor alig volt 2 éves. Nagyszüleim földjei Külső-Ballószögben és Kerekegyházán voltak. Özvegy nagymamám ezekből a gazdaságokból tartotta el és iskoláztatta öt gyermekét.

A Labancz-ház

Nagymamám családjának, a Sváb Kovács családnak Pusztaszeren 420 hold földjük volt, amelyen jószágtartással. illetve gazdálkodással foglalkoztak. Emellett, mint a módosabb gazdáknak városi házuk is volt a kecskeméti Horog utcában. A pusztaszeri hatalmas birtokot később, 1899-ben eladták és Felső-Alpáron telepedtek le. A birtokért kapott pénzből vette özvegy nagymamám 1925-ben a Serfőző utcai házat, legidősebb lányával, Juliannával, fele-fele arányban. Nagymamám két leányával, a 19 éves Erzsébettel és édesanyámmal, a 15 éves Ilonával költözött a Serfőző utcába, míg nagynéném, a 24 éves Julianna, aki ekkor már fiatalasszony volt, férjével, Dr. Dobos Istvánnal lakta a ház másik felét.

A házban a keresztelők és halotti torok gyakran váltogatták egymást. 12 gyermek látta itt meg a napvilágot, köztük én is. Testvéreim, unokatestvéreim valamennyien itt, a Serfőző utcában, a Labancz házban születtek, ugyanis akkoriban háznál, bábaasszony segítségével születtek az édesanyák. Családunkban, a Labancz családban is a család minden női tagja a nagymama városi házában szült, függetlenül attól, hogy hol laktak.

Nagymamám legidősebb gyermekéről, Ferencről - bár sosem lakott édesanyjával és testvéreivel a Serfőző utcai házban - érdemes néhány mondatot említeni. Ferenc, vagy ahogy én ismertem, “Ferkó bácsi” jogot végzett, majd városi tanácsnokként tevékenykedett, 1944. október 23-a után pedig a megüresedett város felügyelői pozícióját töltötte be. A menekülteknek, öregeknek és betegeknek egyaránt támaszt nyújtó nagybátyám kimagasló munkásságát ma emléktábla is őrzi a Ferences kolostor kertjében. Felesége Balogh Mária volt.

Tálaló eszközök a családi örökségből (fotó: Kiss Zsolt)

Nagymamám legidősebb lánya, Julianna, Dr. Dobos Istvánvárosi aljegyzővel kötött házasságot és 3 gyermeket szült: Istvánt, Bözsikét és Jenőt. Bözsikét 1929-ben, 22 hónaposan elveszítette, majd tizenegyévi házasság után 35 éves férjét is el kellett temetnie. Így nagymamámhoz hasonlóan nagynéném is fiatalon özvegyen maradt, de ez nem akadályozta abban, hogy 2 fiát, Istvánt és Jenőt is iskoláztassa. Mindketten a kecskeméti Piarista Gimnáziumba jártak, majd István a Ludovikán végzett mérnökként, Jenő pedig katolikus pap lett, magyar, történelem, latin szakos tanár. Itt Kecskeméten teljesítette a papi hivatását és tanári szolgálatát a Piarista Gimnáziumban. Nagynéném férje halála után, 1943-45 között a fronton sérült katonákat ápolta az Izsáki úti kórházban. Gyermekei neveléséhez az egyháztól is sok segítséget kapott, illetve Ausztráliába kivándorolt barátnője is rendszeresen ruhákat, élelmiszereket küldött neki. Később a konzervgyárban talált munkát, ahol viszont kezei a hidegtől nagyon reumásak lettek, így inkább házvezetőnői állást vállalt egy pedagógus családnál.

Cséplés a Labancz tanyán, 1926.

Édesanyám nővére, Labancz Erzsébet 1933-ig élt a Serfőző utcában édesanyjával és testvérével. Viszonylag későn, 27 évesen ment férjhez Kovács Károly erdészhez, aki özvegyen nevelte 10 éves kislányát, Rózsit.

A házasságot követően a Matkó-fehértói erdészházban éltek 1945-ig, majd a család Külső-ballószögi birtokán, ahol nagynéném a gazdaságot vezette. Később ők lettek a keresztszüleim.

Keresztanyám erős, határozott egyéniség volt, egy igazi vezető, aki nem csak a gazdaságot, de a család tagjait is gyakran igazgatta. Keresztanyám két leánygyermeket szült, Erzsébetet és Katalint.

1948. augusztus 20-án, Kecskeméten tartott beszédében hirdette meg Rákosi Mátyás, a Magyar Dolgozók Pártjának főtitkára a kuláküldözést. A kommunista diktatúra a módosabb parasztokat a „dolgozó nép” ellenségének kiáltotta ki, akik - mint a kapitalista rendszer utolsó maradványai - akadályozzák a mezőgazdaság szocialista alapon történő átszervezését, a téeszesítést. Kuláknak az minősült hivatalosan, akinek 25 hold vagy annál több szántója, vagy 5 hold szőlője volt. Gyakorlatilag a helyi pártvezetőség döntött arról, hogy ki kerül a kulák listára. 1950-ben egyedül Kecskeméten 371 személy közellátási ügyét tárgyalták.

Gazdálkodó nagybátyám, Labancz István is a kuláküldözés áldozata lett. Nagybátyám 1933-ban vette feleségül unokatestvérét, Sváb Kovács Erzsébetet és két gyermekük született: Erzsébet és István. Kitelepítették őket is felsőalpári tanyájukról, és amikor őt elvitték az ávósok, felesége és a két kisgyerek ide költözött a Serfőző utcába. Mivel a lakószobákban már nem volt több hely, a házhoz tartozó istállót alakították át és évekig abban laktak. Eközben nagybátyámat a kecskeméti ÁVH épületében vallatták, kínozták. Máig emlékszem, hogy véres ingjét sírva mosták nagymamáék. Évekkel később, amikor 1956-ban megnyitották az ÁVH épületét, éppen az iskolából hazafelé jöttem. 14 éves voltam és nagyon kíváncsi természetű. Emlékszem, ahogy a többi érdeklődő emberrel együtt végignéztem a kínzókamrákat, az alagsorban a vízben álló priccseket, és a vérrel írt szavakat és kéznyomokat a falon. A kínzókamrákat egy életben maradt áldozat magyarázta el az összegyűlt tömegnek. Sosem fogom elfelejteni azt a piciny helyiséget, ahol leülni sem lehetett és az álló kínzottak fejére folyamatosan csöpögtették a vizet. Ez volt szegény nagybátyám sorsa is, bár erről sosem lehetett beszélni.

Édesanyám, Labancz Ilona volt legközelebb nagymamámhoz az 5 gyermek közül. Nagymama nem engedte, hogy a gazdaságba menjen ki dolgozni, hanem a Serfőző utcai ház háztartásával bízta meg. Talán ezért tudott annyira jól főzni, sütni. 25 éves koráig élt a Serfőző utcában nagymamámmal, amikor 1935-ben férjhez ment édesapámhoz, vitéz Lázár Sándorhoz, aki gazdálkodó volt a városföldi földeken. Lázár őseim jómódú, Kecskemét környéki földbirtokosok voltak. A Lázár-dédszülők azokhoz a gazdákhoz tartoztak, akiknek szürkemarhái a várost környező pusztáin legeltek és az állatokat lábon hajtották Bajorországba.

Marhaszarvból készült tülök (fotó: Kiss Zsolt)

Az új Városháza 1893 és 1896 között épült Lechner Ödön és Pártos Gyula tervei alapján. 1895-ben az akkor 60 éves Székely Bertalant kérték fel az ezeréves Magyarország történetével kapcsolatos falfestmények alkotására. Székely „Vérszerződés” freskójához a vezérek és a háttérben látható mellékalakok portréjának modelljéül kecskeméti embereket választott, így a nagy bajuszú dédnagyapámat, Lázár Sándort és testvérét, Lázár Jánost is. Mindketten a hét vezér között lettek megörökítve.

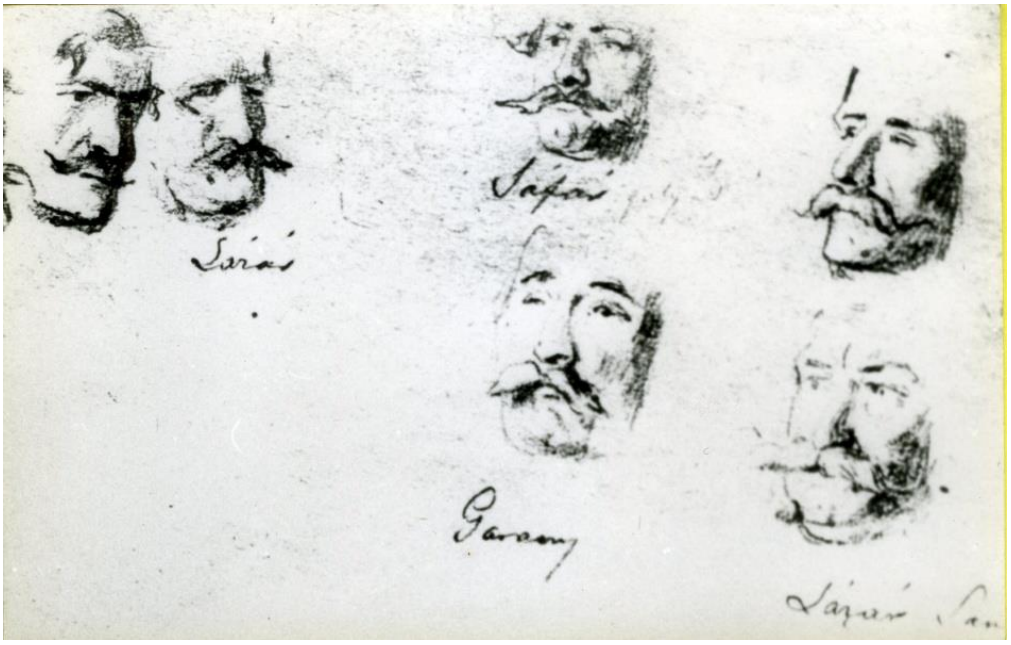

Székely Bertalan vázlatrajza dédnagyapámról a „Vérszerződés"-hez

Édesanyám 5 gyermeket szült, 3 leányt és 2 fiút. Közülük hárman az első születésnapjukat sem élték meg. A kisgyermekek halála nagyon megviselte édesanyámat, különösen a két kisfiúé, akik vérhasban haltak meg, mint abban az időben sok tanyán nevelkedő kisgyermek. Ketten maradtunk életben: Ilona nővérem, aki 1939-ben született, és én, aki 1942-ben láttam napvilágot. Születésemet követően a városföldi birtokunkon éltem szüleimmel, ahol nagyon élveztem, hogy az állatokra vigyázhattam. Tanyánk az ötös út mellett volt, ahol gyakran legeltettem édesapám 48 malacát. Akkor még alig volt forgalom az úton, de emlékszem, hogy egyszer, amikor 8 éves lehettem, megállt egy autó, amint én áthajtottam az úton a malacokat. A sofőr, várakozás közben megkérdezte tőlem, hogy *„Kislány, ezek a malacok melyik téeszé?”* Én büszkén válaszoltam, hogy *„Ezek nem a téeszé, ezek*

A legkövérebb mangalicánk

az én apukámé”. Akkor még nem tudhattam, hogy néhány év múlva mindenünket elveszik és valóban minden valamelyik téeszé lett.

Saját veteményesem is volt. Magokat kértem édesanyámtól és azokat két szalmakazal között elvetettem. A kis veteményest vérmesen védtem meg az arra legelő lovaktól, tehenektől majd a megtermett hagymát, paprikát és sárgarépát egy szakajtóban elrendeztem és büszkén hoztam nagymamámnak.

Vásárban készült kép rólam

Másik kedvenc időtöltésem a vásárra járás volt. Édesapám már nagyon fiatalon elvitt lovaskocsival a vásárra, ahol kifigyeltem, hogy hogyan alkudnak a gazdák: *“Enyém, elkelt, megvettem.”* Ezután én is így alkudoztam és vettem meg első kincsemet: egy igazi kis tükröt.

Az iskolakezdés előtt egy évvel nagymamámhoz kellett költöznöm a Serfőző utcába, mivel Városföldön nem volt óvoda, ahol felkészülhettem volna az iskolára. Szüleim a Máriavárosi óvodába írattak be, ahol egy évet töltöttem. Ebből az időszakból leginkább Szalvay Mihály altábornagyra és titkárnőjére, Kati nénire emlékszem, aki Julianna nagynénémnél bérelt szobát és az épületünkkel szemben lévő Főreáliskola épületében működő honvédségnél dolgozott. Kati szeretett sétálni, vitt engem a parkba, ahova az altábornagy is elkísérte. Emlékszem buggyos katonanadrágjára és arra, hogy a séták végén mindig zsebébe nyúlt és onnét aprópénzt húzott elő nekem fagyira. Fogalmam sem volt, hogy ő milyen nagy ember.

Szerettem Kecskeméten lenni, de anyukám nagyon hiányzott, ezért végül 1948-ban mégis Városföldön, a Szappanos - kastélyban kezdtem az első osztályt és ott végeztem el az iskola alsótagozatát.

A kuláküldözést édesapám sem tudta elkerülni: 1952-ben, mint kulák nagygazdát koholt vádak alapján két évre lecsukták. Tatabányára került bányamunkákra, majd a szedrespusztai Rabgazdaságba. Idézem édesapám levelét, amit a rabgazdaságból írt nekünk 1953 augusztusában: *“Várom mindennap a szabadulást, pedig higgyétek el, nem lesz ilyen jó sorom a demokráciában sohasem, mint most. Nem kell félni, rettegni, idegeskedni, hogy jön a rendőr, a végrehajtó, a mezőőr, a postás hoz-e valami hivatalos iratot, a Tanács nem hívat-e közellátás ügybe, vagy békekölcsönt íratni, vagy robotolni kocsival. Tehát ezektől, míg itt leszek, mentesülve vagyok.”*

Mindenünket elvettek Városföldön. Tanyát, földet, mezőgazdasági felszereléseket és a jószágokat. Menedéket mi is a szülői házban, a Serfőző utcában kaptunk. Egy kecskét, a Fánit hozhattuk el, aki tejjel látta el a családot. Engem sokszor megfenyítettek, mert a közeli parkokban is legeltettem. Édesapám 1953 szeptemberében szabadult, amikor Sztálin halálát követően amnesztiát kapott. Szerencsére Helvécia-Köncsögpusztán egy kis birtokot nem téeszesítettek, így haláláig ott gazdálkodott.

Édesapámhoz sokat jártam ki biciklivel hétvégente a lovakra és tehenekre vigyázni, amikor ő a Jókai utcában levő városi házunkba ment be lovaskocsival.

Az általános iskola felső tagozatát a Pásthy Károly Állami Polgári Leányiskolában végeztem, ami most a Zrínyi Ilona Általános Iskola. "Egyéb származásom" miatt csak körülményesen, okirat módosítással jutottam be a Bányai Júlia Gimnáziumba. Nagyon nehéz éveket éltünk át az ötvenes években. Édesanyám a piacon vett élő baromfit, amit otthon felpucoltunk, és ő a csirke, kacsa, vagy libahúst vonattal vitte rendszeresen Pestre, ahol a tehetősebb családok jól megfizették a friss vidéki baromfit. Nyáron én is a mellettünk levő szeszfőzdében dolgoztam: barackot fejtettem. Máig emlékszem, hogy a teljesítményünket úgy állapították meg, hogy a kifejtett barackok magját mérték le. Mivel a kis majombarackok magja volt a legsúlyosabb, ezért a barackért mindig közelharc folyt a munkások között.

Iskolai éveim alatt, amint megtanultam a leckét, már szaladtam is a Mária körúti, volt Szabó-féle patikába. Ott volt gyógyszertárvezető gyógyszerész nagybátyám felesége, Lázár Jánosné Margó néni. Amikor végeztem gimnáziumi tanulmányaimmal, nem is volt kérdéses számomra, hogy milyen pályát kezdjek: Margó néni patikájába mentem, ahol az első években, mint gyógyszertári asszisztens jelölt dolgoztam. Addigra a máriavárosi embereket jól megismertem, de sajnos a patikát 1966-ban lebontották a körút átépítése miatt.

Édesapám egészségét megtörték a kegyetlen ötvenes évek, az anyagi és erkölcsi megsemmisítés, és egészségügyi állapota megromlott. 1977-ben bekövetkezett halála után idővel visszakaptuk a városföldi tanyánkat és a földek egy részét.

1963-ban mentem férjhez Csuthi Lajos okleveles mezőgazdasági gépészmérnökhöz. Elmondhatom, hogy házasságunk 55 éve alatt a nagytemplom toronyóráját körbe laktuk: mint ifjú házasok Kecskemét első házgyári lakótelepén, a Leninvárosban, a Lenin téren, ami ma a Rávágy tér. Itt nyolc évig laktunk egy 42 négyzetméteres lakásban két lányunkkal, Zsuzsannával, aki 1966-ban, és Éva lányunkkal, aki 1969-ben született. Ezután nyolc évig a Szabadság téren, a régi Beretvás-szálloda helyén, az úgynevezett Fehér-ház hatodik emeleten éltünk. Végül pedig tizennyolc évig a Gyenes téren, egy társasházban laktunk. Időközben Sopronban megszereztem a gyógyszerkiadó szakasszisztensi oklevelet is.

A Csuthi - ház

Nagymamám 1965-ben halt meg, 79 évesen. Ekkor édesanyám, akinek házassága addigra nagyon megromlott édesapámmal, visszaköltözött a Jókai utcai Lázár-házból a Serfőző utcába, özvegy nővéréhez. Anyuka még 1948-ban gyümölcsöst telepített a Kerekegyháza mellett fekvő földjén és az Aranyhomok Szakszövetkezet tagja lett. Az 50-es évek elején a föld nagyrészét elvette az állam, de egy hold szőlőt és egy hold gyümölcsöst meghagyott, amiből édesanyám el tudta tartani magát. Nyaranként az egész család szedte a csodálatos cseresznyét, meggyet, sárgabarackot a több mint 50 fáról, amit anyuka másnap hajnalban a kecskeméti piacon eladott. Édesanyám 1990-ben hunyt el, amikor megörököltem házrészét. Nagynéném, Dr. Dobos Istvánné az ezt követő évben szintén meghalt, és ekkor a ház másik felét is megvettük.

Így 1991-ben a Serfőző utcai ház teljes egészében a tulajdonunkba került. Négy évig hasznosítottuk az épületet, mint élelmiszer-feldolgozó kisüzemet, majd 1996-ban teljes körű felújításba kezdtünk. Végül 1998 áprilisában költöztünk be ebbe a csodálatosan megújult házba, szülőházamba, ahol immáron húsz éve élek.

Családi képek

A Lázár és a Labancz - családnak is a híres Fanto Bernát volt a családi fotósa. A legkorábbi képet 1896-ban készítette, majd további sok gyönyörű képet készített családunk tagjairól mindaddig, amíg 1944-ben az egész Fanto családot Auschwitzba hurcolták.

2009-ben, a Cifrapalotában rendezett Fanto fotó kiállításon a szerző a családi képek előtt

Örömömre szolgál, hogy sok anyaggal gazdagíthattam a Cifrapalotában megrendezett Fanto fotóművész kiállítását és Székelyné Kőrösi Ilona „A Fanto Fotó Kecskeméten” című, 2015-ben megjelent könyvében is több fényképünk szerepel. Számomra nagyon érdekes, izgalmas, ha olyan embereket fedezek fel, akik saját családomhoz és családi ereklyéimhez is kapcsolódnak.

Kutatásom másik nagy felfedezése, Virág Apró József (1838-1913) aranyérmes műszövész, aki családunknak is dolgozott. Apai nagypapámnak készített kettő 12 személyes abroszt, beleszőve, hogy „Lázár Sándor Ketskemét 1878”. Szintén tőle származik Lázár Zsuzsanna, nagypapám testvérének liszteszsákja, amit gyönyörű kék rózsák, L. ZS. monogram, valamint az 1896-os évszám díszít. Összesen 5 darab textilem került kiállításra az „Évszázadok öröksége” című, a 650 éves Kecskemét alkalmából rendezett kiállításon.

Virág Apró József által készített abrosz részlete

Zárszó

Nagyon örülök, hogy részese lehettem a CédrusNet Egyesület szenior kutatócsoportjának. Köszönöm a Levéltár dolgozóinak és különösen Tóth Szilárdnak a végtelen türelmét. A megszámlálhatatlan iratanyagok között mindig ellátott házunkat érintő kutatási anyagokkal.

A családkutatás, a múlt értékeinek felfedezése mindig is érdekelt, de most arra is lehetőséget kaptam, hogy valódi szakemberek segítségével kutassam a múlt emlékeit és ezt másokkal is megosszam. Felfedeztem, hogy milyen erős asszonyok és anyák éltek több generáción át a Serfőző utcai ház falai között, például szolgálva a jövő generációjának, lányaimnak és unokáimnak.

Felhasznált irodalom

1. Bárth János (szerk.): Kecskemét története 1849-ig. Kecskemét, 2002.
2. Bereznai Zsuzsa: Kecskeméti népi elbeszélések. Kecskeméti füzetek
3. Erdélyi Erzsébet: Kecskeméti utcanevek története, Kecskeméti füzetek 14. 2004
4. Heltai Nándor, Hatvani Dániel, Juhász István: KECSKEMÉT. Panoráma útikönyv
5. Joós Ferenc: Kecskemét és népe (Áttekintés a város múltjából)
6. Juhász István: Kecskemét város építéstörténete Kecskeméti füzetek 8., Kecskemét 1998.
7. Kecskeméti Nagy Képes Naptár 1892-től
8. Kecskeméti Név- és Címtár
9. Novák László: Három város építészete, Nagykörös 1989.
10. Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok, Kecskemét, 1995.

Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Bács-Kiskun Megyei levéltár (BKML): az ingatlannal kapcsolatos telekrendezési, építési és átalakítási dokumentumok a levéltári kutatás során kerültek elő.

Egy ház, ahol hallani
a harang hangját

Egy ház, ahol hallani a harang hangját

Czollner tér 2.
Ács Imre

Fotó: Banczik Róbert

A városképileg védett eklektikus polgárház mikrokörnyezete

A ház környezete és elhelyezkedése

Kutatásaim szerint - melyeket a Bács-Kiskun Megyei Levéltárban, a Katona József Megyei Könyvtárban és a Földhivatalban végeztem, illetve a környékemben és szomszédságomban lakó idős emberek körében tettem, a mai Czollner tér helyén volt a város egyik legrégebbi temetője. A hajdani, ásott rendszerű temetőkút helye még ma is fellelhető a tér Lovarda épülete előtt. Érdekes tény, hogy a Czollner téren lévő korabeli és ma álló Lovarda - melyet az 1840-es évekből származó térkép is jelöl - épp a református eklézsia tulajdonát (a mai Tóth László Általános Iskola telkét) és a római katolikus egyház ingatlanait választotta el. Ez a Lovarda szolgált az 1848-as huszárok lovainak időszakos

elhelyezésére. Az akkor is vízhiányos időszakban a hajdani temető bővizű kútja adta a lovaknak a vizet. Később kedvelt közkút lett. Meglepő tény, hogy a vizekben nem bővelkedő Kecskeméten a Czollner tér Csongrádi utca felőli sarkán egy másik víz is volt. Itt folyt el a régi térképeken Folyóka utcának nevezett úton (ma László Károly utca) a Dellő - mocsár vize, mely akkora volt, hogy az Ótemető utcánál kőhíd épült fölé. A korabeli térkép tanúsága szerint házunk a 7. tized 57. számú telken, a tér belváros közeli sarkán található.

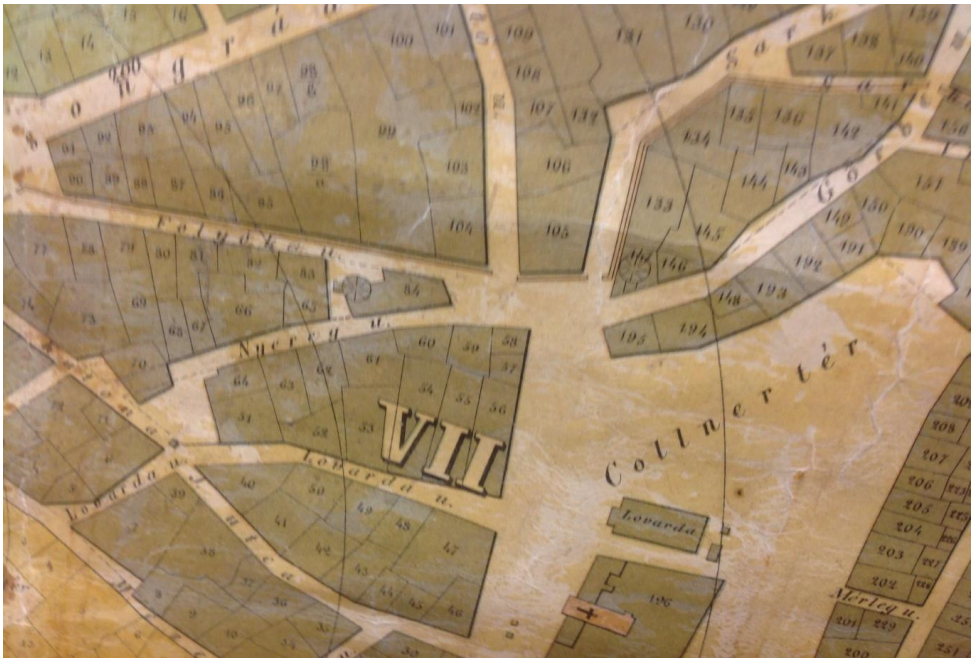

Korabeli térképen a 7. tized 57. számú telek

A Czollner téren a 18. században református és katolikus temető is volt, mindkettő közel 4000 négyszögölnyi területen. A városnak ez a része már a védőárkon kívülre esett. A lakosság gyarapodása és a belvárosi telekhiány miatt 1750 táján kiosztották azt a területet, amit nem foglaltak el a temetők, egészen a mai Erzsébet és Kossuth körútig. Ez lett az "Újváros". 1796-ban újabb telkeket osztottak a közelben, az előző évi belvárosi tűzvészek miatt. Közben 1778-ban megszüntették a temetőket, mivel Mária Terézia 1775-ös rendelete szerint lakóövezetben attól kezdve tilos volt temetkezési hely fenntartása. A Szent Erzsébet katolikus templom, a Nepomuki Szent János szobor, az egykori 48-as Kör székháza (ma étterem), a volt kerületi népiskola és egyéb nevezetességek mellett említést kell tenni a katonai lovarda épületéről, amit kényszerből építtetett a város. Ritka eset, hogy egy emléktábla szövegvariációi az utókorra maradnak, ezeket Hornyik Jánosnak köszönhetően ismerjük. A megvalósult latin nyelvű emléktábla szövege magyarra fordítva:
"Felséges I. Ferencz császár és király uralkodása alatt, Ferdinánd hadvezér s ausztriai főherczeg gondoskodásából, legmagasabb szolgálatra, a katonaság begyakoroltatása végett, hazafiúi buzgóságból Kecskemét város tanácsa és közönsége építtette 1818-ik évben." 1848/49-ben itt folyt a kecskeméti nemzetőrök kiképzése, majd császári csapatok szállták meg a lovardát és a teret. – *Székelyné Kőrösi Ilona*

A Czollner tér, sarkában a Dellő - patakkal

A Czollner tér múltban betöltött társadalmi szerepe

Szent Erzsébet templom, előtte a népszerű kút, jobb oldalt a Műemlék patika

A téren városunk egyik legrégibb temetkezési helye volt. Ennek, a teret a Csongrádi úttal összekötő, Ó-temető utca állít emléket. A belváros ebbe az irányba is terjeszkedett. Ezért a temetőt felszámolták 1778-ban. Azonban nem építettek rá, (vélhetően kegyeleti okokból) hanem részben közösségi, részben magánházakkal körbeépítették. Érdekes, hogy egyfajta kis decentruma lett a környéknek, ahol megjelentek a különféle társadalmi szerepet betöltő épületek, melyek többsége jelenleg is funkcionál. Ilyenek például:

- ***Katolikus egyház Szent Erzsébet temploma***, mely az Angol Kisasszonyok temploma volt. 1825-ben Czollner Mihály vaskereskedő és felesége Béni Erzsébet kezdeményezte és felépíttette szinte teljesen saját költségen a templomot, mely egy év alatt felépült. Erzsébet-napon (Erzsébet asszony tiszteletére) felszentelték, s Árpádházi Szent Erzsébet oltalmába ajánlották. A Czollner - házaspár ennek a templomnak az altemplomában van eltemetve. A teret Kistemplom (mert a temetőkápolna megmaradt a temető felszámolása után is) néven hívták akkoriban. 1879-ben Czollner Mihály nevét kapta a nagyszerű mecénásra emlékeztetve.

- ***Műemlék-patika****: a* neve utal rá, hogy a patika antik, műemlék bútorzatú

- ***A Harmadik Kerületi Elemi Népiskola,*** ma Tóth László Általános Iskola a református eklézsia telkén, éppen a házunkkal szemben épült fel külön lány és fiú bejárattal.

- ***Orvosi rendelő,*** a hajdani katolikus ispotály helyén.

-***Kisgazda párt székháza,***ma a város egyik legelegánsabb étterme működik itt.

A kecskeméti Kisgazdák a szájhagyomány szerint 1948-tól foglalták el a székházukat

- ***Czollner - ház vagy Czollner -palota****:* a Csongrádi utca felől zárja a teret. Már palotaszámba vehető módos eklektikus épület, mely küllemével és figyelemre méltó méretével némileg hatott a környék épületeire is. Ma sajnos leromlott állapotú, felújításra vár.

- ***Tiszti Kaszinó:*** Ma egy jól sikerült felújítás után református óvodaként működő impozáns épület.

A hajdani tiszti kaszinó, ma református óvoda

- ***Zeneiskola**:* Nem közvetlenül a térre nézett, de a házunk mögött volt a város talán első zeneiskolája. Az épületet lebontották kb. 15 évvel ezelőtt. Ma modern társasház van a helyén, de az iskola emlékét tábla őrzi az új épület falán. Kodály Zoltán többször meglátogatta az intézetet.

A Czollner tér a jelenben

Házunk, melyben jelenleg élünk, egy a város régre visszatekintő terén épült. Nekünk és gyermekeinknek a szép múltja mellett nagyon fontos a tér és környékének jelene, sőt a jövője is. Jelenleg napközben lüktető élet folyik környezetünkben, melyet az iskola, a templom, a közintézmények és a város elegáns éttermének látogatói alkotnak. Késő délután a tér megnyugszik, elcsendesül. Miért is szeretjük annyira ezt a helyet?

- Azért, mert öt percnyire van a város szíve, lelke, központja.

- Sok működő intézet van: templom, patika, orvosi rendelő, logopédia, étterem, iskola.

- Az itt eltöltött közel 19 év alatt részt vehettünk több, a teret érintő természeti és épített értékeit védő megmozdulásban.

- Sokat javult a tér és a park ápoltsága. Két köztéri alkotás is helyet kapott itt.

- A környék lakossága is változott, így egyfajta konszolidáció is végbement. Ennek a pozitív változásnak és a közvilágítás, kamera-rendszer kiépítésének köszönhetően javult a közbiztonság.

- Mert itt áll a védett homlokzatú lakóházunk!

A polgárház építésének, múltjának és lakóinak története 1875-től napjainkig

A Czollner tér 2. eklektikus polgárház 1902-ből (fotó: Banczik Róbert)

Elöljáróban szeretném megemlíteni, hogy az általam kutatott és családom által lakott Czollner tér 2. sz. alatti polgárház nem családi örökségünk. Több mint egy éves keresgélés és várakozás után bukkantunk az akkor szinte romos házra, s kalandos módon sikerült megvásárolnunk ezelőtt 20 évvel. Az ilyen és hasonló patinás épületekhez való családi szimpátiánk, a megvásárlás sikere, majd a ház eredeti állapotban történő renoválása miatt a családom kötődése e házhoz, eléri, sőt talán meg is haladja némely szép házat öröklők gondosságát.

A lakóházunk építési dokumentációit sajnos megsemmisülés, selejtezés miatt nem lehetett fellelni sem a Levéltárban, sem a Földhivatalban. Ez a sajnálatos tény nemcsak megnehezítette a kutatást, hanem csorbítja is annak teljességét, értékét.

Érdekességként említem, hogy egy 1889-es, minden bizonnyal téves számú telekkönyvi bejegyzés szerint szántóként volt a hely nyilvántartva. Miközben az ezzel egyidejű térképen jól láthatóan ház állott itt már több éve.

Kecskemét város 7. tizedének 57. sz. háza állt itt az 1875-ös telekkönyv szerint a mai Czollner tér 2. polgárház helyén. A környék akkori lakóházainak, és egykori tulajdonosai társadalmi státuszának vizsgálata alapján egy középparaszti, 1-2 szobás vályogfalazású, nádfedésű lakóház vélelmezhető e telken. A telek később a 2839 hrsz.-ot kapta és Lukács István és neje lakta 1882-ig. Kutatásaim alapján a Lukács név az első talált, jegyzett, a telekhez köthető név. Lukács úr egy korabeli feljegyzés szerint „közepes szorgalmú” parasztember volt és egy ideig e foglalkozása mellett a katolikus egyház egyik jegyzői tisztségét is betöltötte. Feleségével és hat gyermekével éltek a 7. tized 57. sz. házban. Lukács család egy 1876-os téglajárda építése kapcsán vitába keveredett szomszédjával, melyről írásos feljegyzést is találtunk. E jogvitát néhány év elteltével szomszédja szintén feljegyzett, disznóól építési perrel viszonozta.

Mivel az előzőekben már említett kutatási helyeken nem lehetett fellelni az épületünk építési dokumentumait és tervrajzát sem, ezért egyéb levéltári, tulajdonosi iratokból úgy vélelmezhető, hogy a Lukács István tulajdonában lévő nagyon öreg házat lebontották, s helyére épülhetett a korhoz, az új telektulajdonos társadalmi státuszához illő, a 19. sz. fordulójához méltó, ma is szép, eklektikus polgárház. Ezt támasztotta alá a város egykori főépítészének, épülettörténészének, Juhász István úrnak a 2000-ben készült szakvéleménye is.

Az előző bekezdésre utalva, a következő tulajdonos Kerekes Gábor tanító volt. Én neki és feleségének, Tekulács Máriának tulajdonítom a dicsőséget, hogy a mostani házat felépíttette 1900 és 1902 között. Ingatlan-vásárlásában tudatos előrelátás is szerepet kaphatott, mert közben a szemközti reformátusok telkén megépült a város második polgári iskolája ahol tanított, majd igazgatója lett.

A 2000-ben felújított lakóház udvari homlokzata

Az elkészült épület az akkori Czollner tér egyik legszebb lakóépülete volt a teret észak-kelet felől lezáró Czollner-palota után. Az építtető Kerekesék mintegy negyedszázadig laktak benne, ugyanis egy adózási nyilvántartásban 1928-ban már Letcha Ferenc (később Lengyelfalusi Ferencként említik) gazdasági százados és neje Erdős Mária (aki Kerekes Mária gyermeke volt) mint tulajdonosok bírták az épületet. A férj katonatiszt volt és még a házasság létrejötte előtt igazolnia kellett, hogy méltó körülményekkel rendelkezik a házasság kötéshez és családalapításhoz. Majd a felesége javára elidegenítési és terhelési tilalom lett bejegyeztetve arra az esetre, ha netán a tiszt úr, mint katona elesne. A ház biztosítékul szolgált arra, hogy a család bizonyos anyagi biztonságban éljen.

1935-ben Letcha Ferencné tanítónő szerepel a ház tulajdonosaként a nyilvántartásban.

1943-tól Lengyelfalusi Ferencné sz.: Erdős Margit tanítónő szerepel a Czollner tér 2. sz. alatti ház lakójaként a „Kecskeméti teljes név- és címtár" nevű kiadványban (névváltoztatás). A férj, Letcha-Lengyelfalusi Ferenc a háborúban hadifogságba került. Későbbi hazatérése után sem született gyermekük.

Érdekes tény, hogy a II. világháború alatt a szemközti iskola hadikórház volt, s házunkban, a Czollner tér 2. sz. alatt pedig műtősházat rendeztek be. További érdekesség, hogy a házat építtető Kerekes Gábor tanító leszármazottja, Kerekes Mária Lett József felesége volt. Lett József pedig a siketnéma intézet tanáraként, később igazgatójaként is dolgozott. Ők is laktak nem tulajdonosként (illetve erre utaló dokumentumot nem találtam) egy rövid ideig a házban, majd a László Károly u. 13. alá költöztek Lajosmizsére történő kitelepítésükig.

Letcha-Lengyelfalusi Ferencné tanítónőék távozása után id. Dr. Lett Béla és felesége Szabó Sarolta költözött a Czollner tér 2. alá. Majd a háború elől egy rövidebb időre Szombathelyre költöztek. Vélhetően ez idő alatt működött műtősházként a lakóházuk.

Id. Dr. Lett Béla és családja hazatérése után, a háborút követő időkben a nagy házat két lakásra osztották, s az egyik részébe egy katonatiszt társbérlő érkezett. Id. Dr. Lett Béla a háború után egy ideig egyéni ügyvédként, később jogtanácsosként tevékenykedett. Felesége, Szabó Sarolta annak a Dr. Szabó Kálmánnak a lánya, aki a Kecskeméti Múzeum igazgatója volt a háborúig.

Id. Dr. Lett Béla halála (1998.) után fia, ifj. prof. Dr. Lett Béla erdőmérnök, a Soproni Egyetem emeritusz professzora örökölte a házat. Ő 1965-1970. között Sopronban járt egyetemre, majd egy idő után az egyetem tanára lett. Jelenleg is Sopronban él.

A lakóház vásárlásának és renoválásának története

Korábban írtam, hogy kalandos úton vettük meg ezt a sok apró helyiségre szabdalt házat. 1997. és 1999. között összesen 67 ingatlant néztünk meg, mire erre rátaláltunk. Azért voltunk ilyen türelmesek, mert családom minden tagja: Ácsné Dr. Pap Katalin a feleségem, Ács Arnold Bence a fiunk, s Dr. Ács Boglárka, a lányunk (akkor még mindketten kiskorú gyermekeink) és én is nagyon szeretjük a régi, patinás épületeket. A Széchenyiváros egyik negyedik emeleti aránylag kényelmes lakásában éltünk, de vágytunk egy kicsit nagyobbra és udvarra. De a város központjához is közel szerettünk volna maradni. Hosszas keresgélés után találtunk erre az akkor csak kívülről hívogató házra. A patinás, eklektikus külső, az akkor romantikusan benőtt pici udvar rögtön megtetszett mindnyájunknak. Szerelem volt első látásra. Aztán az akkori tulajdonost, ifj. Dr. Lett Bélát felhívtuk, aki Sopronban él családjával, hogy szeretnénk belül is megnézni. Ő ideutazott és az összes érdeklődőt egy vasárnap délutánra hívta a háznézésre. Többen is voltunk. Mi vittünk foglalót is. Már-már megalkudtunk, amikor egy konkurens vevő-jelölt ráígért a kihirdetett összegre is. Meglepődve, de mi is árat emeltünk. Egymásra licitáltunk fölfelé. Aztán nekünk megálljt parancsolt a pénztárcánk, s nagyon fájó szívvel hazakullogtunk. A vevő-jelölt, aki nagyon fölénk ígért, elment pénzért, de nem érkezett meg a megbeszélt időpontra az eladókhoz. Másnap jött egy telefon, Lett úr volt az, s azt mondta, hogy menjünk vissza, mert a másik vevő nem tudta teljesíteni a vállalását. Mi rohantunk nagy örömmel, vittük a foglalót, s másnap délre az összes hivatalos ügyet is elintéztük. Lett úr nagyon korrekt volt, mert nekünk az eredeti, velünk kialkudott árért adta oda az ingatlant, nem a feltornászottért. Örültünk, megígértük, hogy mi az eredeti állapot visszaállításával szeretnénk – némi korszerűsítéssel párosítva – helyrehozni a szülőházát. Ő is boldog volt, mert olyan vevő-jelölt is akadt, aki csak a telek miatt vette volna meg, hogy egy társasházat emeljen rá. Ez a momentum is mutatja, hogy a felújítás nem kis erőfeszítésünkbe került, de megérte.

Mivel átalakításra, belső bontásra is szükség volt, s nem volt meg az eredeti tervrajz, tervező-mérnökre is szükségünk volt, aki szakszerűen látta, hogy hogyan voltak az eredeti tartófalak, mit lehet és kell lebontani. Ez az úr Arany László Rudolf építészmérnök volt, aki szakértelmével egy kellemes, a mai kor igényeinek is megfelelő belső teret tervezett a mi kéréseinket is figyelembe véve. Építőmérnök öcsémtől is kaptunk néhány jó tanácsot, melyek megfogadásának ma is hasznát vesszük

Az építőmester kiválasztása sem volt egyszerű. Már akkor sem volt könnyű megfelelő mestereket találni. A speciális díszítések, az udvari homlokzat boltíves ablakai, az utólagos falvágásos szigetelés, a tetőzet teljes lecserélése (szerencsére a gerendákat - lévén vörös fenyőből - csak javítani kellett, de a kis szegedi cserepeket teljesen le kellett cserélni) szakavatott mesterembert igényeltek. Némi próbamunkák elvégzése után a több kipróbált szakemberből Zsigó Ferenc mester úr és csapata végezték a felújítás nagyobb részét. Volt olyan brigád, akit elküldtünk, mert nem voltunk velük megelégedve, de aztán vissza kellett őket hívni, mert nem találtunk náluk jobbat. Bizonyítja, hogy nem voltak olyan rosszak, az elég jól sikerült utcai homlokzati díszítés. A díszítéseknek új sablonokat kellett készíteni, s az nem éppen egyszerű feladat. A díszítések, rizalitok teljesen le voltak mállva a falakról, újra kellett építeni.

Szemöldökpárkányos és oldalt rizalitos eklektikus ablakpár (fotó: Banczik Róbert)

A felújítás eredményeképpen megszűnt a társbérleti két kisebb lakás. Az egyik nagyobb szobát a háromból kettéválasztottuk, így lett mindkét gyermekünknek egy saját, egy ablakkal a térre néző szobája. Az udvari füstölőt és fás kamrát megszüntettük, hiszen a fűtést korszerűsítettük. (Ezek teljesen egy magasságban voltak az udvari tetőszinttel, nem külön épületben.) Igaz, a közben megszüntetett helyére egy cserépkályhát is beépíttettünk, gondolva az esetleges gázellátási problémákra, no meg csak úgy a hangulat kedvéért. Megtartottuk a nyílászárók udvari rendjét is.

Az épület teljes renoválására vállalkoztunk, ami egy évig tartott. A minél szakszerűbb helyreállítás érdekében kikértük Juhász István, egykori városi főépítész szakvéleményét is, és megbíztuk, hogy a ház építéstörténetét is kutassa. Mi is nagy érdeklődéssel figyeltük a hasonló házak felújítását, bármerre is jártunk az országban. Igyekezetünk sikerrel járt, mert szép lett a felújítás. Ennek eredményképpen az épület 2002-ben felkerült a „Kecskemét védett építészeti öröksége” listára. Másnak ez esetleg teher, mi azonban kifejezetten büszkék vagyunk rá még akkor is, ha ez némi kötöttséget von maga után.

Ismertetem a rossz állapotú házon végzett munkákat:

- A gerendázat, cseréplécek teljes átvizsgálása, javítása.

- A régi tető héjazat lecserélése.

A kémények újrahúzása.

-Teljes bádogozás.

- Az utcai homlokzat teljes építészeti felújítása.

- Az ablakokat díszítő szemöldökpárkányok pótlása, eredethű ablakcsere, pilaszterek kijavítása, a vízszintes párkányzatok újrahúzása.

- Valamennyi nyílászáró javítása, vagy cseréje beleértve az utcai és udvari kapuzatot, pinceajtót is.

- Valamennyi tartó- és közfal falvágással történő szigetelése.
- A villanyvezetékek teljes cseréje.
- A vízvezetékek cseréje, csatornarendszer kiépítése.
- Fűtéskorszerűsítés, cserépkályha építése
- Fürdőszoba, WC kialakítása.
- A belső térben lévő összes aljzat cseréje, kiépítése (fűtéscsövek, vezetékek) kb. fél méter mélyen. Az összes burkolat kicserélése.
- A belső vakolat javítása, 60 cm magasan lélegző vakolattal ellátva.
- Az udvaron a szomszédok felől téglakerítés építése, cserepezése.
- Az udvar talajának kicserélése, füvesítése, kertépítés.
- Az udvar felőli bejáratok, terasz kiépítése.
- Teljes festés, mázolás.

A felújítás minden mozzanatánál törekedtünk az eredetiség megőrzésére, visszaállítására. Így egy eklektikus polgárház büszke tulajdonosaiként költözhettünk be 2000. augusztus 8-án az akkor nagyon furcsa, de boldogító érzést keltő új otthonunkba. Örültünk gyerekeink tetszésnyilvánításainak, no meg akkor, amikor az utcán a járókelők elismerő mondatokkal dicsérték az eredeti módon felújított házunkat. A közellakó, addig ismeretlen emberek közül többen odajöttek gratulálni. Voltak, akik tanácsot kértek a saját házuk felújításához.

A felújított kapubejáró felül színes üvegekkel, melyet kézi kovácsolt ívelt rács véd

Néhány érdekesség

- A mennyezeti többsoros festékréteg lekaparásakor egy nagyon megrongálódott, valószínűleg eredeti, szinte freskószerű festményrészletet találtunk, melyet a mesterek szerint nem lehetett megmenteni.

- Felújítottuk és néhányan rendeltetésszerűen használják is az eredeti rángatós, rugós rézcsengőt.

- A kapualj szomszéd felőli határoló fala dupla, kb. 1,3 méter széles közti részben található a padlásföljáró és eredetileg itt volt az illemhely, amely egy igen praktikus megoldású volt, mert kijjebb is volt a lakórésztől, de mégsem kívül a házon.

- A felújítás utáni rendrakás alkalmával a fenti sorban említett illemhely tetejére rakott farakásban feleségem talált egy pléh-hengert, benne valami zörgő anyaggal. Látszott rajta, hogy évtizedeket rejt. Majdnem tűzszerészt hívtunk. Félve és óvatosan kibontotta az udvaron. A rejtett tartalom egy csomag piros paprika, egy tucat gyufa a Kecskeméti Gyufagyár címkéjével, egy kg. rizs, egy kg. liszt, egy csomag Rapid mosópor egy „Asszony dicséret" mosópor és „Kék-fehér" szappan voltak. A paprikás zacskón látszott a lejárati dátum: 1956. december. Tehát az akkori lakosok készítettek egy „túlélő” csomagot és elrejtették, majd feledésbe merült.

A házban talált túlélő készlet (fotó: Kiss Zsolt)

- Az idős szomszédok mesélték, hogy 1956-ban 3-4 napot az itt lakók és néhány szomszéd is a házunk alatt lévő, utcáról nem látszó pincében húzta meg magát, mert a téren volt egy szovjet tank és minden mozgásra lőttek belőle.

- Már 15 éve itt laktunk, amikor egy fűnyírás alkalmával megsüppedt alattam a föld. Feleségemet hívtam, hogy nézzük már meg, hogy mi az oka. Óvatosan leszedtük fölül a maradék, kb. 15 cm vastag földet, s egy kútszerű vájatot találtunk. Felhívtuk Dr. Lett urat, aki elmondta, hogy régen ott egy fúrt kút volt, de betemették az udvaron termő növénymaradékokkal, sőt hamuval. A növényzet elkorhadt, a hamut bemosta az esővíz, így keletkezhetett az üreg. Még szerencse, hogy az éppen előző hetekben nálunk vendégeskedő és az udvaron szaladgálni szerető gyerekek bele nem pottyantak. Feltöltöttük néhány talicska földel. Egy 116 éves lakóház még manapság is szolgálhat meglepetésekkel...

A ház jelene, fenntarthatósága és jövője

Házunk a - mind küllemében szépen változó és lakóinak összetételében is előnyösen alakuló, infrastruktúrájában is fejlődő - Czollner tér egyik mértéktartóan szép, emblematikus épülete lett. Jelenlegi megjelenése: zártsorú beépítésű, az utcával párhuzamosan futó nyeregtetős épület. Tömegformálása egységes, a szemnek kellemes, egyensúlyt sugárzó építmény. Utcai homlokzata az ablakkiosztás tekintetében közép-szimmetrikus, 2+1+2 a középső timpanonos szemöldök párkányos ablaktengelyre nézve. Az ablakcsoportok hornyolt, felül díszített pilaszterekkel vannak elválasztva. A szélső ablakpárokat kellemes ívű hangsúlyos szemöldökpárkányok díszítik. Minden utcai nyílászáró középtengelye felett dekoratív padlásszellőző nyílás van. Kapu bejáróját felül íves zárás díszíti, fent színes üvegű világító ablakkal, melyet kívülről kézi kovácsoltvas díszes rács véd.
Látható jegyeivel egy tipikus századfordulós, eklektikus polgárház a miénk. Jelenlegi lakói az Ács-család. A családfő Ács Imre, felesége Dr. Pap Katalin lányuk Dr. Ács Boglárka, és fiuk Ács Arnold Bence.

A házat mindannyian nagyon szeretjük, örömmel áldozunk a fenntartására. Így e szép, eklektikus épület jövője biztosnak mondható, s reméljük, hogy még sokáig pozitívan formálja az erre járók és a Czollner tér hangulatát. Örülünk, hogy a miénk és benne élhetünk.

A kutatásban segítségemre voltak és ezért hálás köszönettel tartozom a következőknek:

Bács-Kiskun Megyei Levéltár munkatársai

Földhivatal munkatársai

Katona József Megyei Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény munkatársai

Prof. Dr. Lett Béla

Dr. Torma Mária

Kovácsné Tóth Ibolya Cédrusnet

Dr. Gál Tibor

Kedves Iduka és Marika néni szomszédaim

Felhasznált irodalom

1. Bárth János (szerk.): Kecskemét története 1849-ig, Kecskemét, 2002.
2. Erdélyi Erzsébet: Kecskeméti utcanevek története, Kecskeméti füzetek 14. 2004.
3. Juhász István: Kecskemét város építéstörténete Kecskeméti füzetek 8., Kecskemét 1998.
4. Kecskeméti Nagy Képes Naptár 1892-től
5. Kecskeméti Név- és Címtár
6. Novák László: Három város építészete, Nagykőrös 1989.
7. Péterné Fehér Mária - Szabó Tamás - Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti életrajzi lexikon Kecskemét, 1992. Kecskeméti Füzetek 4.
8. Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok, Kecskemét, 1995.

Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Bács-Kiskun Megyei levéltár (BKML): itt találtam az ingatlannal kapcsolatos telekrendezési, építési és átalakítási dokumentumokat.

Ecetgyári
bérlakások

Ecetgyári bérlakások

Munkácsy utca 18.

Vincze Zsigmond

A 20. század nagy változásokat hozott a magyarság életében. A különféle rendszerváltások gyökeres változásokat hoztak városunk történetében is. Amilyen fordulatosak voltak az események, olyan fordulatos volt annak a háznak a története is, amelyből egy lakórészt az őseim 1945. óta használnak.

Az épület ma

Városunk a háború előtt igen jól működő, kertkultúrás mezőgazdasággal rendelkezett. Kecskemétnek jelentős mezővárosi tradíciói voltak a háború előtt. Sikerült olyan gazdasági rendszert felépíteni itt, amely főleg a gyümölcs-, zöldség-, baromfi-, tojás- és borexportra épült. A 20. század első felében emellett egyre inkább kibontakozott az élelmiszeripar is, két nagy konzervgyárral. Ebben a közegben tevékenykedett az a Gyalokay-család, amely városunkban fontos szerepet játszott, és a Munkácsy utca 18. számú ház tulajdonosa volt.

A **Munkácsy utca** kapcsán a „Kecskeméti utcanevek története” című könyv 223. oldalán azt találtam, hogy korábban (1850-ben) Homoki utcának hívhatták, a Munkácsy nevet 1907-ben kaphatta meg. Magát a nagypolgári típusú épületet 1909-ben építette a Juhász család, kiknek lánya, Juhász Ilona Dr. Gyalokay Sándor neje lett, és három fiuk született: Endre, Sándor és Aladár.

A Gyalokay-család a Munkácsy utcában

Dr. Gyalokay Sándor jogot tanult és a városi közéletben is fontos szerepet játszott. Az 1918-as Károlyi-féle forradalom Kecskemétnek is tetemes károkat okozott, és véget vetett az akkor 45 éves királyi ügyész életének. Itt adjuk át a szót a szemtanúknak:

„Az 1918. november 1-i népgyűlés alighogy véget ért, amikor a harctérről szökött katona, Mészáros József és néhány társa lövöldözni kezdett, és a hozzájuk csatlakozott suhancokkal elindultak a Rákóczi-út felé. Az útjukba eső ablakokat és üzleti kirakatokat mind összetörve eljutottak a Törvényházhoz, amelynek bejárati ajtaján éppen akkor lépett ki Dr. Gyalokay Sándor királyi ügyész két bíróval, amikor már ezen időre hatalmasan felszaporodott tömeg élén Mészáros József szökött katona a törvényház bejárati külső ajtaján kezében katonai fegyverével belépett. És anélkül, hogy egyetlen szót szólt volna, a belső ajtón elsőül kilépett királyi ügyészre fogta a fegyverét és azt agyonlőtte. A megvadult tömeg ezután behatolt az épületbe, ott mindent összetört, az aktákat összetépte és az utcára szórta….” (Kecskeméti Nagy Képes Naptár, 1922. 247.o)

Halálának évfordulóján a Horthy-korszakban minden évben megemlékezést tartottak kartársai és kollégái, 1922-ben a kecskeméti ügyvédi kamara kezdeményezésére mozgalom indult meg annak érdekében, hogy tragikus halálának helyszínét emléktáblával jelöljék meg.

A Petőfi Népe 1999. október 10-i számában a Kecskeméti Lokálpatrióták felhívást tettek közzé, hogy az 1919-ben meggyilkolt Dr. Gyalokay Sándor királyi főügyész halálának 80. évfordulóján emléktáblát avatnának a megyei bíróság falán. A tervet a megyei bíróság elnöke is támogatja.

A KELE tudomására jutott, hogy egy középszürke, aranybetűkkel írt márványtábla emlékeztetett az egykori főügyészre. Az emléktábla 1949-ben eltűnt a bíróság faláról, kéri a KELE, hogy aki a tábla hollétéről felvilágosítást tud adni, vagy esetleg a tábla birtokában van, jelentkezzen a megadott telefonszámon. További információt a tábla sorsával kapcsolatban nem sikerült felkutatni.

Fiai közül Gyalokay Endre szerepelt különböző híradásokban. Mintha egy Mikszáth vagy Móricz regényalak elevenedett volna meg előttünk. Mindig történt vele valami, kutakat fúrt, ecet-szőlőcukorgyárat alapított, és lépten-nyomon jogi ügyekbe bonyolódott.

A magyar királyi földművelésügyi miniszter Gyalokay Endre okleveles vegyészmérnök, ciánozási vállalkozó számára ciános rovarirtó fertőtlenítésre engedélyt adott 1936-ban.

A Pesti Napló 1936. június 7-én közölte, hogy *„súlyos feltételű pisztolypárbajt”* vívott az izsáki országút mellett lévő gyakorlótéren Nagy László mezőgazdasági kamarai titkár és Gyalokay Endre. A párbajban sebesülés nem történt, a felek nem békültek ki.

Talán nem véletlen, hogy a Budapesti Közlöny Hivatalos értesítője 1938. augusztus 7-én közölte, hogy a kecskeméti kir. rendőrkapitányság Gyalokay Endre 1 db 6,35 mm-es Frommer-rendszerű ismétlőpisztolyra kiadott fegyvertartási engedélyét megsemmisíti.

Délmagyarország, (Kedd, 1940. március 19.) Gondatlanságból elkövetett súlyos testi sértés miatt emeltek vádat Gyalokay Endre ellen, mivel Szatymaznál Szeged felé a 131. kilométernél „elkapta” (sic!) Virág János 30 éves borbélysegéd kerékpárját. Virág lezuhant a földre, súlyos sérüléseket szenvedett, az autó hátsó lökhárítója pedig magával vitte a kerékpárt. Gyalokay azzal védekezett, hogy a kerékpárosok előtte cikk-cakkban haladtak, hogy őt bosszantsák. Először megállt, majd továbbhajtott, mert a kerékpárosok fenyegetőleg léptek föl, s azt hitte, hogy ellene akarnak támadni. Virág János tagadta ezt… A szegedi ügyészség végül további tanúk meghallgatásáig elnapolta az ügyet.

A **Kecskeméti Borecetgyár Kft.**-ről még annyit sikerült kiderítenem, hogy 1938-ban és 1939-ben is: „Ügyvezető: özv. dr.Gyalokay Sándorné, ki a céget egyedül jegyzi.”

Arról, hogy Gyalokay Endre 1945 után hova mehetett, sajnos nem találtam információt. Csupán egy félmondatnyi utalást találtam az 1944-1945-ös időszakból arról, hogy *„Gyalokay Sándor (sic!) ismeretlen helyen tartózkodik és így üzeme szünetel”.* Mindenesetre 1945 őszén még beidézték egy bírósági tárgyalásra, de nem jelent meg…

Öröksége foglalkoztatta a korabeli közvéleményt, többen próbálták átvenni üzemeit.

„1945. március 8-án ifj. Gerber Ferenc, Ginder Károly, Szántó Béla és Rigó Ferenc egy kérvényt adtak be a polgármesterhez, hogy bérbe vennék és üzembe is helyeznék a Gyalokay-féle dextrose (szőlőcukor) gyárat, szőrme kikészítő ipari üzem céljára. Két nappal később, március 10-én újabb megkeresés érkezett a polgármesterhez a gyár ügyében. Sebestyén János okleveles mérnök egy orosz bizottsággal, mint szakértő vizsgálta át a gyárat. Megállapította, hogy a kristály-dextrose gyár jelenleg üzemképtelen. Az üzemet megrongálták, a gépek egy részét leszerelték. Azt is megállapította, hogy a gyár jelen állapotában is nagy értéket képvisel. Kérte a polgármestert, bízza meg az üzem átvételével annak érdekében, hogy a gyárat megóvja a további rongálástól és üzemképessé tegye.”
Forrás: Rigó Róbert bölcsészdoktori értekezése: Elitváltás Kecskeméten (1938-1948.).

Végül a Magyar Közlöny a földművelésügyi miniszter rendeletét hirdette ki, amely szerint Gyalokay Endre ecetgyárát 1948. január hó 6-án államosította.

1945. után

1944. és 1945. a közeledő szovjet csapatoktól való rettegést, a menekülést, a város kiürítését, a front átvonulását, a javak egy részének elvesztését és az ezekkel járó megpróbáltatásokat hozta magával a kecskeméti lakosoknak. 1945-től a Gyalokay-család nyomtalanul eltűnt Kecskemét város életéből, hátrahagyva üresen és kifosztva a Munkácsy utcai nagypolgári lakásukat, amelyet rövidesen új lakók vettek birtokba.

A város vezetése 9 lakásra osztotta fel az eredetileg egységes épületegyüttest. A már ott megtelepedettek szóltak ismerőseiknek, s rövidesen megkapták a kiutalást a várostól. Az udvar felső részében tovább működött az immár állami tulajdonba került Gyalokay-féle ecetgyár, állítólag egészen az 1960-as évek közepéig, amikor Kiskőrösre költözött az üzem.

Kecskemét napjainkig tartó története során mindig azon városok közé tartozott, amelyekben folyamatosan gyarapodott a lakosság száma. Háborúk és járványok esetén átmeneti visszaesés mutatkozott, de éppen az újrakezdés képessége és a lélekszám növekedése jelezte a város életképességét. A két világháború között Kecskemét "a gyermek városa", példaként számon tartott település. A mindenkori lakáshelyzet kevésbé volt megnyugtató. A nagy városfejlesztő polgármester, a szociális érzékenységéről is közismert Kada Elek meg nem valósult tervei közé tartozott olyan munkásnegyedek létesítése, amelyekben tágas telkeken, közművekkel ellátott, szecessziós díszítésű házakban, olcsón lakhatnak a kétkezi munkások.

A 20. századi diktatúrákban a lakás, az ember elemi élettere, büntetés és jutalmazás tárgya lehetett, elvehették és adhatták. A második világháborút követően Kecskemét lakásállománya kevés volt és korszerűtlen. A politikai rendszerváltozás a háztulajdonokba való közvetlen beleszólást is magával hozta. Így kerültek kecskemétiek lakásaiba szovjet katonák, helyi és idegen káderek, majd következett az államosítás. Különösen a régi polgárházak, a polgári és értelmiségi családok voltak veszélyben: általános jelenség volt, hogy a nagynak ítélt lakásokat több kicsire osztották. – *Székelyné Kőrösi Ilona*

Egy hír a Bács-Kiskun megyei Népújságból, 1956 augusztusából: *„Egy savanyú hír – A Kecskeméti Ecetgyár második negyedévi tervét 112,5 százalékra teljesítette. Augusztus hóra 260 hektoliter volt az előirányzott tervük. Augusztus hó 10-re ennek már majdnem a felét teljesítették.”*

A lakók összetétele tükrözte a háború utáni magyarországi állapotokat: a háborúban tönkrement, kispénzű emberek, akik alkalmi munkákból tengették mindennapjaikat. Nagymamám varrónő volt, összeszedett rongydarabokból varrt ruhákat a környék lakóinak, akik egy-két szatyor krumplival, 1-1 láda almával, vagy kenyérrel fizették ki a munkáját.

Az udvar lakói a legváltozatosabb múltat tudhatták maguk mögött, de összekötötte és összerázta őket a közös nyomorúság, ha volt is civakodás, évtizedekig úgy éltek egymással, mint egy nagy család. Ha például feketén disznót vágtak az udvarban, soha nem volt olyan, aki beárulta volna a másikat.

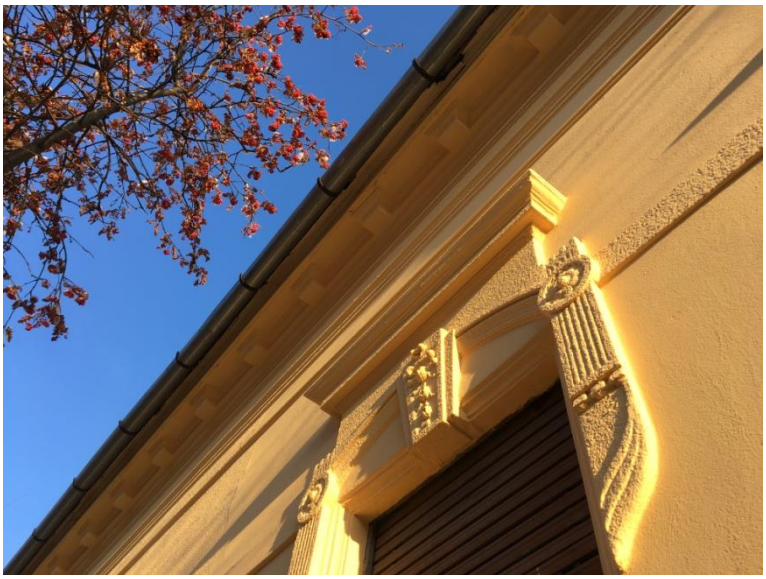

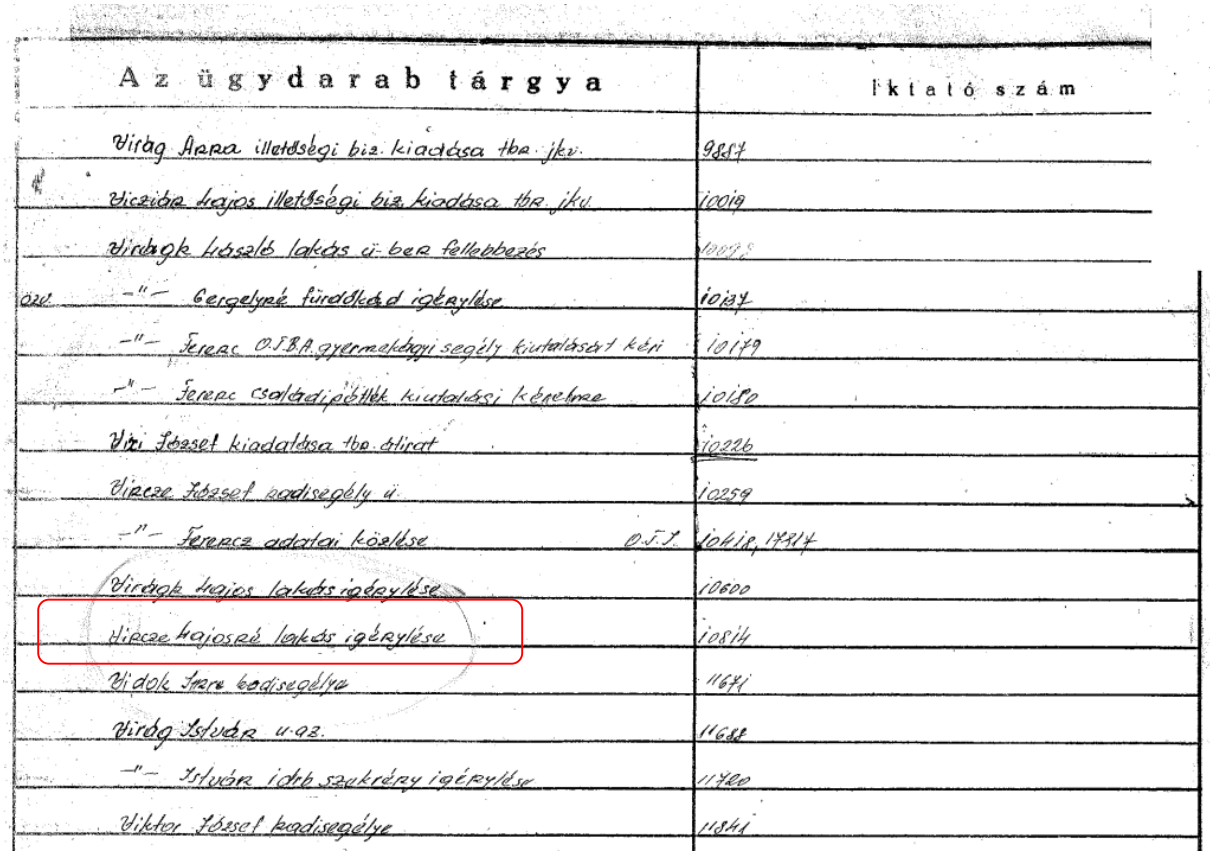

Az ügydarab tárgya	Iktató szám
Virág Anna illetőségi biz. kiadása tbr. jkv.	9887
Vicziár Lajos illetőségi biz. kiadása tbr. jkv.	10019
Virágk László lakás ü-ben fellebbezés	10098
özv. -"- Gergelyné fürdőkád igénylése	10137
-"- Ferenc O.T.B.A. gyermekágyi segély kiutalását kéri	10179
-"- Ferenc családipótlék kiutalási kérelme	10180
Vizi József kiadatása tbr. átirat	10226
Vincze József kadisegély ü.	10259
-"- Ferencz adatai közlése O.T.I.	10418, 17317
Virágk Lajos lakás igénylése	10600
Vincze Lajosné lakás igénylése	10814
Vidok Imre kadisegélye	11671
Virág István u.az.	11688
-"- István idrb szekrény igénylése	11720
Viktor József kadisegélye	11841

Vincze Lajosné lakáskérelmének benyújtása 1945-ben

Nagymamámnak gyerekkori barátnője, Vas néni – aki a bejárat melletti házrészben lakott - szólt 1945 őszén, hogy lehet kérvényezni lakáskiutalást a Munkácsy utca 18-ba. Így került apai nagymamám, Özv. Vincze Lajosné két gyermekével 1945 őszén a nagy udvarral rendelkező Gyalokay-féle ecetgyár üresen maradt helyiségei egyikébe. Vas néni férje Vas Árpád vízvezeték-szerelő volt, ő beszélte rá édesapámat, hogy legyen vízvezeték-szerelő. Vas bácsi legendás volt az összekókányolt dolgairól. Amikor az egyik kocsma elől ellopták a kerékpárját, a tolvaj a következő utcában eldobta a biciklit, mert az csak a Vas bácsinak engedelmeskedett.

Vasék helyére egy festőművész, Goór Imre költözött, aki több festményt is adott a családunknak, pl. nászajándékba. Ő 15 év után Kerekegyházára költözött. Őket Németh Ágoston követte, aki kiváló sakkozó volt, egész napokat eltöltött a belvárosban, ahol pénzre sakkozott, és jelentős összegekkel egészítette ki a nyugdíját. 1976-ban halt meg, egyik fia a három közül az 1956-os forradalomban tűnt el, felesége 2000-ben hunyt el nagy magányban.

Mellettük lévő kis lakásban lakott a „Zsuzsi néni”, akinek nem volt férje, s talán ezért állandóan szerelmes volt. 1972-ben, 64 évesen szerelmi bánatában öngyilkos lett. Élettársa és örököse Pető úr, meggyőződéses ateista volt, és hatalmas vallási vitákat folytatott az erősen vallásos nagymamámmal. Természetesen sohasem tudták meggyőzni egymást.

Nagymamám mellett lakott Lénárt Bandi bácsi a feleségével és a fiával. Eredetileg Bugacon volt rendőrparancsnok, amikor a fia, ifjabb Lénárt Bandi, aki Rajk embere volt az ÁVH-ban, a Rajk-per idején nyugatra akart szökni, de elfogták, és börtönbe került. Bandi bácsit eltávolították a rendőrségtől, és így került egy szobányi szükség-lakásba a Munkácsy utcába, amelyet nagymamám választott le a saját lakásából.

Tőlük eggyel föntebb lakott a Deák Miska bácsi. Az ő fia 1948-ban kiszökött Franciaországba, és beállt az idegenlégióba. Miután leszolgálta az 5 évet, megkapta a francia állampolgárságot, és taxisofőr lett Párizsban. Édesapja később meglátogatta, de hazajött idő előtt, s azt állította, hogy a franciák csak kagylót és békát esznek, s ha még egy hetet kint kell maradnia, éhen halt volna.

Az ecetgyárban dolgozott, és mellette az irodából kialakított szükséglakásban lakott egy Zöldi János nevű melós. Mindig mesélte, hogy fiatal katonaként a Várban adott őrséget Horthy testőreként. De különösen a kormányzó fiát, a fiatal Horthyt nem kedvelte, mert ha hajnalban kapatosan hazajött valami mulatóból, mindig dobálta, csapkodta az őrségben álló katonákat, akik sohasem mertek panaszt tenni.

Szintén az ecetgyárban dolgozott a mellette a garázsból kialakított szükséglakásban éldegélő Bálint József. Fixa ideája volt, hogy neki kell kiirtania a pottyantós WC-ben tanyázó patkányokat. Egészen addig kísérletezett, amíg mind a két pottyantós WC-t sikerült valamivel felrobbantania, s így nehéz helyzetbe hozta az egész udvart néhány napra.

Fent a sarokban lakott édesapám gyerekkori cimborája, Németh László, akit mindig csak a becenevén „Acsinak" hívott. Együtt cseperedett fel édesapámmal, együtt töltötték fiatal korukat a bálakban, számtalan anekdotát, történetet mesélt ifjúkoráról, egy regény is kitelne belőle.

Annak illusztrálására, hogy milyen lakosok éltek ebben az időben a Munkácsy utcában, két cikket idézek ide a Petőfi Népétől.

Petőfi Népe, 1958. január (3. évfolyam, 1-26. szám)
„Elveszett egy alsó fogsor, Kecskemét, Munkácsy utca 18-tól a Kuti élelmiszerüzletig. Kérjük a becsületes megtalálót, Munkácsy utca 18 alatt adja le."

Az 1971. december 17-i lapszám írt egy bizonyos Orbán Gusztáv 22 éves foglalkozásnélküli büntetett előéletű Kecskemét, Munkácsy u. 18 szám alatti lakosról, aki alkalmi ivócimborájával kizsebelt egy erősen ittas férfit. A jómadár rövidesen rács mögé került, mivel már nem először került összeütközésbe a „szocialista erkölccsel."

Ez a generáció már kihalt az 1990-2000-es évekre. Az új lakók már nem sokáig maradtak a régi Gyalokay-házban. 1-2 év után gyorsan tovább állnak. Én, aki itt gyerekeskedtem a nagymamámnál, már szinte veterán vagyok az udvarban.

Felhasznált irodalom

Juhász István: Kecskemét város építéstörténete Kecskemét, 1999. Kecskeméti füzetek 8.

Novák László: A Három Város építészete, Nagykőrös, 1989.

Péterné Fehér Mária – **Szabó Tamás** – **Székelyné Kőrösi Ilona**: Kecskeméti életrajzi lexikon

Kecskemét,

1992. Kecskeméti Füzetek 4.

Rigó Róbert: Elitváltások évtizede Kecskeméten (1938-1948) Bp. – Pécs 2014.

Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok Kecskemét, 1995.

Erdélyi Erzsébet: Kecskeméti utcanevek története. Kecskemét: Kecskemét Monográfia Szerk., 2004.

223 p. (Kecskeméti Füzetek, 14.).

Források

Kecskemét Város Iktatókönyve 1945. 45. old. (Bács-Kiskun Megyei Levéltár)

Kecskemét védett építészeti öröksége Hrsz: 3390 (Bács-Kiskun Megyei Levéltár)

Kecskeméti Nagy Képes Naptár, 1922. 247.p

Petőfi Népe (1953. 3. évfolyam 1-26.; 1971. december 17-i száma; 1990.október 10-i száma)

Pesti Napló (1936. június 7-i száma)

Délmagyarország (1940. március 19-i száma)

Magyar Közlöny (1948. január 6-i száma)

Népújság (1956. augusztus 17-i száma)

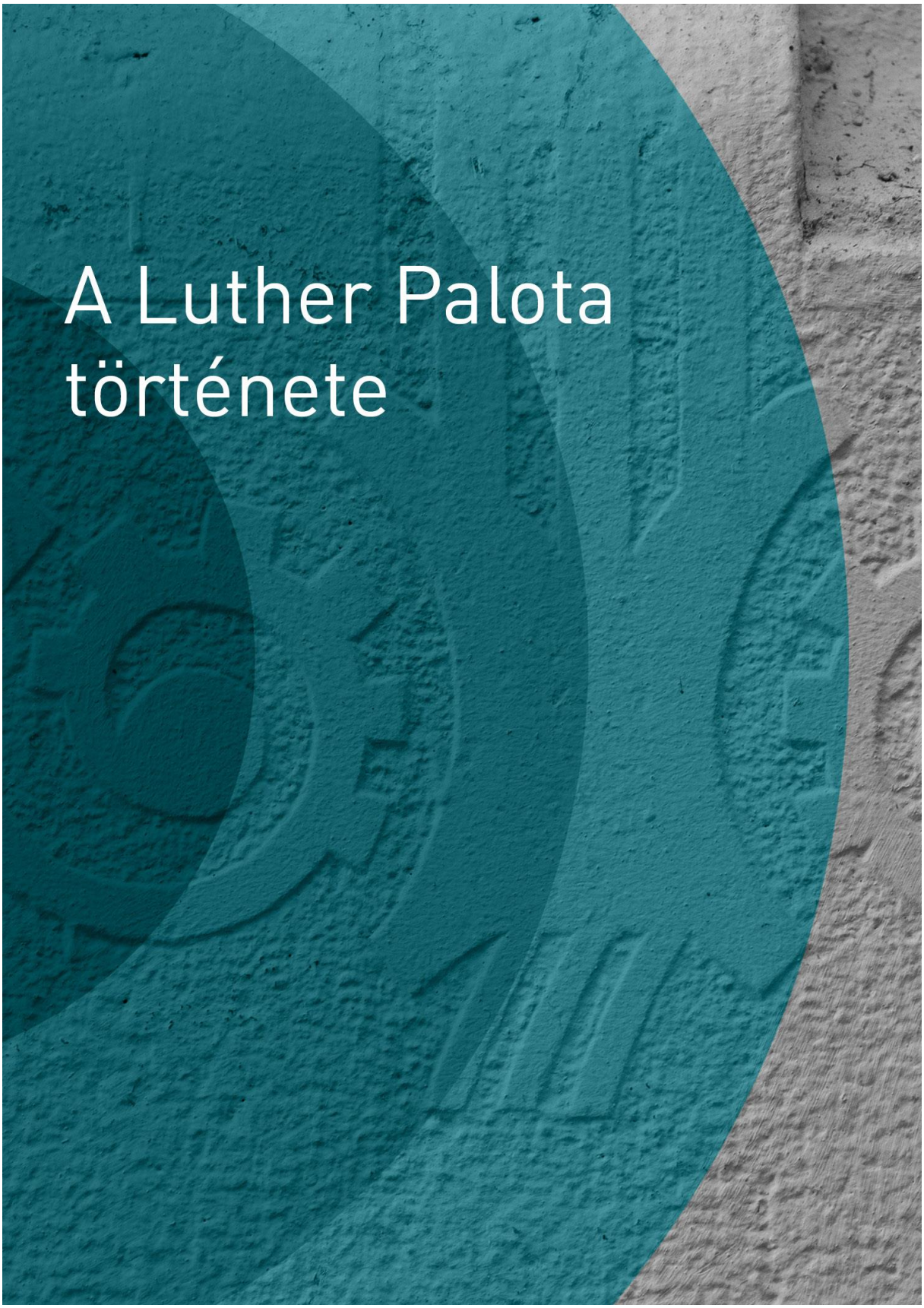

A Luther Palota története

A Luther-palota története

Szabadság tér 3.

Kolozsi R. Gyula

Korleírás

A XIX.-XX. század fordulóján tovább folytatódott Kecskemét városának polgárosodása. Ez volt a bankok alapításának és a helyi gyáripar kialakulásának az időszaka. Téglagyár, gyufagyár, gazdasági gépgyár, cipőgyár és konzervgyár létrehozása jelzi az igények és a lehetőségek találkozását. Pénzintézetek, laktanyák, bérházak épülnek; új üzletek sora nyílik a belvárosban, van villanytelep és villany, posta, telefon, változatos sajtó és könyvkiadás, sorra alakulnak a kulturális intézmények. Kecskemét ekkor is a Duna-Tisza köze legfontosabb egyházi és iskolai centruma. Országra szóló rendezvények és látványos építkezések jellemzik a várost. A városközpont nagyszabású átalakítása ugyan már az 1880-as években elkezdődött, de a századfordulón és azt követően is tovább folytatódott. Az 1880-as években készült el Kecskemét városrendezési terve. A Millennium idejére elkészült a színház impozáns épülete és a városháza, amelyről Kada Elek polgármester így szólt a felavatásakor: „ez a mi üzenetünk a jövőnek.”

Luther-palota, részlet (fotó: Banczik Róbert)

A nagy fejlesztések előkészítése, anyagi megalapozása még a Lestár Péter polgármester (1880-1896.) nevével fémjelzett éveket dicséri, de a faluból várost építő polgármester Kada Elek (1896-1913.) volt, az a merész koncepciójú, európai gondolkodású, széles látókörű „vezető”, aki még attól sem riadt vissza, hogy művésztelepet hozzon létre a városban. Kada Eleket követő polgármesterünk Sándor István (1913-1919) ezt a látványos fejlődést „aranykor” jelzővel illette, és úgy vélte, az nem tér vissza többé. (Szerkesztve: Székelyné Kőrösi Ilona – Kecskemét Anno kötetéből).

Nem véletlen, hogy az evangélikus egyház bérháza Luther-palota néven került be a helyi köztudatba. A szerény, régi házak helyén épült szecessziós palota méltán kiérdemelte ezt az elnevezést. Nagy tömbjével és tekintélyes főhomlokzatával a mai főtér fontos téralakító épülete. Díszítményei és elegáns földszinti üzletei hozzájárultak a korabeli Kecskemét városias megjelenéséhez. Terveit Mende Valér készítette, mint a tér másik oldalán álló Újkollégiumét is. A hely, az evangélikus negyed és közvetlen környéke várostörténeti emlékek helyszíne. 1848 őszén Kossuth Lajos is járt itt. Az evangélikus elemi iskolában (ahol Petőfi Sándor 1828-tól 1831-ig volt diák) görögkeleti és zsidó gyerekek is tanultak. A kis Petrovicsnak kosztot és kvártélyt adó Hrúz Mihály háza helyén épült a híres Beretvás Szálló, majd ennek lebontása után a mai Szabadság téri OTP.

A közelben volt a régi közösségi élet egyik hangulatos helyszíne, a korzó.

– Székelyné Kőrösi Ilona

Tervezés, előkészítés

Az Evangélikus Egyház már az 1900-as évek elején tervezi egy olyan belvárosi bérház építését, melynek lakói és az üzletek bérlői befizetésein keresztül az egyház működését elősegítő jövedelemhez jut. Az építéshez rendelkezésre állt az Ybl-tervezte evangélikus templom mellett levő telek, melyen akkor a paplak, kert és gazdasági épület állt.

Az egyházi presbitérium 1907. március 14-i presbiteri ülésén már említik, hogy új evangélikus bérház építését tervezik.

1907-ben merült fel - az ismert dokumentumokban – először a Luther Palota építésének ötlete. Az 1907. március 14-én tartott presbiteri ülésen az előző évben elhunyt Nagy-tiszteletű (Nt.) Laukó Károly lelkész (aki 40 évig szolgálta az egyházat!) pótlására ún. „papi hiányt" állapítottak meg. Kimondták, hogy a jelenlegi paplakot és kertet csak ideiglenesen adják át a jövendőbeli lelkésznek, azzal a kikötéssel, hogy építkezés esetén (már tervezik ezen a telken az új bérház építését) tartozik az illető lelkész egy más, megfelelő lakást kerttel vagy kert nélkül elfogadni.

Az 1910. február 12-i ülésen a már elhatározott bérház építés konkrét ügyeivel foglalkoztak, miután egyeztettek a fiatal műépítész Mende Valér úrral (aki egyébként a református Újkollégiumot is tervezi) a tervek két változatban történő elkészítéséről, 1910. március 31-ig.

Mende Valér (1886-1918.) építész. A kor német és angol építészete, valamint erdélyi (székely és szász) népi építészet hatott alkotásaira. Főbb művei: Ref. Jogakadémia és Gimnázium – Luther-palota – (Kecskemét, 1911-13.) szálloda (Gyula, 1912.), Agrárbank (Nagyvárad, 1914.), bérházak Nagyváradon és Budapesten – részletek a mellékletben.

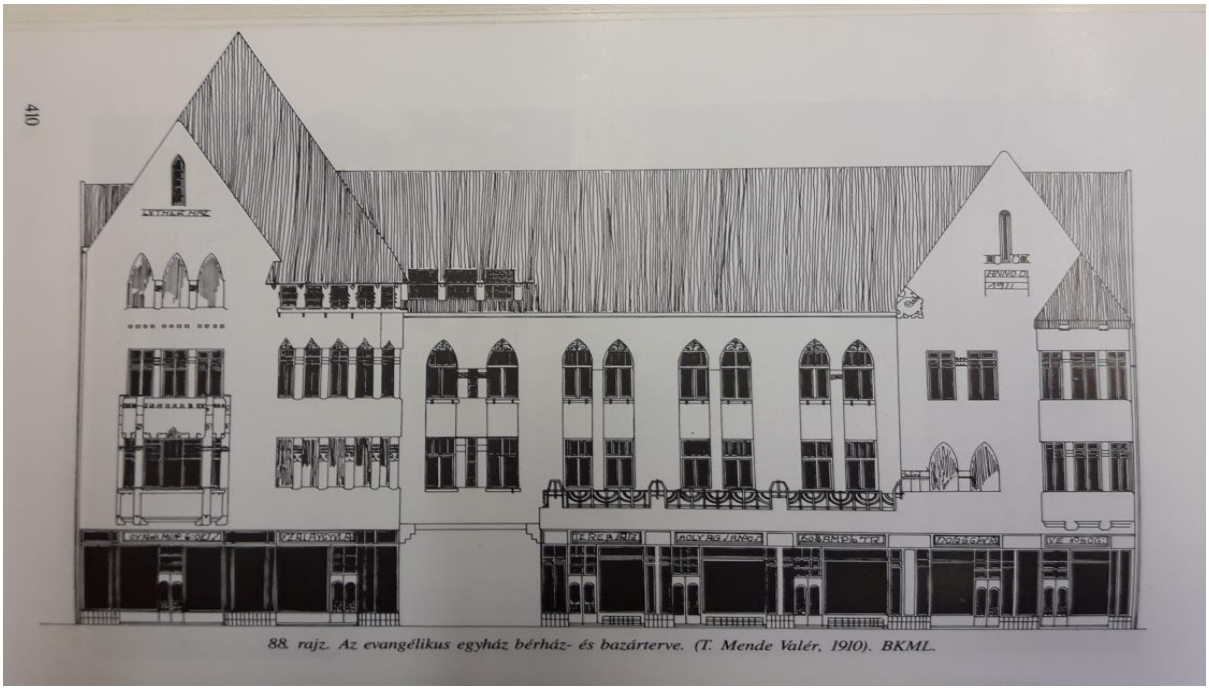

Homlokzati terv az üzletekkel Mende Valér tervanyagából

Az épületet a Takarékpénztár Palotája (Pártos Gyula tervei szerint 1874-75 években épült) mellé a tervezett Újkollégiummal szemben kívánták elhelyezni, a III. tized 157. sz. telken.

Említést érdemel, hogy Kada Elek polgármester is a terv mellé állt, sőt tisztséget vállalt az építkezési bizottságban és támogatásáról biztosította az egyházat.

Az Evangélikus Egyház 1910. április 10-i közgyűlésén elhangzott, hogy az építést eredetileg 1917-re, a reformáció 400 éves évfordulójára tervezték, azonban gazdasági megfontolásból előre hozták. Figyelembe vették, hogy ezen időszakban több belvárosi épület építését tervezték (2 db kétemeletes bérház, Népbank, Casinó, Gazdasági Egyesület), melyekben lesznek kiadó üzletek és lakások, így késedelem esetén a saját építésű épületben kiadásra kerülő lakások és üzletek értékükből veszítenek. A Mende Valér által elkészített tervek közül a nagyobb méretű épület tervét fogadták el, és megbízták a résztervek és a költségvetés elkészítésével.

Építési engedélyezés

Az elkészült terveket – építési engedély kérelem mellett – 1910. június 7.-én nyújtotta be az evangélikus egyház a városi építési hatósághoz (15732/1910), ahol annak műszaki felülvizsgálata már június 14-én elkészült, így az építési engedély kiadását a városi tanács-testület június 28-án jóvá is hagyta. Meg kell jegyezni, hogy a polgármester korábban ígért támogatása az iratokon fellelhető „sürgős", „azonnal" feljegyzésekből is kitűnik.

Építkezés

A kivitelezésre kiírt pályázatra beérkezett ajánlatok közül Popper Zsigmond budapesti vállalkozó ajánlatát fogadták el, azzal a feltétellel, hogy a kivitelezésbe kecskeméti iparosokat vonjon be. Az építkezéshez az egyház az Egyesült Budapesti Takarékpénztártól 50 évi törlesztésre, 320.000 Korona „amortizációs kölcsönt" vett fel, és 1910 nyarán megkezdődött az építkezés a templom melletti előkészített ingatlanon, melynek Szabadság téri szomszédja a Takarékpénztár és Rapcsányi Kálmán magánszemély lakóháza volt. Az alapozásnál feltárt talajviszonyok miatt jelentős plusz munkákra volt szükség, ezért az előre tervezett 450.000 korona helyett kb. fél millióval kellett számolniuk.

Az építkezés ezt követően jól haladt, az 1911. február 2-i közgyűlésen már arról számoltak be, hogy a téli időszak sem okozott problémát, így augusztusban készen vehetik át az épületet. Az üzletek, lakások nagy részét a tervezettnél is magasabb összegért sikerült kiadni.

Közbeszólt azonban az 1911. július 8-i hatalmas földrengés, mely a befejezéshez közeledő Luther-palotát is megrongálta.

A korabeli krónikás így emlékszik az eseményre:
„Örömmel készülődtünk tehát hozzá, hogy augusztus 1-jén általános elismerést aratott, szép új bérpalotánkba beköltözhetünk. Amidőn 1911. július hó 8-án 2 óra 10 perckor megmozdult lábunk alatt a föld, pusztító földrengés rengette meg a városunkat, iszonyú recsegés-ropogás töltötte be a levegőt, s a házak falai összerepedezve, a tetők beomolva, a tűzfalak és kémények halomra döntve a pusztulás iszonyú képét tárták szemeink elé, s egy rövid pillanat alatt romhalmazzá lett csak imént még virágzó városunk.”

A közel kész épületen leomlott egy tűzfal és a kémények egész sora sérült meg, melyek egy részét vissza kellett bontani és újra felfalazni. A becslések szerint mintegy 50.000 Korona kár keletkezett. Emiatt késéssel, november elején készült el az épület. A törvényhatósági mérnök 1911. november 6-án készítette el jelentését az épület készültségéről és a hiányok pótlását a műszaki tanácsos elrendelte. Ezt követően december 14-én történt a műszaki átvétel, mely az épületet - csekélyebb hiányoktól eltekintve - rendben találta, így a városi tanács december 18-án jóváhagyta (és kiadta) a lakhatási engedélyt (33.038/1911).

Szabadság tér a Luther-palotával 1912-ben

Ezt követően 1912. elején a bérlők a lakásokat és az üzleteket birtokba vehették. A fent jelzett hivatalos dokumentumokból megállapítható, hogy az épület építésének engedélyezése és a használatba vételi engedély kiadása között mindössze másfél év telt el - annak ellenére, hogy közben történt a katasztrofális károkat okozó földrengés is.

A Luther-palota fölépítésével az Evangélikus egyház Kecskemét városát immár egy második gyönyörű - és Kecskemét városrendezési és építészeti szempontból is jelentős - épülettel gyarapította, szépítette. (Az első az Ybl Miklós által tervezett és 1862-63-ban épült evangélikus templom volt.)

Az elkészült Luther-palota az 1910-es években

A Luther-palota további sorsa

Tanácsköztársaság

A Tanácsköztársaság 1919 tavaszán megvonta a támogatást az egyházaktól, sőt ingó és ingatlan vagyonukat köztulajdonná tette („elkommunizálta"). Erre a sorsra jutott a Luther- palota is.

Az 1919. május 7.-i ülésén részt vett a helyi direktórium kiküldöttje, Sülüs Sándor elvtárs is. Sárkány Béla főesperes bejelenti, hogy: „f. év. február 22-én megalakult Tanácsköztársaság az egyházat és államot elválasztotta egymástól és az egyházaktól nemcsak minden anyagi támogatást megvont, hanem az egyházak minden ingó és ingatlan vagyonát állami köztulajdonba vette, vagyis elkommunizálta", így az egyház további fennállása egyedül a hívek áldozatkészségére van bízva.

„A kommunizmus gyászos korszaka” azonban 1919 augusztusában véget ért, az épület – károsodás nélkül - visszakerült egyházi tulajdonba, abban az ezt követő néhány hónapos román megszállás sem okozott károkat.

„Örvendetes presbiteri ülésre került sor 1919. október 5-én!
Lelkész melegen üdvözölte az egybegyúlt egyháztanácstagokat, az isteni gondviselés iránti mélységes hálával eltelve jelenti, hogy a kommunizmus gyászos korszaka augusztus 2-án véget ért s a meggyötört emberiség felszabadult a reá nehezedő nyomás alól. Egyházunk visszakapta elkommunizált bérházát s így fenntartása ismét biztosítva van!

Békeidőben

1923-ra az egyház teljes mértékben visszafizette a felvett 320.000 Korona amortizációs kölcsön tartozását, a bérház tehermentessé vált. 1924-ben, Petőfi Sándor születésének 100. évfordulójára fekete svédgránit emléktáblát helyeztek el az épület homlokzatán, annak emlékére, hogy a nagy költő két és fél évig az evangélikus iskolába járt.

1928-ban az első emeleti két kisebb lakásból kialakították az egyházi tanácstermet és elhelyezték a lépcsőházban a 80x120 cm-es márványtáblát, mely hirdeti az építés idejét, a tervező, a lelkész, a felügyelő, a gondnok és a presbiterek neveit. Ekkor került elhelyezésre az új tanácsteremben Laukó László lelkész, Koritsánszki László egyházfelügyelő, Beretvás Pál főgondnok, Kezmarszky Károly gondnok és Kressák Pál kántor-hitoktató portréja, melyeket dr. Czakó Jenőné Udvardy Flóra festőművész készített.

A II. világháború és következményei

Amikor 1944. október 25-én elrendelték a város kiürítését, az épület napok alatt elnéptelenedett, a lakók és az egyházi személyek kitelepítésre kerültek. Október 30-án az orosz katonaság elfoglalta a várost és a kiürített Luther-palota egy részében katonai kórházat alakított ki.

Az oroszok a háború befejezése után csak 1946 januárjában hagyták el az épületet, azonban annak állagában és a berendezésekben, bútorzatban jelentős hiányosságok keletkeztek, a lakások tulajdonképpen lakhatatlanok voltak.

A tulajdonos egyház vezetői 1946 februárjában tekintették meg a végre kiürített épületet és azt kellett megállapítaniuk, hogy bár az épületet bombatámadás nem érte, de a fosztogatások az épület állagában jelentős károkat (ajtók, ablakok, burkolatok, berendezési tárgyak hiánya, stb.) okoztak.

A helyreállítás költségeit részben a lakásbérlők, részben az üzlethasználó vállalkozók vállalásai, hitéleti tagjaik adományai fedezték. Az épület helyiségeinek helyreállítása 1946 végére jórészt elkészült, így azok a bérlők és az egyház - mint tulajdonos - által ismét „belakásra” kerülhettek.

Államosítás

A Luther-palota 511/544 tulajdoni részaránya 1953-ban ún. „kártalanítás nélküli kisajátítással” a Magyar Állam tulajdonába került. Az egyház tulajdonában maradt 33/544 tulajdonrész, mely természetben az egyházi iroda, tanácsterem és lelkészi szolgálati lakás volt. Ezzel az Evangélikus Egyház jelentős bevételi forrásától esett el.

Az 1953. június 11-i presbiteri ülésen a Felügyelő előterjesztette:
A Szabadság tér 3. szám alatti bérházunkat 1953. július 1-ével államosították. Ez a körülmény a második félévi költségvetést alapjaiban módosítja. A kieső jelentős jövedelem szükségessé teszi, hogy a gyülekezet teljesen a hívei áldozatkészségére építse háztartását.

Az épületen 1960-ban emeletráépítést végeztek, egyidejűleg a ház részleges külső renoválás alá került. Az emeletráépítés kapcsán a Szabadság téri homlokzati részen, a III. emeleten (a tetőtérből kialakítva) két új lakás, a belső udvari, délnyugati szárnyon hat új lakás került kialakításra.

1969-70-ben az akkor széleskörű országos gázprogram keretében az épület lakásainak és üzleteinek fűtéskorszerűsítésére került sor, gázfűtésre történő átállással.

Bár nem közvetlenül a Luther-palotához kapcsolódik, de meg kell említeni, hogy 1984-ben a templom felújításával együtt lebontásra került az Arany János utcai bazársor, így a templom teljes pompájában tárult az érdeklődők szeme elé, a templom és a Luther-palota „udvara” pedig – két üzlet megszüntetésével – keresztben is kinyílott a gyalogos forgalom részére.

Az 1985 februárjában létrehozott Városi Televízió első stúdiója a Luther-palota egyik helyiségében (a Fanto-féle műterem – majd Moziüzemi Vállalat) kapott helyet és itt működött 1994-ig. Ennek helyén tudta azután az egyház megvalósítani az épület visszakövetelésekor vállalt idősgondozási tervét, kialakította az idősek napközi otthonát 1998-ban.

Tulajdon-megosztás

Az egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény alapján az Evangélikus Egyház 1991-ben az Önkormányzattól visszaigényelte a Luther-palota 1953-ban államosított részét. Kecskemét Megyei Jogú Város Közgyűlésének 201/1992. KH. sz. határozata értelmében a Szabadság tér 3. sz. alatti épület tulajdonjoga 1992. június 30-i időponttól kezdődően átszállt az Evangélikus Egyházra, aki az épületet lakottan és ellenérték kikötése nélkül kapta meg.

A lakás és üzletbérlők tulajdonosváltás semmisségének megállapítása érdekében indított perében a bíróság 1995. október 6-án kelt ítéletében kimondta, hogy az Önkormányzat az ingatlan átadásakor nem volt annak tulajdonosa (hiszen a tulajdonos a Magyar Állam volt), ezért az 1992. július 6-i átadás érvénytelen, az egyház tulajdonjoga az 511/544 arányú tulajdonrész vonatkozásában megszűnt, az eredeti állapotot kellett visszaállítani. Ezt követően a Bács-Kiskun megyei Vagyonátadó Bizottság – a bírósági ítélet alapján – még 1995. október 17-én a KIK-FOR Kft. kezelői jogát megvonta és az ingatlant a Kecskeméti Önkormányzat tulajdonába adta.

A lakók korábbi panaszára az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosa (Gönczöl Katalin) is vizsgálatot folytatott, melyben megállapította, hogy az átadással a lakók jogai (az elővásárlási jog, megfelelő cserelakás biztosítása, stb.) is sérültek, amit a későbbiek során is figyelembe kell venni.

Miután az egyház visszaigénylési szándékát továbbra is fenntartotta, megújultak a tárgyalások az evangélikus egyház és az Önkormányzat között. Ennek eredményeként - a közgyűlés 1997. január 29-i döntése alapján - méltányossági alapon az egyház tulajdonába került az ingatlan 195/544 tulajdoni hányada, nevezetesen a nem lakás célú helyiségek (döntően a földszinti üzletek). A lakások azonban maradtak önkormányzati tulajdonban, így a lakásbérlők jogai nem sérültek.

Az épület udvari homlokzatán 2015-ben került elhelyezésre egy emléktábla, mely az épületben 1912-1944-ig működött Fanto fényképész műteremnek állít emléket. (Elhelyezte: Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Kecskeméti Zsidó Hitközség).

Az épület állaga

Az épület állaga még elfogadható, de az építés óta eltelt több, mint 100 év nyomai egyre több helyen jelentkeznek. Az 1960-as részleges felújítás, emeletráépítés, majd az 1970-es fűtés-korszerűsítés óta az épületen csak állagmegóvó, illetve külső tatarozási munkákat végeztek. A lakások egy részének belső korszerűsítésére a lakók anyagi hozzájárulásával az 1970 és 1990 közötti években sor került ugyan, de teljeskörű épület felújításra nem került sor. Az 1990-es években bekövetkezett tulajdoni változások, majd a vegyes tulajdon kialakulása miatt erre nem is igen lehetett számítani. Az evangélikus egyház 2012-ben az épület külső renoválását kezdte meg, melynek keretében az udvari szárnyak ereszcsatorna cseréjére és homlokzat javítására-festésére került sor, amelyet azonban a Szabadság téri homlokzaton már nem tudtak folytatni.

A műemlék épület szakszerű leírása

Luther-palota, az evangélikus egyház volt bérháza

„A megrendelő evangélikus egyház eredetileg 1917-re, a reformáció 400. évfordulójára tervezte az építkezést, azonban a konkurencia, a nagymértékű kecskeméti építkezések miatt előbbre hozta azt. Az 1910. február 7-én megtartott presbiteri gyűlésen Mende Valért („aki artisztikus, szép terveivel már több ízben is sokfelé feltűnést keltett") bízzák meg a tervek elkészítésével. A két tervváltozat közül a nagyobb kivitelezését kezdik el 1910 nyarán és a földrengés okozta károk ellenére két éven belül be is fejezik. Mende két nagyméretű kecskeméti épülete szinte párhuzamosan épült fel tehát, így természetesen stílusukban, felfogásukban is rendkívül hasonlatosak egymásra. A földszinten üzleteket is magában foglaló épület talán a funkciójából (egyházi bérház) és kisebb méreteinek megfelelően, azonban jóval visszafogottabban és harmonikusabban jelenik meg a városképben.

A „Fiatalokra" jellemzően itt is az erdélyi, pontosabban a székelyföldi népi építészet (ezt tekintették a magyar népművészet ősforrásának) monumentális feladatokra való felhasználása volt a feladat, amit viszont itt jóval intimebb, festőibb módon kivitelezett megoldások, részletek (pl. meredek tetőzet, ornamentális díszű fafaragásos erkélymellvédek) kísérnek." (Kivonat a kecskeméti műemlékek listájából)

Műemlékvédelem, az épület rövid leírása

Zártsorú beépítésben álló, két, egymáshoz derékszögben illeszkedő, U alaprajzú, váltakozó magasságú és szintszámú épületrészekből álló, részenként különféle tetőformákkal fedett épület, középen passzázzsal. DK-i, utcai homlokzata két szélén haránt irányú tetővel fedett, oromfalas rizalitok, pilléres zárt, és csúcsíves nyílású nyitott erkélyekkel. A rizalitok közötti homlokzatszakaszon csúcsíves záródású, két szintet átfogó tükrökben, vízszintes záródású első, és csúcsíves záródású második emeleti ablakok. A homlokzat megközelítőleg középtengelyében nyílászáró nélküli bejárat. A DK-i, utcai szárny udvari homlokzatán oszlopos áttört mellvédes folyosók. A DNy-i, evangélikus templom felé néző homlokzaton függőfolyosó. A többi udvari homlokzat díszítetlen. Részben eredeti vas korlátok, vasból készült díszítőelemek, nyílászárók, portálok. Udvari szárnyain újabb emeletráépítés. A lépcsőházban építési emléktábla. Építtette az Evangélikus Egyházközség 1911-1913 között (építész: Mende Valér, kivitelező: Popper Zsigmond és Zaboretzky Ferenc). 1927-ben két kisebb lakásból tanácstermet alakítottak ki, amit napjainkig használnak. (Építették 1910-1912 között!)

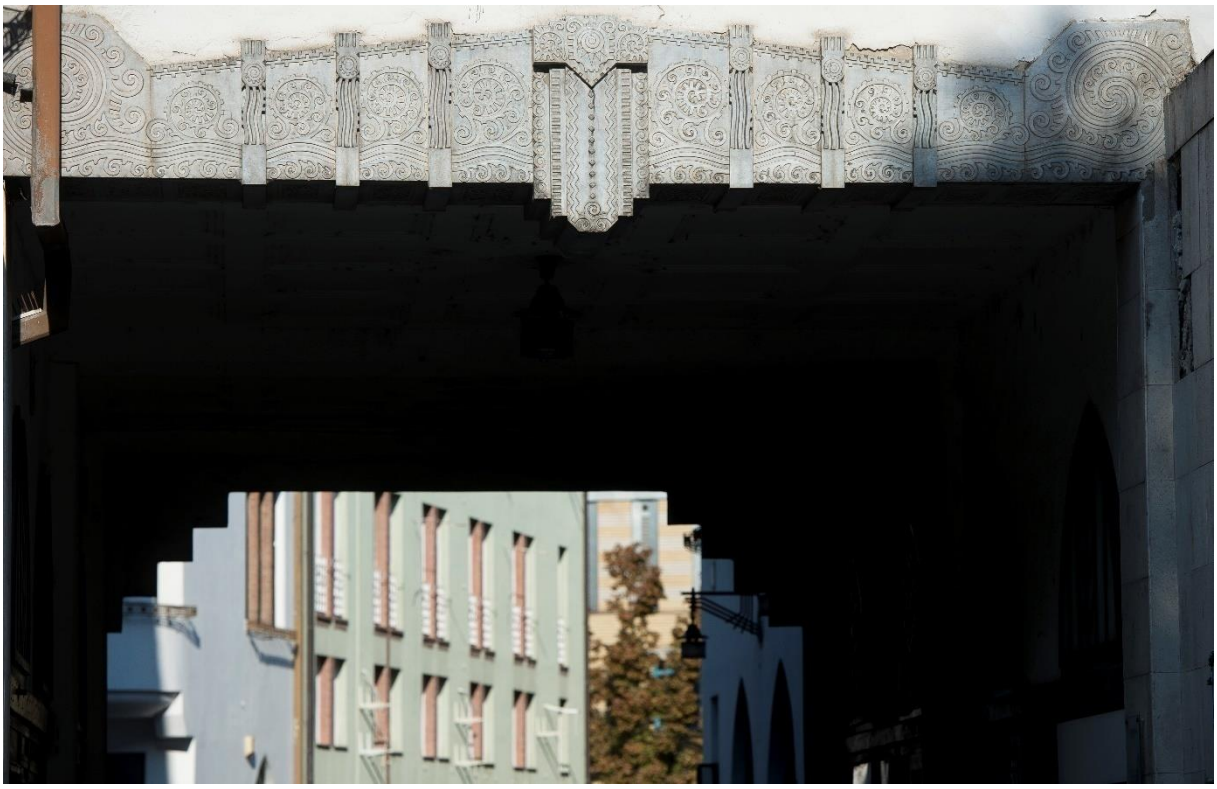

Fotó: Banczik Róbert

Külső leírás

Utcavonalhoz igazodó, zártsorú beépítésű, „U” alakú alaprajzú, három emeletes, szecessziós lakóház, a földszintjén üzletekkel, cseréppel fedett nyeregtetővel, s minden traktuson átjáróval.

Szabadság téri homlokzatán a földszinten téglalap alakú kirakatablakok, az első és második emeleti ablaksort csúcsíves záródású, két emeletet átfogó faltükör fogja össze. Az első emeleti ablakok téglalap alakúak, a második emeletiek csúcsívesek. E felett a középső 8 tengely felett manzárdszerűen újabb 8 tengely, ebből hétben téglalap alakú ablakok, 1 vakablak. Az épület bal szélén lévő 7 tengely rizalitot

alkot, melyen az első emeleten egy részen zárt erkély, 4 tengelyben oszlopos loggia. Harmadik emeletén, a bal szélen csúcsíves nyílású loggia, mellette 4 tengelyben ablakok.

A jobboldali rizalitban az első emeleten 3 téglalap alakú ablak, mellette félköríves zárt erkély. A 2. emeleten az első emeleti ablakok felett csúcsíves záródású loggia, mellette az első emeleti félköríves zárt erkély folytatása. A harmadik emeleten az oromzat közepén ismét csúcsíves záródású loggia. Az oromzat kontyolt tetővel lezárt, míg a baloldalon nyeregtetős a rizalitrész. (Műemlékvédelem.hu)

A Luther-palota egyik erkélye (fotó: Banczik Róbert)

Az épület lakói, bérlői

Az egyházi épületben lakott természetesen a mindenkori lelkész, így: **Sárkány Béla (**1907-1948); **Friedrich Lajos** (1948-1953); **Veöreös Imre** (1953-1958); **Görög Tibor (**1959-1972); **Tóth-Szöllős Mihály** (1972-1988); és **Kis János (**1988 – 2018-ban is). Közülük Sárkány Béla és Kis János életét, tevékenységét méltán megemlítik a Kecskeméti Média Kiadványok. Hasonlóképpen megtalálható ezekben a Luther-palota több nevezetes lakója is, így a legjobb kecskeméti fényképész élete, **Fanto Bernát** és családja, Dr. Tiborc Csabáné, **Dr. Nagy Emma** röntgen főorvos, melyek leírását az anyaghoz mellékletben csatolom.

Van viszont egy család, a Rechtorisz család, melynek élete az építés ötletének megszületésétől napjainkig részese a Luther-palota történetének.

A **Rektorisz (Rechtorisz) család –** a felvidékről (Nyitra megyei Breznova, mai nevén Brezno, melyet többnyire tótok laktak és nagyrészt az evangélikus vallást gyakorolták) származó ágosthai evangélikus csizmadia/ cipész **Rektorisz Sámuel** az 1860-as években érkezett Kecskemétre, ahol 1864. 01. 26-án házasságot kötött a református Kolozsi család Terézia nevű leányával. Házasságukból 9 gyermek, három leány és hat fiú született. Az akkori szokások szerint – a vegyes házasságra való tekintettel - a fiúk az apa, a leányok az anya vallását kapták örökül.

Rektorisz Sámuel aktívan részt vett ez evangélikus gyülekezet hitéleti tevékenységében. A Luther-palota tervezése, majd építése során a presbitérium tagja – így az épület megvalósításának részese - volt. (Ezt a lépcsőházban elhelyezett emléktábla is tanúsítja). Érdekes, hogy ebben az időben a presbitériumba nem csak értelmiségi, jeles személyiségek, hanem iparosok, kézművesek is beválasztásra kerültek. Rektorisz Sámuel 1913-ban bekövetkezett haláláig az új épülettől nem messze, a Fráter u. 14.-ben lakott, tehát nem költözött be az új palotába.

Rektorisz Sámuel legfiatalabb gyermeke (Gyula – született: 1883-ban) – feleségével és egyetlen gyermekükkel - az 1910-as évek végén költözött a Luther-palotába, ahol később évtizedeken át ellátta a gondnoki teendőket. Természetesen egy ilyen kis egyházban - mint a kecskeméti evangélikusok – ez a tisztség nem biztosított megélhetést, csak egyházi szolgálat volt. Polgári foglalkozása szerint azonban a rendőrségi segédhivatal vezetője volt.

Egy ilyen segédhivatali beosztás abban az időben egy polgári család megélhetését tökéletesen biztosítani tudta. A feleség csak a háztartással foglalkozott, a gyermek egyetemre járhatott. A csendes, nyugodt, precíz hivatalnok az akkor szokásos rendben dolgozva délidőben természetesen hazatért a családi ebédre, és mindig pontosan érkezett. A feleségének ilyenkor az volt a dolga, hogy az elmaradhatatlan leves fogyasztható állapotban az asztalon legyen. Egy alkalommal a pontosan érkező családfő az asztalhoz ülve a levest kihűlve találta. Csendesen megkérte a feleségét: „Paulám, drágám, nyisd ki az ajtót." Felesége mit sem sejtve eleget tett a kérésnek, mire a csendes, nyugodt „ház ura" ültéből megemelkedett, felemelte a tányérját és levesestől együtt kidobta azt az udvarra (nem kiabált, sőt egy szót sem szólt). Ezt követően visszaállt a rend és minden alkalommal kellő melegségű volt a levese.
A történetet a feleség (a szerző nagymamája) mosolyogva mesélte el, azzal a megjegyzéssel, hogy ilyen volt az „én Gyulám".

Beosztásából 1944-ben került nyugdíjba. A háború utáni zavaros-bizonytalan időben azonban a nyugdíjától megfosztották, így megélhetésük biztosítására ismét munkába kellett állnia.

Először a Kecskeméti Konzervgyárban térüzemi munkás, majd egy év múltán az akkor még az Arany János utcában működő Vízmű vállalati központban (Benkó Zoltán jóvoltából) portás, iktató és

telefonközpontos pozícióba került. Az akkori szabályok szerint 10 év munkaviszony után, 1956-ban ismét nyugdíjjogosult lett és havi 700 Ft nyugdíjat kapott 1963-ban bekövetkezett haláláig.

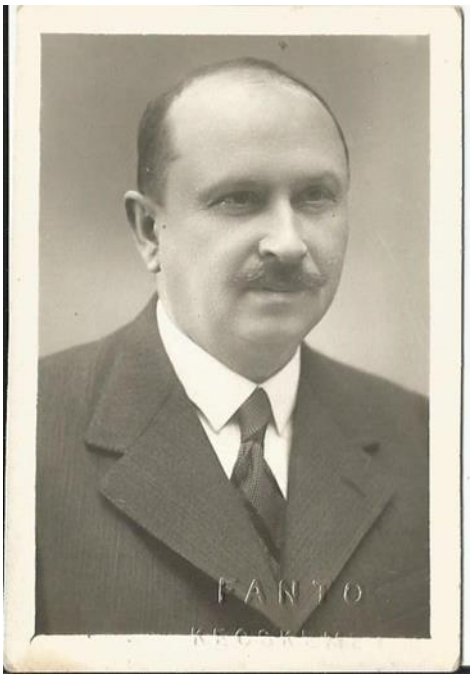

A fent említett egyházi gondnok egyetlen Gyula fia (született 1916. aug. 27.) a református gimnázium elvégzése után a Kecskeméti Jogakadémián végzett és szerzett jogi diplomát 1939-ben. A Kolozsi előnévre 1933-ban a nagymama utáni rokoni kapcsolat segítségével (Kolozsi Zsigmond) „név szerint örökbefogadás" útján tett szert, melyet ő és a családja ezt követően folyamatosan használt. Jogi pályáját a kecskeméti törvényszéken, aljegyzői minőségben kezdte meg. 1944-ben bevonult katonának és rövidesen szovjet hadifogságba került.

Rektorisz Gyula egyházi gondnok

A jogász Gyula a fogságból 1947 augusztusában – 47 kilósan, de épségben – térhetett haza. Hazatérése után eredeti munkahelyén jelentkezett, ahonnan 1950-ben áthelyezték az ügyészségre. Tevékenységét az általános felügyeletben és a polgári szakágban fejtette ki. A ranglétrán folyamatosan előre haladva 1956-ban a Bács-Kiskun Megyei Főügyészségen megyei főügyész-helyettesnek nevezték ki. Ebben a beosztásában 20 évet töltött, 60 éves korában, 1976-ban nyugállományba került.

Korábbi munkahelyén még évekig tevékenykedett, a fiatal jogászok betanítását és beilleszkedését segítette. Munkája elismeréseként - két alkalommal – 1966-ban és 1975-ben a Munka Érdemrend ezüst fokozatát érdemelte ki, majd 1981-ben – immár nyugdíjasként – Budai Dezső-díjat kapott.

Dr. Kolozsi-Rechtorisz Gyula

Visszatérve a Luther-palotához fűződő kapcsolatára, Dr. Kolozsi Rechtorisz Gyula 1941-ben szülei I. emeleti, udvarra néző lakásából elköltözve ebben az épületben bérelt egy II. emeleti lakást, ahová ifjú feleségével, Iller Sárával költözött be. Innen vonult be 1944-ben katonának, majd került orosz hadifogságba. Két gyermekük született (Gyula 1943., és József 1945). Családja tagjai (a szülők, a feleség és első szülött fiuk) a városi lakosság kitelepítése (1944. október 26.) miatt Sárbogárdra, az egyházi gondnok édesapa testvéréhez, Dr. Rektorisz Lajoshoz

„menekültek”. A háború - és a hadifogságból történő visszatérés - után a II. emeleti lakást egy kisebb I. emeleti lakásra cserélték 1947-ben, ahol azután halálukig éltek.

A finn hajósok szerepe ….
A „csonka” család a háború végét - 1944 telét és 1945 tavaszát – Sárbogárdon, rokonoknál vészelte át. Eközben az elhagyott lakást leamortizálták, a bútorokat széthordták. Hazatérésünk után a lakás helyreállítása mellett kísérletet tettünk az intarziás cseresznye hálószoba bútor darabjainak összeszedésére. Többnyire sikerrel jártunk, mert két ruhás-szekrény, két éjjeli szekrény és az egyik ágy „megkerült”, de a másiknak azóta sem sikerült nyomára jutni.
A cseperedő gyermekeknek az ötvenes években mesélték a szülők, hogy milyen értékes ez a bútor, és hogy hiányzik közülük egy ágy. Persze a gyermek kíváncsi és azonnal érdeklődik, hogy mi lett az ágy sorsa. Mivel abban az időben nem volt tanácsos az oroszokra bármi rosszat mondani, főleg nem egy kisgyermek számára, így megszületett a praktikus szülői válasz: „Azt elvitték a finn hajósok.”
A kisgyermek elfogadta a komoly szülői választ és nem érdeklődött tovább.
Persze ez a családban szállóigévé vált és később, ha valaminek az eltűnését nem kívántuk felfedni, kimondtuk a varázsszót: ***„Elvitték a finn hajósok!”***

Fotó: Banczik Róbert

Az ifjú Kolozsi-Rechtorisz Gyula (a szerző) gyermekkorát szülei lakásában töltötte 1967-ig, amíg fiatal házasként a nagymama lakásába nem költözött családtagként. Gyerekkorára emlékezvén:

Gyermekként az ötvenes években a Luther-palotában …

Abban az időben a szülők többnyire mindketten dolgoztak, a gyerekekre legjobb esetben a nyugdíjas nagyszülők vigyáztak. Az akkori anyagiak csak a család szolid megélhetését biztosították, játékokra, felszerelésekre nem volt keret. A lakásban esetleg a nagypapától örökölt sakkal, saját készítésű malom-játékkal, egyszerű kártyajátékkal lehetett az időt tölteni, de ez nem elégítette ki a gyermekek többségének mozgásigényét és a szülők sem vették jó néven, ha idegen gyerekekkel vannak egyedül a lakásban. A házbeliek közül a bőrgyógyász főorvos Ákos és Ádám nevű gyermekei, a kereskedő Királyházi család Péter nevű gyermeke voltak hozzánk és egymáshoz bejáratosak, de ez nem volt elég. A Jókai Mór Általános Iskolába elsősorban belvárosi, a környékbeli lakosság gyermekei - így a Luther Palotában élők is – jártak. A közelben az akkori játékra alkalmas terület csak a Gyenes tér volt, azonban azt szigorú parkőr vigyázta, mi pedig nem szerettük az ellenőrzést. A Luther-palota hosszanti udvara már akkor is betonos (tehát viszonylag sima) volt, ami így egyedülálló lehetőséget biztosított a „csapágyas rollerek" használatára. (A belvárosi utcák ez időben keramittal vagy bazaltkő burkolattal voltak ellátva, ami rollerezésre alkalmatlan volt). Ilyen játékszerért nem kellett pénzt adni, ezek házilag előállíthatók voltak, ami abban az időben elsődleges szempont volt. A rollerversenyek, edzések a ház lakóinak nemigen tetszettek (jelentős zajjal jártak), ami persze érthető is volt, annál is inkább, mivel itt nem csak a házbeliek, hanem a környékbeliek is játszhattak, hiszen az udvar soha nem volt zárt, azon mindenkor át lehetett járni. A balhét persze a házbeli gyerekeknek kellett elvinni a többiek helyett is.

Az épület négy lépcsőháza és azokon keresztül a körbejárható épületszárnyak nagyon jó lehetőséget biztosítottak a bújócskázásra, de mivel az ügyesebbeket szinte nem lehetett megtalálni, így ez nem vált rendszeres játékunkká.

A reánk bízott aprópénzzel jókat lehetett játszani, rászoktunk a „snúrozásra". Szüleinknél azonban ez sem okozott osztatlan sikert, így titokban kellett játszani. Később, amikor gumilabdához jutottunk, megkezdődtek a „keramitos" kispályás meccsek is, melyek a zaj mellett időnként anyagi károkkal (ablaktöréssel, vezeték leszakítással), sőt kegyelet-sértéssel is jártak, hiszen a templom fala és ablakai is veszélyben forogtak.

Szecessziós dísz a Luther-palotán (fotó: Banczik Róbert)

Aztán egyikünk-másikunk megkapta a régen használt, levetett családi kerékpárt és azzal kezdődtek meg a versenyek. A Gyenes téren lakó Mészáros „Kokó" mindig úgy érkezett meg, hogy menet közben leugrott a kerékpárról, ami tovább gurult, majd nagy csörömpöléssel eldőlt. Baja nem esett, mert semmi felszerelés (lámpa, prizma, sárhányó és fék) nem volt rajta. A „Kokó" viszont egy alkalommal lábát törte. Később gipszes lábbal érkezett, de a leszállási módszerén továbbra sem változtatott.

Jómagam édesapám nagyobb gyermek korában kapott kerékpárját örököltem (ami a háborúban azért maradhatott meg, mert a padlásra rejtettük). Ez a gép az én elválaszthatatlan partnerem lett, még az iskolába (max. 150 méter) is ezzel akartam menni. Mindenesetre rengeteget gyakoroltam, ami közismertté tett. Íme a bizonyság: Egy alkalommal az iskola igazgatója (Komáromi tanár úr) került az utamba és csak hatalmas kontrázással és kifarolással tudtam elkerülni a karambolt. Akkor egy szót sem szólt, csak rosszallóan rám nézett. Másnap a kémia órán a Tanár úr így szólított: „Rektórisz, a Luther udvar réme, a kerékpárversenyző" – és már mehettem is a táblához felelni…

Volt a házban egy négykerekű lapos, platós kézi kocsi, mellyel remekül lehetett kocsikázni, hiszen a templom melletti keramitos udvar lejtős volt, így az Arany János utcai kaputól lendületet véve és felugorva a kocsira, remekül lehetett lefelé robogni. Persze a fémabroncsos, fa kerekek rettenetes zajt csaptak, de ez bennünket cseppet sem zavart (annál inkább a házban lakókat, főleg az otthon tartózkodó idősebbeket).

Nekem helyzeti előnyöm volt a külsősökkel szemben, mert napközben, ha megéheztem, csak felkiabáltam nagymamának, aki csak azt kérdezte, hogy lekváros, vagy zsíros kenyeret kérek (mivel más, nemesebb feltét abban az időben nálunk sem volt) és már el is készítette számomra. Villámgyorsan elfogyasztottam, hogy ne essek ki a játékból.

Egy időben ijesztgetni próbáltuk a lépcsőházban közlekedő lakókat, de erről szüleink jól irányzott pofonokkal leszoktattak. Az akkoriban szokásos úgynevezett lyukas szekrény-kulcsok nyílását megtöltöttük a gyufafejek anyagával és egy szöget helyeztünk bele. A szerkezetre spárgát kötöttünk és nagy ügyesen a szög fejével a falhoz vágtuk. Akkor volt siker, ha nagyot durrant és szikrázott. Így oldottuk meg a petárda hiányát. A tett veszélyeivel nem foglalkoztunk, de a pofonok hatottak és ezért ezt nem folytattuk tovább.

Jött a tél és az újabb lehetőségek. Amikor leesett a hó, természetesen felépítettük a hóembert, de az gyorsan megvolt, ezért sorozatban kezdtük gyártani a hógolyókat és az udvar felőli függőfolyosókon harcálláspontot építettünk ki. Innen remekül lehetett bombázni az ellenséget, az áthaladó lányokat, fiúkat, de időnként a békés járókelők is kaptak belőle. Emellett az üzletek ablakai is veszélyben voltak. Persze a bevetés után gyorsan (és bátran) lehúzódtunk, hogy ne lehessen látni az elkövetőt.

Házon kívül a nagyobb gyermekek részére a téli sport a nyomási belvizeken történő csúszkálás, korcsolyázás (tekerős-kulcsos korcsolyával), nyáron a széktói strandon történő vizes „ökörködés" volt a sportolási lehetőség, amit alkalmanként ki tudtunk használni. Focizni a Vasútkertbe, a Rávágy térre és a Műkertbe mentünk ki alkalmasint. A gimnáziumi évek sportja a gombfoci lett, szabályokat alkottunk, pályát karcoltunk a családi és a kollégium asztalaira, komoly bajnokságokat bonyolítottunk le. Persze az összes iskolai sportfoglalkozáson, külön edzéseken is részt vettünk, csak hogy mozoghassunk.

És abban az időben maradt időnk még a tanulásra is.

Mindezekre szívesen emlékezünk vissza, hiszen akkor fiatalok, gyermekek voltunk.

A nagyobbik gyermek Kolozsi-Rechtorisz Gyula (a jelen összeállítás készítője - szül: 1943; anyja neve: Iller Sára) a szülői lakásból – házasságkötése során – az akkor még élő nagymama (Rektorisz Gyula gondnok felesége) I. emeleti udvarra néző lakásába költözött, majd lakáscserék folytán ma is az épületben, a II. emelet 4. számú lakásban él. Végzettsége (gépészmérnök) következtében természetesnek vehető üzemi-gyári pályakezdése (ZIM). Utána – az Ifjú Kolozsi-Rechtorisz Gyula is a

köz szolgálatába szegődött, a Városházára került, ahol különböző középvezetői beosztásokban dolgozott, majd 30 évi szolgálat után címzetes főtanácsosként vonult nyugdíjba 2007-ben.

Ifj. Kolozsi-Rechtorisz Gyula, a szerző

Az első emelet 8. sz. alatti – szülők által bérelt - lakást édesanyjuk halála, 2009-óta a másik gyermek, a szintén nyugdíjas Kolozsi-Rechtorisz József bérli.

Az épület üzleteinek bérlőiről

Az építés során, majd azt követően a fennálló társadalmi-gazdasági viszonyoknak megfelelően az üzleteket szakképzett magánszemélyek bérelték és üzemeltették. A korabeli bérleti szerződések hiánya és az iparlajstromok pontatlansága miatt a konkrét üzletek mindenkori bérlőinek pontos bérleti időszakai nem állapíthatók meg, ezért álljon itt egy felsorolás a bérlőkről (a teljes feltárt lista mellékletben):

Iparosok: Klein László szabó, Csikai László szűcs, Hegedűs József könyvkötő, Fanto Bernát, Fanto Lipót, Fanto Imre fényképészek, Kemény Sándor kesztyűs, Kemény Sándorné fűzőkészítő, Majzlinger Mihály üveges, Kulcsár Sándor cipész stb.

Kereskedők: Mintsek Géza drogerista, Feldmann Sándor eü. berendezések, Gaál Erzsébet női ruha-szalon, Weis Dezsőné divatáru, Gyenes virágkertészet, Csapó Lajos fűszerkereskedő, Kapocsi János ruházati kereskedő, Papp Dezső motor és kerékpár, Sallai Mihály vegyeskereskedő, Hegedűs István papíráru, könyvkötő, stb.

A második világháború után, 1946 januárjában, amikor a szovjetek kiürítették az épületet, úgy a lakásokban, mint az üzletekben jelentős károkat tapasztaltak. A tulajdonos egyházi vezetés anyagiak hiányában úgy döntött, hogy az üzleteket olyan bérlőknek adják ki, akik majd a helyreállítási munkákat vállalják. Az üzletbérlők egy része – a bérleti díj megelőlegezésének fejében – jelentős munkát vállalt az épület egyéb helyiségeinek helyreállításában. Ebben az időben az egyes üzleteket az iparosok és kereskedők bérelték. Rövidesen megkezdődött azonban hazánkban a magántulajdon felszámolása, a kisipar és magánkereskedelem visszaszorítása. Megkezdődött az államosítás, létrejöttek városunkban is a szocialista típusú szövetkezetek a mezőgazdaság, de az ipar, a kereskedelem és a szolgáltatások területén is. Ezt követte 1953. július 1-én az épület állami tulajdonba vétele.

Mindezeknek az lett a következménye, hogy átalakult az üzletek üzemeltetési formája is.

Az államosítást követően többségében az újonnan alakult Kisipari Szövetkezetek szerezték meg az üzletek bérleti jogát, így a Luther-palota udvari részében a Cipőipari KTSZ (később Szövetkezet), a Ruhaipari KTSZ (később Ruhaipari és Vegytisztító Szövetkezet), a Fodrász KTSZ (később Fodrász és Fényképész Szövetkezet) egységei működtek és látták el a - korábban magánvállalkozók által biztosított - lakossági szolgáltatási igényeket. A KTSZ-ek tagjai döntően a kisiparból, magánkereskedelemből a szövetkezetbe „belépett” személyekből verbuválódtak (szövetkezetesítés!). Az udvarban nyitott üzletet a Magyar Hirdető Vállalat (MAHIR), majd itt kapott elhelyezést a Moziüzemi Vállalt is.

A Szabadság térre néző üzletek közül a kapubejárótól balra eső két üzlet szinte eredeti állapotában – de új üzemeltetőkkel – működött tovább. A Mintsek drogéria Opera Illat-szerboltként, a Gyenes virágbolt - most már a város üzemeltetésében - továbbra is ezzel a profillal működött. A kapubejárótól jobbra eső öt kisebb üzletből egy exkluzív üzletet alakított ki a fővárosi Csemege Kereskedelmi Vállalat és hozta létre Kecskemét legszebb élelmiszer-csemege üzletét.

A Luther-palota (fotó: Banczik Róbert)

A rendszerváltás, a privatizációs időszak kezdete, a bevásárló központok megjelenése jelentősen befolyásolta a belváros korábban kialakult üzleti struktúráját is. Az épület utcai frontján megszűnt a nagyon kedvelt „Csemege”, helyét a Rossmann vette bérbe. Megszűnt az „OPERA” illatszer is és a helyiségben ezt követően sorra változnak a bérlők. Majd megszűnt a város legszebb virágboltja is (helyén jelenleg optikai üzlet működik). Az udvar belső részben még rosszabb a helyzet, hiszen a fodrász és kozmetikai üzlet kivételével a többiben rendszeresek az üzemeltető-váltások és közben egyik-másik üzlet hónapokig üresen tátong. Ez a szomorú valóság.

Az összeállítás a CédrusNet Egyesület kecskeméti szakosztály felkérésére a „Mesélő házak, mesélő konyhák Kecskeméten” című projekt keretében készült.

Felhasznált irodalom

- Kis János lelkész és Szilágyi Tibor - „EMLÉKKÖNYV 1792-1992 – „A KECSKEMÉTI EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET TÖRTÉNETE”
- Sárkány Tibor – A Sárkány-család története – Kecskemét, 2016. április
- Székelyné Kőrösi Ilona – Kecskemét Anno, képek a régi Kecskemétről – 1998.
- Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) által nyilvántartott műemlék adatbázis Luther-palota
- Wikipédia- Kecskemét műemlékeinek listája
- Isten áldásával 150 éves a kecskeméti evangélikus templom - szerkesztette: Kis János és Hulej Enikő - Kiadja a Kecskeméti Evangélikus Egyházközség
- Kecskeméti műemléki séta szöveggyűjteménye – Összeállította: Juhász István,1981
- Kecskeméti levéltár – eredeti engedélyezési iratok és tervek, iparlajstromok
- Kolozsi-Rektorisz Gyula családi archívuma

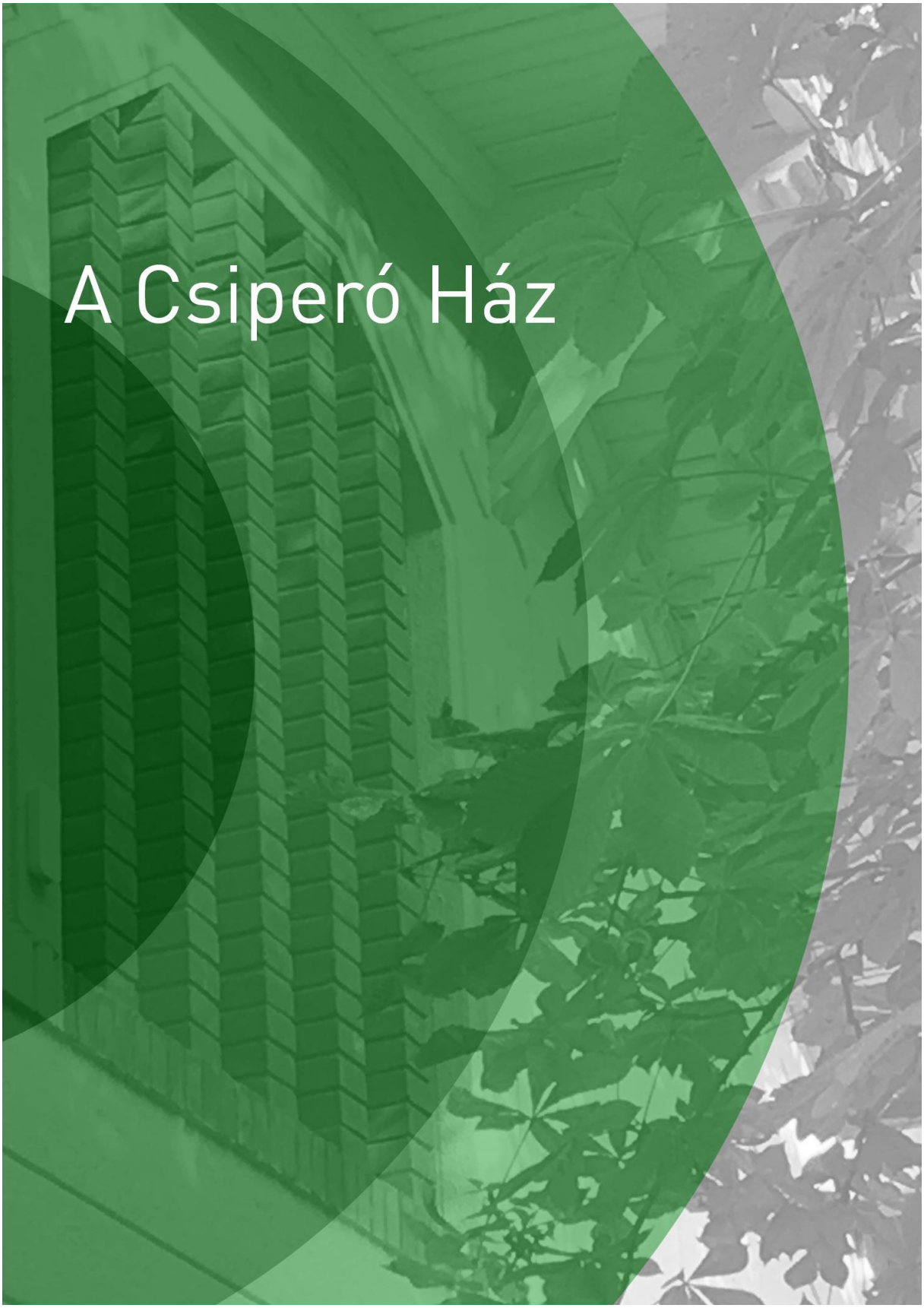
A Csiperó Ház

A Csiperó-ház

Kápolna u. 24.

Kovácsné Tóth Ibolya

I. FEJEZET

A CédrusNet Egyesület a Kápolna u. 24. szám alatt, az Európa Jövője Egyesület székházában kapott lehetőséget a szenior tudáshasznosítási kísérleti program kecskeméti megvalósítására. De nem csak azért választottam ezt az épületet a kutatásom témájául, mert itt működik a CédrusNet Irodánk, hanem azért is, mert az épület történetének feldolgozásával szerettem volna emléket állítani Farkas Gábornak, aki az egyesület alapítója, s közel 30 évig az elnöke volt. Farkas Gábor a Civil Szervezetek Házának létrehozásával saját egyesületén kívül még számos kecskeméti civil szervezetnek nyújtott otthont, és szerteágazó kapcsolatai révén segítette működésüket is. Az egyesület Kápolna utcára történő költözésekor - 1994-ben sokakkal együtt - magam is részese voltam az épület festésének, takarításának, az ünnepélyes átadásának, majd az örömteli beköltözésnek.

És azóta eltelt 24 év!

Akkor a gyermekért, a fiatalokért dolgoztunk az Európa Jövője Egyesület tagjaiként a Kápolna u. 24-ben. Az alapötlet egyszerű, már-már magától értetődő volt: szélesre tárva kapuinkat, gyerekeket hívunk szerte Európából vendégségbe. Megmutatjuk magunkat, és nyitott szívvel, érdeklődve fogadjuk azt, amit ők hoznak magukkal: egy szeletnyit kultúrájukból, látásmódjukból, világszemléletükből.

A látogatást a következő évben a kecskeméti gyermekek viszonozzák. Farkas Gábor ötlete a vén kontinenst behálózó, s egyre több helyütt gyökeret eresztő mozgalommá nőve, azóta is messze földre röpíti az aranyhomok városának jó hírét. Lakóinak vendégszeretetéről, terei szépségéről, e kicsi, de törekvő ország történelméről beszédes gyermekszájak mesélnek Európa szerte.

A *Kápolna u. 24. ma, az udvaron álló gesztenyefával*

Most a Cédrusnet Egyesület a város szenior polgáraival szeretne megismertetni egy újszerű programot. A CédrusNet szenior tudáshasznosítás kecskeméti programjának célja, hogy új társadalmi szerepeket és életfeladatokat találjon az egyre nagyobb számú idősödőnek. Változást szeretnénk elérni az idősödésről való közgondolkodásban, a gyorsan változó munkaerő-piaci, társadalmi és technológiai környezethez való alkalmazkodásban. A kísérleti program keretében megvalósuló projektjeink a feladatvállalást, a szolidaritást, a folyamatos ismeretszerzést, az egészségtudatosságot és a közösségépítést szolgálják. Kiemelt célja még a programunknak, hogy a fiatalabb és az idősebb nemzedék jobban megismerje, megértse és segítse egymást.

Ezért is tartom szimbolikusnak, hogy a Kápolna utca 24. szám alatt működik az Európa **Jövője** Egyesület és a CédrusNet**Szenior** Tudáshasznosító Egyesület. Az előbbi a fiatalokért, az utóbbi az idősödő polgárokért tevékenykedik – a fiatalok jelentik a jövőt, de úgy gondolom, hogy a múlt értékeinek tisztelete és megbecsülése nélkül nincs jövő. Egy fiatal kollégám facebook bejegyzése ezt nálam sokkal szebben fogalmazta meg: https://www.facebook.com/zoltan.libor.96

„Nemzedékek udvara

Délután egy számomra nagyon fontos helyen voltam. Amolyan szimbolikus tér nekem. A Kápolna utca 24-ben. Az Európa Jövője Egyesület, avagy a Csiperó székhelyén. Ugyanebben az udvarban van a CédrusNet Iroda. Ahol olyan kiváló emberek, mint Erika Sarkozy, Márta Laluk vagy Ibolya Kovácsné Tóth dolgoznak azon, hogy az egyik jelenlegi legfontosabb társadalmi kihívásra, az idősödésre kecskeméti megoldási javaslatot, választ tudjanak adni.

Éppen náluk voltam megbeszélésen. Amikor kiléptem az irodából, kedves barátaimmal futottam össze. Gábor Sárosi, Máté Papp, Péter Bárnai már hangoltak, készültek a gasztroszínház következő produkciójára. És akkor - mint az alaklélektanban - egyszerre összeállt a kép. A Csiperó volt a mozaik ifjúsági eleme, a CédrusNet a szépkorú darab, a srácok pedig a kultúra és közösség.

Egy nemzedékek udvara! Ahol gyerekek, fiatalok, középkorúak és idősebbek együtt tudják eltölteni az idejüket. Például úgy, hogy fiatal zenészek húzzák a talp alá valót a régi csibészeknek. Vagy idősek és fiatalok együtt főznek régi és új recepteket. Vagy udvari filmvetítés régi és új filmekből. Vagy családi activity. Vagy egyszerűen lehetne ultizni, römizni, csocsózni, gombfocizni. Vagy gasztroszínházi - színházi előadások. Vagy zenés irodalmi estek. Vagy mesefelolvasások, meseelőadások, bábszínházi műsorok. Diavetítés. Szóval bármi, minden, ami össze tudja hozni a nemzedékeket egy-egy órára. Közös élményeket tud adni. Egyáltalán: lehetőséget arra, hogy megismerjék egymást jobban."

A harmadik indok, amiért ezt a házat választottam kutatásom témájául, a kíváncsiság volt. 1977-től élek Kecskeméten, s míg a Széchenyivárosban laktam, naponta elmentem az épület előtt. De bármely napszakban vitt erre az utam, az ablakokból mindig gyereksírás hallatszott, és akkor még nem tudtam, miért. Most a kutatásom során találtam rá magyarázatot: fogyatékos gyermekek csecsemőotthona működött itt.

A mai Kápolna utca és a Munkácsy utca környéke a város legrégebbi és legmagasabban fekvő részéhez tartozik, városképi jelentőségű épületekkel. A Kápolna utca 24. számú lakóház közelében volt egykor a görögkeleti temető, amit a belterület bővítése során felszámoltak. Ma már nem tudjuk pontosan a helyét, de a városközpont felőli oldalon, néhány száz méteren belül volt Kecskemét első egyházi épülete, a Homoki kápolna, a legenda szerint Szent István alapítása. Hornyik János főjegyző, Kecskemét történetírója még látta a romjait, ábrázolása a 19. századi céhleveleken is megjelent. A "Csiperó-ház" közelében, a mai körút helyén húzódott egykor a várost körülvevő védőárok. A város legfontosabb bejáratainál hidakon és kapukon át lehetett közlekedni. Az öt nagyobb kapu a Halasi, a Vásári, a Budai, a Kőrösi és a Csongrádi utcák torkolatánál volt, a három kisebb a Temetői, a Vágóközi és a Homoki közi. Ez utóbbi a mai Kápolna utca vége. 1819-ben a homoki kapu közelében kigyulladt egy ház, ahonnan a tűz a viharos szél miatt végigfutott az egész városon. (Ennek emlékére szólnak április 2-án a Nagytemplom harangjai.)

– Székelyné Kőrösi Ilona

II. FEJEZET

Az építés

A Kápolna u. 24. szám alatti lakóházat Nagy Pál városi főerdész építette 1912-ben, aki 1866. június 29-én született Kecskeméten, és itt is halt meg 1913-ban. A Kecskeméti Református Gimnáziumban, majd a Selmecbányai Erdészeti Akadémián tanult. 1890-ben gyakornok, majd az ország több vidékén erdészként dolgozott. 1911-ben hívta haza szülővárosa a megüresedett főerdészi állásra.[23]

Az 1912. évi Kecskeméti Nagy Képes Naptár 41. oldalán már szerepel is a városi tisztviselők között.

I. KÖZIGAZGATÁS

Gazdasági Ügyosztály

Főerdőmérnök: Nagy Pál, III. t. Kápolna u. 24.

A Kecskeméti Városi Tanács hívására az akkor 44 éves erdőmérnök a feleségével, született Szeitler Irmával érkezett Kecskemétre, és már ebben az évben beadta kérelmét családi ház építésének engedélyezésére, melyet *Kecskeméten, a városi tanácsnak 1912. évi március hó 21. tartott ülésén jóváhagytak.*[24]Az épületet Danits Kálmán helyi építész tervezte,és 1912. március 7-én adta át a megrendelőnek.[25] A tervrajz alapján egy jómódú, polgári életmódot folytató család képe rajzolódik ki: a lakásba az udvarról felvezető lépcsőn lépünk be egy nagyméretű előtérbe, balról iroda, jobbról cselédszoba, fürdőszoba, konyha és éléstár található. Az utcafrontra néznek a szobák: szoba, vizitszoba, ebédlő, hálószoba, gyerekszoba[3].

Kecskemét védett építészeti öröksége című kiadványban ez olvasható az épületről. „ *Zártsorú beépítésben, a Kápolna utca és a Munkácsy utca sarkán álló földszintes alápincézett épület egykor csecsemőotthonként működött. Jelenleg a város civil szervezetei közül néhánynak ad otthont. Kápolna utcára néző főhomlokzata 3+3+3 rendszerű ablakkiosztással készült. A homlokzat tengelyében középrizalit emelkedik ki, mely az utcával párhuzamos nyeregtetőből kiemelkedő kontyolt oromfallal záródik. Az oromfal díszített, a rizalit 3 ablaka összefogott növényi ornamentikával díszített szemöldökkel készült. A stilizált növényi motívumok az épület minden utcai ablakának szemöldöke felett megjelennek. Az épület homlokzatán szembetűnő az ablak parapetek alatt végigfutó vízszintes tagozat és az eresz alatti díszes párkány. A belső udvari egyes részei még őrzik eredetei kialakításukat, de az épület udvari homlokzatát többször átépítették. Az épület tömege, utcai homlokzati kialakítása karakteresen meghatározó eleme a Kápolna utcának. Szecessziós részletekkel gazdagon kialakított homlokzata a belváros 1900-as évek eleji építészetének szép példája. Tömege, homlokzatképzése és építészeti részletei egyaránt védendők.”*

23 Péterné Fehér Mária - Szabó Tamás Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti életrajzi lexikon Kecskemét, 1992. Kecskeméti Füzetek

24 MNL BKML IV.1908 b. 7998/1912. számú ügyirat Kecskemét Város Polgármesteri Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok

25 MNL BKML IV. 1908 b. 7998/1912. számú ügyirat Kecskemét Város Polgármesteri Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok

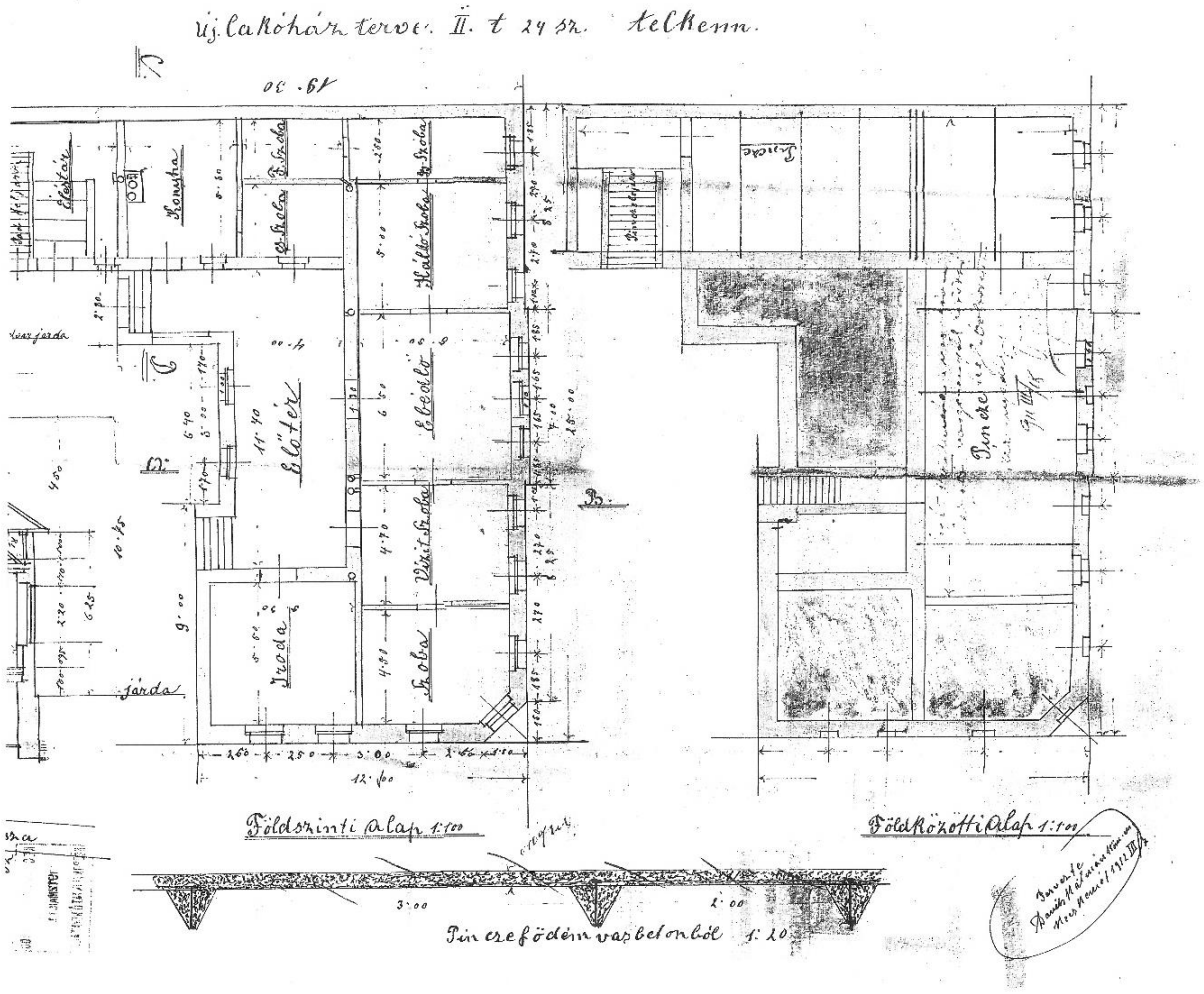

Danits Kálmán által tervezett épület tervrajza - 1912.

Az építtető Nagy Pál még ebben az évben - 1912. március 11-én - újabb kérelmet nyújtott be a *Tekintetes Tanácsnak*, melyben a maga által tervezett gazdasági melléképület felépítésének engedélyezését kérte.

Az alábbi tervrajzon[26] a melléképület istállót, mosókonyhát és kamrát tartalmazott. A későbbiekben, amikor csecsemőotthon működött az épületben, ez volt a gondozónők öltözője és fürdője, valamint a nővérszállásuk működött itt.

Jelenleg ez a melléképület a CédrusNet Egyesület Irodája.

26 MNL BKML IV. 1908 b. 7998/1912. számú ügyirat Kecskemét Város Polgármesteri Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok

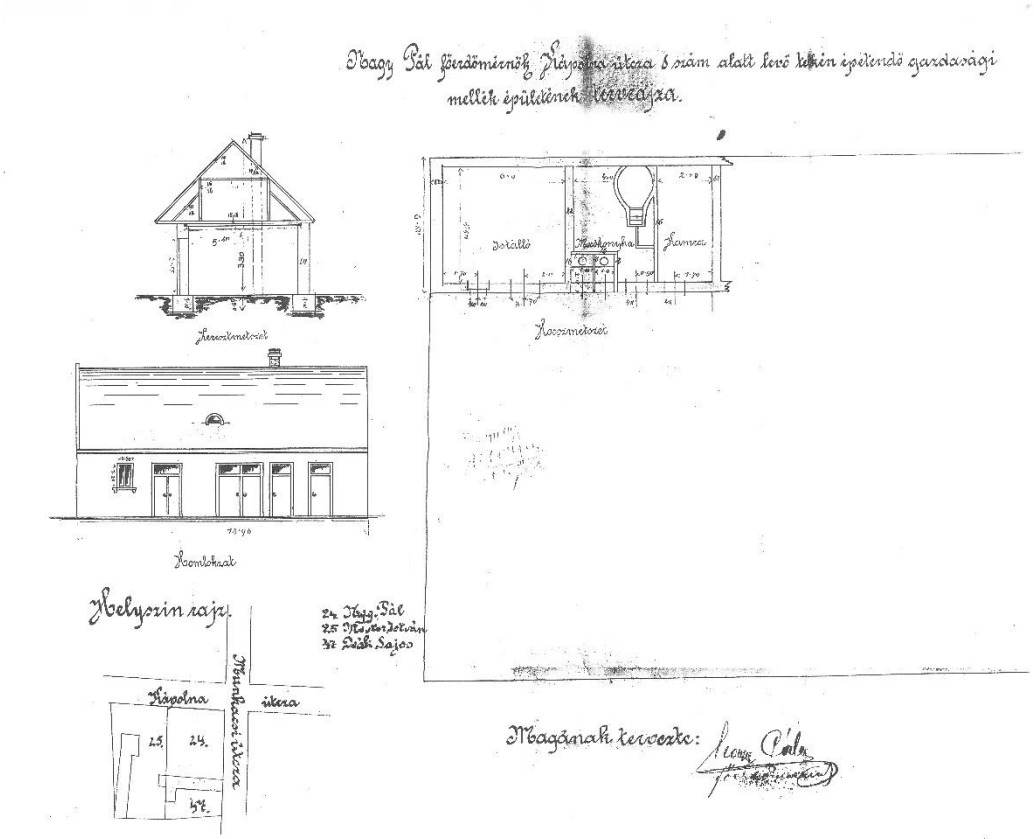

Nagy Pál által tervezett melléképület tervrajza 1912.

A kérelmét a Városi Tanács jóváhagyta, és a nyár folyamán felépült melléképületre a lakhatási engedélyt 1912. november 10-én a törvényhatósági mérnök kiadta.[27] Egy év alatt sikerült felépíteni az új, szecessziós stílusú, kényelmes lakóházat, melyben Nagy Pál most már minden energiáját erdőmérnöki hivatásának és a város fásítási programjának folytatására fordíthatta.

A fásítás – és a futóhomok megkötése

Az Alföld évezredekkel ezelőtti, természetes növénytakarójára a nagy kiterjedésű füves puszták és mocsarak voltak jellemzők, melyeket kisebb-nagyobb kiterjedésű erdők tarkítottak. Dr. Göbölös Antal erdőmérnöktől, a KEFAG Zrt. nyugalmazott igazgatójától kapott információ szerint bármennyire hihetetlen, de Kecskemét környékén is - a Kecskemét – Cegléd - Nagykőrös által határolt háromszögben - összefüggő tölgyerdő volt évszázadokkal ezelőtt, melynek utolsó maradványa a Nagykőrös határában még álló Csókás tölgyerdő.

Azonban a XVIII. században az Alföld már annyira kopár, fátlan volt, hogy Krámer János, a soproni születésű tábori orvos, a „morbus hungaricus”, a magyar betegségnek tartott tüdővész egyik fő okát az egészségtelen, fátlan környezetben látta. Részben ennek hatására is, Mária Terézia az 1769-ben kiadott Erdőrendtartásában előírta vármegyei csemetekertek létesítését, azzal a feladattal bízva meg őket, hogy ingyenes csemetével lássák el a településeket, és előírta azt is, hogy hová, milyen fafajt ültessenek.

27 MNL BLML IV. 1908 b. 7998/1912. számú ügyirat Kecskemét Város Polgármesteri Hivatalának iratai. Közigazgatási iratok

A Kecskemét-környéki homokok fásítással történő megkötéséről szólva álljon itt néhány mondat **Szabó Kálmán Kecskemét szőlő- és gyümölcstermelésének múltja című könyvéből**: *„II. József császár 1788-ban sürgette a futóhomok megkötését. Az 1807-i országgyűlés is foglalkozott a kérdéssel. A futóhomok meggátlására Kecskemét is megteszi a maga intézkedéseit. Mivel a futóhomok a legelőket borítja és kevésbíti, terjedésük meggátlására a következőket rendelik:* ***A homoknak akadályoztatására egyedül a fákkal való beültetésük lehet a legsikeresebb mód, ezért, hogy valamely homoktérség a városhoz közelebb vagy távolabb esik, a beültetést a közönség közerővel vagy a lakosság tulajdon szorgalmával fogja végrehajtani.”***[28]

Kecskemét tágabb környezetében már a XVIII. század közepétől komoly gondot jelentett a korábbi puszták és legelők túllegeltetésének következtében a laza homokos területek futóhomokká válása. *„A város óriási határában csak ott voltak fásított részek, ahol 1792-től kezdve a termőhatárt elborító homokveszedelem meggátolására homokfogó és szélvédő erdősávokat telepítettek”.*[29]

„1792-re a kecskeméti határ egyhatod része hasznavehetetlen, homokos terület volt, 1805-re pedig már a határ fele értéktelen buckás futóhomok. A város tanácsa ettől kezdve tiltotta a fakitermelést és a homokos területek feltörését. A futóhomok terjedésének megakadályozására az első jelentősebb városi intézkedés a Ballószögi homok nyárfaerdővel való beültetése volt,…. majd más területeken is folyt az erdősítés. ….Először csak a városi házzal bíró lakosok kaptak a pusztákon földet, ahol először erdő, később szőlő ültetésére is kaptak engedélyt….A távolabb fekvő homokos területeket nem osztották fel, ott az erdő-és szőlőültetésről a város gondoskodott.”[30]

Sági Norberta a Forrás 2018. évi 7-8. számában (A 650 éves város) megjelent tanulmányában bemutatja a Kecskemét határában született új falvak (Hetényegyháza, Szikra, Kadafalva, Helvécia és Kláber-telep) kialakulásának okait és történetét. Elemzéséből látható, hogy Kecskemét birtokpolitikájának alapja a városi birtok volt, melyet a város hosszú időn keresztül saját birtokában tartott – itt folyt a pusztai legeltetés is –, amelyből szükség szerint parcellázott vagy eladott. Ezeknek a városi birtokoknak az eladásából befolyt összegből tudta Lestár Péter, majd Kada Elek azokat a nagy városi középületeket megépíttetni, melyekre máig büszkék lehetünk. A városi tanács a XIX. század végétől keresett a környező és távolabbi településeken mezőgazdasági munkásokat és napszámosokat, akik számára munkástelepeket létesített, ahol a telepeseket szőlő és gyümölcsös telepítésére kötelezték, de az átlagosnál jóval jobb feltételeket tartalmazó szerződéssel. *„ A város az elültetendő szőlővesszők és gyümölcsoltványok biztosításán túl kötelezte magát arra, hogy elegendő közutat létesít és az utak fásításáról gondoskodik”*[31]

Nagy Pálnak, mint a város főerdészének egyik feladata a fentiek szerint tehát a város környékén létrejött munkástelepek útjainak fásítása, másik feladata a város óriási határában homokfogó és szélvédő erdősávok telepítése. 1911-ben például Szentkirályon ellenőrizte a városi erdőárverést.[32]

---

28 Szabó Kálmán: Kecskemét szőlő- és gyümölcstermelésének múltja Kecskemét, 1983. (a Katona József Társaság 1934-ben megjelent kiadványának hasonmás kiadása)

29 Juhász István: Kecskemét város építéstörténete Kecskemét, 1999. Kecskeméti füzetek 8. (247)

30 Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok Kecskemét, 1995. (35-36)

31 Sági Norberta: Új falvak születése Kecskemét határában. In: Forrás 2018. július-augusztusi száma (147)

32 Horák Béla: Bugacpuszta idegenforgalmi krónikája 1894-1944 Kecskemét, 1999. (92)

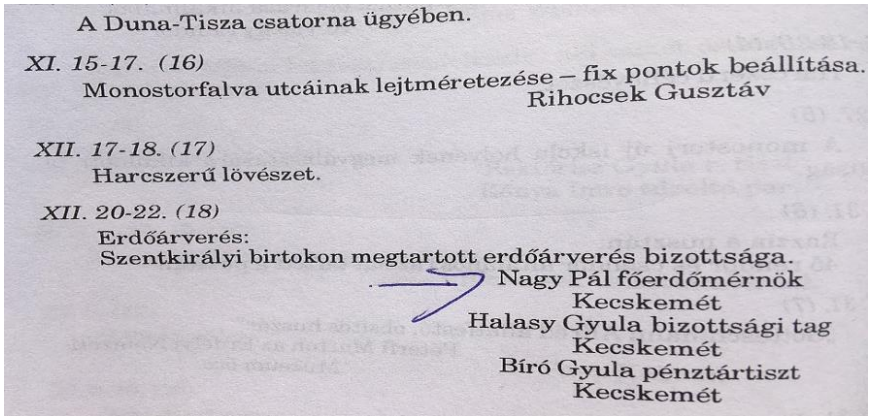

A Duna-Tisza csatorna ügyében.

XI. 15-17. (16)
Monostorfalva utcáinak lejtméretezése – fix pontok beállítása.
Rihocsek Gusztáv

XII. 17-18. (17)
Harcszerű lövészet.

XII. 20-22. (18)
Erdőárverés:
Szentkirályi birtokon megtartott erdőárverés bizottsága.
Nagy Pál főerdőmérnök
Kecskemét
Halasy Gyula bizottsági tag
Kecskemét
Bíró Gyula pénztártiszt
Kecskemét

Nagy Pál a Kecskemét környéki erdők felügyeletét végzi

De feladata volt a város belterületének a fásítása is.

Kecskemét ligeteinek, parkjainak a létrehozásáról Juhász Istvánnak a város építészettörténetét bemutató könyvében olvashatunk. Kecskemét belterületi fásítását olyan helyeken végezték el, amelyek más célra már nem voltak használhatóak. Feltöltött mocsaras részeken, lezárt temetők területén jöttek létre az első ligetek és parkok (Gyenes-kert 1837-ben, Katona József sétány 1857-ben, Vasútkert 1899-ben). Később a Rákóczi út - a „Sugárút" - 1903. évi kialakítása során, s a két útsáv közötti sétány létrehozásával a városközpont legnagyobb zöldfelülete jött létre. Ennek a kialakításában, a „sugárút" fásításában minden bizonnyal Nagy Pál is közreműködött.[33]

Hosszabb távú tervek kidolgozására és azok megvalósítására azonban kevés ideje maradt, mert 2 évvel Kecskemétre költözése, és a város erdőmesteri feladatainak megkezdése után 1913. május 13-án, 47 éves korában meghalt. A városi tanács a főerdészi feladatok további ellátására – főként a fásítási program folytatására - ismét egy kecskeméti születésű erdészt, Bakkay Józsefet hívta meg. *„Bakkay József hallatlan szervezőerővel és vasakarattal az addig kezdetleges állapotban lévő városi erdészetet modern erdőgazdasággá alakította át. Az Alföld fásításának fontosságát folyamatosan napirenden tartotta, és körülbelül 2000 kat. hold homoki szőlőt csatoltatott az erdőterülethez, melynek betelepítése meg is történt.*

"www.hirosnaptar.hu/index.php?oldal=cikk&cikk=a_bugaci_homokfasitas...

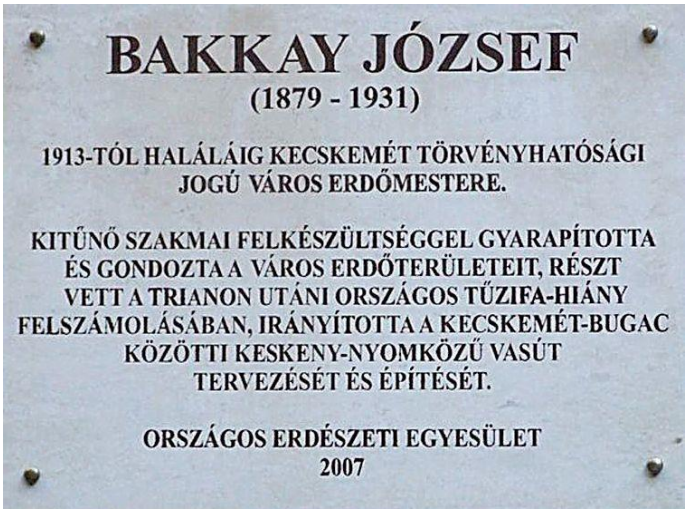

Emléktáblája a Városháza belső udvarán látható, melynek felállításában tevékeny része volt a későbbi utódnak, Dr. Göbölös Antalnak, a KEFAG Rt. nyugalmazott igazgatójának, aki máig az erdészek példaképének tartja Bakkay Józsefet. A mai kecskeméti erdészek töretlenül folytatják az elődök által megkezdett erdőtelepítéseket és a korábbi erdők szakszerű gondozását a város határában.

33 Juhász István: Kecskemét város építéstörténete Kecskemét, 1999. Kecskeméti füzetek 8. (247-249)

A ház további sorsa az építtető halála után

- **avagy egy családi belviszály története a tulajdoni lap bejegyzései tükrében**

Nagy Pál halotti anyakönyvből láthatjuk, hogy halálakor még élt az édesapja, Nagy Sámuel és a felesége, született Szeitler Irma. A halál oka: szívhűdés. Halálát Rektorisz Gyula, az Evangélikus Egyház gondnoka jelentette. A házasságból született gyermekről a fellelt dokumentumokban nincs adat.

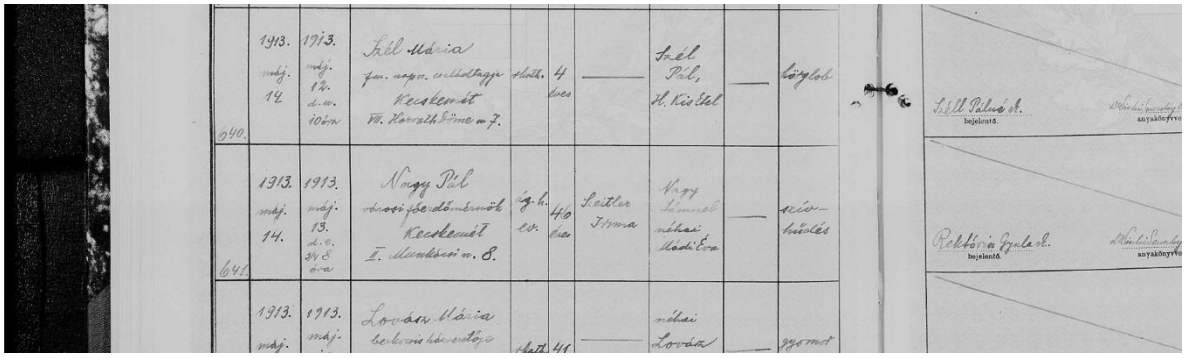

A feleség további sorsáról a ház tulajdoni lapjáról értesülünk:[34] özv. Nagy Pálné Szeitler Irma öröklés és osztályegyesség folytán élt tovább a házban. Majd egy igazi családi dráma követhető nyomon a dokumentum alapján. Özv. Nagy Pálné a két háború közötti időben férjhez ment Iván Gáborhoz, akinek már volt két gyermeke: Iván Gábor és Antal, a fiúk édesanyja Buják Mária volt. De ő elvált a gyermekek édesapjától, Iván Gábortól, mert a későbbiekben ő már Fejtő Jánosnéként szerepel a dokumentumban.

Ezt valószínűsíti a következő tulajdoni lap bejegyzés, mely már 1949. augusztus 13-án született, mely szerint Fejtő Jánosné Buják Mária, mint kiskorú Iván Gábor és Antal t. és t. gyámja, kecskeméti lakosnak tulajdonjog bekebelezése iránti kérelme özv. Iván Gáborné Szeitler Irma kecskeméti lakos ellen elutasíttatott. **Tehát a gyám, és a két nevelt fiú Nagy Pál özvegyétől el akarták venni a tulajdonjogot.**

Későbbi, 1949. szeptember 22-én kelt bejegyzés szerint az 1945. június 14-én kelt gyámhatóság által 3775/1945. számon jóváhagyott adásvételi szerződés, a csatolt 10103/1949. sz. hatósági bizonyítvány, az eredeti szerződésre 1945. július 31-én rávezetett nyilatkozatok alapján a tulajdonjog az A+1 soron az ingatlanra vétel jogcímén egyenlő arányban Iván Gábor és Iván Antal kiskorú (Iván Gábor és Buják Mária gyermekei) Kecskemét, Alsószéktó 155.sz. lakosok javára bejegyeztetik.

Majd az 1952. évi bejegyzés szerint a tulajdonjog a Magyar Állam javára bejegyeztetett. Ezt a határozatot azonban egy 1957-ből való bejegyzés módosítja, mely a már nagykorú két fiú javára államosítás alóli mentesítést adott. A volt tulajdonos, özv. Nagy Pálné többé nem szerepel már a dokumentumon, a két fiú azonban 1960-ban hitelt vett föl az Országos Takarékpénztártól, és a bank elidegenítési és terhelési tilalmat jegyeztetett be az ingatlanra.

1964-ből valók a következő bejegyzések:

1. a kecskeméti városi tanács vb. igazg. osztálya 10972/1963/6. III.sz. határozata alapján a tkvi hatóság az A+1 sorsz. ingatlanra a kisajátítási jogot feljegyezte
2. a kecskeméti városi tanács vb. igazg. osztálya 13526/1964/ III.sz. határozata alapján a tulajdonjog az A+1 sorsz. ingatlanra kisajátítás jogcímén a Magyar Államot illeti meg, azzal, hogy kezelője a Bács-Kiskun Megyei Tanács VB Egészségügyi Osztálya

34 MNL BKMLVII. 8 7958. számú telekkönyvi betétA Kecskeméti Járásbíróság iratai. Telekkönyvi betétlapok

1974-ből való az utolsó bejegyzés a levéltárban lévő tulajdoni lapon:

3. a kecskeméti városi tanács vb. igazgatási osztályának 20.145/1974. sz. határozata alapján az A.1. sorsz. ingatlanra a kezelői jogot Bács-Kiskun Megyei Tanács Központi Csecsemőotthona Kecskemét, Lórántffy Zs. u. 1. számra bejegyezve

Csecsemőotthon létesítése

A Kápolna u. 24. utcai homlokzata

A Magyar Nemzeti Levéltár Bács Kiskun Megyei Levéltárában végzett kutatásom során a Megyei Tanács VB 1964. évi ülési jegyzőkönyvei[35] között találtam négy olyan határozatot, mely a fenti ingatlannal foglalkozik, azonban már Lugossy u. 1 számú ingatlan megjelöléssel. (A vizsgált időszak alatt az ingatlan utcájának elnevezése és számozása többször változott.)

A 127/1964. VB. határozat

Kecskemét, Lugossy u. 1. sz. házingatlan kisajátítási költségeinek fedezése.

1./ A VB. az Egészségügyi Osztály 351/1964. III. sz. előterjesztése alapján Kecskemét Városi Tanács VB. Igazgatási Osztálya 13.526/1964. III. sz. határozatával csecsemőotthon létesítése céljára kisajátított Kecskemét, Lugossy 1. sz. házingatlanra kisajátítási költsége fedezetére a Megyei Alap terhére 380.000 Ft-ot biztosít.

A VB. a kifizetést úgy szabályozza, hogy a tulajdonosok részére, az OTP. útján, 320.000Ft azonnal kifizetésre kerül, míg 60.000 Ft-ot fenntartásos betétkönyvben kell elhelyezni az épület teljes megürítéséig.

2./ A VB. ezen határozatáról értesíteni rendeli: Madarász László vb. elnökhelyettest, Egészségügyi és Pénzügyi Osztály vezetőit, valamint Kecskemét Városi Tanács VB. Igazgatási Osztályát 13.526/1964. III. számra hivatkozással.

Határidő: azonnal

Felelős: dr. Machács Gábor osztályvezető

A Megyei Tanács VB. fenti határozata ad bővebb felvilágosítást a tulajdoni lapon szereplő 1964. évi 2. bejegyzésére, melyben a kecskeméti városi tanács vb. igazgatási osztálya a 13526/1964/ III. sz. határozata alapján a tulajdonjogot a Lugossy u. 1 szám alatti házra vonatkozóan a Magyar Állam javára kisajátította. De ebből a határozatból értesülünk arról is, hogy esetünkben a *tulajdonjog kisajátítása költségtérítéssel valósult meg, melyhez a fedezetet – 380.000 Ft-ot – a Megyei Tanács biztosította*. Az épület átadásának időpontjáról nincs adat, de feltételezhető, hogy a tanácsi határozat alapján azonnal kifizetett 320.000 Ft felvétele után a lakók hamarosan elhagyták az ingatlant. Így az épület *1964-ben állami tulajdonba került, és kezelője a Bács-Kiskun Megyei Tanács VB. Egészségügyi Osztálya lett.*

A Megyei Tanács Egészségügyi Osztálya 1973. és 1974. évi iratai között az alábbi iktatószámmal és megnevezéssel voltak feltüntetve azok az ügyiratok, melyek csecsemőotthonnal foglalkoztak, de az iratok nem voltak megtalálhatóak a levéltárban.

- *17388/73: Megyei Központi Csecsemőotthon részére kezelésbeadás – kisajátítás a Buday Dezső fasor 14. és a Lugossy I. u. 14. sz. ingatlanra*
- *16114/74: Csecsemőotthon II. félévi jelentése*
- *16713/74: Megyei Csecsemőotthon költségvetése*
- *17205/74: Csecsemőotthoni férőhelyek biztosítása*
- *17628/74:Csecsemőotthoni férőhelyek jobb kihasználása*

A csecsemőotthon működéséről Kovács Antaltól, a Megyei Központi Csecsemőotthon gazdasági vezetőjétől kaptam információkat. Kovács Antal 1987-től 2000-ig volt a csecsemőotthon gazdasági vezetője, majd 2000-2010-ig az Egészségügyi és Szociális Intézmények Igazgatósága gazdasági és üzemeltetési igazgatója volt.

35 MNL BKML XXIII.1.a A Bács-kiskun Megyei Tanács VB. iratai Ülésjegyzőkönyvek. 1964. évi 4, 23, 24, 25. kötet.

A Megyei Központi Csecsemőotthon 1969-ben Kecskeméten a Lórántffy Zsuzsanna utca 1. szám alatt alakult meg, és a 0-3 év közötti állami gondozott gyermekek ellátásáról gondoskodott. Hamarosan azonban elhelyezési gondok merültek föl, mert folyamatosan nőtt a születés után kórházban hagyott, valamint a családokból kiemelt csecsemők száma, illetve egyre több fogyatékosan született gyermekről mondtak le a szülei.

Továbbá már az indulásakor szakmai problémát okozott, hogy a fogyatékos gyermekek is ebbe az intézménybe kerültek, ép társaikkal együtt. Ezért az intézményt fenntartó Bács-Kiskun Megyei Tanács olyan ingatlanokat keresett, ahol külön tudja elhelyezni a fogyatékos csecsemőket, továbbá olyat, amellyel bővíteni tudja a csecsemőotthonba elhelyezhető gyermekek számát. Erre utal a 17388/73 iktatószámú irat: *„Megyei Központi Csecsemőotthon részére kezelésbeadás – kisajátítás a Buday Dezső fasor 14. és a Lugossy I. u. 14. sz. ingatlan".* A Buday Dezső fasor 14. számú ingatlan is a XX. század elején épült, majd kisajátított villa volt, ahol az egészséges állami gondozott csecsemőket helyezték el, míg a Lugossy I. u. 14. sz. ingatlanban a fogyatékos csecsemőket.

Kovács Antal információi szerint három csoport működött az intézményben. Egy-egy csoportban 10-14 csecsemővel foglalkozott 4 gondozónő. Két takarítónő és egy udvaros segítette a munkájukat.

Az épület átalakítási terve szerint az utcafronton 2 gyermekjátszó és 2 gyermekháló volt – kb. 22 m^2, valamint egy 40 m^2 –es háló és játszószoba, mindegyik mellett „fürdető". A bejárati lépcső mellett a foglalkoztató/kezelő szoba. Az udvar felőli fronton volt a konyha, mosogató, étkezde, konyhai előkészítő és a kamra. Az udvaron lévő melléképületben – amit az építtető Nagy Pál maga tervezett istállónak, kamrának és mosókonyhának – a nővéröltöző, fürdő és nővérszállás került kialakításra. Az udvar fedett részén volt a csecsemők levegőztetője.

Amikor a Mesélő házak, mesélő konyhák program kutatásáról hírt adott a sajtó,
http://trendalelke.hu/index.php/koz-ter/item/2646-igy-meselnek-a-kecskemeti-hazak

és ott én a '70-es végén az ablakokból kihallatszó gyermeksírásról beszéltem, a facebookon az alábbi hozzászólás érkezett:

„Kata Ittzésné Kövendi Én is elmentem emellett a ház mellett minden nap a 70-es évek elejétől kezdve és hallottam a gyereksírást. Egyszer bementem, kerestem a vezetőnőt, elmondtam neki, hogy énektanár vagyok, nagyon szívesen bemennék énekelni a gyerekeknek hetente (addigra Forrai Kati néni már kísérletezett állami gondozott bölcsődéseknél a zene áldó hatásával). A vezetőnő felháborodva rúgott ki: hogy képzelem, hogy csak úgy besétálok az utcáról, ide csak KÖJÁL, tanácsi, minisztériumi stb. engedéllyel lehet belépni, de különben sincs szükségük holmi énekelgetésre.
Attól kezdve még szívfacsaróbbnak tűnt a sírás."

A csecsemőotthon 1993-ig működött a volt Lugossy I. u. 14. - jelenleg Kápolna u. 24. - szám alatt, ezt követően a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat által fenntartott vidéki intézménybe költöztették át a fogyatékos csecsemőket gondozó csecsemőotthont. A központi intézmény a Lórántffy u. 1-ben még néhány évig tovább működött, jelenleg jogutódként a Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Napsugár Gyermekotthona működik itt.

A Napsugár Gyermekotthon működését 2007. április 4-től három lakóegységben kezdte meg. Az új intézményt, a régi otthon udvarán álló épület átépítésével, a helyi lehetőségekhez alkalmazkodva alakították ki. A gyermekotthon átalakítása azt a célt szolgálta, hogy a gyerekek életkorának, élethelyzetének, fejlődési szükségleteinek megfelelő, minél inkább családszerű ellátást biztosítson, amely lehetőséget ad a speciális szükségletek kielégítésére, a lemaradások pótlására. A 18 férőhelyes gyermekotthon teljes körű ellátást biztosít a kora miatt, sajátos szükséglettel bíró 3 év alatti, különleges ellátást igénylő gyermekek számára.

A Civil Szervezetek Háza és az Európa Jövője Egyesület működése

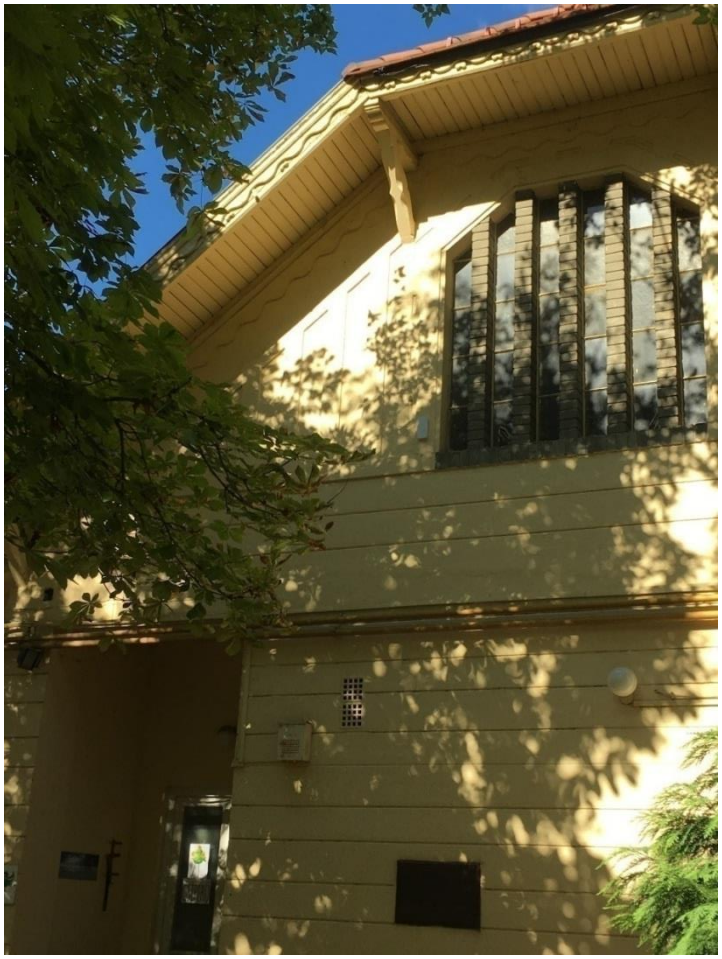

Az üresen álló épületet Farkas Gábor, az Európa Jövője Egyesület elnöke Kőtörő Miklóshoz, a megyei közgyűlés elnökéhez 1994. június 27-én írt levelében ingyenes használatra kérte: *„… Az Egyesület az épületben saját tevékenysége mellett olyan civil szervezetek tevékenységét kívánja elősegíteni, amelyek Bács-Kiskun Megyében fejtik ki tevékenységüket. (Pl. Megyei Regionális Népfőiskoláért Alapítvány, Álláskeresők Egyesületeinek Megyei Szövetsége, Megyei Sportszövetség, Nyugdíjasok Bács-Kiskun Megyei Egyesülete stb.) A* ***Civil Szervezetek Házának*** *tevékenysége szigorúan pártsemleges lenne. Az Európa Jövője Egyesület vállalja a működtetést, a házban működő civil szervezetekkel közösen fedezi a rezsiköltséget és gondoskodik a karbantartásról. Az Egyesület nyitott más szervezetek felé, amennyiben azok elfogadják a működési feltételeket.”*[36]

A Bács Kiskun Megyei Önkormányzat a kérelemben foglalt indokokat akceptálta, és 1994. július 13-án aláírt megállapodás értemében: „*A használatba adó a tulajdonát képező Kecskemét, Kápolna u. 14. sz. (jelenleg 24. sz.) alatti, hrsz: 3382/758 m^2 területű ingatlant a benne lévő tartozékokkal együtt a Bács-Kiskun Megyei Civil Szervezetek Háza céljára, a jelenlegi megtekintett állapotban térítésmentesen a használatba vevő használatába adja.” *[37]A megállapodás 5 évre szólt, melyet 2012-ig folyamatosan megújítottak. 2012-ben a megyei önkormányzatok feladatváltozását követően az ingatlan átadásra került Kecskemét Megyei jogú Város Önkormányzatának, és azóta velük kötődik meg az ingyenes használatba adási szerződés. De az önkormányzat 4 – 4 évre szóló, és folyamatosan megújított megállapodás alapján a kezdetektől jelentős összeggel is támogatja az egyesületet és a találkozók megrendezését.

Már az épület 1994. évi átvételekor kialakították a Civil Szervezetek Háza működésére vonatkozó házszabályt, melyet július 22-én írt alá a beköltöző négy civil szervezet, s melynek főbb pontjai máig vezérlik az ingatlan közös használatát az itt működő civil szervezetek között. Az eltelt 24 év alatt tizennyolc szervezet működött rövidebb vagy hosszabb ideig az épületben, bizonyítva Farkas Gábor elképzelésének helyességét, hogy ha lehetőséget - fedelet - kapnak a civil szervezetek, tevékenységükkel rendkívüli módon gazdagítják a település kulturális, közösségi, sport és társadalmi életét.

---

36 Európa Jövője Egyesület irattára – Levél Kőtörő Miklósnak, a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés elnökének, aláíró Farkas Gábor ügyvezető elnök.

37 Európa Jövője Egyesület irattára – Megállapodás Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat és az Európa Jövője Egyesület között.

Számos civil szervezet itt erősödött meg annyira, hogy az „inkubátort” elhagyva meghatározó szereplője lett a város közéletének.

1994. augusztus 8-án kelt levélben a tulajdonos megyei önkormányzat hozzájárult ahhoz, hogy az épülethasználók kisebb átalakítást hajtsanak végre az ingatlanon - válaszfalak és nyílászárók bontása, áthelyezése. Ezzel vált lehetővé, hogy több civil szervezet is működhessen az épületben. A festést, takarítást, ki - és bepakolást önkéntesek hada végezte, így augusztus végére elkészült az országban akkor mintaadónak számító Civil Szervezetek Háza. Az önkéntesek fizetsége minden nap egy finom, bográcsos ebéd volt, amit az udvar közepén álló nagy gesztenyefa alatt fogyasztottunk el.

A HÁZ ünnepélyes átadására 1994. augusztus 24-én került sor, melyen országos és helyi vezetők is részt vettek. Meghatódva olvastam az átadási ünnepség forgatókönyvében: " *15. órára: Az udvar berendezése 200 vendég számára fehér székekkel, falak feldekorálva (megyezászló, eligazító táblák, origami, óriásbábok, virágok, Csiperó embléma). Felelős: Korb Géza. Segítők előző nap: Farkas Gáborné, Font Sarolta, Fazekas Mária, Kovácsné Tóth Ibolya, Székelyné Kőrösi Ilona, Dr. Hernádiné. Hangosítás, pódium kapuval szemközti sarok. Felelős: Ittzés Tamás, illetve a BOHÉM.”*[38]

Ma is büszkeség és öröm tölt el, hogy magam is részese lehettem a HÁZ elindulásának, s örülök, hogy most ismét hasznos és mások javát szolgáló programban dolgozhatok a Kápolna u. 24-ben.

Az Európa Jövője Nemzetközi Gyermek és Ifjúsági Találkozó

„Az Európa Jövője Egyesület 1990-ben azzal az elsődleges céllal alakult meg, hogy segítse az európai fiatal polgárokat toleránsabb generációvá válni, amely előítéletektől mentes, elfogadja társait és a másságot, és ezáltal aktív polgárává válik a demokratikus Európának. Az alapötlet egyszerű, már-már magától értetődő volt: szélesre tárva kapuinkat gyerekeket hívunk szerte Európából vendégségbe. Megmutatjuk magunkat, és nyitott szívvel, érdeklődve fogadjuk azt, amit ők hoznak magukkal: egy szeletnyit kultúrájukból, látásmódjukból, világszemléletükből. A látogatást a következő évben a mi gyermekeink viszonozzák, így teljes valóságában is megismerkedhetnek azzal a kultúrával, amiből vendégeik már ízelítőt adtak. Ezen ötlet támogatására az Egyesület úgy döntött, hogy 1991-ben megszervezi Kecskeméten az első Európa Jövője Nemzetközi Gyermek és Ifjúsági Találkozót, amely mára az egyik legnagyobb gyermekeket és ifjúságot érintő kulturális programmá nőtte ki magát.

A kecskeméti és környéki gyermekek és fiatalok családjaikkal együtt minden második évben meghívnak és vendégül látnak fiatalokat egész Európából, akik – az azt követő évben- visszahívják fogadójukat saját hazájukba. A külföldi csoportokat arra kérjük, hogy hozzanak magukkal egy- egy táncot, zenét, előadást, melyen keresztül minden fajta nyelvi akadály nélkül be tudják mutatni kultúrájukat. A találkozót több száz önkéntes segítségével készítik elő, és bonyolítják le. Ez a projekt támogatja a különböző szociokulturális háttérrel rendelkező gyerekek, fiatalok és családjaik közti békés és gyümölcsöző kapcsolatokat. További cél, hogy felvegyük a harcot a diszkrimináció és idegengyűlölet minden formája ellen, és hogy támogassuk a fiatalokat abban, hogy maguk is aktív európai állampolgárrá váljanak.

[38] Európa Jövője Egyesület irattára – Forgatókönyv a Civil Szervezetek Háza avatási ünnepségére, Kápolna u. 24., 1994. augusztus 26.

KE-Csipető

Kecskeméti-Hungary 1991

Az I. Európa Jövője Nemzetközi Gyermektalálkozó lapja 1. szám

Köszöntjük Európa gyermekeit!
Welcome the Children of Europe!
Поздравляем ребят Европы!
Wir begrüßen die Kinder Europas!

Köszöntő

Nagyon örülünk annak, hogy elfogadtátok meghívásunkat és eljöttetek Kecskemétre. Szeretnénk, ha az itt eltöltött idő életre szóló élménnyé válna számotokra. Egyesületünk azért alakult, hogy egymásra találjatok ebben a részeire szabdalt világban. Tanuljátok és gyakoroljátok az új nyelvet a szeretet mindent átfogó és legyőző gyermeki reménységében. Lehetőségeinkhez képest mi mindent megteszünk, hogy gondtalan, felejthetetlen és csodálatos legyen ez az európai gyermekfesztivál, itt és most.

Tegyetek meg ti is mindent, hogy „Európa Jövője" valóban mindenkinek szép legyen.

Európa Jövője Egyesület

Az I. Európa Jövője Gyermektalálkozó lapjának 1. oldala 1991.

A találkozó egyben egy küzdelem az intolerancia és a rasszizmus ellen. Segít a fiataloknak abban, hogy maguk is a közös Európa " fiatal nagykövetei" lehessenek a jövőben, és hogy hosszú távú barátságokat köthessenek, jobban megértsék egymás kultúráját, életmódját, szokásait, hagyományait illetve művészetét. A találkozón való részvétellel megtapasztalhatják az együttműködésben rejlő pozitívumokat.

Ma sem lehet más feladata a civil szervezetnek, mint megszületésekor volt, a jövő Európa polgárait segítse abban, hogy előítéletektől mentes, a másságot elfogadó, toleráns nemzedékké váljanak a ma gyermekei”- olvashatjuk Európa Jövője Gyermektalálkozó 1998. évi programfüzetében.

A 2018. évi gyermektalálkozó záró felvonulása

A gyermektalálkozók megálmodója, az Európa Jövője Egyesület alapítója és örökös tiszteletbeli elnöke, Farkas Gábor

Farkas Gábor kezdeményezője és kigondolója volt az Európa Jövője Nemzetközi Gyermektalálkozónak, melyet 1991 óta rendez Kecskeméten az Európa Jövője Egyesület. 1990-től ügyvezető elnöke, 1996-tól 2017. május 24-én bekövetkezett haláláig elnöke az Egyesületnek.

A gyermektalálkozón kívül több nemzetközi nagyrendezvény sikeres szervezője, Európai Uniós pályázatok kidolgozója és megvalósítója. (Európa Napok, Régió fiataljai a jövő Európájáért, stb.)

A 2006-os év egyik legnagyobb kulturális sikere is a nevéhez fűződik: a Kodály-Bartók Ifjúsági Világzenekar létrehozása a világhírű karmester, Vásáry Tamás irányításával. Farkas Gábor a magyarországi civil társadalom országosan és nemzetközileg is elismert alakja volt; társaival együtt 1994-ben létrehozta az országosan modell értékűnek számított Civil Szervezetek Házát, amely azóta is székhelye sok helyi és regionális egyesületnek. 1998-tól 2002-ig kormányzati szakértőként segítette magyarországi civil koncepciók kidolgozását.

Rendkívül széles kapcsolati hálóval rendelkezett Kecskeméten, de Európa szerte, és a határon túli magyarlakta területeken is. És ezeket az ismerősi, gyakran baráti kapcsolatait nem a maga, még csak nem is az Európa Jövője Egyesület, hanem mindig valamilyen nagyobb, nemes cél érdekében használta fel. Soha nem tudta szó nélkül hagyni a nemtörődömséget, érzéketlenséget, hanyagságot.

A segítségre szorulók, az új ötletekkel jelentkezők, a jobbítani szándékozók mindig számíthattak arra, hogy Farkas Gábor kézzelfogható javaslattal, vagy kapcsolatai révén segítséget nyújt. Így volt ez az alábbi egyesületi akciók révén is, melyek kiötlője és motorja is ő volt:

1993 – Vajdasági karácsony

Karácsonykor ENSZ engedéllyel indult élelmiszerekből, gyógyszerekből, takarókból álló konvoj a háború sújtotta Vajdaságba, melyet az Egyesület tagjai gyűjtöttek össze, és Gábor kapcsolatai segítették át a határon.

1996 – Szentháromság-szobor felújítása közadakozásból, melynek motorja Farkas Gábor volt.

2006 – Kobátfalvi óvoda (Románia) felújítása

Az árvízkárokat szenvedett apró település óvodájának felújítására szervezett gyűjtést az Európa Jövője Egyesület. A megkezdett munka 2007-ben fejeződött be, a gyerekek örömmel vették újra birtokba a felújított óvodát.

2007 – Kobátfalva: lakosság egészségügyi állapot felmérése a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzattal és a Hargita megyei Önkormányzattal közösen

A kecskeméti kórház orvosai 10 napot töltöttek Kobátfalván, ahol a lakosság teljes egészségügyi felmérését elvégezték. A kapcsolatépítő Farkas Gábor volt.

Városnapi jótékonysági koncertek a Nagytemplomban

2012-tól hagyományosan Kecskemét „Város Napjához" közel pénteken került sor a Nagytemplomban a három Kodály város kórusainak koncertjére. A debreceni Kodály Kórus, a galántai Kodály Zoltán Daloskör és a kecskeméti Cantus Nobilis Kórus a Kodály Filharmonikusokkal együtt adnak koncertet a kecskeméti nagytemplomban. A bevételt mindig jótékony célra fordította a hangversenyt szervező Európa Jövője Egyesület.

Az Európa Jövője Gyermek és Ifjúsági találkozók kiemelt vendégei midig a határon túli csoportok. A Magyarország Öröme Nap csak nekik szerveződik, melyeken a magyar kultúra kiemelkedő értékeivel találkoznak gyerekek. Ha olyan területekről jönnek a vendégcsoportok, ahol anyagi gondok vannak, az ideutazásukat is az egyesület finanszírozza, és segíti a határon való átjutásukat (Ukrajna, Moldva).

Kezdetektől a gyermektalálkozó kísérő rendezvénye a Határon túli óvónők „Csillagszemű" tábora, ahol a résztvevők a legújabb hazai óvoda-pedagógiai módszerekkel ismerkedhetnek meg – magyarul.

Farkas Gábor az Európa Polgára díj átvételekor

Farkas Gábor tevékenységét a köztársasági elnök 2002-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetéssel ismerte el. 2007-ben szeretett városa, Kecskemét a város díszpolgárává választotta. 2013-ban az Európai Parlament elnökétől vehette át az Európa Polgára díjat. Európa Gyermekeinek Jövőjéért-díjat az Európa Jövője Egyesület tagsága a szeretet és a megbecsülés jeleként hozta létre, s ezt a díjat 2018-ban posztumusz Farkas Gábornak adományozta.

Farkas Gábor meghatározó személyisége volt a város kulturális, civil és közéletének. Mindenütt jelen volt, ahol segíteni, adni kellett: jó szót, tanácsot, türelmet, mosolyt, megértést, olykor anyagi segítséget, de leginkább szeretet és barátságot. Emlékét nem csak az Európa Jövője Egyesület tagjai, hanem a város lakóinak ezrei őrzik megbecsüléssel és szeretettel.

Farkas Gábor halála után munkatársai: Berei Andrea elnök, Dene Orsolya, Gyurgyik Henrietta és Gáncs Gábor folytatják tovább a Gábor által megkezdett munkát. 2018-ban, a 15. Európa Jövője Nemzetközi Gyermek és Ifjúsági Találkozón is fantasztikus hangulatú fesztivált rendeztek Kecskeméten. A Fesztivál programja, a résztvevők listája és néhány fotó a mellékletben található.

A 15. találkozóval együtt több mint 15 000 gyermeket láttak vendégül a világ 43 országának mintegy 150 településéről! Ennyi kis baráti nagykövete van Kecskemétnek szerte a világban!

És ma sem lehet más feladata az egyesületnek, mint megszületésekor volt, hogy a jövő Európa polgárait segítse abban, hogy előítéletektől mentes, a másságot elfogadó, toleráns nemzedékké váljanak a ma gyermekei. És továbbra is 11 civil szervezetnek adnak otthont a Civil Szervezetek Házában – az épület külső falán látható névtáblák sora igazán elismerésre méltó!

Felhasznált irodalom

Bárth János (szerk.): Kecskemét története 1849-ig. (Kecskemét monográfiája) Kecskemét, 2002.

Horák Béla: Bugacpuszta idegenforgalmi krónikája 1894-1944 Kecskemét, 1999.

Iványosi Szabó András - Hoyk Edit: Kecskeméti táj, kecskeméti tájváltozások In: Forrás 48. évf. 6. szám

Juhász István: Kecskemét város építéstörténete Kecskemét, 1999. Kecskeméti füzetek 8.

Novák László: A Három Város építészete Nagykőrös, 1989.

Péterné Fehér Mária - Szabó Tamás - Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti életrajzi lexikon Kecskemét, 1992. Kecskeméti Füzetek 4.

Rigó Róbert: Elitváltások évtizede Kecskeméten (1938-1948) Bp. – Pécs 2014.

Sági Norberta: Új falvak születése Kecskemét határában. In: Forrás 2018. július-augusztusi száma / A 650 éves város

Szabó Kálmán: Kecskemét szőlő- és gyümölcstermelésének múltja Kecskemét, 1983. (a Katona József Társaság 1934-ben megjelent kiadványának hasonmás kiadása)

Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok Kecskemét, 1995.

Egy máriaváros
parasztpolgár család
története

Egy máriavárosi parasztpolgár család története

Fürdő u. 11.
Kovács Béla

„Hányszor érte ezt a várost az a veszedelem, hogy nem maradt egyéb, csak felperzselt templomának üszkös falai, amelyet temetni készült a pusztaság homoktengere. De a kecskeméti polgárság megmaradt része nem ment el idegen tájra jobb hazát keresni, hanem visszatért ide…”

Kada Elek

A vég

A felek megállapodnak, a Csernus dűlő 5. sz. alatt található tanya természetes tartozékaival és 4 hold szántófölddel eladásra kerül. A vételár 1.050.000 Ft, ami 1996. április 26-án átadás-átvételre került. A tulajdonos nagybátyám, Kőrös János a meglevő földek jó részét fiatalkori barátja utódjának ajándékozta, a gazdaság berendezéseit az ismerősöknek, rokonoknak szétosztotta.

Kőrös János csézán

Családom történetében ez az az időpont, amikor a föld, a gazdálkodó életforma eltűnik az utódok látómezejéből. Lényegében a család az 1800-as évek közepén a zsellérsorból szorgos munkával kiemelkedik, vagyonra tesz szert, utódainak szakmát, felemelkedést kínál, de a XX. század történelme többször kegyetlen tréfát űz velük. A mai utódok szemében érdektelenné vált a jussolt föld, a rendszerváltáskor „hozzáértő külsősök" elprivatizálták. A több generációt eltartó föld eltűnt, csak némi emlék maradt, amit szeretnék megosztani utódaimmal. Teszem ezt részint kötelességből – tisztelet a családi földbirtoknak, pontosabban az ősöknek - mert anyámék a főiskolai tanulmányaimat az akkor még meglevő szőlő-gyümölcsösből, 64 kajszi fa éves termésének eladásából fedezték.

A kezdet

A családi történetem a kiegyezés előtti időszaktól indul. A családi szájhagyomány szerint dédapám kb. 70 hold legelőjét a jászoktól vásárolta, és zömében sajttal fizetett érte. Első házasságából 6 gyermek született, az utolsónál a felesége szüléskor meghalt. Második házasságából további 11 gyermek született. A 2. feleség gazdag volt – több száz hold örököse Szentkirály környékén. A második asszony mostohán bánt az előző 6 gyermekkel, külön főzött rájuk, cselédként tartotta őket. A kisgyermek, Kőrös Ferenc (1870-1949) a rendszeres verés elől az ágy alá bújt - 4 éves lehetett -, és a hideg földön, földes szobában elaludt, a mostoha hagyta. Visszafordíthatatlanul megfázott, a jobb lábában és kezében zsugorodás állt be, az izmok nem működtek megfelelően. Nagyapám, Kőrös Pál 1872-ben született.

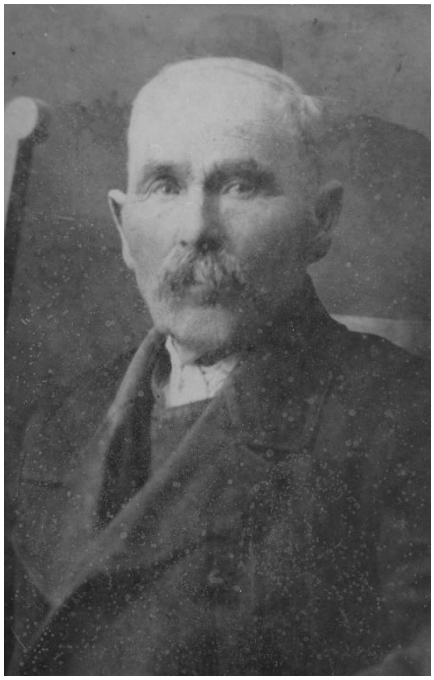

Kőrös Pál nagyapám

Pál és Ferenc a korabeli közjegyzői okiratok alapján közösen gazdálkodott a kerekegyházi határban, akkori nevén Göbölyös-kút dűlőben 12-12 hold földön. Ferenc testi sérülés okán fizikai munkára nem volt alkalmas, de testvére az örökös részéért eltartotta, befogadta, családjával élt agglegényként. Kettőjük természetes kapcsolatát jellemzi: közjegyzői hagyatékban olvasható, Ferenc a földtulajdonát Pálnak ajándékozza, Ő nem fogadja el, maga helyett a gyermekeit ajánlja.

Házasságkötés, gyermekek

Kőrös Pál (1872-1956) 1908-ban házasságot kötött Szombati Erzsébettel (1882-1965).

Jegyajándék a menyasszonynak (monogramos mángorló)(fotó: Kiss Zsolt)

Jegyajándék a vőlegénynek (monogramos borotvakészlet titokzárral)(fotó: Kiss Zsolt)

A házasságban 4 lány és 2 fiú született.(Sára, Erzsébet, Sándor, János, Julianna, Ilona). A történeteket, melyeket a továbbiakban átadok, Juliannától, édesanyámtól hallottam, főként kisiskolás koromban,

illetve magam is részese voltam számos történetnek, hiszen kisiskolás nyaraimat rendre anyám testvérénél, Jánosnál töltöttem, aki a családi birtok egy részét kezelte, gazdálkodott.

Anyám történeteinek színhelye, a tanya és a földek, a családi közös munkák meseszerűen nagyszerű képzetekben álltak össze fejemben. Felnőtt fejjel újra gondolva meg kell állapítsam: a tanya mint főépület, benne egy szobával, konyhával, kamrával, istállóval, meg az apró jószágnak a melléképületek semmiképp nem képviselték a gazdagság netovábbját. Többen is aludtak egy ágyban. A szoba és konyha földes volt, petróleummal világítottak. E szerény körülmények ellenére anyám történetei testvéri összetartozásról, jó hangulatú közös munkavégzésről, sok-sok ifjúkori emlékről szóltak. Nem volt jelen a Móra Ferenc által leírt cipőtlen, ruhátlan szegénység, a 24 hold föld ellátta a családot, sőt piacra is jutott bőven. Irigykedve hallgattam, hogy kimentek a dinnyeföldre és a nagypapa csak rámutatott: azt meg azt vedd le. Annyit ehettek, amennyire kedvük támadt. Én gyerekkoromban soha nem tudtam dinnyéből eleget enni! Anyám sokszor emlegette, hogy apjuk minden eredményes piaci nap után – nevére már nem emlékezem – cukorkát hozott a lányoknak. Szorgos családként a jövedelmet nem élték föl, Kecskeméten, a Máriavárosban, a Fürdő utca 11. szám alatt ingatlant szereztek, házat építettek. Az építkezés kezdetét nem sikerült beazonosítani, valószínűleg az I. világháború utáni években lehetett. (Az épületről levéltári és családi dokumentum nincs).

Kecskemét belterületét egykor a város árka által határolt terület jelentette. Az 1810-es évekig ezen a vonalon kívül tilos volt építkezni. A lakosság örvendetes gyarapodása miatt egyre nagyobb lett a belvárosi utcák és telkek zsúfoltsága. A 19. század első felében egymást követték a védővonalon kívüli telekosztások. A korabeli térképeken jól látható a mérnökök által kimért új utcák és a szabálytalan belváros alaprajza közti különbség. Az 1819-ben bekövetkezett nagy tűzvész fokozottan ráirányította a figyelmet a tarthatatlan zsúfoltságra, és ezt követően a legsűrűbben lakott utcákban nem engedélyezték a leégett házak újjáépítését. A mai Máriaváros telkeinek kiosztására 1827-28-ban került sor. A kisajátítások előtt zöldségtermesztésre, konyhakertészetre kiválóan alkalmas területek és laposan fekvő kaszálók voltak közvetlenül a város mellett. Itt volt földje Hornyik János nagyszüleinek is. Városunk történetírója a 19. századi belvízveszély miatt nem tartotta szerencsés választásnak az új városrész helyszínét. Az egykori vízlevezető árok és a kőhíd emlékét utcanév is őrzi. A Fürdő utca elnevezése a Széktó közelségére és a város első „ferdőházára” emlékeztet. Az idők során Máriavárosban sok gazdálkodó, iparos és szolgáltató telepedett le, és kialakult a „máriavárosi identitás” is. – *Székelyné Kőrösi Ilona*

A 6 gyermek innen járt iskolába, tehát bizonyára a feleség vitte a kecskeméti háztartást, nevelte a gyermekeket, piacozott, és amikor dologidőben kellett, a munkaképes gyerekekkel együtt kikocsizott a tanyára. De gyakori volt az is, hogy csak a gyerekek voltak Kecskeméten, a nagyobbak látták el a kisebbeket, mert a nagymama a tanyán dolgozott. Persze a munkaképes korosztály hétvégeken kivonult a parasztgazdaságba segíteni. Anyám emlegette, hogy többször előfordult szabóinas korában, hogy valamely lánytestvérével gyalog tették meg a 12 km-es utat a tanyára jó hangulatban. Végig bolondozták, beszélgették az utat, és legtöbbször sikerült felkéredzkedni egy kifelé tartó lovas kocsira

is. A szülőknél föld nélküli béresek is dolgoztak, aratáskor szükség volt a lányokra a városból, ők voltak a férfiak kézi kaszálása után a marokszedők, kévekötők.

Az eső világháború – az emlékezések szerint – súlyosan érintette a családot, a feleség férfimunkát volt kénytelen a gyerekek mellett végezni. Ebből az időből való a következő kép 4 meglevő gyerekkel, férj nélkül.

A szerző nagymamája és gyermekei az I. világháború alatt

A gyerekek jól tápláltak, feltűnően rendes ruházatban, kis csizmával, egyedül a nagymamám látszik szegényesnek, főként szikár-soványnak. De a nagypapa nem lett hősi halott, született még 2 gyermek, köztük édesanyám. (A családi beszélgetések során fény derült arra, hogy egy fényképről nem derül ki az akkori családok szegény-gazdagsága, mert majd-mindenkinek volt ünneplője, amit vasárnap a templomba járáskor fölvett. De hétköznapokban gyermek és felnőtt egyaránt járt foltosan, akár cipő nélkül. Nagybátyám, Vincze Zsigmond gyerekkori emlékként említi: a szobában az ablakból nézte, várta Lajos testvérét, hogy bejöjjön az udvarról, és átadja a cipőjét neki, mert ő is szeretett volna télen az udvaron csúszkálni.)

A Fürdő utcai ház

A Fürdő utca 11. szám alatti ház

A 11-es szám alatti ház kezdetben a Kőrös-család téli tartózkodási helye, majd a gyerekek megszületése után folyamatos az itt tartózkodás. A nagypapa innen kocsizik a tanyára és dologidőben huzamosan ott is tartózkodik.

A városi ház téglaépület. Az utcafronton 2 hajópadlós szoba, a telekhatáron befordulva egy nagy konyha, nagy kamra-spájz volt található. Folytatólagosan takarmányos raktár, kamra, istálló következett.

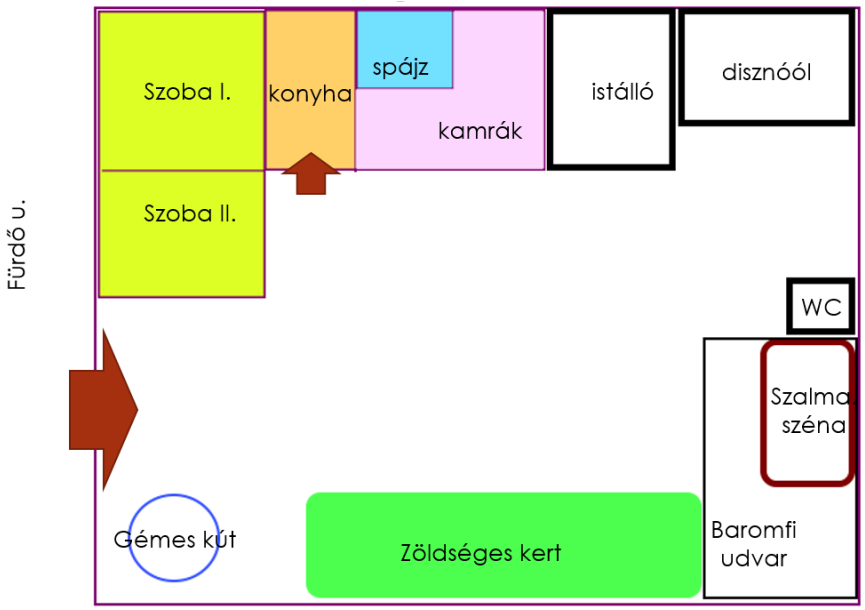

A porta elrendezése

Emlékeimben él egy földbe süllyesztett verem is, ahol kisiskolás koromban egy több hektós fa kád ált, benne savanyított áruval, többek között dinnyével. (Honnan volt ennyi ecet?) A hatvanas években a

nagymamám még talicskán el-el vitte a savanyút a kecskeméti piacra. A talicska – amit tragacsnak neveztek - nyelére vékony kötél volt kötve, amit a nyakába akasztott, hogy könnyebb legyen a tolás. Az út – ami nem volt akkor még lekövezve – legalább 30 percnyi volt teherrel! A főépület folytatásában nyilván volt hely a szálas takarmánynak, csirkék és disznók nélkül nem létezett tisztes parasztporta, tehát volt. A belső sarokban volt széna- és szalmakazal, a trágyarakás és a WC. Az utcafrontról tágas kétszárnyú kapun járt be a szekér, külön volt egy kiskapu, amit soha nem zártak lopás ellen. Kulcsra csak akkor zárták, ha az egész család elhagyta a házat, de a kulcsot a kapunyíláson benyúlva visszaakasztották egy szögre. Ezt az egész utca tudta. Csak jelzésértékű volt, hogy nincs senki a portán. (A kerekegyházi tanyára serdülő koromban gyakran mentem kerekpárral. Nagybátyám gálánsan kifizette a nála végzett paraszti munkát. Ha nem találtam otthon, akkor is be tudtam menni az épületbe, mert csak a seprű volt keresztbe téve az ajtóban – jelezvén, hogy eltávozott. Boldog idő, hová lettél?)

A kapu mellett, szinte az utcafronton gémeskút állt, az állatokat innen itatták, innen mostak, de gyermekkoromban már ivóvízként nem használták, azt a Fürdő utca elején levő zárt, rángatós kútból hordták.

(Történet az ivóvízről: Nagyanyámnál Erzsébet-napkor sokan megjelentek. Többek között a férje anyai ágon örökölt, jó módú mostohatestvérei is. A nagypapának, mint már fönt említettem, nem volt felhőtlen a gyermekkora, és mint tudjuk, abban az időben a gazdag paraszt nem csak lenézte a szegényebbet, de hangot is adott a vagyoni különbségek meglétének. Közöttük Zsófi néni élen járó volt ebben, soha nem úgy érkezett, hogy segítsen a vendéglátásban, sőt külön kérése volt, hogy neki a három utcával odébb levő rángatós kútból hozzanak a gyerekek ivóvizet. Ahogy Zsiga nagybátyám meséli, nem volt nagy élvezet novemberben kútra járni. Mikor tesójával megérkezett a friss vízzel, a nagypapa a kapuban elvette tőlük, kiöntötte, és a gémeskútból pótolta. Majd odabenn közösen bizonygatták: tényleg jobb ez a távoli kútvíz, amit egyébként Zsófi néni is megerősített. Megjegyzés: Zsófi nénit Zsiga és Lajos nagybátyámék már azért sem tudták szívükbe fogadni, mert egyik alkalommal kommunista sarjadékoknak nevezte őket, mint kisgyerekeket. Ugyanis az ő nagyapjuk, Vincze Lajos részt vett a 19-esTanácsköztársaság eseményeiben – Francia-Kis Mihályék embertelenül kivégezték - Zsófi néni birtokait ez idő alatt lefoglalták.

Erzsébet nap kapcsán a nagymamánál összegyűlt a rokonság. Testvérei és rokonai közül az asszonyokból többen a jeles nap előtt megérkeztek. (A férfiak csak napján érkeztek, hisz az állatokat napjában többször is el kellett látni.) Segítettek az előkészületekben: baromfit vágtak, kopasztottak, tésztát gyúrtak, majd estefelé nekiültek lúdgége tésztát pödörni, miközben elsorolták, kivel mi történt a széles, nagy családban az elmúlt időszakban.

Lúdgége pödrő és köleskása törő (fotó: Kiss Zsolt)

A napján leterítették az ágyakat fehér lepedővel, majd a nagy asztalon rétestészták húztak. Hártya vékonyra húzták, lógott minden oldalon az asztalról, és terítőstől átrakták az ágyakra száradni. Töltelékük a mai szokásos volt, de az almáshoz biztos tudom, hogy külön – ma már nem létező - fajtákat tartottak megfelelőnek. A levesbe a levágott baromfi került sok zöldséggel, és a frissen készített lúdgége tésztával. A főtt húshoz, amit kiszedtek a levesből, paradicsom szósz került, de aki nem szerette, tormát is ehetett hozzá. Továbbiakban sültek kerültek az asztalra, vagy baromfiból készült pörkölt, frissen készített metélt tésztával, de volt, mikor megtöltött sült csirke került az asztalra. Disznóvágásra is volt példa, János nagybátyám igen kedvelte a rizs helyett hántolt kölessel töltött hurkát.

***Kézi kolbásztöltő a század elejéről* (fotó: Kiss Zsolt)**

Savanyúságok között mindig volt dinnye is. Az asszonyok kicsiny, színes üvegpohárból kevéske likőrt (házi diólikőrt) iszogattak – egyszer töltve, sokáig szopogatva, mert nő nem lehetett részeg! A nők nem dohányoztak. A férfiak közel 1 decis poharat használtak borivásra némi szódával (fél literes szódásüvegből). (Akkor még ismeretlen volt a 0,5 literes üvegpohár.) A vendégeknek nem volt elegendő szék, két széket áthidaltak egy vastagabb deszkával, amit pokróccal leterítettek. A szoba mindig teljesen megtelt, mi gyerekek az asztal alatt négykézláb, a lábak között közlekedtünk ki-be. Több asztal is meg volt terítve, a gyerekek is külön ettek.

Áhítattal hallgattuk a régi események, a katonatörténetek sorát – ami szinte ismétlésszerűen napirenden volt. Ma is beleborzongok a könnyező Szombati Pista bácsi és neje kálvária-történetébe: hogyan kutatták, keresték, várták jósasszonyokat is bevonva – reménytelenül - katonafiuk hazatértét az orosz frontról.

Felnő a 6 gyermek

Érdekes módon minden gyermek szakmát tanul, a nagypapa így rendelkezett. A gazdaság jól működött, jövedelmező volt, mégsem szánta egyetlen gyermekének sem a paraszti sorsot. Talán a háború hozadéka lehetett, hogy „világlátta” katonaviselt ember lett belőle, előre látta, 6 gyermek örökli a 24 holdat, az osztozkodás után ebből nem lehet megélni. János fia, akit cipészinasnak adott, azt látta, hogy jövedelmezően működik a parasztgazdaság, önkényesen otthagyta a cipészinasságot és a nagypapa mellett akart földet művelni. Sokszor emlegették gyermekkoromban a történetét: nagypapa a szántásra használt hajtószíjjal verte Janikát, mert paraszt akart lenni, mondván „én ennek az átok gyereknek föl akarom emelni a fejét, ez meg nem akarja!”. A sors kettős iróniája, hogy Janika

katonakönyvében az áll: cipész és szíjgyártó, tehát felszabadult a szakmában, és a II. világháborúban a második vonalban kapott karbantartó szerepet, így a doni áttöréskor megmenekült. De 8 évi katonáskodás, fogság után hazatérve mégiscsak paraszt lett, akként is halt meg.

A II. világháború

Háborús történeteket bőven hallottam anyámtól, aki Ilona testvérével a Fürdő utcában és a tanyán vészelte azt át húszegynéhány évesen. A német megszállás után németeket kvártélyoztak be a Fürdő utcai lakásba. Ezek a katonák minden szükségessel föl voltak szerelve, a lakáson kívül nem volt másra szükségük. Anyám hangsúlyozottan emlegette, hogy a városban késő este is biztonságban érezték magukat a moziból való hazamenetelkor. Magabiztosan készültek Moszkva ellen.

Nem így az oroszok. Az első látogatásukra számítva anyámék korommal kenték be magukat, hogy piszkosnak látszanak. Beléptükkor belevágtak az előszobai tükörbe burzsuj/gazdag kiáltással. Mivel a front megállt Budapestnél, ismét katonákat, most oroszokat kellett elszállásolni az egyik szobában. Az ott tartózkodásuk másfél hónapja alatt jelbeszéddel összebarátkoztak a háziakkal. Napközben zabrálni jártak a városban, és hozták haza a főzni-sütni valót, amit elkészíttettek a nagymamával. Távollétükben anyám bement a szobájukba, az ágy alatt talált egy kis bőröndöt, amiben rengetek ékszer és óra volt. Semmit nem mert kivenni. Távollétükben idegen zabrálók érkeztek és a hazatérő oroszoknak a nagymama panaszkodott a veszteségekről. Ekkor az egyik kivezette nagymamát az udvarra, kezébe adott egy dobtáras gépfegyvert és meghúzta a ravaszt. Magyarázta, hogy így riassza el a mama a fosztogatókat. A mama meg a nappalra otthagyott fegyvert berakta a sublótba és a csöve elé egy téglát tett, és most már a fegyver miatt is félt. A mögöttes házban a mama lánya, keresztanyám lakott két kicsiny gyermekével. Az oda kvártélyozott egyik katona nagyon szerette a gyerekeket. Esténként, amikor italosan hazaérkezett, cipelte, ölelgette, csókolgatta a legkisebb gyermekét. Ismételgette, hogy háború után vinni gyerek, anya Moszkva! Keresztanyám reagálása: dehogy viszed, anyád picsája – mire a válasz: Neeem csája/tea, Moszkva naaaagy kleba/kenyér!

Volt idő, mikor a tanyán tartózkodtak anyámék. Az oroszok szétszórt horda módjára vonultak Dunaföldvár felé, a tanya útba esett. Általában estére befészkelték magukat a tanyába. A két lány minden este az istálló fölötti padlásra húzódott, az oroszok meg az alattuk levő istállóba. Mesélte, hogy iszonyatos érzés volt, meg kellett volna fordulnia fektében a zsibbadás miatt, de nem mert, nehogy megreccsenjen a gyenge padlás gerendázata.

A front idejére a nagypapa vermet ásott a tanyától és az egyik akácfától megadott lépésnyire. Ide ásták el az edényeket, a teli zsíros bödönöket. Szomorúan tapasztalták, hogy egy tank azon a helyen haladt át, minden összetört, a zsír ehetetlen volt a homoktól.

A nagypapa lovait elvitték, otthagytak helyette egy lestrapált, alacsony termetű kozák lovat, ami a háború után még sokáig megvolt. A hasas anyadisznaját lelőtték és azon nyomban darabokra vágva megfőzték. Mivel ellátásuk nem volt, azt ettek a katonák, amit szereztek, zabráltak maguknak.

A nagymama igen aggódott a Pesten éhező Misike unokájáért, mert azt a hírt kapták, hogy Pesten éhínség van, a döglött lovakat is megeszik. Anyám és keresztanyám feladata volt élelmet vinni Sári nénjükhöz. Vonattal Ceglédig jutottak, onnan már nem közlekedett, viszont a pályaudvar le volt bombázva. Két napig a fedetlen helyiségben tartózkodtak, ez alatt ellepte őket a tetű, majd gyalog mentek tovább. Hazafele már később jöttek vonatok, de a kupékban a katonák utaztak.

A polgári lakosság, így anyámék is a vonat tetején! Mesélték, hogy néhány orosz katona majomképességgel ugrált egyik szerelvény tetejéről a másikra, és közben rugdalták le az utasok bőröndjeit, majd ők is leugrottak. Amikor Kecskemétre értek, lassított a szerelvény a katonákkal, de nem állt meg. Le kellett a vonat tetejéről ugrani, de keresztanyám sokáig nem mert. Ledobták a batyujukat, - amit aztán nem találtak - míg elszánták magukat az ugrásra.

Jött a hír, hogy a mama legkedvesebb fiát, Janikát a székesfehérvári fogolytáborban látták. Anyámék ismét útra indultak. Állítólag egy lebombázott kórház volt drótkerítéssel kerítve. Belül a parkban katonák százai, kívül fegyveres őr. Anyámék egy szomszédos ház tulajdonosának segítségével becsúzlizták a Kőrös Jánost kereső levelet a ház padlásáról. Ezután meg kellett vesztegetni az őrt, így tudtak nagy nehezen a kerítésen keresztül szót váltani Janikával. Janika 8 hónapi fogság után kapott menlevelet az oroszoktól. (Számomra érthetetlen, hogyan élte túl rossz ruházatban a -38 fokos hideget, a fogságban a földön alvást, a fertőzéseket? Nem fázott agyon, 86 évet élt. Vagy az ember minden borzalmat képes túlélni?)

Kőrös Sándor (1911-1979)

Sándor lakatos és rézműves szakmát szerzett. Fiatal korában a jobb kezéről a mutatóujját leoperálták, így nem hívták be katonának. Egy szúrt fertőzés miatt történt, de ha később kérdezték tőle, az volt a története, hogy rátámadt egy muszka, ő ijedtében a szájába nyomta a jobb kezét, és az meg leharapta az ujját. Református vallású családtagként neki volt a legnagyobb kötődése egyházához. Megtaláltam Dr. Hetessy Kálmán lelkipásztor névjegykártyáját, melynek hátulján ez olvasható: „*Nagyságos Igazgató Úr! Nagyon kérem, szíveskedjék Kőrös Sándort a gyárban bármi munkára felvenni. Kecskemét, 1917. aug. 24*”.

Kötődését bizonyítja az is, hogy amikor középiskolába mentem továbbtanulni és jól teljesítettem, többször ajánlotta, legyek pap, ő megveszi a papi palástot számomra.

Magánélete furán alakult, élete végéig egyedül élt, bár többször próbálkozott a nősüléssel. Közlöm egyik meghatóan kedves, ma már érthetetlennek tűnő leánykérő levelét.

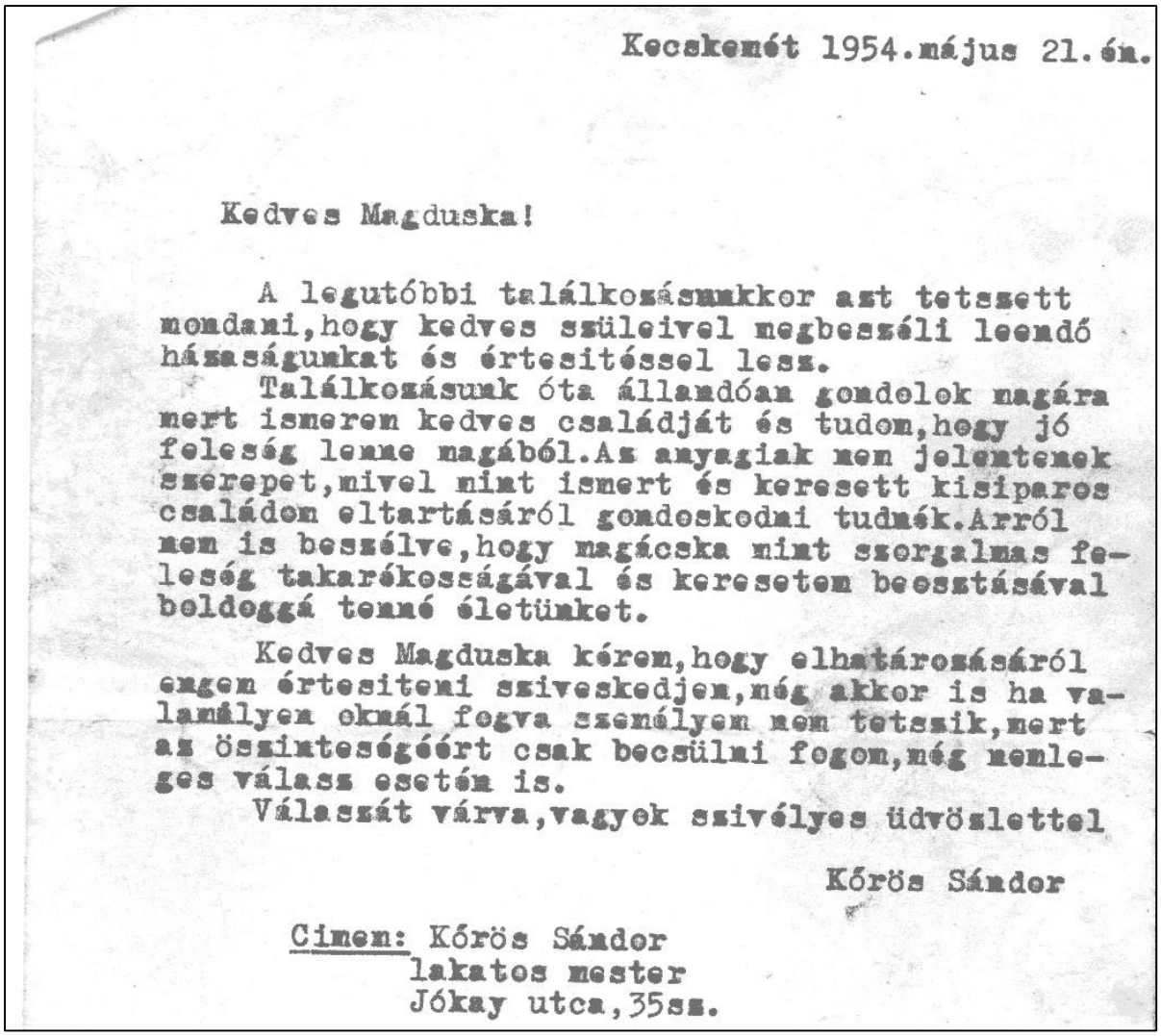

Kecskemét 1954.május 21.én.

Kedves Magduska!

A legutóbbi találkozásunkkor azt tetszett mondani,hogy kedves szüleivel megbeszéli leendő házasságunkat és értesitéssel lesz.
Találkozásunk óta állandóan gondolok magára mert ismerem kedves családját és tudom,hogy jó feleség lenne magából.Az anyagiak nem jelentenek szerepet,mivel mint ismert és keresett kisiparos családom eltartásáról gondoskodni tudnék.Arról nem is beszélve,hogy magácska mint szorgalmas feleség takarékosságával és keresetem beosztásával boldoggá tenné életünket.

Kedves Magduska kérem,hogy elhatározásáról engem értesiteni sziveskedjen,még akkor is ha valamilyen okmál fogva személyem nem tetszik,mert az őszinteségéért csak becsülni fogom,még nemleges válasz esetén is.
Válaszát várva,vagyok szivélyes üdvözlettel

Kőrös Sándor

Cimem: Kőrös Sándor
lakatos mester
Jókay utca,35sz.

Egyedüllétébe beszorulva nagy örömét lelte a galambtenyésztésben, különleges tyúkjai voltak. Fölösleges idejét Belső-Nyírben levő szőlőjében töltötte, ahonnan a megtermelt gyümölcsöt – takarékos módon - kerékpárján tolta haza. Rézművesként kiváló szakember volt, keze munkájának több darabját őrzöm. Egyik kedvenc darabom a rézből készült locsolókannája, amibe a nevét és a készítés idejét is beleütötte. Fényképek a rézedényekről a mellékletben.

Ifjú koromban szerettem a műhelyében téblábolni – anyám gyakran ebéddel elküldött hozzá a Jókai utcába. Ekkor láttam először nála, hogy a kovácsfújtatóban felizzított vasdarabokat vörösen teljesen eggyé lehet kalapálni. De a réz permetezők cinezése – összeforrasztása - is nagyon tetszett.

***Kőrös Sándor rézműves mérőedénye 1961-ből* (fotó: Kiss Zsolt)**

De mint gyerek számára a legérdekesebb talán az volt, mikor karbit meszet rakott egy nagy fémtartályba és rövid várakozás után a fejlődő gázt hatalmas pukkanással meggyújtotta. Felrakott egy idétlen, föl-le hajtogatható feketeüveges szemüveget, és lyukas fazekakat rézpálcával befoltozott, behegesztett. Idős korában asztmában szenvedett, a rézművesség velejárója volt a sósavas tisztító maratás, és ennek gőze megmarta a tüdejét.

A hatodik gyermek, Kőrös Ilona (1924-2002)

A nagypapa neki is polgári életet szánt, női szabóként szabadult. Édesanyámmal haláláig nagy barátságban, mondhatni szimbiózisban élt, aminek egyik magyarázata, hogy együtt kamaszodtak, egymás mellett élték át a világháború viszontagságait. Életútja merőben más volt, mint a többi testvéréé.

A hat testvérből öt a háború utáni évtizedekben vagyonát, földjeit, lehetőségeit elvesztette, alkalmazkodással új életet kellett kezdenie. Ő házassága révén a szocializmusban igen jó anyagi körülmények között élt. Férje kiskőrösi származású, tót nemzetiségi családban született. Valószínűleg a családban már korábban élt a mindenkori rendszerhez való igazodás, a kisebbségi létből való kitörés, mert nevüket magyarosították Temesire. A család mezőgazdasággal, főleg szőlőtermeléssel foglalkozott. Ilona majdani férje katonaként orosz fogságba esett, a doni szénbányákban kényszermunkán vett részt, de a háború után nem sokkal hazakerült. Valószínűleg a Szovjetunióban is kapott némi impulzust, de saját jogon is fenntartásai voltak a Horthy-rendszerrel szemben, rendőrnek állt. Közlekedési rendőrként az őrnagyi rangig vitte, életútja végén Kecskeméten a gépjármű forgalmival foglalkozó osztály vezetője volt.

Megítélésem szerint korrekt, józan egyensúlyt tudott tartani az ideológiai és a tágabb családja által képviselt ellenzéki elvek között. A korrupciót és az italozást kerülte, de minden hozzá forduló kérését igyekezett – adott korlátok között – segíteni, megoldani. Például amikor harmadikos gimnazistaként

letettem 1969-ben a motorvizsgát és vettem egy 125-ös MZ-t, a forgalmi engedélyt azonnal a kezembe nyomta. A korrupció nem volt ínyére. Amikor a Ladámban illegális gáz-adapter miatt megfogtak a rendőrök, készségesen elmondta, hogy mit kell tennem, de nem vállalta az ügy elsimítását.

Kőrös Ilona és férje racionálisan spórolósak voltak. Évekre előre betervezték nagyberuházásaikat és beosztással, szorgos munkával meg is valósították. 6 éven keresztül Kaposvárról küldték anyámnak, Kőrös Juliannának a megtakarított pénzüket, anyám intézte az elhúzódó összkomfortos villájuk folytatólagos építését. (Ezért két, igen szép festménnyel jutalmazták családomat.) A hatvanas években már volt Trabantjuk, víkendházuk Cserkeszőlőn, majd a Tőserdőben. Anyagi jólétüket nem kísérte fukarság. Volt takarékbetétjük is, amin egy személygépkocsit nyertek. Emlékezem: anyám, aki jó testvéri kapcsolatban volt Ilonával, az autó bemutatásakor megeresztette a következő mondatot: „Bizony úgy van az, hogy a kutya is a dombra jár szarni". És Miska bácsi ezen csak nagyot nevetett, nem volt belőle sértődés.

Vendégszeretők voltak, rendszeresen jártunk hozzájuk tv-t nézni, mert csak nekik volt: futballmeccseket, filmsorozatokat, korcsolya EB-t, VB-t, stb. Trabantjukkal szinte minden hétvégén kirándultak, ilyenkor engem, mint általános iskolás korú gyereket is mindig vittek. Nem tudom az okát - de a feleségemnél is ezt látom – nála jártamkor rendszeresen adott jelentős nagyságrendű zsebpénzt félrevonva, hogy senki ne lássa. Nagykamasz koromban divatos kabátot is vett nekem – szintén titoktartási kötelezettséggel. Anyám első televízióját is ő vásárolta, ami csak sokkal később derült ki számomra. Hétvégi házukat a rokonság szabadon használhatta, mi két generációval éltünk a lehetőséggel.

A nagymamának villájukban külön szobát terveztek, rendeztek be. A mama csak hitegette őket, egyik lányához sem költözött, a Teremtő megadta neki, hogy haláláig volt ereje bármely gyermekét meglátogatni és hazamenni. Nem is tudom, miből élt, mert nyugdíj nem volt, a földeket a nagypapa már korábban szétosztotta, egyébként is a Tsz elvitte. Azt tudom, hogy „Janika, a gazdálkodó" - akivel kölcsönösen feltűnően szerették egymást - minden évben adott neki több zsák búzát a tyúkoknak, és télre való krumplit. Halálát így mesélték: reggel kiment az udvarra, szőlővenyigét szedett a kezébe, hogy a lakásában begyújtson. A venyigével kezében összeesett és meghalt. 83 éves volt, háta mögött két háború nyomorúságával és nagy családjával.

Kőrös Sára (1909-1995)

Ő is a női szabó szakmát tanulta ki. Férjével már fiatalasszony korában Pestre kerültek. Pesterzsébeten laktak, férje a Határ úti Kénsavgyárban dolgozott. A II. világháború előtt anyámék – a lánytestvérek – többször is fölmentek hozzá. Ilyenkor mozizás és színház volt a program Pesten. Anyámtól hallottam, hogy előfordult: villamos helyett gyalog mentek be a belvárosba és a megspórolt pénzt inkább elbüfézték.

Született egy gyermek: Szilágyi Misi, aki a háború után elvesztette apját. A Kénsavgyárban apja keze alatt dolgozó munkások közül többen meghaltak, felrobbant egy mozdonyból kialakított kazán. A balesetért felelősnek érezte magát, és ezt a terhet nem tudta elviselni. Öngyilkos lett.

Sári néni később ismét férjhez ment, de ez a férj iszákos lett, elzüllött, sőt, ő is öngyilkos lett. A kis Szilágyi Misike nehéz körülmények között nevelkedett, jobbára a nagymamánál volt. A felcseperedett Mihály az 56-os kecskeméti forradalom idején fiatal legényként mindig ott volt, ahol nem kellett volna, mondta Sári néni. Állítólag a Kossuth szobornál az ő derékszíjával kötötték föl a magyar zászlót, emiatt kereste is a rendőrség. A zavaros hetek után Mihály Dunántúlra, Kaposvárra bujdokolt, ott nagynénje, Ilona és a rendőr férj néhány napra befogadta, majd a mecseki szénbányákban kerestek neki állást. Nem maradt sokáig, nyughatatlan természete okán számos szakmát kitanult, kipróbált. Remek

kapcsolatteremtő, hangulatos ember volt, ezáltal rengeteg ismerőse és barátja volt, ami hozzá segítette az italozáshoz is. Nem volt még hetven éves, amikor meghalt. Leány gyermeke, Anita hármas ikerszüléssel örvendeztette meg, akiket viszont nekem volt még szerencsém tanítani a Református Általános Iskolában.

Kőrös Erzsébet (1908-2000)

Kilencvenkét évet élt, ő volt az én valóságos keresztanyám, aki szeretettel és figyelemmel kísérte felcseperedésemet. Kisebbik fiát, Vincze Zsigát számtalanszor küldte hozzánk, értem, megmotoroztatott vele, moziba küldött vele, kötelezően ő volt nálunk a Mikulás, míg ki nem derült.

Szerényen és szegényen élt, de húsvétkor mindig bőkezű volt. Utólag érzékelem csak, 500 Ft-okat adott, pedig később, amikor a főiskolára jelentkezve fizetési igazolást kellett vinnem, apám fizetése havi 1040 Ft volt. Visszatekintve tehát nem keveset, és nem a fölöslegből adott!

Gyűjtötte a bakelit lemezeket, főként a magyar nótákat és az operetteket szerette. Ballagáskor megvette nekem ajándékul Kacsóh Pongráctól a János vitéz 3 lemezes daljátékát. Számtalanszor aludtam nála, ilyenkor a lemezeit hallgattam. Emlékül megmaradt bennem, mert ott tanultam meg a Vén cigány, öreg cigány kesergőt.

Élete nehezen indult, nehezen is végződött. Fiatalon szerelmi házasságra lépett Vincze Lajossal, amit a Kőrös-nagypapa kezdetben egyáltalán nem tolerált. Megharagudott a választás miatt rá, nem is akart vele találkozni. Ugyanis a szerelmi házasság mögött súlyos politikai, ideológiai katyvasz húzódott.

Az ifjú férj édesapja: Vincze Lajos a Tanácsköztársaság idején – elégedetlen munkásemberként - forradalmár volt, ami következményekkel járt a fiára nézve is. A kommunista utód, azaz a fiatal férj fűszeres segédként próbált megélni, de apja múltja miatt alig kapott munkát.

Az unoka, Vincze Zsigmond ezt így mesélte nekem: „A nagypapát a forradalom leverése után bebörtönözték és Kecskeméten a mai tűzoltó laktanya helyén levő gyűjtőfogházban tartották. Egyik éjjel Francia-Kis Mihály katonai különítménye megjelent a fogházban, levetkőztették meztelenre a politikai foglyokat, kezüket összekötötték, és mint a malacokat, kocsira dobták őket. Menet közben egy fogoly a kocsi saroglyájából valahogy ki tudta magát görgetni az éj folyamán, és egy közeli tanyában kapott menedéket, innen tudhatók a részletek. Vitték őket az orgoványi erdőkbe, ahol eszement kínzások közepette kivégezték őket. A Kecskeméti Köztemetőben a kivégzett forradalmároknak van egy emlékhelye, ott a listán szerepel Vincze Lajos neve is.”
Az én nagyapám, mint földbirtokos, értelemszerűen nem szimpatizált a kommunizmussal, lányát azért mégsem tagadta ki. A vő fiatalon meghalt, Erzsébet már hamarább kibékült apjával. Özvegyként a két gyerekkel a nagypapa védő szárnya közelébe kerültek. A Fürdő utcában a szomszédos házba költöztek. Így három unoka volt a nagymama közvetlen közelében: Lajos, Zsiga, és a pestről hazakerült Misike. Hármójuk közös gyermekéveit felnőttkori szoros barátság követte.

Keresztanyámnak volt egy jó tulajdonsága, az igen népes Kőrös és anyai ágon Szombati-rokonságot talán éves rendszerességgel meglátogatta, avagy meghívta magához. Ennek a szokásának egy fatális baleset vetett éget. Nagytakarításkor az asztalra széket rakott, arra állt föl valamit letörölni és leesett. A combcsontja elrepedt, de nem ment időben orvoshoz. Úgy gondolta, a háborúban nagyobb bajokat is átvészelt ő. Ugrott ő már vonat tetejéről is! Sajnos visszafordíthatatlan sorvadás indult el a lábában, kénytelen volt vaspántokkal erősített egyedi járógépet használni. Bár öreg korára így járóképtelen lett, jó természete miatt sokan látogatták, segítették, legfőképpen Erzsike menye és unokái. Lelki nyugalmához sokat hozzátett, hogy Bibliaolvasó ember volt, Pungur Béla lelkipásztor rendszeresen szolgáltatott neki a lakásán úrvacsorát.

Kőrös Julianna (1919-1997*)*

Édesanyám 25 évesen

Valójában Julóka, Juló, az édesanyám. Házassága talány számomra, mert apámnál (Kovács Béla 1904-1987) 15 évvel fiatalabb volt. Részint szerelmi házasság, részint a korabeli Jávor Pál filmbeli idősebb, egzisztenciával bíró férfi mintája eredményezhette kapcsolatukat. (Elbeszélésekből tudom, rengeteget jártak moziba, ahová a nagymamát is cipelték – neki Kabos volt a kedvence – de színházba is sokat jártak, legtöbbször a második emeleten, a „kakasülőről" állva figyelték az előadást.)

Apán nősülése idején (1946-ban) már jómódú iparos volt. Kitanulta a női- és férfiszabóságot, apja, Kovács Zsigmond (1874-1941) Pestre küldte továbbképzésre, ahol a frakk és szmoking szabását és annak tükörfazon kifogástalan készítését tanulta meg. Kapocsi János unokatestvérével üzletet béreltek a Luther-palota főtéri oldalán. A műhely a Balai utcában volt, ahol többen is dolgoztak a keze alá, többek között a frissen mestervizsgázott anyám is.

BUDAPESTI KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA

58.665/237.299/1945.

MESTERLEVÉL

Kőrös Juliannát,

aki 1919.évben Kecskeméten született

[redacted] kecskeméti

lakos, a Kecskeméten működő mester-

vizsgáló bizottság előtt 1945. évi június

hó 18-n sikerrel letett vizsgája alapján ezennel

nőiszabó mesternek

nyilvánitjuk, mihez képest egyéb törvényes kel-

lékek fennforgása esetében a nőiszabó

iparban iparjogositványt kaphat.

Fentnevezett „mester" megjelölést ipará-

val kapcsolatosan cégében, nyomtatványain és

hirdetéseiben jogosan használhatja.

Budapest, 1945 évi június hó 18-n.

a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara.

Az i.vez.biztos megbizásából:

a mestervizsgáló bizottság elnöke.

mb.h.főtitkár.

Kőrös Julianna mesterlevele

Apám minden szombat este az iparos otthonba ment, ahol kialakult egy 8-10 fős baráti társasága. Sakkoztak, biliárdoztak, kártyáztak, ez a társaság közel 40 éves korukig nem nősült, amibe belejátszott nyilván a II. Világháború is.

Anyám ebbe a polgári miliőbe lépett be, elbeszélése szerint a baráti társaság a háború után hetente összejárt fordában egymáshoz. Ifjú koromban ebből a körből még két családdal megvolt a szoros baráti kapcsolat, az összejárás. Mindannyian iparosok voltak, az államosításig. Az államosítás, a vagyonvesztés, a jegyrendszer, az ötvenes évek megszorításai miatt a baráti társaság szétesett, ezek után már nem jártak össze. Apám készruha üzletét úgy államosították, hogy bement az üzletbe két végrehajtó, apámnak azt se engedték meg, hogy a fogasról a felöltőjét levegye. Ezek után a Balai utcában kitört a pánik. A műhelyben végszámra meglevő szöveteket áthordták a szomszéd házba a Bogovics kályhásékhoz, ott a padláson a padmalyba bedeszkázták. Hiába tették, mire elő merték venni, addigra a végeken keresztülrágta magát a ruhamoly, használhatatlanok voltak. Persze a műhelyt is államosították, egy fiatal rendőrházaspárt raktak be a szobába. De anyám részint addig járt a

városházára kérvényekkel, részint tehetséges volt a szekírozás műfajában is, így kiköltöztek, továbbiakban atyai nagyanyám, Lakó Eszter (1877-1956) lakott benne.

Anyám nagyon jól főzött, kiválóan sütött. Kapcsolatteremtő képessége átlagon felüli volt. Gyerekkoromban számtalanszor voltam úgy vele a közeli piacon, hogy megkérdezte: hogy a zöldség zöldje, és negyedórákat tudott vadidegenekkel csevegni. Ilyenkor én otthagytam, nézelődés után egyezményesen mentem a Bodócs késes pavilonjába, mert anyám oda is minden piaci napon ment beszélgetni. Hozzájuk anyám fiatal korában heti rendszerességgel járt fehérneműt varrni, és nagyon megszerették talpraesettségét, gyors munkáját, cserfességét. Olyannyira, hogy anyagilag is támogatták, mint igen jó módú kisiparosok. Életük végéig összejártak névnapozni. (Bodócsék a ”Don-kanyarban”, a Petőfi utcában laktak. Szomszédjukban pedig egy jómódú zsidó család. Amikor begyűjtötték őket, Inci nénit megkérték, vigyázzon a házra. Természetesen ez a ház is a fosztogatás sorsára jutott. Ezt látva Inci néni átment és néhány dolgot, köztük az evőeszközkészletből a késeket magához átvitte. A háború után, amikor a család nem tért vissza, anyámnak adta, mondván, hogy ezekkel nem tudna étkezni. Nálam ünnepek alkalmával az asztalra kerül. Gyönyörű 12 darabos készlet! Egyébként a fő fosztogató neve ismert volt, ráadásul a Holló utcában velünk átellenben lakott a nyolcvanas években. Az emberi gyarlóságnak nincs határa!)

Inci néninek rám is gondja volt. Veje, Hadi tanár úr – később a GAMF-on tanít – akkor a Kiskunfélegyházi Gépipari Technikumban dolgozott, intézkedett, hogy oda fölvegyenek. De azt is intézte, hogy a Bányaiba menjek, mert ott pedig a leánya tanított. Anyám egy szem fiát féltette, nem adott Félegyházára, gimnáziumba pedig azért nem, mert nem adott szakmát, és apám ekkor már 64 éves volt. Így kerültem jó tanulóként saját jogon a Közgázba (1967-1971).

Szüleim házassága nem volt felhőtlen. A korkülönbség önmagában nem okozhatott nagy gondot, apám fizikálisan kiváló állapotban volt, munkahelyén, a Ruhaipari Szövetkezetben nyugdíjazása után még minden nap 6-tól délután 2-ig, 83 éves koráig dolgozott. Mindenben megvolt a maga tempója, amiből nem engedett. Bevett szokása volt, hogy vacsora után ivott egy nagyfröccsöt a maga borából, majd fölvette a kabátját és szólt, hogy „fordulok egyet”. Ilyenkor a Balai utcától elsétált a főtéri Állami Áruházig, megnézte a kirakatokat, vagy beszélt pár szót ismerősökkel, majd visszafordult. Az orvosokat csak hírből ismerte.

Kecskeméten a Máriahegyben – mint minden jóra való polgárembernek – neki is volt 670 négyszögöl szőlője. Ifjú korában nem művelte, volt kapás embere. A hatvanas évektől már ő művelte, ahová kerékpárral járt ki, de nem maradt sötétedésig – lámpája soha nem volt a kerékpáron – mert csak annyit dolgozott minden nap benne, amennyi jól esett. A naplemente mindig otthon érte – anyám nemtetszése ellenére.

1957-ben – gyanútlanul – anyám kerekegyházi örökségén szőlőt és benne 64 kajszi fát telepített. Apám nyáridőben szombatonként kikerékpározott a 12 km-re levő szőlőbe, beáztatta a betonkádba a permetszert, a kékkövet és hazajött. Vasárnap hajlandó volt hajnali négykor fölkelni, visszamenni permetezni, hátán a permetezővel, amit ebéd utánra befejezett. Anyám minden cirkuszolása ellenére nem dolgozott tovább. Szakadj meg, bolond parasztja – mondta. Kora délután visszakerékpározott Kecskemétre és kiment a KTE meccsre. Már 80 éves volt, mikor egy fontos meccset játszott a KTE Lajosmizsén, ahová átkerékpározott (18 km). Csakhogy az 5-ös főúton megállították a rendőrök, mondván: „Bátyám uram, ezen a főúton nem lehet kerékpározni! No de uraim, meccsre megyek Mizsére, az árokban nem hajthatok! – válaszolta apám.” A rendőrök megmosolyogták, hagyták.

Anyámban erősen élt a szerzés vágya, az a paraszti vezérelv, miszerint a boldogulás egyik forrása a minél több föld. Apám vagyonelkobzása ellenére anyám ’57-ben úgy látta, az örökölt Kőrös földön érdemes szőlőt telepíteni, gyümölcsöt termelni. De az a minimum, vallotta és hangoztatta is, hogy „aki

nem emeli meg a seggét, annak soha nem is lesz semmije." (Tíz évre rá elvették a földet, de visszabéreltük a szakcsoporttól.) Így aztán apám szabadságot vett ki, anyám – kezdetben háztartásbeliként -, én pedig nyári szünetben lévén, szedtük minden évben július elejétől augusztus elejéig a barackot. Kezdetben a ceglédi kajszi fajtákat, majd a később érő rózsa kajszit. Jó termés esetén ez fánként 200-400 kg gyümölcsöt jelentett. Három naponként megrakott lovas kocsival vittük az átvevő helyre. És hogy ne legyen elég a jóból, a közbülső napokon leszedtük a nagybátyámét, sőt a Béke Tsz gyümölcsöséből is vállaltunk szedést, harmados haszon fejében.

A szedés a munka felét jelentette. Válogatni kellett: exportra, I., II., III. és cefre minőség szerint. Az export minőséget egysoros ládába, fenekével lefele és vágatával egy irányba kellett bepakolni és beszorítani. Végezetül minden láda végére egy jelző szalagot kellett fölragasztani csirizzel. A válogatás annyi munkát adott, hogy anyáméknál előfordult, hogy alvás nélkül soroltak, hogy reggel lehessen vinni az átvevőhöz. Engem ilyen dömping esetén hagytak aludni napkeltéig. Átvevőhely – '60-as - '70-es évekről van szó – minden második dűlőben volt egy, ahol reggelente 15-20 megrakott lovas kocsi várakozott a leadásra. Tény, hogy nagyon szívós munkával, a barack eladással a család a jövedelmét megduplázta. Engem úgy motiváltak, hogy nekem adták a cefre minőségű barack árát, ennek eredményeképpen 16 éves koromban tudtam venni egy MZ 125-ös motort, melynek ára 9600 Ft volt akkor. Pesten vettem a Liszt Ferenc téren, mivel még nem volt jogosítványom, vonaton poggyászként hoztam haza.

(Szomorú tény, hogy a rendszerváltás idejére, de főleg utána ezekből a tanyákból kihaltak, az épületek lakatlanok, de feltörve, az ajtók, ablakok kiszaggatva. A gyümölcsösök kiszáradtak, ellepte a gaz, túlnőtte a minden felé sarjadó akác. A mai ember a gaztenger láttán nem is hiszi, hogy egy emberöltővel ezelőtt itt állatok százai legeltek, disznók ezreit hizlalták, hogy napi szinten teherautókkal szállították el az itt termett gyümölcsöt, konzervnek való paradicsomot.)

Apám lelkében, természetében megbékélő típus volt, soha nem hallottam vagyonának elorozása miatt átkozódni, indulatoskodni, noha a rendszerrel semmiben nem azonosult. A sorsot sem átkozta, pedig amikor a pengő elértéktelenedett, egy családi ház ára veszett oda. Anyám emlegette, hogy eljegyzésük idején apám a Balai utcában levő Tormási család házára alkudott, ez a pénz veszett el az infláció miatt.

Anyám nyughatatlan természet volt, nem ismerte a legyőzöttséget, minden helyzetben fölálló, újrakezdő típus volt. Remek kapcsolatteremtő képessége, magát kicsit mások fölé helyező, irányító készsége okán kiváló üzletasszony lett volna, ha a sors megengedi neki.

A hatvanas évek végén az anyagiak miatt munkába kellett állnia, legutolsó munkahelye a Csongrádi út elején levő Állatforgalmi volt. Portás-telefon kezelőként dolgozott – akkoriban a vidéki beszélgetéseket minden esetben előre meg kellett rendelni a Postánál. Kapcsolatteremtő képessége okán az irodásoktól kezdve a sofőrökig, az alkalmi telefonszerelőkig, mindenkinek bizalmasa volt.

Nála kezdődött a többiek munkanapja, de napközben is többször leszaladtak hozzá trécselni úgy az idősebbek, mint a fiatalok. A KISZ-es fiatalok havi rendszerességgel kaptak autóbuszt az igazgatótól kirándulás céljára, ahová anyámat mindig meghívták. Oka lehetett ennek, ha a tizen-huszonévesek között megfért egy 50 éves nő! A sofőrök szükség szerint hozták neki a pacalt a félegyházi vágóról – annak ellenére, hogy e fölött a mindenkori igazgató diszponált. (Hiánycikk volt akkor ez is.)

Szüleim jól menő iparos-polgári jóléte az alkalmazotti réteg szürkeségébe torkollott. Ezért-e, vagy másért, nem tudom, de anyám sokat veszekedett apámmal. Sejtésem szerint azért, mert teljesen eltérő volt a mentalitásuk. Apám vagyona, polgári életminősége elúszott, de nem tudta fölvenni a módos parasztlány gyűjtögető mentalitását. Anyám a sokszori, történelmi kényszerből adódó újrakezdésben magára maradt. Talán kimondatlanul ez volt a valós ok.

Apám 83 éves koráig – haláláig – minden nap a munkahelyén 8 órát szabóként ledolgozott. Anyám haláláig kertészkedett a Máriahegyben levő szőlő-gyümölcsösben, hétvégenként a Petőfi Sándor utcán árulta a csemegeszőlőt. Igen büszke volt magára, hogy tehetségével eladott szombatonként 8-10 ládával, míg a mellette levő árustól csak másfél ládát vettek.

Végül élete értelmét abban látta, hogy egyetlen gyermekét fiatalon zeneiskolába íratta, vívni járatta, hogy anyagilag megoldotta a főiskolai oktatását. És én valóban jókedvvel sportoltam, 12 év hegedűtanulás után a kecskeméti és szombathelyi szimfonikus zenekarban játszottam, velük bejártam Európát, és a főiskola életre szóló élményekkel gazdagított, mi több, életem párját is ott találtam meg.

Köszönet mindenért szüleimnek.

Kőrös János (1914-2000)

Ahogy Ilona testvére minősítette egy rossz pillanatában: rafinált, primitív paraszt. Valójában személyisége nem írható le néhány mondatban.

Mint föntebb írtam, a nagypapa hajtószárral verte el, mert suszter helyett paraszt akart lenni. A legrosszabb időben kezdte a sorkatonai szolgálatot, mert amint leszerelt volna, kitört a háború. A 13. könnyű hadosztállyal – nagy városi csinnadratta közepette – a 2. magyar hadsereggel indul a Szovjetunióba hazát védeni. A Don melletti harcokban beszállásolják őket az ottani faluban egy-egy családhoz. Iszonyatos szegénységet lát, meg éhezést. Volt olyan háznál, ahol az egyetlen kecske közös laktérben volt velük, és a ház asszonya madzagra kötött szalonnadarabot lógatott a forró vízbe zsiradék gyanánt, majd kivette. A doni áttöréskor Kovács Sándor kecskeméti bajtársával menekült. (1943. január 14., éjszaka –34˚C A zűrzavarban visszavonuláskor egyikőjük kenyeret, másikuk egy tábla szalonnát pakolt a hátizsákba túlélő-készletként. Elbeszélése szerint napokig meneteltek úgy, hogy nem találtak faluhelyet. Ilyenkor a nádasban maguk alá törtek nádat, összebújva úgy aludtak valamicskét. Ha faluhoz értek és a rekvirált szobába lefeküdtek, néhány óra múlva annyi menekült volt, hogy egymás mellett a földön csak féloldalt fértek el. Aki kiment dolgát végezni, többet nem talált helyet magának.

Kőrös János igazolványa a fogsága idején

A bolyongó, visszavonuló katonákat egy hátsó vonalban összegyűjtötték néhány hét múlva. Egyik napon sorakozót rendeltek a gyűjtőtáborban és egy hókupac tetejéről Jány Gusztáv vezérezredes, a hadsereg felelős vezetője szidta, átkozta a katonáit: „A 2. magyar hadsereg miattatok elvesztette becsületét…”, amit úgy lehetett Jány szerint jóvátenni, hogy ott rögvest jelentkeznek Sztálingrád elleni bevetésre. Aki jelentkezett, az onnantól kapott meleg ételt, ruházatot, fegyvert. A többi nem. Nagybátyám a hátizsákjában a tábla szalonnával nem jelentkezett. A jelentkezett bajtársai közül többet senkivel nem találkozott. Elestek, vagy a fogságban elpusztultak, csak úgy, mint a Paulus féle teljes német hadsereg.

Barátjával hazakerült, rövid szabadságolás után ismét behívták, majd orosz fogságba került 1945. január 4-én.

Szeptember 24-én szabadult a székesfehérvári gyűjtőtáborból. Három hónap híján 8 évet vett el életéből a katonáskodás. Ez a kényszerű „szocializáció” nyilván kihatott a magánéletére, arra, hogy nem nősült meg. Nagymama mesélte, hogy hazaérkezve a nélkülözésből, egy egész kenyeret evett meg Janika. Ezt követően nagypapával földet művelt, majd mikor tisztázatlan okok miatt a Kőrös tanya leégett, külön váltak. Néhány kilométerrel odébb kishaszonbérletben önálló gazdálkodásba fogott barátjával, Hetényi Ferenccel a Csernus dűlőben, 28 holdon.
Ezen földeket 1956. október 14-én a tulajdonos (S. Nagy Magdolna) végrendeletileg nekik ajándékozta: *„Kőrös Jánosra és Hetényi Ferencre …hagyom, mert nevezettek nekem éveken át értékes szolgálatokat tettek, gazdasági és magán ügyeim intézésénél, önzetlenül nagyon sokat segítettek. Ezen hosszú éveken át tartó, jó szolgálataikat kívánom a fenti juttatással méltóképpen és megfelelően elintézni….*”

Az új földön tanya épült: szoba, konyha, kamra, istálló, stb. De ez a beadás időszaka volt – bár a parasztot azért nem kell félteni, mindig sikerült valamit eldugni, vagy feketén vágni. Tény, hogy János

bácsi 1955-ben a Balai utcába egy háromkerekű gyerek biciklivel állított be hozzánk, mondván, hogy ennek az árát kapta a kötelezően leadott hízó marháért. (Minden kisgyereket a nagycsaládban kitüntetett szeretetre méltatott.)

1959-től a nyári iskolai szünetekben több hónapot töltöttem nála a tanyán. Ellentétben nagyobb unokaöccseimmel, nekem boldog és szabad életem volt. Nem fogtak munkára, volt egy felső tagozatos bérese, aki a kor szokása szerint az istállóban egy priccsen aludt. Vele jártam a határt állatok után itatáskor, megtanított csúzlizni, fára mászni varjú tojásért, kiszedni a verébfiókákat a kocsiszín nádfedele alól, fűzfa sípot készíteni, cserebogárból szalmaszálon pörgettyűt készíteni, anyarozst szedni, meztélláb járni a tarlón. Volt egy szalmakalapom – amit kötelező volt föltenni, egy dorkóm gumírozott fejjel (ma divatos tornacipőnek minősül), és két klottgatyám, amit magam mostam a gémeskútnál. Meleg időben a kútnál levő kádban megmerítkeztünk mosdás gyanánt, de nem volt kötelező. Egyedül a lábmosást nem volt szabad elhagyni. Szabadon barangoltam, ha eljött az ebédidő, János bácsi – aki kiválóan főzött - fölmászott a ház végében álló padláslétrára és onnan kiabálta: Béluskaaa! Én 10-20 perc múlva előkerültem a határból. A forró fém tányérból fémkanállal ettünk. (A béres a fémkanalat homokkal fényesre sikálta, mert rozsdásodott.) Jani bácsi kezdetben fölajánlotta, hogy az én forró étkemet „feléből megfújja". Csakhogy mindig a megfújt lett az ő jussa, nem volt jó üzlet. Nagyobb koromban meg annak kellett mosogatni, aki legtovább evett. A hét végét csak az jelentette, hogy szombaton délután a béresnek vesszőseprővel föl kellett takarítani az udvart és hazament a szüleihez Csalánosba, figyelte az 52-es betonúton a lovak patazaját, kiszaladt a betonútra és fölkéredzkedett hazamenet.

Mindig nagyon vártam az aratást. A gabonát kévékbe kötötték, keresztekbe rakták, majd kezdődött a behordás, az asztagba rakás. Ekkor jött el az én időm. Ilyenkor összefogtak a szomszédos gazdák a fogatokkal, egymásnak segítettek. Főként apám nagyon féltett a lovaktól, nem mehettem a közelükbe, de a szomszéd ezt nem tudta, mehettem velük a tarlóra, megengedték, hogy én fogjam a gyeplőt, hajtsam a lovait, sőt a 4-5 méter magasra rakott kévék tetejére is föladtak, úgy kocsikáztam befelé.

A gabona cséplése a felnőtteknek is kiemelt esemény volt. A cséplőgép tanyáról tanyára járt, a kévét befaló zúgását kilométerekről hallani lehetett. A fogadására készülni kellett, mert a 20-25 főnyi kezelő személyzetet a bandagazdával történt megállapodás szerint étellel kellett ellátni. Reggelire paprikás sóban meghentergetett szalonnát kaptak, délre valami tartalmas egytálételt főztek nekik, vacsorára Jani bácsinál a juhsajt volt szokásban. Akkoriban egy parasztfiatalnak a cséplőgépnél dolgozni beavatást jelentett a felnőtt férfiak közé. A kb. 80 kilós gabonás zsákot föl kellett tudni vinni akár a gazda padlására, de el kellett tudni viselniük a legrosszabb munkát is, a török petrencerúdon való hordását is. (A török a kalász összetört toklásza, igen szúrós!) És mivel a széles határt járta a Hoffer traktorral húzott cséplőgép, gyakran a szalmakazal oldalában éjszakáztak egyetlen pokróccal.

Szüleimnek stressz – jó lesz-e az idő? – nekem élmény volt a szüret is. Lovas kocsi jött hajnalban értünk és a meghívott rokonokért. Legtöbbször anyám és testvéreinek a szőlőszüretje össze volt vonva. Mi gyerekek ketten szedtünk egy sort, majd megunva, a szüretelő kádnál darálni és csomiszlózni segítettünk. A puttonyosnak hagyományosan joga volt a böngeváltás. Ha jártában-keltében elhagyott szőlőfürtöt talált, és a szedő fiatal menyecske volt, akkor egy csókért jelentkezhetett. Ha öregasszony volt az elhagyó, akkor borostás arcdörgölés lett a vége, de előtte bejelentette, hogy szőlőkaróval kívánja a jogát beváltani! Volt mikor a szenvedő alany menekült a puttonyos elől a társaság nagy nevetése közepette. Jobbnál jobb történeteket vagy viccet meséltek, de ha sikamlós rész is bekerült a történetbe, akkor a szemérmesek beszóltak: csak óvatosan, mert gerenda van a falban, azaz a gyerekekre céloztak, nem kell nekik mindent hallani.

A reggeli rőzsén sült szalonna volt, ami minden gyereknek nagyszerű móka! Ebédre hagyományosan kakasból főtt leves volt. Mindig levágásra került egy legföljebb 1 éves birka, amiből pörköltek főztek, és egy olyan köret, amit teljesen kiment a divatból: hántolt köleskása főzve, megtörve, erre rakták rá a birkapörköltet. Mindenki szerette.

(Anyám örökségén telepített szőlőben a fajták: piros szlanka, saszla, kadarka és kövidinka. A fajtajelleg milyenségének utánanézve kiderült, hogy a saszlát, mely igen bő termő, kettős hasznosítású fajta, Csókás József, a 4 elemit végzett ballószögi gazdálkodó félévszázados tevékenységével nemesítette ki. Forrás: Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti Évszázadok 48. o. Ugyanitt találtam forrást arra, hogy a kajszinál később érő rózsa kajszit - amiből nekünk ugyancsak volt – szintén kecskeméti illetőségű gazda nemesítette, akit Hankovszky Zsigmondnak hívtak. Minden bizonnyal a dédunokáját tanítottam a Refiben. Nagyon remélem, hogy az unoka is hallott az előd munkásságáról.)

A nyitó mondatban az szerepelt: rafinált, igénytelen paraszt.
Igénytelenség szempontjából nézve az ötvenes években egy komfort nélküli, földes tanyában, viharlámpával kezdte a gazdálkodást, de ekkor a városi emberek többségének sem volt vezetékes vize és fürdőszobája. Mikor megtörtént a tanyák villamosítása, elsők között bevezette azt, fürdőszobát építtetett, cserépkályhával fűtött. A TSZ szervezte külföldi utakra benevezve Spanyolországtól Oroszországig bejárta Európát.

Kőrös János és több más TSZ tag az Auróra cirkáló előtt

Viszont valóban rafinált paraszt volt. A téeszesítések időszakában és azt követően több alkalommal hosszasan agitálták, legyen tsz-elnök. Nem vállalta, a kerekegyházi határ ágazatvezetője volt nyugdíjazásáig. Szakmai hozzáértését senki nem tudta megkérdőjelezni. Félve tisztelték, mert mellőle Tsz-elnököket vittek börtönbe sikkasztásért, de ő nem került gyanúba. Nagyravágyás nélkül ügyesen lavírozott. Gyengéje volt a szép ló és lószerszámok. Elegáns lovait a tsz istállójában az ottani lovászok etették, mondván, míg a többi vezető autóval és motorral jár, neki a lovas fogat a szolgálati járműve. Minden május 1-jei felvonuláson az ő csézájával vonult a vezetőség Kerekegyháza központjában.

Számos alkalommal be akarták léptetni a pártba. Az agitálóknak azt monda: drága uram – ez volt a szava járása – amit ön ajánl nekem, azt én személyesen láttam a helyszínen katonakoromban! Nem voltam elragadtatva! És mindig mást ajánlott a környezetében maga helyett.

Egyetlen-egyszer láttam fizikai munkát végezni, kaszált, amikor még saját földje volt. Nem szeretett dolgozni, de mindig volt arra jövedelme, hogy mással dolgoztasson. Kétkezi munkával én is sok zsebpénzt szereztem tőle.

Kiválóan főzött nagy mennyiségben is, és remek társalgó volt. Ezt a képességét élvezettel kamatoztatta a klasszikus tsz-es időkben. A járási, megyei vezetők, sőt az agrárminiszterek rendszeresen módját ejtették, hogy bejelentkezzenek, amikor arra jártak. Ezek az alkalmak voltak, amikor ő főzött a Balog tanyán, és a vezetéssel együtt lezsírozták az állami támogatások mikéntjét, mértékét. 1976-ban a Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója lett, amit személyes ismerőse, Romány Pál írt alá. Bár véleménye legtöbbször különutas volt, mégis szerették hallgatni, valamiféle megszívlelendő ellensúlynak tartották.

Nőkapcsolataiban mindig gáláns volt, de nem nősült meg, akár a bátyja. Ezen a vérvonalon vele 2000-ben a Kőrös-ág kihalt.

Epilógus

„Az 1800-as évek utolsó évtizedeiben soha nem látott ütemben folyt a kecskeméti homokon a szőlő és gyümölcstelepítés.
Kertté szelídült táj, gondosan ápolt gyümölcsösök, szőlőtelepek, faiskolák fogadták az idelátogatókat, akik a homoki bravúr láttán elismeréssel adóztak a futóhomokból aranyhomokot varázsló kecskemétieknek.”[39]

Ez az agrárváros és lakosai a pusztáin nevelkedő állataiból, a tanyavilágban a mezőgazdaságból szerzett jövedelemmel emelkedett föl – híres polgármesterei segítségével. Az itt lakók szerették a földet, még az iparosoknak, banktisztviselőknek, jogászoknak is volt a határban szőleje, saját szűrésű bora. Ez a mentalitás, ez a polgári, parasztpolgári életforma, maga a tanyavilág mára megszűnt, eltűnt, velük az én benne élő rokonaim is.

Én még öreg koromra nosztalgiázva mesélek róla nektek, a földhöz kötődésem – tanári mivoltom ellenére – megmaradt, Tiszaugon direkt nagy telkes házat vásároltam, ahol a szántás után még érezhetem a föld szagát. De Kecskemét határában a gyenge homokos részeket már régen nem művelik, a rajta levő szőlők rég kipusztultak, a város legjobb aranykoronás földjén, Városföldön a Mercedes-gyár terpeszkedik, lebetonozva azt, és ontja száz lóerős hintait. Felgyorsultak az események, más lett a világ körülöttem. Félő, hogy a kezdeteket már feledem, az újat meg már nehezen értem.

[39] Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok, 47. o.

Ezt az írást a Mesélő házak projekt apropóján írtam, meglevő és majdan születő unokáimnak ajánlom.

Hagyatékul fiaimnak, leendő unokáimnak.

Felhasznált irodalom

Bárth János (szerk.): Kecskemét története 1849-ig. (Kecskemét monográfiája) Kecskemét, 2002.

Juhász István: Kecskemét város építéstörténete Kecskemét, 1999. Kecskeméti füzetek 8.

Péterné Fehér Mária - Szabó Tamás - Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti életrajzi lexikon, Kecskemét, 1992. Kecskeméti Füzetek 4.

Szabó Kálmán: Kecskemét szőlő- és gyümölcstermelésének múltja Kecskemét, 1983.
(a Katona József Társaság 1934-ben megjelent kiadványának hasonmás kiadása)

Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok Kecskemét, 1995.

Dr. Garzó József: Emlékkönyv: Hornyik János halálának félszázados évfordulója alkalmából kiadta a Katona József Társaság

Szecesszió a villanegyedben

Szecesszió a villanegyedben

Hargita utca 7.

Karácsonyi Zoltánné

Bevezető

Népes családunk szívesen időzik együtt. Az együtt töltött ünnepi alkalmak, s utóbb a szeptemberi szüret alkalmával szívesen idéztük fel az emlékezetben megmaradt történeteket, életutakat. A fiatalok szájából többször is elhangzott, hogy milyen jó lenne ezeket írásban is megőrizni. Így szántuk rá magunkat, hogy belefogunk a konkrét kutatásba, a meglévő családi dokumentumok rendezésébe.
Az írás elsősorban Erményi József és leánya, Erményi Márta családja életét, illetve a Hargita utca 7. alatti épület történetét dolgozza fel.

Egy ilyen jellegű mikrotörténeti kutatás az idő mellett leginkább szerencse dolga, és a kutatás jellegéből adódóan soha nem lesz kész. Egyfelől folyamatosan kerülnek elő új források, melyek új színben tüntetik fel az eseményeket, másrészt egy ilyen gyűjtemény szükségszerűen tartalmaz hibákat és tévedéseket is, és ezek javítása még hosszú folyamat lesz.

A tanulmányban először az épület közvetett és közvetlen történetét, majd a házhoz tartozó személyek életútját ismertetjük.

Az írás során igyekeztem csak bizonyítható adatokra támaszkodni, emiatt a felhasznált irodalmat lábjegyzetben feltüntettem. Fontosnak tartom, ahol csak lehet kitérni a felsorolt személyek életének történeti kontextusba helyezésére, mely segíti a múlt megértését.

A Villanegyed kialakulása

A Hargita utca a történelmi városmagon kívül esik, a 19. század végén még beépítetlen terület. A Habsburg-udvar megrendelésére készített XIX. századi kataszteri térképek[40] tanúsága szerint a város határa (a mai Mária körút nyomvonala) a Mária szőlősor volt, és itt helyezkedett el a görögkeleti temető is. A kataszteri térképen a 10504-es helyrajzi számon látható egy kb. 9500 m2-nyi terület, hozzávetőlegesen ez a terület felel meg a mai Hargita utca két oldalának és két háztömbjének.

[40] Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek (XIX. század) https://mapire.eu/hu/map/cadastral/

Kataszteri térkép részlet

Egy 1846-ban rajzolt térkép mutatja**,** hogy ez a terület ekkor a város széle volt. A város árka a mai Bethlen körút nyomvonalával közel azonos. Ez az árok eredetileg városvédelmi funkciót látott el, de a XIX. század közepére funkcióját vesztette, és lassan feltöltötték, hogy ne akadályozza a város növekedését. A városból kiérve itt állt a Homoki kapu, s innen vezetett tovább a Homoki út. A város ezen részén húzódtak a Mária-hegy szőlői. Az első szőlőtelepítésekre az 1800-as évek elején került sor.[41]

„Az 1880-as évektől az 1910-es évek elejéig látványos fejlődés színtere volt Kecskemét.”[42] Az 1890-es években Lestár Péter polgármestersége alatt indult meg a városban az a nagyívű fejlődési periódus, mely később a Kada Elek neve által fémjelzett „Aranykorban” érte el csúcspontját. Ez az intenzív városfejlődés nemcsak gazdasági jellegű volt, hanem kihatott a település szerkezetére is.

A XIX. század végén, 1890-ben szabályozási tervet hagy jóvá a város vezetése a máriahegyi szőlőterületek építési telekként történő értékesítéséről[43].

Az 1895-ös állapotokat[44] mutatja a László Károly városi mérnök által készített térkép, melyen a Mária-hegy még beépítetlen.

„Az Országos Tanítói Árvaház (a mai Szent Imre Katolikus Óvoda és Általános Iskola) megépítése az akkori városszélen 1898-99-ben nagy lendületet adott a környék kertes villanegyeddé való kiépítésének is.”[45] Egy 1905-ből származó térképen[46] már látható a telekbeosztás tervezete.

41 Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok, Fejezetek a város múltjából Kecskemét 1995. 35. p.
42 Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok, Fejezetek a város múltjából Kecskemét 1995. 49. p.
43 Novák László: A három város építészete Nagykőrös 1989 302. p.
44 Törv. hat. Kecskemét városa. [G I h 310/1] https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35449
45 Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok Fejezetek a város múltjából Kecskemét 1995. 52. p.
46 Kecskemét törv. hat. város térképe. [G I h 310] https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35448/

Még nincsenek felépült házak, sem telekhatárok, ezek alapján valószínűsíthető, hogy így a századforduló környékén kezdődhetett a földek, szőlők kisajátítása és a tereprendezés.

A görögkeleti temető a Homoki árok nyugati oldalán húzódott (a mai Szövetség tér területén). A temető felszámolásáról és áthelyezéséről 1915. február 25-én hozott a városi tanács határozatot.[47]

A mai villanegyed kezdetei a 19. század végére nyúlnak vissza. A városnak ezen a részén ekkor kezdődött a körúton kívüli telekosztás és építkezés. Mérföldkőnek számít az Országos Tanítói Árvaház felépítése és megnyitása. (Az intézmény 1897-től 1926-ig ezen a néven működött, 1926-tól 1948-ig alapítójáról és igazgatójáról Faragó Béla Árvaházként volt ismert. 1997-ig különböző elnevezésekkel gyermekotthon, nevelőotthon volt.) Ez az új létesítményösztönző hatással volt a környék beépítésére. A családi házas, kertes építkezésre és a kor divatját követő szecessziós stílus alkalmazására Kada Elek polgármester és Sándor István főjegyző is példát mutatott nyaraló, illetve villa építésével. A villanegyed háztulajdonosai közé tartozott Zaboretzky Ferenc építész is. A két világháború között tovább épült az új városrész. Kertvárosok, villanegyedek és tisztviselőtelepek ekkortájt már megvalósultak a fővárosban és más vidéki városokban is, kifejezetten tisztviselők, értelmiségiek, pedagógusok számára. – *Székelyné Kőrösi Ilona*

Az 1922-es várostérképen[48] már jelölik az utcák nyomvonalát, és néhol házakat is. A kataszteri térképen jelzett 10504-es telek még vélhetően egyben van. Lehetséges, hogy ekkor még nem sajátították ki, ez is igazolhatja azt a feltevést, hogy a kisajátítás és az építkezés több éven át tartó folyamat volt.

Egy 1926. január 16-i dokumentum[49] már javaslatot tesz a villaépítések és előkertes építkezések szabályozására. A véghatározat 1926. március 30-cal születik meg. Ennek értelmében 30 pontban rendelik el az építkezésekre vonatkozó szabályokat. Ebben a következőket írták: „… miután a villa és előkertes építkezésre vonatkozó rendelkezések az építési szabályrendeletben lefektetve nincsenek, a fent sorolt feltételek a telkek eladása alkalmával az adásvételi szerződésbe mind felveendők.”[50].

A házépítés tervezetét[51] 1926-ban nyújtotta be Erményi József, aki ekkor a Kazinczy utca 1-ben lakott bérlőként. A városi mérnöki hivatal a volt görögkeleti temető melletti II. utca 8. számú házként említi minden esetben a telket.

Az utcák ekkor még csak ideiglenes nevet kaptak, a „görögkeleti temető melletti I. számú utca” a mai Ady Endre utcának felel meg, míg a II. számú a Hargita utca. Az utca csak két évvel később kapta meg a hivatalos nevét.

A húszas években kiépülő városrészekhez tartozó területek, nemcsak a Villanegyed, hanem az Árpádváros és a Máriaváros határán lévő kertvárosias utcák is, ekkor kaptak nevet. „1928-ban, a Vásártér kiépülése során keletkezett új utcák elnevezésekor a folyók játsszák a főszerepet. Az eddig

[47] A görögkeleti egyházközség átirata a régi görögkeleti temető áthelyezése tárgyában Bács-Kiskun Megyei Levéltár 7659/1915

[48] Kecskemét törvényhatósági jogú város térképe. [G I h 310/2] https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35450/ 1. kép.

[49] A városi tanács és az építési és szabályozási bizottság javaslata Bács-Kiskun Megyei Levéltár 11909/1926

[50] Kecskemét város törvényhatósági bizottságának 1926 évi március 31. napi közgyűlésének jegyzőkönyvévől

[51] Jegyzőköny, 1926. december 9. Erményi József építkezése Bács-Kiskun Megyei Levéltár 49785/1926

még névvel el nem látott utcákat az elszakított országrészek folyóvizeinek nevéről Lajta, Poprád, Garam, Olt, Ipoly, Szamos, Száva, Küküllő utcáknak nevezik el. Ugyanakkor született a Hargita utca, Tátra utca, Bihar utca neve, valamint a Horthy Miklós úté."[52] A Hargita utca utcanevet az évek során sohasem változtatták meg, mind a mai napig őrzi eredeti nevét.

A város 1929-es térképén[53] még az utcanév nem szerepel, de már használják a Villanegyed kifejezést.

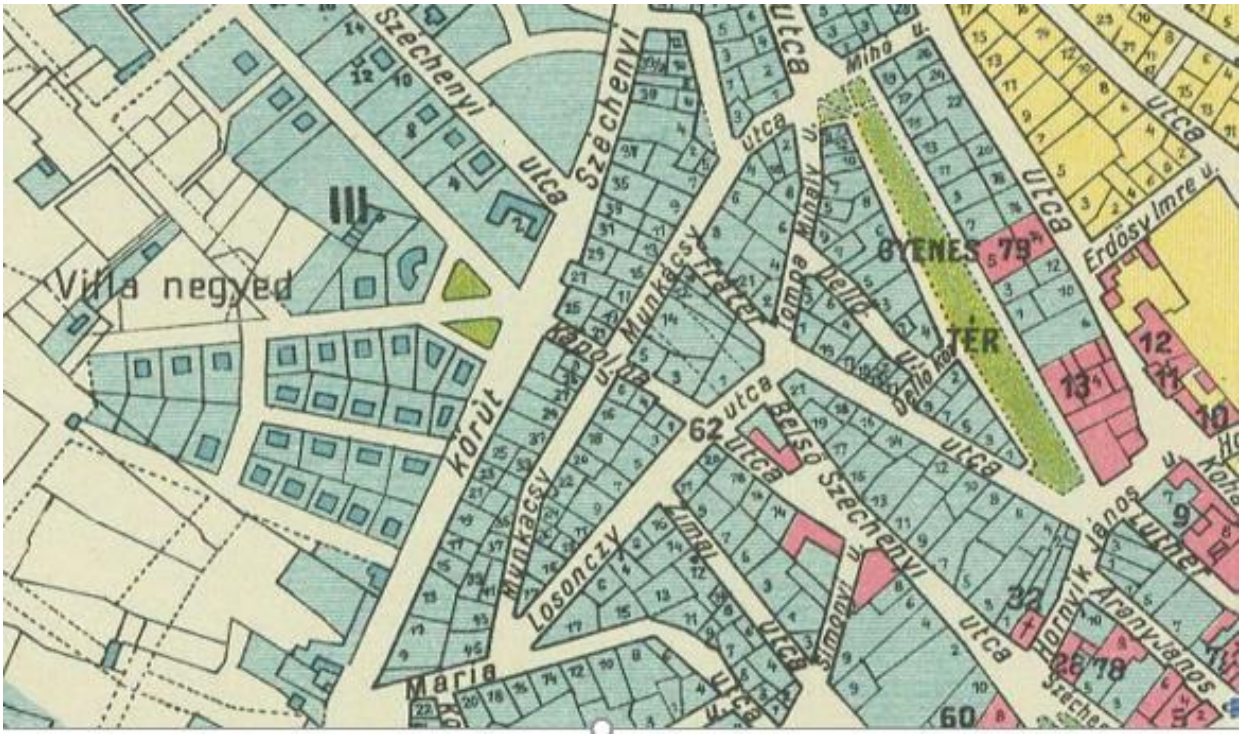

1929-es várostérkép részlet

[52] Erdélyi Erzsébet: A Politikum térhódítása a kecskeméti utcanevekben in Múltbanéző IV. évf. 7. szám (2013.08.23.) http://www.bacs-kiskun-leveltar.hu/V3/SP07_mbn/Tanulmanyok/erer-01t-1.html

[53] Kecskemét törvényhatósági jogú város térképe. [G I h 310/2] https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35450/ 2. kép.

A ház története

Az építtető Erményi József adóhivatali tiszt volt, de az építkezéssel kapcsolatos ügyeket valószínűleg inkább felesége, született Floch Valéria tartotta kézben, erre bizonyíték, hogy a tervrajzokon Erményi Józsefné neve szerepel.

A házhoz két tervrajz készült[54]. Az első tervezetet 1926. november 20-án ellenjegyezték. Ezen a terven Gulyás János építési vállalkozó neve szerepel. 1927. február 22-én újabb terv készült Szili József építési vállalkozó pecsétjével. A két tervrajz között apróbb eltérések vannak (például a korábbi tervrajzon egy ácsolt terasz-szerkezet is szerepel), de a belső tér felosztása szinte megegyezik.

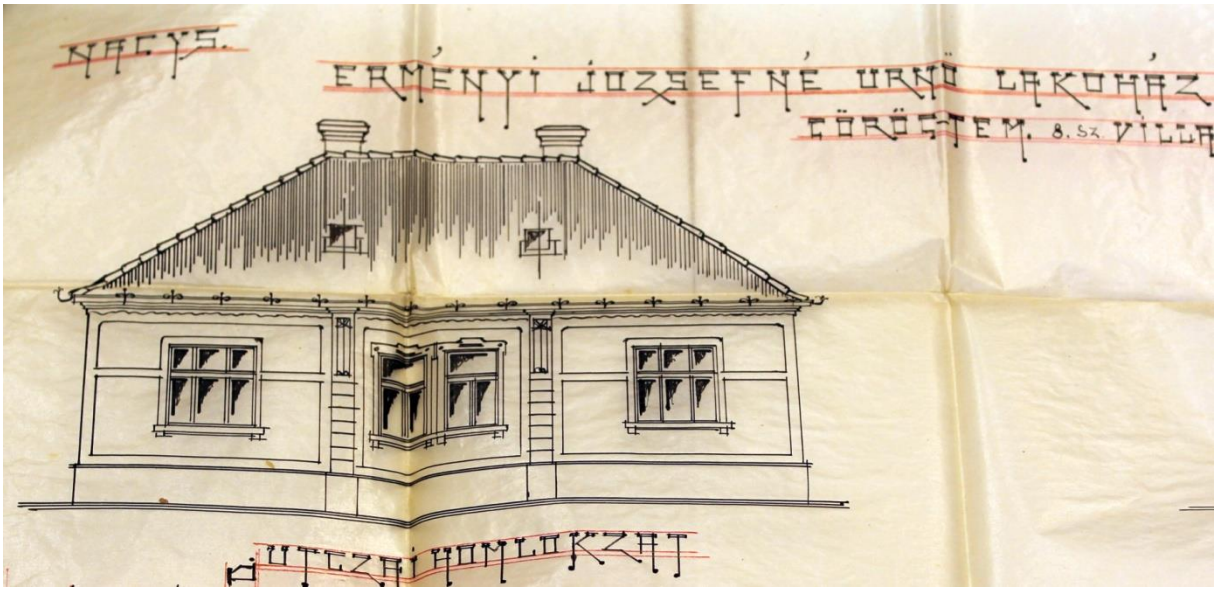

Részlet az elfogadott tervrajzról

A ház építésében a kémény oldalába karcolt felirat szerint részt vett Berényi Mihály (1927. április 30). A villaszerű épület használatba vételi engedélyét[55] 1927. november 24-i nappal küldték meg az építtetőnek. Érdekes adalék, hogy a ház építése után 30 nappal kötelezték a tulajdonost hivatalban előre bemutatott terv alapján utcai kerítés építésére. De ennek halasztását kérte a téli időjárásra tekintettel. Az engedély meg is érkezett, s tavasszal elkészült a kerítés.

A szecessziós stílusú épület a telek oldalhatárán áll, mint a Hargita utca 3. és 5. számú ház is. Az utcában álló többi épülethez hasonlóan előkerttel elválasztott, szabadon álló beépítésű. Homlokzatának tengelyét középrizalit emeli ki. Az ablakok 1+2+1 elrendezésűek. A homlokzat festése egységesen fehér volt.

Az eredeti tervekhez képest nem valósult meg minden, ennek hátterében valószínű, hogy a gazdasági válság hatása állt. Családtagok elbeszéléséből tudjuk, hogy az áram bevezetésére még futotta, de a vizet nem vezették be házba. Az angol WC kiépítése csak 40-50 évvel később valósult meg. Az udvaron cementgyűrűkkel kiépített kút állt.

---

54 Erményi József építkezése Bács-Kiskun Megyei Levéltár 49785/1926

55 Erményi József építkezésének befejezése Bács-Kiskun Megyei Levéltár 56322/1927

A család albérlőt fogadott, Bocsák Géza könyvelőt és feleségét. Bocsák Géza is állami alkalmazott volt, valószínűleg személyesen ismerték egymást a tulajdonossal. Elképzelhető, hogy mikor a tulajdonos fia, ifj. Erményi József elkerült Kecskemétről, akkor a megüresedett lakrészt így hasznosították.

A II. világháborúban jelentős kárt nem szenvedett az épület. „1944. október 23-án jelent meg a 3. hadsereg főszállásmesterének parancsa Kecskemét teljes kiürítésére vonatkozóan."[56] 1944 októberében a ház lakói a város parancsának eleget téve az orosz front elől nyugatra menekültek, a családi emlékezet szerint Kőszegig jutottak. 1945 nyarán már visszatértek a városba.

A kialakuló új adminisztrációban Erményi József valószínűleg nem tarthatta meg az állását, és nyugdíjba vonult, de ennek körülményeiről nem áll rendelkezésre forrás. Felesége, Floch Valéria 1947. július 31-én elhunyt. Erményi József lánya, Márta 1948. március 31-én házasságot kötött Karácsonyi Gyulával. A tulajdonos lányának ajándékozta a házat 1949 júniusában[57]. A házat 1951 októberében Kecskemét Város Tanácsa a 4690/1951-es határozatával honvédségi személyek részére utalta ki. Az államosítás idején az Erményi-család kapott időt ingóságai egy részének elszállítására.

A tulajdonosok eltávolítása ellenére a korábbi albérlő, Bocsák Géza jogviszonya fennmaradt: 1 szoba, konyha, kamrás részt lakott. Ebből arra lehet következtetni, hogy az épület lényegében állami bérlakássá alakult át, de a pontos tulajdonjogi háttere nem ismert. A másik beköltöztetett lakó (Vízhányó Mihály katonatiszt) 2 szobát, konyhát, előszobát, éléskamrát használt. Vízhányó Mihály után továbbra is katonatisztnek lett kiutalva a lakrész, és ekkor költözött be Varga Béla és családja.

A beköltöztetett lakók nem kímélték a házat. Így történhetett meg, hogy a konyha kövezetén fát hasogattak. Festésre, mázolásra egyáltalán nem költöttek. Az udvart benőtték a bodza-és ecetfák. Az utcai nagykaput, mikor az tönkre ment, bedöntötték az udvarba.

Bocsák Géza 1969. április 2-án elhunyt, de felesége, Major Virginia továbbra is a lakrészben maradt.

A Karácsonyi család 1951-től Katonatelepen élt. Karácsonyi Gyuláné (sz: Erményi Márta) és családja hosszas utánajárás után 1971 nyarán kapta vissza a teljesen leromlott állagú épületet. Varga Béla új tiszti lakásba költözött. A költöztetés költségét a tulajdonosnak kellett állnia, mert csak így volt hajlandó elhagyni a lakrészét.

[56] Dr. Rigó Róbert: Kecskemét szovjet megszállása Az 1944-es esztendő utolsó hónapjai in: Hírös Históriák 2017 tél 50-55. p.

[57] 1824/1948 határozat Erményi Márta ajándék tárgyát képező ingatlan életfogytiglani haszonélvezeti joga

1971-es állapot

A Karácsonyi család kezdetben csak a ház egy részét lakta. Az egykori albérlő Bocsák Géza özvegye, Major Virginia 1980. március 10-én hunyt el. Halálával az egész épület tulajdonjoga visszaszállt az építtető leszármazottaira. Megállapítható, hogy az Erményi család tagjai mindvégig jó kapcsolatot ápoltak Bocsákékkal.

A Karácsonyi család hosszú évek alatt tette lakhatóvá, komfortossá az ingatlant.

A ház ma

A vezetékes vizet bevezették az udvarba, s a csövet közösen használták a szomszéddal. A derítőt a hetvenes években építették, de a fürdőszoba továbbra sem készült el.

1985-ben vezették be a gázt, s abban az évben újíttatták fel a homlokzatot. A falak okkersárgára lettek festve, a nyílászárók pedig mélyzöldre. A nyolcvanas évek végén alakították ki a fürdőszobát.

1994-ben a falak vizesedése miatt a lábazatnál 90 cm magasságig vízzáró réteg került a falra.

Erményi Márta 1995. augusztus 16-án elhunyt. Az ingatlan tulajdonjoga fiára, Karácsonyi Zoltán Józsefre szállt.

2007-ben kötötték be a hálózatba a szennyvizet.

2009-ben az épület bádogos szerkezeit a korrózió miatt az eredetivel megegyező formában lecserélték.

2010-ben a „Helyi védelem alatt álló épületek felújítása” pályázaton támogatást nyert a ház jelenlegi tulajdonosa. Ebből valósult meg a teljes homlokzat felújítása.

2017-ben az önkormányzat a helyi védelem tényét az ingatlan-nyilvántartásba helyezte.

Az épület kerítésébe a felújítások alkalmával mindig az eredeti drótfonat került, a kapu is a régi. A ház belső terének felosztása szintén őrzi az 1927-es tervek elképzelését. Az előszobában a cementlap-borítás sem változott.

Hargita u. 7. helyi védelem alatt álló épület

Életrajzok

Összességében megállapítható, hogy az életutak rekonstruálása során inkább történeti forrásokat, mintsem személyes élményeket használtunk fel. Az alábbi négy személy közül senki sem írt memoárt, és csak kevés írásos emlék maradt fenn róluk.

Az életút leírását tovább nehezíti, hogy a traumatikus élményeikről nem beszéltek, így sem a háborús évek, sem pedig a kitelepítés pontos történései nem ismertek.

Az egyes generációk közötti nagy korkülönbség miatt a nagyszülő-unoka kapcsolatok gyengék voltak, emiatt csak kevés családi szokás hagyományozódott át tudatosan az utókorra.

Erményi József életrajza

Erményi József 1884. március 16-án született Alsólendván. Édesapjáról megjegyzi Alsó-Lendva millenniumi évkönyve, hogy: „Erményi János, mézes kalácsos, római katolikus, letelepedett 1880-ban, írni-olvasni tud.”[58]

Tanulmányait (az elemi és polgári iskolát) szülővárosában végezte egészen az 1898/1899-es tanévig [59].

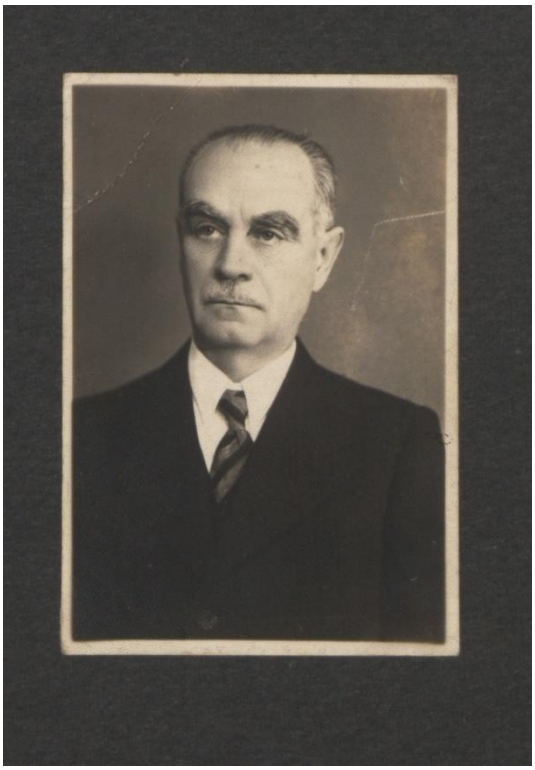

Erményi József portréja

[58] Füss Nándor-Pataky Kálmán (szerk.): Alsó-Lendva nagyközség Milleniumi Emlékkönyve, Nagy-Kanizsa 1898. VII. tábla

[59] Az alsó-lendvai m. kir. állami polgári fiú-iskola értesítője az 1898/99-es tanévről, Alsó-Lendva Balkányi 1899 30. p.

A polgári iskola 4. osztálya után tanulmányait Zalaegerszegen, a Magyar Királyi Állami Felső Kereskedelmi Iskolában (ma: Csány László Közgazdasági Szakközépiskola) folytatta[60].

Ez az iskolatípus egy három éves képzési ciklus után olyan végzettséget jelentett, mellyel állami számvevőségi és pénztári tisztviselői munkakört lehetett betölteni.[61]

Tanulmányait 1902-ben fejezi be és az adóhivatalnál vállal munkát. Az adóhivatal munkatársait gyakran helyezték át új állomáshelyre, különböző városokba. Az áthelyezéseket a Pénzügyi Közlönyben is közölték, ezáltal rekonstruálható Erményi József szakmai életútja.

1902 novemberében, mint alsólendvai lakost, díjtalan gyakornokká nevezték ki az alsó-lendvai adóhivatalhoz[62].

1904 októberében segélydíjas gyakornokká léptetik elő és a nyárádszeredai adóhivatalhoz helyezik át.[63] Még ebben az évben, decemberben ideiglenes adótiszti státuszt kap Kecskeméten[6465].

1905 decemberében véglegesítik adótiszti besorolását[66].

1906 májusában visszahelyezik Alsólendvára[67]. Közvetlen felettese, majdani apósa Floch Antal[68] volt.

1909-ben szeptemberében Perlakra helyezik át[69]. Ugyanebben az évben, szeptember 30-án köt házasságot Floch Valériával Alsó-Lendván.

1911 augusztusában Kecskemétre helyezték át[70], ahol feleségével a Kazinczy utca 1. szám alatti albérletbe költöztek.

1914. június 20-án született fia, József.

A világháború kitörésekkor városi alkalmazásban maradt. Elképzelhető, hogy munkája miatt felmentést kapott[71] a katonai szolgálat alól. A család erről a momentumról nem őriz emléket, egyenruhás fényképe nem maradt fenn.

1916. január 1-jén született leánya, Márta.

1918-ben Esztergomba kerül, mint adótiszt[72]. Nem áll rendelkezésre hivatalos irat arról, hogy ezt az állomáshelyét elfoglalja-e.

---

60 A zala-egerszegi magyar királyi állami felső kereskedelmi iskola tizenötödik értesítője az 1899-1900. iskolai évről, Zala-egerszeg, Breisach 1900. 38. p.

61 Nagy Adrienn: A felső kereskedelmi iskolák fejlődéstörténete Magyarországon (1867-1945) Ph. D. értekezés, Pécs, 2014. http://pea.lib.pte.hu/handle/pea/12181

62 Pénzügyi Közlöny, 1902 29. évf. 30. szám 677. p. 1902. november 20

63 Pénzügyi Közlöny, 1904 31. évf. 30. szám 784. p. 1902. november 10

64 Pénzügyi Közlöny, 1904 31. évf. 33. szám 867. p., 1904.december 10.

65 Magyarország tiszti cím- és névtára - 25. évfolyam, 1905. 174. p.

66 Pénzügyi Közlöny, 1906 33. évf. 3. szám 33. p. 1906. január 22.

67 Pénzügyi Közlöny, 1906 33. évf. 12. szám 665. p. 1906. május 20.

68 Magyarország tiszti cím- és névtára - 26. évfolyam, 1907. 185. p.

69 Pénzügyi Közlöny, 1909 37. évf. 26. szám 1308. p. 1909. október 10

70 Pénzügyi Közlöny, 1911 39. évf. 20. szám 682. p. 1911. augusztus 1.

71 Hátországban. Kecskemét az I. világháború idején (Kecskemét, 2015.) Tóth Szilárd: Sorozások és felmentések Kecskeméten, az I. világháborúban 22. p.

72 Pénzügyi Közlöny, 1918 45. évf. 31. szám 1200. p. 1918. november 27.

1922-ben ismét Kecskeméten dolgozott, állampénztári tanácsossá léptetik elő[73], majd ugyanebben az évben fizetési osztályt lépett[74].

1927-ben költöztek a Hargita utcába.

1935-ben fizetési osztályt lép (VII. osztály), és ebben az évben léptetik elő állampénztári főtanácsossá[7576].

Meisseni kávéskészlet darabjai a családi hagyatékból (foto: Kiss Zsolt)

1939-ben, mint állampénztári főtanácsos, a kecskeméti magyar királyi adóhivatal főnöki teendőinek ellátásával bízták meg[77]. 1939-től nincs közvetlen felettese, 1941-ben állampénztári főtanácsos[78.]. 1942-ben állampénztári igazgató[79].

1944 októberében a város kiürítése miatt menekülni kényszerül Kecskemétről, és családjával együtt Kőszegig jutottak.

1945 júniusában visszatér a család. A világháború után valószínűleg nyugdíjba vonul, de erről nem maradt fenn forrás.

---

73 Pénzügyi Közlöny, 1923 50. évf. 22. szám 1092. p. 1923. augusztus 22.
74 Pénzügyi Közlöny, 1922 49. évf.19. szám 1135. p. 1922. szeptember 10.
75 Pesti Napló,, 1935. 86. évf. 153. szám) 10. p., 1935. július 9.
76 Magyarország tiszti cím- és névtára - 44. évfolyam, 1936. 132. p.
77 Pénzügyi Közlöny, 1939 66. évf. 26. szám 649. p. 1939. december 26.
78 Magyarország tiszti cím- és névtára - 48. évfolyam, 1941. 184. p.
79 Magyarország tiszti cím- és névtára - 49. évfolyam, 1942. 199. p.

1948. március 31-én köt házasságot leánya, Márta, Karácsonyi Gyulával.

1949-ben az Hargita utca 7. alatti ingatlant, mint ajándékot átadja leánya részére.

1951 tavaszán-nyarán az államosítás során költöztették ki őket a Hargita utcából.

1952. január 15-én halt meg Katonatelepen.

Erményi Józsefné Floch Valéria életrajza

Floch Valéria portréja

1889. január 23-án született Selmecbányán. Apja adótisztviselő. A családfő munkahelyváltozása miatt Alsó-Lendvára költöztek.

1909. szeptember 30-án köt házasságot Erményi Józseffel Alsó-Lendván.

1911 körül Kecskemétre költöztek. Szülei Alsó-Lendván maradtak, de lehetséges, hogy Floch Antal halála után az özvegyen maradt feleség, Valenténi Alojzia Kecskemétre költözött. A családi emlékezet szerint a felszámolt Budai úti katolikus temetőben volt egy sír, amely az Erményi családhoz tartozott.

Munkahelyéről nem maradt fenn információ, elképzelhető, hogy egész életében háztartásbeli volt.

1947. július 31-én halt meg Kecskeméten.

Karácsonyi Gyula János életrajza

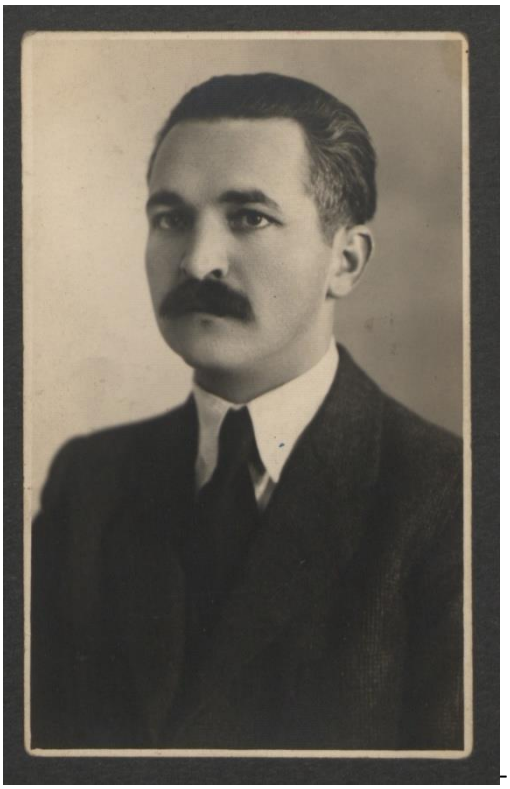

Karácsonyi Gyula portréja

1908. január 4-én született Kecskeméten. Szülei Karácsonyi Gyula és Orbán Erzsébet (a Ranolder Intézetben végzett) népiskolai tanítók (az ő emléküket őrzi a ballószögi „Karácsonyi iskola”, ma: Karácsonyi Óvoda, 6035 Ballószög, III. k. 71.). Mindketten kecskemétiek, a Karácsonyi-család felmenői a XIX. század elejétől ismertek[80]. Az édesapa a Kiskunfélegyházi Tanítóképzőben kapott tanítói oklevelet. Rövid ideig a dunántúli Kocsolán tanított, majd 1906 körül visszatért Kecskemétre, és Haleszban[81], majd Ballószögön tanított. A túloldalon látható gazdasági ismétlő iskolai olvasókönyvből tanítottak.

80 Péterné Fehér Mária: Híres német családok Kecskeméten I.: A Fischer, a Czollner és a Klingert család Kecskemét: Kecskeméti Német Települési Nemzetiségi Önkormányzat, 2013 70. p.

81 Székelyné Kőrösi Ilona: Tanyai iskolaépítési akció Kecskeméten 1926-ban in. Cumania 13. (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Évkönyve, Kecskemét, 1992 338. p.

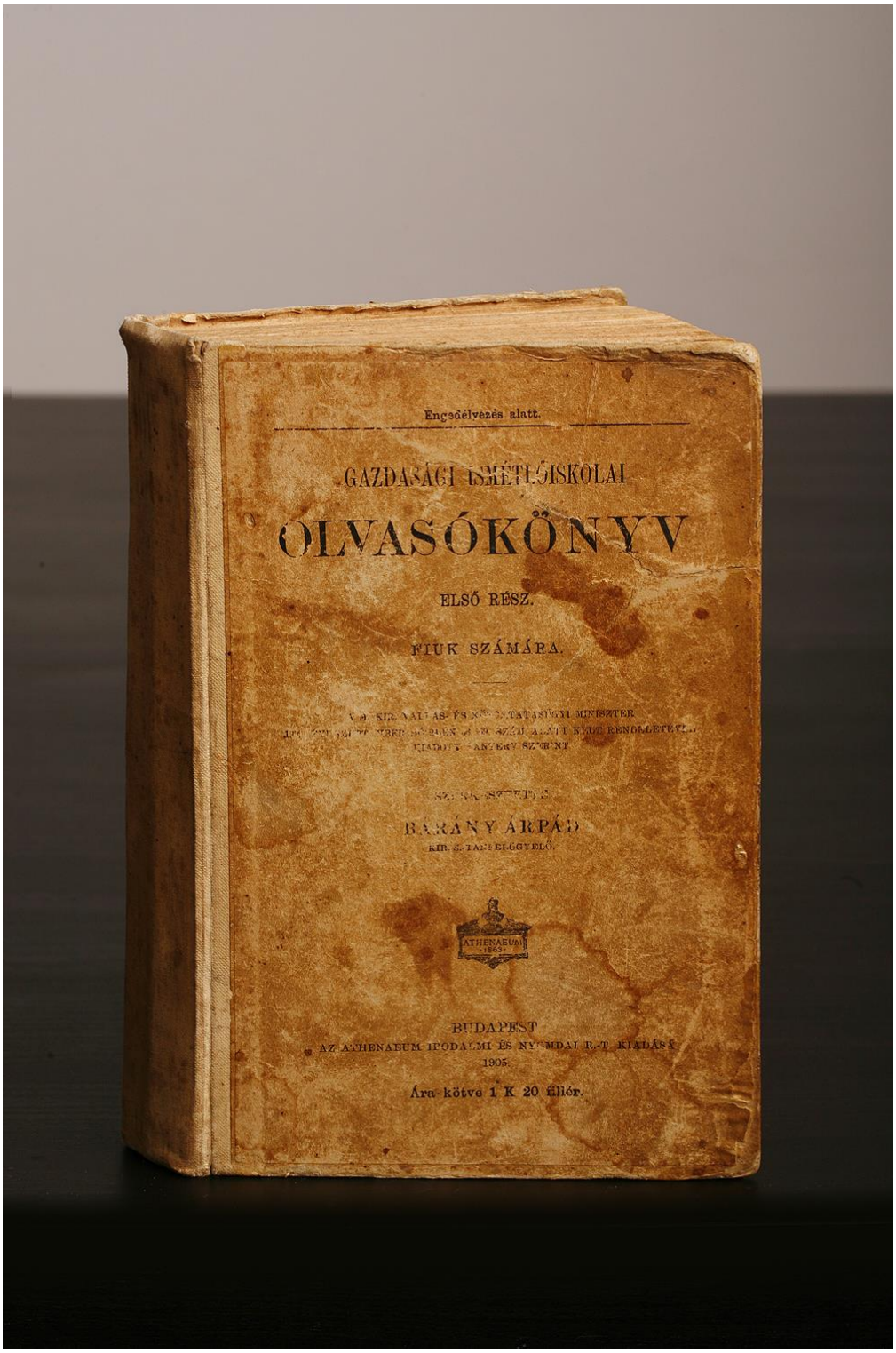

Népiskolai olvasókönyv 1905-ből (fotó: Kiss Zsolt)

A Karácsonyi-család a tanítás mellett szőlőműveléssel, gyümölcstermesztéssel foglalkozott. 1933-ban a kecskeméti barack-kiállításon bronz fokozatú Állami Díjat nyertek[82]. Apránként vásárolták meg földjeiket. Szorgalmuk eredményeként 1919-ben villát építettek Ballószögön. Nagy ünnep volt náluk az őszi szüret ideje. Erről Sándor Tiborné Domján Margitka (Karácsonyi Gyula unokatestvére) mesélt. Ő akkor 10 év körüli kislány volt. „Nagyon jó hangulatúak voltak ezek a napok. Erzsike néni és a férje

82 Barackkiállítás Kecskeméti Szőlősgazda, 10. évf. 8-9. szám. 1933. augusztus-szeptember. 2. p.

gazdagon megvendégelték a munkásokat és a rokonságot is. Elmaradhatatlan étel volt a túrós csuszával tálalt paprikás csirke. Láttam, hogy külön kamrában tárolták a füstölt sonkákat, kolbászt, s a szalonnát." Iskolai tanulmányait 1913-ban kezdi, anyja, Orbán Erzsébet naplójában így ír erről: „Büntetésnek veszi, ha nem mehet iskolába. Nagyon szeret iskolába menni."

1914 júliusában apját, idősebb Karácsonyi Gyulát elvitték katonának, a naplóban így írt erről:

Karácsonyi-család 1910 körül

„1914. július 28-án reggel 5 óra 13 perckor Pestre vitték katonának az én drága szeretett jó apámat. Drága jó férjem 1914. szeptember 23-án megsebesült, egy szerb komitácsi jobb lábfejét átlőtte, de Szűzanyám irányította a golyót úgy, hogy csontot nem ért."

Orbán Erzsébet férjét helyettesítve kezd tanítani. Szigorú nevelési elveket követett. Téli időszakban, amikor a környékbeli leányok nem végeztek mezőgazdasági munkát, akkor kézimunkázni tanította őket fizetés nélkül. A naplóban erről is megemlékezik: „A tanításhoz nagy kedvem volt és sajnáltam a szegény pusztai lány gyermekeket, hogy oly tudatlanul nőnek fel, holott egész télen ráérnének kézimunkázni. A tanulásra volna is nagy kedvük, csak tanítanák őket. Látva azt, hogy ezzel én is használhatok a közjónak, jókedvvel tanítottam."

Ezért az önkéntes munkájáért külön köszönőlevelet kapott a községi iskolaszéktől.

A fiatal Gyula 1917. szeptember 5-én felvételt nyert a Főreáliskolába, ahol 1926 szeptemberében érettségi vizsgát tett. Tanulmányi eredményei az évek során folyamatosan romlottak, erre ismét a napló ad magyarázatot: „A gondom rettenetes. Apa nélkül fiúgyermeket nevelni háztartás, tanítás, gazdálkodás, méhészkedés mellett igen nehéz.”

Ezután került az Erdészeti és Faipari Egyetemre Sopronba. Erdőmérnöki karra járt nappali tagozatra 1927-től. A városban több évet is eltöltött. Még az 1936-37-es tanévben is ott volt. Végbizonyítványt 1944. május 9-én kapott, de államvizsgát nem tett.

Katonai szolgálatát a Magyar királyi "Szent László" 4. honvéd gyalogezred kötelékében kezdi, a hadtápnál teljesít szolgálatot. Háborús tevékenységéről említésre méltó információ nem maradt fönn.

1927/28 tanévben haleszi kézimunkázók

1948. március 31-én feleségül veszi Erményi Mártát. Innen kapcsolódik szorosan össze a két család sorsa. 1948-ban Erményi József összeállított egy listát a Karácsonyi-család földterületeiről.

1948-49-ben egy 150 órás „Ezüstkalászos gazda” tanfolyamot végezett el. Arra számított, hogy a szülei által megkezdett alapokon egy működőképes gazdaságot hoz létre, és majd a szőlő- és gyümölcstermesztésből fog megélni. Az államosítás azonban meghiúsította ezt a tervet.

A család a ballószögi Karácsonyi-birtokra költözött. Ide született első gyermekük, Márta Mária, majd 1951-ben Gyula János.

1951 áprilisában felajánlotta a magyar államnak a Karácsonyi földeket, s a Külső-Ballószögben található épületeket. Az államosítás körülményei tisztázatlanok, de annyi ismeretes, hogy a „felajánlás” előtt egy éjszakára elvitték a családfőt.

A birtok a villával együtt a Helvéciai Állami Gazdaság tulajdonába került. Az átadott birtok ingóságairól külön leltár készült 1951. április 27-én. Az átvett birtok fejében az állami gazdaság kérte a lakáshivatalt, hogy a családnak a városban utaljanak ki lakást.

Ezután kerültek Katonatelepre. Karácsonyi Gyula feleségével, két gyermekével, illetve három idős rokonnal (id. Erményi József, Feleky Lucia és Spoller Vilma) költözött ki egy lakatlan házba.

Feleky (született Floch) Lucia, Valéria idősebb testvére volt. Nyugdíjas tanítónőként került a családhoz, a gyerekekkel foglalkozott. Művelt, s mélyen vallásos személy volt. Ő tanította a gyerekeket zongorázni, imádkozni. Mivel gyengén látott, gyakran összekeverte a gyerekeket.

Spoller Vilma az Erményi-családhoz tartozott. A családban ő vitte a háztartást, elsősorban a főzés, befőzés munkája várt rá. Mai napig emlegetik egyszerű, laktató, ízletes ételeit. Hívő, katolikus család lévén hetente tartották a böjtöt, szerdán és pénteken húsmentes ételek kerültek az asztalra.

Katonatelepen tovább bővült a család. 1954-ben született Györgyi Erzsébet, majd 1955-ben Zoltán József.

A hatvanas évekig Katonatelepen lakott két unokatestvér (Erményi Katalin és Zsuzsanna) is középiskolás korukig. Így a Karácsonyi család Katonatelepen igazi összetartó nagycsaládban élte mindennapjait.

A családfő egy ballószögi ismerős ajánlásával került alkalmazásba a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézetnél.

A Szőlészeti Kutatóintézetben elismert segédmunkatársként tartották számon. Mikor a helyi napilap beszámolt a kísérleti telep működéséről, gyakran szerepelt az ő neve[8384] vagy akár fényképe[8586] is a híradásokban. Itt nyugdíjazásáig, 1975. május 31-ig dolgozott. Nagytudású, udvarias, emberként mindenki tisztelte. A fehér laborköpeny abban a korban tekintélyt parancsolt, s kartárs megszólítás járta. Olyannyira, hogy egyszer egy kisfiút megkérdeztek a felől, mi lesz belőle, ha felnő. Ő így válaszolt: „Kartárs”.

1971-ben költöztek be a Hargita utcába.

1985. december 6-án halt meg.

83 A kandidátus, Petőfi Népe 21. évfolyam 162. szám, 1966. július 10. 5. p.

84 Érésvizsgálat, Petőfi Népe 24. évfolyam 175. szám, 1969. július 31. 10. p.

85 Az új szőlőfajták „szülőotthona", Petőfi Népe 17. évfolyam 173. szám1962. július 26. 1. p.

86 Csemegeszőlők „vizsgája”, Petőfi Népe 24. évfolyam 188. szám, 1969. augusztus 15. 4. p.

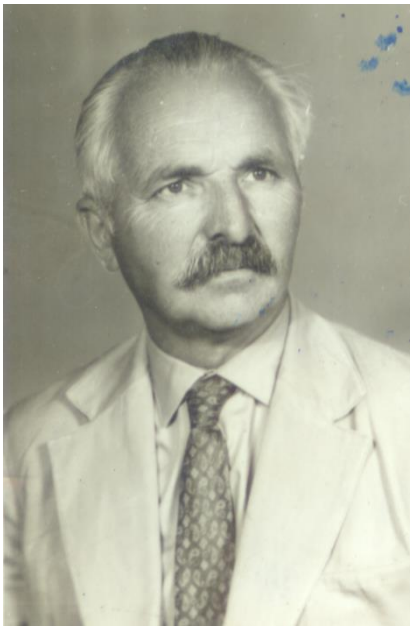

Karácsonyi Gyula a kutatóintézetben

Karácsonyi Gyuláné (született Erményi Márta) életrajza

1916. január 1-jén született Kecskeméten

Szülei Erményi József magyar királyi adóhivatali tisztviselő és Floch Valéria Gizella.

1935-ben végez a Kecskeméti Angolkisasszonyok Tanítóképző Intézetében. A képesítő vizsgát jó eredménnyel tette le. Sokáig nem gyakorolta szakmáját, valószínűleg nem is erőltették szülei a munkába állást, ugyanis az Erményi családban a nők nem vállaltak hivatalos munkát. Lányként rendszeresen teniszezett, társasági életet élt.

1945-től Kecskemét Város Közbiztonsági Osztályán gépírónőként dolgozott.

1948. március 31-én férjhez ment Karácsonyi Gyulához. Külső-Ballószögbe költözött a házasságkötés után a Karácsonyi-szőlőbirtokra.

1949. júniusában a Hargita utca 7. szám alatt álló házat ajándékozási szerződéssel kapta meg édesapjától, Erményi Józseftől.

Erményi Márta portréja

A tanítóképzőt végzett fiatalasszonynak nem lehetett könnyű megszokni a vidéki létet, ennek ellenére hamar alkalmazkodott a körülményekhez. A városba lovas kocsin juthatott be, gyakran egyedül vezette a fogatot.

Gyermekei egymás után születtek: 1950-ben Márta Mária, 1951-ben Gyula János, 1954-ben Györgyi Erzsébet és 1955-ben Zoltán József.

1951 nyarán, a szőlőterületek állami birtokba adása után Katonatelepre került a család. A munkakönyv tanúsága szerint nehezen kapott munkát. Minden lehetőséget megragadott a munkavállalásra, de osztályidegen múltja megnehezítette elhelyezkedését.

1956. június 9. és 1961. október 6. között a Szőlészeti Kutató Intézet Kísérleti Telepén volt szakmunkás.

1961. október 17-től november 30-ig az Állami Fuvarozási és Kordélyozási Vállalat Nagykőrösi Főnökségén dolgozott.

1961. december 5-től alkalmazták a borbási iskolában tanítóként szerződéssel. A szerződés a tanév végével lejárt.

1962. június 12-től augusztus 31-ig adminisztrátor volt a Szőlészeti Kutató Intézet katonatelepi üzemegységében.

1962. szeptember 1. és 1971. augusztus 31. között Kecskemét Város Tanácsa tanítóként alkalmazta. Ezekben az években a város több iskolájában is dolgozott. Munkahelyei voltak a Szolnoki úti Általános

Iskola, a Félegyházi úti Általános Iskola, a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola és a Katonatelepi Általános Iskola.

A munkába járáshoz a nagy távolságok miatt Berva robogót használt.

Erményi Márta Berva mopeddel

1971 nyarán költözött be a család Katonatelepről a Hargita utca 7-be.

Nyugdíjba vonulása után évekig vigyáz bölcsődés és óvodáskorú gyermekekre. Az 1970-es években kevés volt ugyanis a bölcsődei és óvodai férőhely a városban. Ismerősök körében kezdték megkérni, hogy vigyázzon a kicsikre. A házi óvoda jó híre miatt mindig akadt 3-4 szülő, aki kihasználta ezt a lehetőséget. A házvezető nagynéni, Spoller Vilma még idősen is megfőzött a gyerekekre, a családra. A házi óvodából származó bevételeket a ház korszerűsítésére költötte.

1995. augusztus 16-án elhunyt.

Zárszó

Egy épület úgy lesz igazán értékes, ha a lakói életútját ismerjük. A kutatásban segítséget nyújtó szakembereknek szeretném megköszönni az önzetlen segítséget. Így dr. Székelyné Kőrös Ilona muzeológusnak és dr. Tóth Szilárd levéltárosnak.

Remélem, hogy a családi emlékezet még jobban őrzi majd a déd-és nagyszülők emlékét. Talán tanultunk is az általuk átélt eseményekből: hitet, kitartást, megoldáskeresést.

A háborús idők és a gazdasági nehézségek ellenére a gyerekek felnevelése, megfelelő taníttatása lebegett szemük előtt.

Az Erményi és Karácsonyi család minden tagja segített a visszaemlékezéssel. Rengeteg eredeti dokumentumot találtunk rég ki nem nyitott dobozokban. A dédszülők megismerését segítette az a napló, amelyet id. Karácsonyi Gyuláné (született: Orbán Erzsébet) házasságkötésüktől kezdve több mint 10 éven át vezetett. A II. világháborús emlékek felidézésében Sándor Tiborné Domján Margitka segített.

Karácsonyi Zoltánné
Molnár Sándor

Felhasznált irodalom

Térképek

Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek (XIX. század) https://mapire.eu/hu/map/cadastral/
Kecskemét törv. hat. város térképe. [G I h 310]
https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35448/
Törv. hat. Kecskemét városa. [G I h 310/1] https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35449
Kecskemét törvényhatósági jogú város térképe. [G I h 310/2]
https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35450/
Kecskemét törvényhatósági jogú város térképe. [G I h 310/2]
https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35450/ 1. kép.

Magániratok, és levéltári források

A görögkeleti egyházközség átirata a régi görögkeleti temető áthelyezése tárgyában Bács-Kiskun Megyei Levéltár 7659/1915
Jegyzőkönyv 1926. december 9. Erményi József építkezése Bács-Kiskun Megyei Levéltár 49785/1926
Kecskemét város törvényhatósági bizottságának 1926 évi március 31. napi közgyűlésének jegyzőkönyvéről A városi tanács és az építési és szabályozási bizottság javaslata Bács-Kiskun Megyei Levéltár 11909/1926
1824/1948 határozat Erményi Márta ajándék tárgyát képező ingatlan életfogytiglani haszonélvezeti joga
Erményi József építkezésének befejezése Bács-Kiskun Megyei Levéltár 56322/1927
Erményi József építkezése Bács-Kiskun Megyei Levéltár 49785/1926

Cikkek, tanulmányok, és könyvek

Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok Fejezetek a város múltjából Kecskemét 1995.
Novák László: A három város építészete Nagykőrös 1989 302. p.
Erdélyi Erzsébet: A Politikum térhódítása a kecskeméti utcanevekben in. Múltbanéző IV. évf. 7. szám (2013.08.23.) http://www.bacs-kiskun-leveltar.hu/V3/SP07_mbn/Tanulmanyok/erer-01t-1.html
Dr. Rigó Róbert: Kecskemét szovjet megszállása Az 1944-es esztendő utolsó hónapjai in.: Hírös Históriák 2017 tél 50-55. p.

Hátországban. Kecskemét az I. világháború idején (Kecskemét, 2015) Tóth Szilárd: Sorozások és felmentések Kecskeméten, az I. világháborúban 22. p.
Székelyné Kőrösi Ilona: Tanyai iskolaépítési akció Kecskeméten 1926-ban in. Cumania 13. (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Évkönyve, Kecskemét, 1992 338. p.
Péterné Fehér Mária: Híres német családok Kecskeméten I.: A Fischer, a Czollner és a Klingert család Kecskemét: Kecskeméti Német Települési Nemzetiségi Önkormányzat, 2013

Névtárak, közlönyök, értesítők

Füss Nándor-Pataky Kálmán (szerk.) : Alsó-Lendva nagyközség Milleniumi Emlékkönyve, Nagy-Kanizsa 1898. VII. tábla
Az alsó-lendvai m. kir. állami polgári fiúiskola értesítője az 1898/99-es tanévről, Alsó-Lendva Balkányi 1899. 30. p.
A zalaegerszegi magyar királyi állami felső kereskedelmi iskola tizenötödik értesítője az 1899-1900. iskolai évről, Zalaegerszeg, Breisach 1900. 38. p.
Nagy Adrienn: A felső kereskedelmi iskolák fejlődéstörténete Magyarországon (1867-1945) Ph. D. értekezés, Pécs, 2014. http://pea.lib.pte.hu/handle/pea/12181

Pénzügyi Közlöny, 1902 29. évf. 30. szám 677. p. 1902. november 20.
Pénzügyi Közlöny, 1904 31. évf. 30. szám 784. p. 1902. november 10.
Pénzügyi Közlöny, 1904 31. évf. 33. szám 867. p., 1904. december 10.
Pénzügyi Közlöny, 1906 33. évf. 3. szám 33. p. 1906. január 22.
Pénzügyi Közlöny, 1906 33. évf. 12. szám 665. p. 1906. május 20.
Pénzügyi Közlöny, 1909 37. évf. 26. szám 1308. p. 1909. október 10.
Pénzügyi Közlöny, 1911 39. évf. 20. szám 682. p. 1911. augusztus 1.
Pénzügyi Közlöny, 1918 45. évf. 31. szám 1200. p. 1918. november 27.
Pénzügyi Közlöny, 1922 49. évf. 19. szám 1135. p. 1922. szeptember 10.
Pénzügyi Közlöny, 1923 50. évf. 22. szám 1092. p. 1923. augusztus 22.
Pénzügyi Közlöny, 1939 66. évf. 26. szám 649. p. 1939. december 26.

Pesti Napló, 1935. 86. évf. 153. szám) 10. p., 1935. július 9.

Magyarország tiszti cím- és névtára - 25. évfolyam, 1905. 174. p.
Magyarország tiszti cím- és névtára - 26. évfolyam, 1907. 185. p.
Magyarország tiszti cím- és névtára - 44. évfolyam, 1936. 132. p.
Magyarország tiszti cím- és névtára - 48. évfolyam, 1941. 184. p.
Magyarország tiszti cím- és névtára - 49. évfolyam, 1942. 199. p

Barack-kiállítás, Kecskeméti Szőlősgazda, 10. évfolyam 8-9. szám. 1933. augusztus-szeptember. 2. p.

Az új szőlőfajták „szülőotthona", Petőfi Népe 17. évfolyam 173. szám1962. július 26. 1. p.
A kandidátus, Petőfi Népe 21. évfolyam 162. szám, 1966. július 10. 5. p.
Érésvizsgálat, Petőfi Népe 24. évfolyam 175. szám, 1969. július 31. 10. p.
Csemegeszőlők „vizsgája”, Petőfi Népe 24. évfolyam 188. szám, 1969. augusztus 15. 4. p.

A református bérház és a történelem

A református bérház

Katona József tér 6.

Vetéssy Katalin

Az a ház, amelyet „szóra bírtam” az egykori református bérház, ahová születtem, és ahol hatvanhat éven át laktam családtagként, majd bérlőként, végül tulajdonosként. Egy bérház történetéről csak bérlőivel együtt érdemes beszélni, különösen akkor, ha egy olyan házról van szó, ahol ismert kecskeméti családok több generációja élt hosszú éveken, évtizedeken át. Ilyen volt a mi családunk is.

Helyszín

Jelenleg Katona József tér 6., 1879-1952-ig, így az építéskor is Tatay tér 1.

A Katona József tér 6. szám alatti épület jelenleg

A jelenleg Katona József tér 6. számot viselő református bérház felépítésével teljessé vált a város szívében a "református negyed". Kecskemét történelmi múltjából közismert, hogy a vallási tolerancia jellemezte, és átmeneti incidensektől eltekintve a különböző felekezetek békésen megférték egymás mellett. Ennek egyik külső megnyilvánulásaként szokták példaként emlegetni az egymás közelében álló tornyok látványát. A belváros egyes részei azonban szorosan kötődtek egy-egy felekezethez. A református templom mellé az egyház üzletsora épült, közvetlen közelében van a parókia és az Ókollégium. Az egyház által építtetett Újkollégium jogakadémia és református főgimnázium céljára épült, hosszú idő óta itt találhatók a református hivatalok és a könyvtár. A mai Kéttemplomköz reformátusok felőli oldalán működött a Részvény Nyomda, amelynek tulajdonosai többségében reformátusok voltak. A bérházban és környékén a város történetében is fontos szerepet betöltő személyek éltek. A bérház és az új postaépület átadásával befejeződött a mai Kálvin tér beépítése. – *Székelyné Kőrösi Ilona*

A tér névadója Tatay András (1803-1873) református lelkész, a Dunamelléki Református Egyházkerület vezető testületének tagja, tanár, tankönyvíró, kecskeméti református jogakadémiai és gimnáziumi igazgató.

Köztes névváltozatok: Az 1952-ben bekövetkezett államosítás után 1988-ig Beloiannisz tér 1, a görög kommunista mártírról elnevezve. A rendszerváltozás után csatolták a Katona József térhez.

Építéstörténet

A református bérház épült: 1928-1929.

Tervező: Szappanos Jenő (városi műszaki tanácsos, református presbiter) és Vojtka József mérnök.

Az építésére és az épületre vonatkozó adatokat, tényeket, közleményeket a Bács-Kiskun Megyei (BKMÖL) és a Kecskeméti Református Egyházközség Levéltárában (KREL) és Könyvtárában, valamint a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár (KJMK) helytörténeti részlegében a Kecskeméti Közlöny (KeKö) aktuális évfolyamaiból gyűjtöttem. Köszönöm a munkatársak segítségét.

1928. június 10. Egyháztanácsi jegyzőkönyv (ETjk): „Elnökség jelenti, hogy az egyháztanács elhatározta, miszerint a régi kollégium alsó végén levő rossz épület helyére új, kétemeletes bérházat épít.” Az építési telek egyházi tulajdonú. Már tanácskozásokat is folytattak az előzetes kiviteli tervek és költségvetés elkészítésére.

Baloldalon a bérház építése miatt lebontásra ítélt kis ház az Ókollégium mellett, 1870

1928. július 1. KeKö: „A Kálvin téren, az Ókollégium folytatását képező kis ház helyén épül fel a református egyház kétemeletes kisebb bérháza, amelynek költségét cca. 180 000 pengőre számítják." A július 13-án megjelent szám közleménye: „Ma reggel Szeless főgondnok a Városháza építészeti ügyosztályán benyújtotta az építendő kétemeletes bérház tervét az építési engedély céljából."

1928. július 15. ETjk: „Elnökség jelenti, hogy az egyház építési programjai kapcsán, mint legelső ügy vár megoldásra a Tatay-téri építkezés. Indítványozza, hogy az építkezés kivitelére szűkebb körű versenytárgyalás tartassék." A gazdasági bizottság jelenti, hogy a folyamatban lévő építkezések (bérház, fiúinternátus, tanítónőképző) költségeihez a saját erőn kívül 500 pengő kölcsön felvételére, telekcserére és telekvételre is szükség lesz.

1928. augusztus 12. ETjk: „A gazdasági bizottság jelenti, hogy a Tatay téri építkezésre hirdetett versenytárgyalásra négy ajánlat érkezett be, melyek közül a legkedvezőbb Rusz Ervin és Csapó Sándor együttes ajánlata. Javasolja továbbá, hogy az építkezés építési-ellenőri teendőivel Szappanos Jenő városi műszaki tanácsost bízzák meg." A szerződések megkötésére az elnökséget hatalmazták fel.

1928. szeptember 18. KeKö: „Az Ókollégium folytatását képező telken lévő földszintes ház bontása ma délután megkezdődik." Október 11-én ezt olvashatjuk: „ A vártnál több volt a földmunka az Ókollégium folytatását képezendő református bérháznál. Rövidesen megkezdődhet az alap lerakása."

Az eredeti elképzelések és tervek szerint a jelenlegi épület közepén lévő kapubejáróig képzelték el a bérház méretét. A tervezett épület felhúzását, tető alá kerülését karácsony előtt akarták befejezni, a bokrétaünnepély időpontját is kitűzték. Erre azonban nem került sor.

1928. december 7. KeKö: „Az Ókollégium melletti bérház építését a Kéttemplom közig akarja kibővíteni a református egyház, ami majdnem kétszeresére növelné az épület terjedelmét és a Csongrádi utcára néző bérpalotát képezne. A szép építkezéshez már ajánlatot is kért."

1929. március 8. ETjk: „Rusz és Csapó építési vállalkozók ajánlatot tesznek a református bérház tovább építésére, a már meglévő üzlethelyiségek fölé két emelet húzására." Az Egyháztanács erre a célra megszavaz 60 000 pengő pótköltséget. „Az épületnek ez a fele a Tatay térre, a Csongrádi utcára és a

Kéttemplom-közre néz majd és egy „U” alakú, impozáns épület lesz. A terveken az utolsó simításokat végzik, az építkezés még a tavasz folyamán megkezdődik.”

Az „U” alakú ház

1929. július 7. ETjk: „Elnökség jelenti, hogy a Tatay téri bérház új része folyó év augusztusban beköltözhető lesz.” A lakásokra a bérlők – köztük nagyapám - már az építkezés megindulásakor jelentkeztek, bérleti szerződésüket az egyháztanács hagyta jóvá. Édesapám 1940-es nősülése után bérelte a mi lakásunkat.

Az épület

„A Katona József tér és a Kéttemplom-köz sarkán álló kétemeletes eklektikus stílusú épület a szomszédos épületekhez zártsorúan csatlakozik, a telek beépítése keretes. Homlokzati tagolásán határozottan elválik a földszinti üzletsor és a felettük elhelyezkedő lakások megjelenése. A sarkokon íves záródású épület mindkét második emeleti sarkán szimmetrikusan kialakított erkély van. Ezek felett attikafalként kiemelkedő baluszteres párkányzat látható.” A földszinten, a sarki üzletek portáljai között ion fejezetű, füzérekkel díszített pilaszterek tagolják a homlokzati síkot. Az épület tengelyében helyezkedik el a szárazkapu áthajtó, melyen a telek belsejébe lehet jutni, innen közelíthetők meg a lakások bejáratai. Az épület belső, udvari homlokzata érdekes, mozgalmas képet mutat, tükrözi a két részletben történő építkezés következményeit. A ház lépcsőháza ugyanis az első ütemben épült lakásokhoz vezet közvetlenül. A második ütemben épült lakások a lépcsőházból ezért csak hosszú függőfolyosókról (gangokról) érhetők el. A függőfolyosók alátámasztása nem kőgyámos, mint a homlokzati erkélyeké, hanem öntött vas konzolos.

Középen a zártsorú, keretes beépítésű ház a református templom mellett és a műemléki környezet

Városképi értékelés

„Az épület tömege, utcai homlokzati kialakítása karakteresen meghatározó eleme a Katona József tér épületeinek, az 1900-as évek eleje építészetének szép példája. Homlokzatképzése és építészeti részletei egyaránt védendők.”

KECSKEMÉT VÉDETT ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉGE

KATONA JÓZSEF TÉR 6. **Hrsz.: 1122**

Üzletek, lakások	eklektikus	1900-as évek elején épült.	TRT szabályozás: Vt/M-106095 A belvárosi (MJT) műemléki jelentőségű területen belül áll.	
történeti érték	építészeti érték	műszaki érték	országos listán	ÖSSZES ÉRTÉK
1	3	3	—	7

Családtörténet

A családfa a bérházban lakók családi kapcsolatait mutatja be. Nem levéltári kutatáson alapul, hanem kizárólag családi emlékek: családi fényképalbumok képei, családi gyászjelentések és a református temetőben lévő családi sír sírkövének feliratai felhasználásával készült. Érdemes ezeket egymással összehasonlítva vizsgálni. Családunk öt generációjának 15 tagja nyolcvanöt éven át lakott a házban 1930-tól 2015-ig. Ők vannak pirossal jelölve a családfán.

A családfa kiinduló személyének azért választottam ükapámat, Csabay Imrét, mert az ő életútja, tevékenysége nemzedékről – nemzedékre öröklődő példa volt. A családi sír sírkövén, neve alatt ez áll:

„1848-49-es honvéd főhadnagy, okl. mérnök, 45 évig református gimnáziumi tanár, sok éven át igazgató. Meghalt 82 éves korában, 1906. jún. 17. Hazáért - vérzett, tanított - atyailag, szerette - mindenki"

Az első nemzedéket a házban Csabay Imre menye, dédnagyanyám (Magyar Erzsébet) képviseli.

A családtagok közül református gimnáziumi tanár volt még dr. Vetéssy Géza, Vetéssy Katalin és dr. Szekér Endre, de tanárként munkálkodott Zsófia és Zsuzsanna testvérem, valamint Zsuzsanna férje is, lányuk szintén tanári diplomát szerzett.

Csabay Imre fiai, - a korán elhunyt Károly kivételével - és leszármazottai egyházi tisztséget is vállaltak. Béla, Géza, Gyula, Kálmán egyháztanácsosok (presbiterek) voltak a Kecskeméti Református Egyházközségben. Nagyapám, Dr. Szabó József hosszú éveken át volt a gyülekezet főgondnoka és az egyházmegye gondnoka, a Zsinat jogi bizottságának tagja. Fia, Dénes is presbiter volt. Jelenleg Zsuzsanna testvérem férje, dr. Nemes Gábor ny. tanár, Szegeden a Honvéd téri gyülekezet gondnoka.

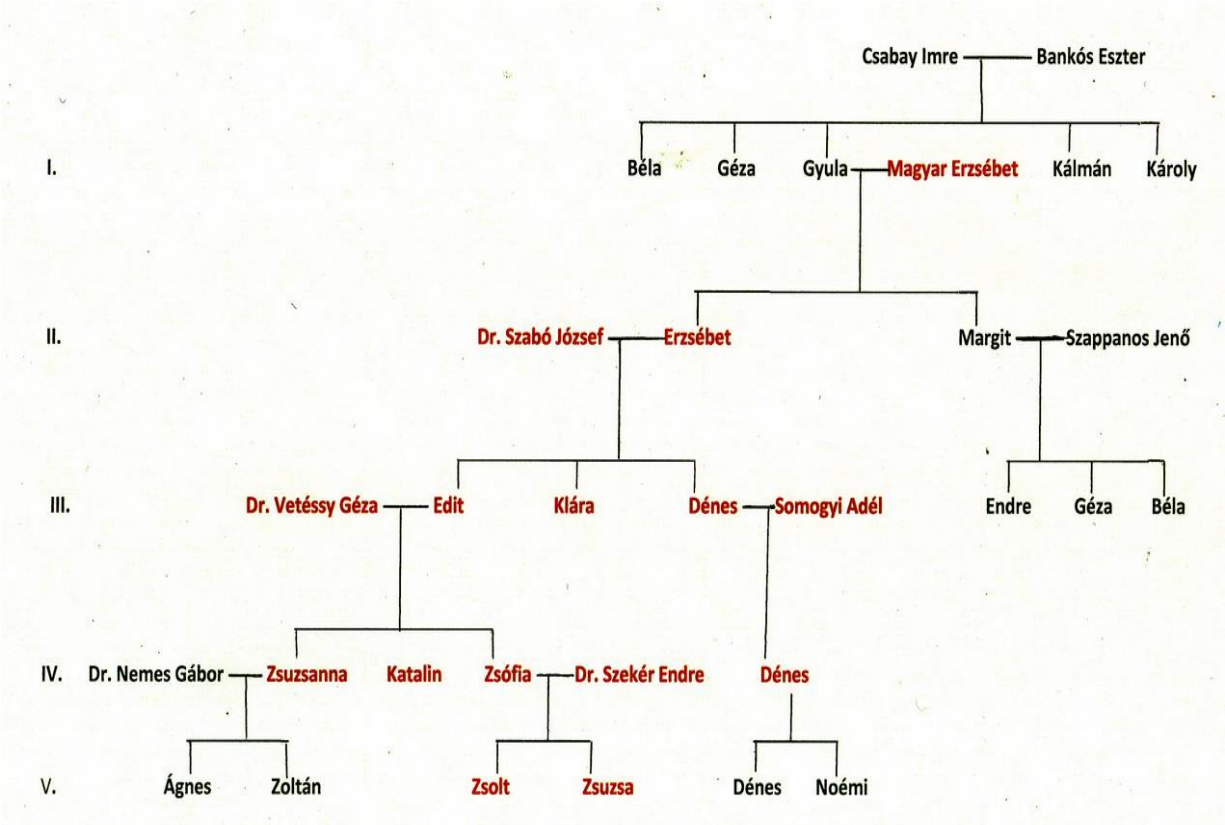

A családfán szereplő családtagok közül tizenketten láthatók a lenti családi képen. A fénykép keresztelőm után készült, 1942. július 12-én, lakásunk erkélyén.

A szerző keresztelője alkalmából készült családi kép lakásuk erkélyén, 1942. július 12-én. Elől: Vetéssy Zsuzsanna (1941) és Szappanos Béla. Ülnek: dr. Vetéssy Gézáné Szabó Edit, anyám, a pólyában Vetéssy Katalin, Szappanos Jenőné Csabay Margit, Csabay Gyuláné Magyar Erzsébet dédnagyanyám, dr. Szabó Józsefné Csabay Erzsébet nagyanyám. Állnak: dr. Vetéssy Géza, apám, dr. Révész Istvánné Ballus Éva, keresztanyám, két rokon, mellettük Szabó Klára, nagynéném. Hátul állnak: Szappanos Endre, dr. Révész István, keresztapám, Szappanos Jenő (a ház tervezője, itt, mint családtag), dr. Szabó József, nagyapám

Ez az erkély színhelye volt sok más családi esemény megörökítésének is. A függőfolyosón készült egyik fénykép (menyasszony) azért is érdekes, mert felülről enged rálátást a keretes beépítésű épületegyüttes belső tereire, az épületek egymáshoz való kapcsolására, átjárhatóságára.

Az udvari homlokzat az erkélyekkel és a függőfolyosókkal

Nemes Ágnes 1990. Háttérben a keretes beépítésű épületegyüttes és az Ókollégium udvarára vezető kiskapu

A történelmi, társadalmi események, változások hatása a házban lakók és családunk életére

Egy kezdeti békés évtized után sorsfordító időszakok következtek. Kitört a II. világháború. Apánkat, dr. Vetéssy Géza református gimnáziumi tanárt, tartalékos főhadnagyot már 1942-től rendszeresen behívták katonai gyakorlatokra. 1944 nyarán pedig harctéri szolgálatra kapott behívót Kárpátaljára, az ezeréves határ védelmére. Anyánk ekkor harmadik testvérünkkel volt várandós. Zsófia 1944.október 2-án született meg**,** amikor a frontvonal már erősen megközelítette Kecskemétet, és egyre gyakrabban merült fel a város kényszerkiürítésének lehetősége. Október 9-ről 10-re virradó éjszaka egy szovjet

katonai alakulat betört Kecskemétre. Ezt a támadást a németek még visszaverték, de megkezdődött a polgári lakosság menekülése a városból Budapest felé. Október 12-én családunk öt női tagja is elindult a bizonytalan útra. Nem sejtettük, hogy csak több mint fél év múlva térhetünk haza. Anyám, karján a 10 napos újszülöttel és nagyanyánkba kapaszkodva mi, a két nagyobb gyermek, a hároméves Zsuzsanna (1941) és a két éves Katalin (1942). Egy személyautóval rendelkező rokon szállított bennünket. Nagyapám, maga hajtva a lovakat, kocsin hozta utánunk az engedélyezett legszükségesebb felszerelést (meleg ruha, takaró, tartós élelmiszer, alapvető használati tárgyak, csecsemőholmi). Nehéz út volt a különböző járműveken menekülő kétségbeesett embertömeg, harckocsik és katonák között. Az ésszerűtlen parancs szerint nyugat felé kellett haladni. Sok menekülőt Székesfehérvár fogadott be, mások meg sem álltak Ausztriáig, Németországig. Mi Székesfehérváron, egy kis családi házban kaptunk szállást.

A frontvonal is nyugat felé húzódott és elérte Székesfehérvárt. Az ismétlődő légi támadások ellen a közeli színház légoltalmi pincéjében találtunk menedéket. A színház találatot kapott, leégett, menni kellett tovább. Egy ideig Arácson voltunk, majd ismét Székesfehérváron, ahonnan 1945. április közepén indulhattunk haza, Kecskemétre. A menekülésről saját emlékünk alig van, a család pedig később nem szívesen emlékezett rá, keveset beszélt róla. Ezért, hogy mindez pontosan miként történt, nem tudjuk.

Nagyapánk nem maradt velünk, visszatért Kecskemétre, hogy védje lakásainkat, és segítsen a városban maradt barátainak a közrend fenntartásában, a közélet újra indításában. Ugyancsak a házban maradt dr. Merétey Sándor főorvos, akit napközbeni munkája a kórházhoz, a sebesültek ellátásához kötött. Az épülettömb túlsó oldalán álló parókián Kovács Bálint lelkész maradt egyedül. A háztömb Kéttemplom-közi oldalán működött a Részvénynyomda, amelynek igazgatója, Tóth László (a későbbi polgármester) szintén Kecskeméten maradt. Az éjszakákat rendszeresen a nyomdában töltötte. Gyakran alakult úgy a helyzet az október végi hadműveletek során, hogy biztonságosabb volt, ha ők négyen együtt töltik az éjszakákat nagyapám lakásában.

„A református gyülekezethez kötődő és lényegében egymás közvetlen közelében lakó, tevékenykedő baráti társaság (Kovács Bálint ref. lelkész, Merétey Sándor orvos, Szabó József ügyvéd, Tóth László nyomdaigazgató, Matolcsy Károly orvos) fontos alakítója és krónikása lett az eseményeknek."(Géra Eleonóra)

A kiürített várost október 31-én foglalták el a szovjet csapatok. November első napjaiban az orosz városparancsnokság magához kérette a városban maradt különböző felekezetű lelkészeket. Felszólítást kaptak, hogy húzassák meg a harangokat a békés élet újbóli megindulása jeléül. A református templom tornyába Kremán Sámuel kántor kíséretében nagyapám ment fel és húzta meg a hazahívó harangokat.

A lakásaikban maradóknak a legsúlyosabb időszakban ki kellett menekülniük a közeli Méntelekre, a Merétey-tanyára. Napközben ekkor is visszatértek a városba.

„A parókia, a Jogakadémia, a Tatay téri bérház és a Kéttemplomköz – Isten kegyelméből – aránylag nyugodt szigetnek tűnt és valójában az is volt. A parókiát és az Ókollégium udvarát elválasztó ajtó állandóan nyitva volt és szabadon közlekedhettünk egymáshoz." (Kovács Bálint) Ld. 27. ábra.

„Szombat este (december 17.) *együtt voltunk Kovács Bálinttal (…), Tóth Laci is ott volt. ½ 6 felé Tóth Lacit keresték egy orosz katonával, s elhívták a parancsnokságra. Reggel értesültem, hogy mint polgármester jött vissza." (Merétey Sándor)*

„…. minden nap többször is találkozhattunk, beszélhettünk és az egy ideig közöttünk lakó Tóth Lászlótól, később, mint polgármestertől tájékoztatást is kaptunk." (Kovács Bálint)

A rövid időre őrizetlenül maradt lakásokba orosz katonák szállásolták be magukat. Ők átvonuló katonák voltak, parancsra tovább indultak. Mindent feldúltak, a könyvekkel tüzeltek, a kisebb, mozdítható tárgyakat elvitték. A bútorokat ekkor még tömegesen nem hordták el. Ez később, hazatérésünk után akkor történt meg, amikor a városban nagy létszámú orosz katonaság maradt. A szovjet tisztek lakásait és tiszti kaszinóját (ma Ifjúsági Otthon) be kellett rendezni, ehhez lefoglalták és elszállították a szépen

berendezett polgári lakások nagyobb bútorait. Így történt ez nagyapám és a mi lakásunkban is, hiába állított az ajtóba bennünket, gyerekeket anyánk, hogy sírjunk. Csak a nagy és nehéz szekrényeket nem tudták elvinni. Pl. a bútorok közül helyén maradt a könyvszekrény, a bordó bársony fotelokat és kanapét egy családtag később egy közintézményben fedezte fel. Megmaradt bútorainknak, tárgyainknak igyekeztünk olyan helyet találni, ahol további megőrzésük biztosított. A nagynak ítélt lakások egy-egy szobájába orosz tiszteket költöztettek be. Nagyapámnál is lakott két tiszt. Jó szándékú, barátságos emberek voltak.

Dr. Vetéssy Géza dolgozó szobájának megmaradt könyvszekrénye, ma a Ráday Múzeum megbecsült darabja.

Hazaérkezésünk után anyánk aggodalma egyre nőtt. Az utolsó hír apánkról az volt, hogy az egész ezredük 1944. október közepén, Ungvár mellett orosz fogságba esett. Kenyérkereső apa nélkül megélhetésünk nehéz volt. A családi pótlék és a tanári fizetés helyett járó segély mellé kiegészítésre volt szükség. Ezért az egyik szobánkba anyánk „kosztos" diákokat fogadott. Mosott, főzött rájuk, segítette őket a tanulásban. Nagyapánk közben minden lehetséges úton próbálkozott hírt szerezni apánkról. 1947 nyarán érkezett meg az a levél, amelyben egy volt fogolytárs közölte a lesújtó és visszavonhatatlan tényt, Vetéssy Géza *„1945. január 29-én halt meg Ufalejben, kiütéses tífuszban. Sokat nem szenvedett, csendesen elaludt. A tábor melletti hadifogoly temetőben van eltemetve."*

A veszteség nagy volt, de az életnek menni kellett tovább. Anyánk hivatali munkát vállalt, csak késő délután ért haza, nagyanyámra hárult a háztartás vezetésének nagy része és az unokák felügyelete is. Kiváló háziasszony volt, a hétköznapokon hagyományosan egyszerű, de ízletes alföldi magyar konyhát vezetett. Anyámmal együtt kézírásos szakácskönyvében gyűjtötte a recepteket.

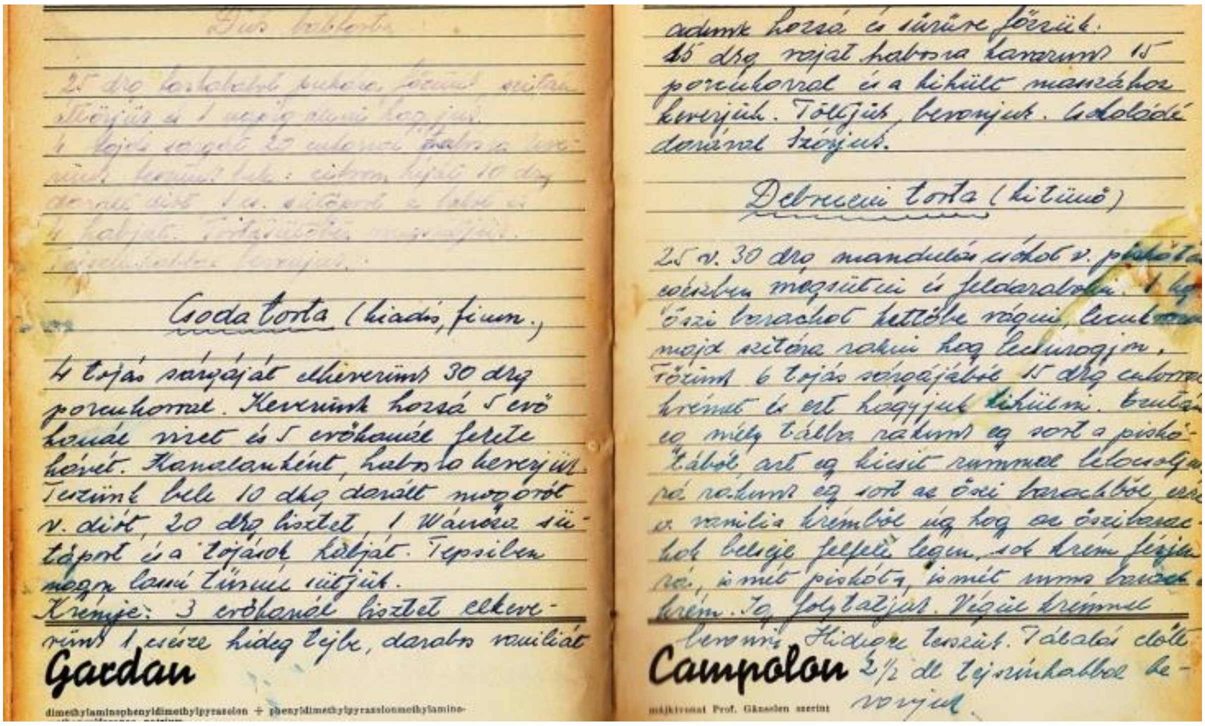

Csoda torta (kiadós, finom)

4 tojás sárgáját elkeverünk 30 dkg porcukorral. Keverünk hozzá 5 evőkanál vizet és 5 evőkanál fekete kávét. Kanalanként, habosra keverjük. Teszünk bele 10 dkg darált mogyorót v. diót, 20 dkg lisztet, 1 Vanília sütőport és a tojások habját. Tepsiben nagyon lassú tűznél sütjük.
Krémje: 3 evőkanál lisztet elkeverünk 1 csésze hideg tejbe, darabos vaníliát

Gardan

adunk hozzá és sűrűre főzzük. 25 dkg vajat habosra kavarunk 15 porcukorral és a kihűlt masszához keverjük. Töltjük, bevonjuk. Csokoládé darával szórjuk.

Debreceni torta (kitűnő)

25 v. 30 dkg mandulás vádot v. piskótát sütőben megsütni és feldarabolni. 1 kg őszi barackot kettőbe vágni, lecukrozni majd szitára rakni hogy lecsurogjon. Főzünk 6 tojás sárgájából 15 dkg cukorral krémet és ezt hagyjuk kihűlni. Beutánk egy mély tálba rakunk egy sort a piskótából azt egy kicsit rummal locsoljuk rá rakunk egy sort az őszi barackból erre a vanília krémből úgy hogy az őszibarack belseje felfelé legyen, sok krém fejjük rá, ismét piskóta, ismét rumos barack, krém. Így folytatjuk. Végül krémmel bevonjuk. Hidegre tesszük. Tálalás előtt 2½ dl tejszínhabbal bevonjuk.

Campolon

Családi receptkönyv

Az ünnepi étkezéseknek a család megadta a módját menüben, terítésben, öltözködésben egyaránt. Szigorú nagyapánktól pedig megtanultuk az étel tiszteletét, válogatás nem volt. 1948-tól már ketten jártunk iskolába, ettől kezdve a tanulás fontosságát, a tudás tiszteletét tanultuk meg életre szólóan tőle. Ő nevelt bennünket szorgalomra, kötelesség- és felelősségtudatra.

Családi ünnepi ebéd

1948-ban és az azt követő években nemcsak az egyházi iskolák államosítása történt meg, hanem állami kezelésbe vettek magántulajdonú házakat is, egy részüket orosz tiszti lakások céljára. A tulajdonosokat és a lakókat társbérletbe kényszerítették. Ez házunkban azt jelentette, hogy a szovjet tisztek által elhagyott szobákat társbérleti célra kellett átadni („felajánlani"). Anyánk valóban felajánlotta a korábban diákok által lakott szobát, kérvényezve, hogy oda a házától megfosztott, velünk rokoni kapcsolatban álló dr. Somogyi Gyula főorvost és feleségét költöztessék be. Nagyapám pedig befogadta fiát, Dénest, menyét Somogyiék lányát, Adélt és kisfiúkat. Így a társbérleti rendszer nem okozott nagyobb kellemetlenséget. Sőt, mi gyerekek örültünk is, mert Gyula bácsinak volt rádiója, amelyen meghallgathattuk pl. a legendás 6 : 3-at és 7 : 1-et.

Közben, 1952-ben egyházi tulajdonból állami tulajdonba került a ház is. Bérlői jogviszonyunk megmaradt, tanácsi bérlakók lettünk.

Alig múlt el azonban ez az időszak, újabb próbatétel várt a ház lakóira. 1956. október 25-től az iskolák és a munkahelyek többsége is sztrájkba lépett, szinte mindenki otthon tartózkodott, és izgalommal hallgatta a híreket. A fegyveres összecsapások (emlékeim szerint) 26-án kezdődtek. „Két tűz közé" kerültünk. Az Újkollégium padlására bevette magát néhány felkelő. Köztük és a felsorakoztatott katonaság között tűzharc kezdődött. A közben kivezényelt és a ház előtt félelmetes hanggal elrobogó tankok csövei az Újkollégiumra irányultak, szétlőtték tornyát és az alatta lévő padlásteret. Hasonlóan történt ez az ablakainkkal szemben lévő posta esetében is, ahonnan az oda beférkőzött állítólagos felkelőket akarták kifüstölni. A tankok dübörgése, lövések, kiabálás, zűrzavar az 1944-es menekülés idejére emlékeztette a ház lakóit. Mindenki lázasan csomagolt és készen állt arra, hogy az udvaron keresztül átosonjon az Ókollégium légoltalmi pincéjébe. Erre végül nem került sor.

Nagy eseménynek éltük meg, amikor nagyapám 1959-ben vásárolt egy Munkácsy televíziót. Ettől kezdve, amikor adás volt – függetlenül a műsortól - a család és a ház lakóinak apraja, nagyja a mozinak berendezett szobában együtt nézte a „csodát".

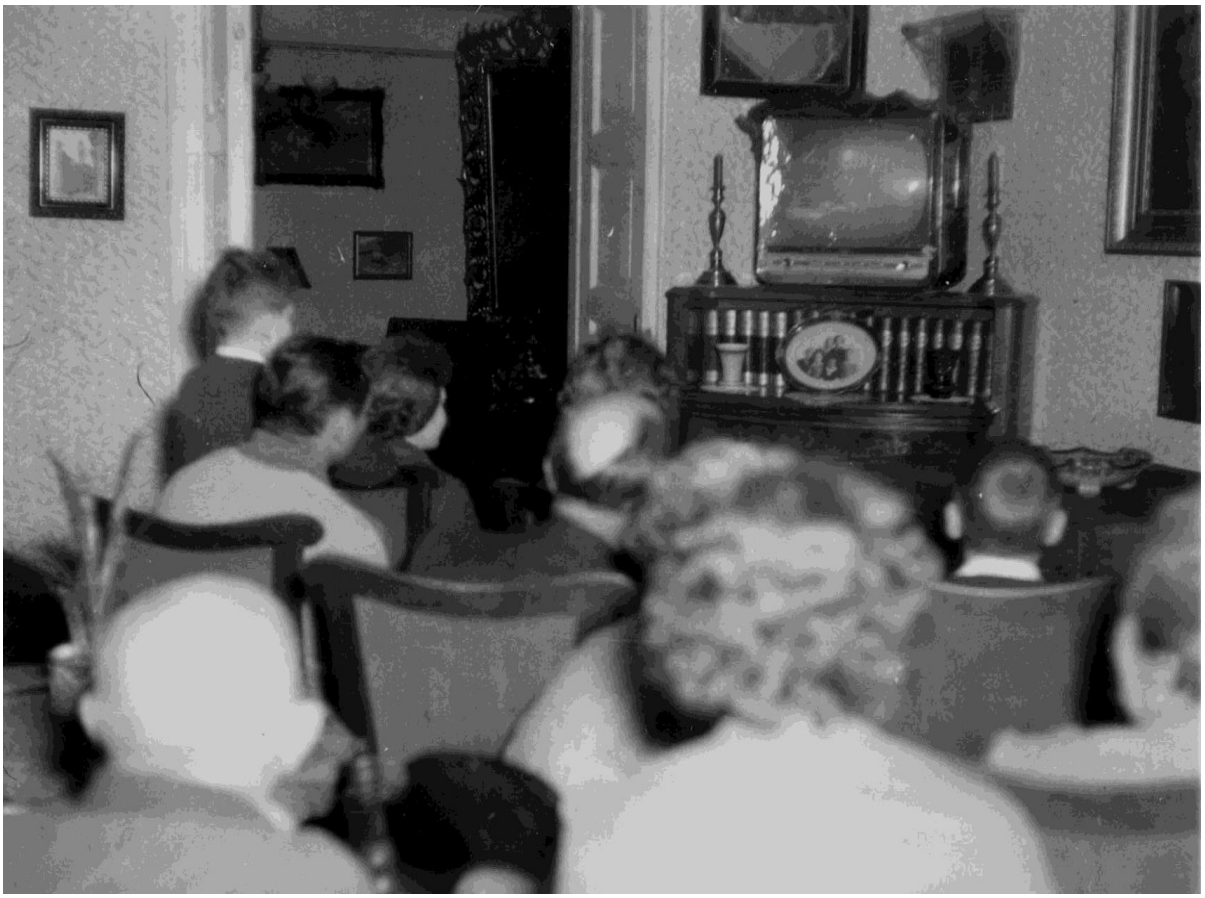

TV-t bámul a szomszédok és a család apraja-nagyja, 1959

Tíz éves nyugalom után következett be az újabb, és ezúttal közel két évig tartó megpróbáltatás. A városi tanács a társadalmi egyenlőség érdekében rendet akart tenni a lakásfronton is, ezért megállapította, hogy mekkora lakás illeti meg az embereket. A mi bérházunk az új elképzelésnek egyáltalán nem felelt meg. Elhatározták a ház teljes átalakítását, felújítását. Ezért minden lakónak, minden ingóságával együtt ki kellett költözni a Hunyadi-város egyik új panelházába. „Száműzetésünk" ideje alatt minden négy szobás lakásból két db. két szobást alakítottak ki, a háromszobás lakások is átrendezéssel kétszobások lettek. Bevezették a gázfűtést. 1967-ben költözhettünk vissza.

Nagyapám lakásából is két lakás lett. Az egyikbe időközben megözvegyült nagyapám költözött vissza, otthont adva a friss házas Zsófia testvéremnek és férjének, dr. Szekér Endrének. A másik lakás dr. Szabó Dénes és fia bérleménye lett. A mi lakásunk két szobája elegendőnek bizonyult anyámnak és nekem, mivel Zsuzsanna testvérem ekkor már Szegeden élt családjával. Anyám néhány év múlva meghalt, utána még több mint harminc éven át egyedül béreltem a lakást. Közben a tanácsi bérlakásból önkormányzati bérlakás, a Beloiannisz térből pedig Katona József tér lett. A lakók is folyamatosan változtak. Az 1993-as lakástörvény döntő változást hozott a bérház történetében és lakóinak életében. Mivel a bérház nem esett az egyházi ingatlanok kárpótlását szabályozó törvény hatálya alá, kérvényezni lehetett a lakások megvételét az önkormányzattól.

A ház lakói közül azokat említem, akikkel a II. világháború után együtt laktunk több éven át és a házból való távozásuk után is tartottuk velük a kapcsolatot.

Özv. **dr. Vass Vincéné** (dr. Vass Vince református lelkész özvegye), lányával és vejével.

Dr. Merétey Sándor főorvos és felesége Búza Kiss Margit gyermekeikkel Klára (később orvos), Margit, (tanár) Sándor, (református lelkész) és Katalin (orvos).

Dr. Matolcsy Károly főorvos feleségével, Beretvás Máriával (a szállodatulajdonos lánya) és két fiuk Károly (később a Magyar Nemzet főszerkesztő helyettese) és Huba (később a Pannónia filmstúdió alapítója, igazgatója). Unokájuk, Matolcsy György is sokat tartózkodott a nagyszülőknél.

Dr. Gereben László és felesége Tormássy Margit gyermekeikkel, Lászlóval (a kijevi légi katasztrófa áldozata) és Líviával.

A velük szomszédos lakásban **Tóth Ernő** közös képviselő családjával.

Dr. Jobbágy Andor sebész főorvos családjával és unokahúga, **dr.Baltás Zsuzsanna** családtagjaival.

1994-ben minden addigi bérlő megvásárolta lakását, és a magántulajdonú lakásokból álló ház társasházzá alakult. A régi lakók közül ma már csak ketten élnek a házban. Az őslakók meghaltak, vagy lakásaikat eladva elköltöztek. Akik még élünk, nosztalgiával gondolunk a házra és lakóira, az ott töltött évekre. Köszönöm testvéreimnek az emlékek összegyűjtésében való segítségüket.

Az emlékek összegyűjtésében segítő testvéreimmel 2017-ben. Balról: Zsófia, Zsuzsanna, Katalin

Ajánlás: Ezt a ház- és családtörténeti írást ajánlom azoknak a családtagoknak, akik még részesei voltak a leírt eseményeknek, de főként az ő leszármazottaik közül azoknak, akik még kis gyermekként látogatóban rendszeresen jártak a házban, Dorkának, Zitának, Alíznak, Annának, Kornélnak, Szabó Dénes unokaöcsém gyermekeinek, Noéminak és Dénesnek.

Zsófia testvérem lányával, fiával és unokáival 2018

Szekér Zsolt feleségével és lányival 2018

Zsuzsanna testvérem férjével és unokáival, Annával és Kornéllal 2018

Felhasznált irodalom

KJMK és KREK

Juhász István: Kecskemét város építéstörténete Kecskeméti füzetek 8. Kecskemét 1998.

Entz Géza – Genthon István - Szappanos Jenő: Kecskemét, Műszaki kiadó Budapest 1961

Novák László: A három város építészete, Arany János Múzeum kismonográfiái 8. 1989

Kecskeméti Közlöny 1928-1929. évfolyam számai

Városképek – Műemlékek Műszaki kiadó Bp. 1961

BKMÖL

Erdélyi Erzsébet: Kecskeméti utcanevek története, Kecskeméti füzetek 14. 2004.

Név- és címtár: Belterületi háztulajdonosok 1930-1948. Szerkesztő: dr. Bodócs Gyula

IV.1910/c 9862/1945

László Károly városi mérnök belterületi átnézeti térképe 1879. Útikönyvekből Kecskemét térképek

KREL

II/3. Presbiteri jegyzőkönyv 1928-1933

III/3. Egyházi közigazgatási iratok

INTERNETES FORRÁSOK

http://kecskemet.hu/uploads/Kecskemet_TAK.pdf

http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/rigorobertphd.pdf

http://www.forrasfolyoirat.hu/1404/rigo.pdf

www.bacs-kiskun-leveltar.hu%2FV3%2FSP07_mbn%2FGallery%2Fpefm-04t-6-03p-n.jpg&exph=720&expw=960&q=kecskemet+varos+terkepe+laszlo+karoly&simid=608049741060047782&selectedindex=17&ajaxhist=0

https://www.kecskepek.com/belvaros/kalvin-ter/a1-reformatus-okollegium/

CSALÁDI GYŰJTEMÉNY

Fényképalbumok fényképei, saját fotók az épületről, a házra vonatkozó hivatalos iratok, családi személyes „emléktár”

Kovács Bálint: A kecskeméti szolgálat évei, 1942–1957. Emmaus Kiadó, Kecskemét, 2006.

Hiteles hivatás: dr. Merétey Sándor el nem küldött levelei családjának. Családi kiadás 2018.

Kecskemét madártávlatból. Falinaptár 2006.

A Park Étterem tündöklése és bukása

A Park Étterem tündöklése és bukása

Libor Zoltán

Történelmi háttér

A Park Étterem története a ’60-as évekre nyúlik vissza. A ’60-as évekre, a legendás Nagy Generáció szárba szökkenésének időszakára. Amikor feltűntek a magyar hétköznapok szürkeségében „azok a fiatalok”. Akik ugyan még öltönyben, nyakkendőben és kiskosztümben jelentek meg a különböző ifjúsági klubokban, de már egy új világ szellemiségét hordozták magukban. Új időknek új dalaival jelentkezett a „beatkorszak” nagy triumvirátusa, az Illés, a Metró és az Omega. A legvidámabb barakkban valami zsongító, tavaszias szellő kezdett finoman fújni. Valami tavaszi szél, ami ha nem is vizet árasztott, de egyfajta megfoghatatlan, ugyanakkor visszafordíthatatlan változást permetezett a megállni tűnő időben.

A Ki mit tudok, Táncdalfesztiválok ideje ez. 1962-ben, egy évvel a Park Étterem létrehozásának ötlete, gondolata előtt nyert ki mit tudot például Kern András parodistaként. Vagy Hacki Tamás füttyművészként. De ezen a tehetségkutatón bukkant fel Koncz Zsuzsa vagy a Benkó Dixieland Band is. Az első alkalommal 1966-ban megrendezett Táncdalfesztiválok pedig olyan művészeket indítottak el karrierjükön, mint Kovács Kati, Zalatnay Sarolta, Szécsi Pál vagy Aradszky László.

Műkertváros helyén az 1850-es években még buckás, homokos külterület volt. 1857-ben itt kezdte meg tevékenységét a Morvaországból származó Bakule Márton műkertész, aki a korabeli városvezetés hívására telepedett le Kecskeméten. Munkája nyomán rendezett gyümölcs-és dísznövénykert, faiskola és park jött létre. A 19. század végétől népliget jellegű kiránduló-és szórakozóhely lett, itt rendezték meg a városi népmulatságokat, jótékonysági bálakat, amatőr színielőadásokat. Volt vendéglátóhely, cukrászda, táncpavilon. Az egykori kertészlak előtti parkban 1881-ben állították fel azt a Katona József-szobrot, amelyik most a Katona József Gimnázium előcsarnokában látható. A régi nevezetességekhez tartozik a Gazdasági Szaktanítóképző (később Parasztfőiskola), a méheslaposi Klebelsberg-iskola, a szegények ispotálya és a Művésztelep. 1911-ben már készen voltak a tervek a kecskeméti villamos létesítésére. A tervezett két útvonal közül az egyik a Műkertbe vezetett volna. A második világháborús pusztítások utáni átfogó újjáépítés terve 1963-ban készült el, de csak a Park Étterem valósult meg. – *Székelyné Kőrösi Ilona*

Kecskeméti Művésztelep, közös műterem a 1910-es években - képeslap
Fotó: rezkarcfitness.blogspot.com

A ’60-as évek. A három T korszaka. Amikor voltak támogatott, tűrt és tiltott művészek. Cseh Tamás Beremény Gézával lírai kordokumentumokban fogalmazta meg a korszakot. A korszakot, amikor „tetőzött az ifjúsági probléma”, „fellazult tételben fogalmazódott meg a világ” és „konszolidációt hullámzott a szép Balaton”.

1963-ban Kecskeméten is hasonlóak voltak az állapotok. Ha nem is a nemzetközi, de a helyi helyzet fokozódott. Ekkor Reile Géza volt a tanácselnök, akinek emlékét utca őrzi a belvárosban. Nem érdemtelenül. Az ő városvezetői időszakában jelent meg fontos, fejlesztendő városrészi területként a Műkertváros. A Városi Tanács célul tűzte ki, hogy ezt a kellemes ligetet ismét a lakosság szórakozóhelyévé alakítják ki. Ennek érdekében az egész Műkertvárost felölelő rendezési terv kidolgozásával bízták meg Janáky Istvánt, az Ybl-díjas építészt, aki az Aranyhomok Szálloda, a fedett uszoda és a piaci árucsarnok tervezőjeként addigra már komoly szakmai hírnévre tett szert.

A Janáky által kidolgozott komplex és reprezentatív rendezési terv egyebek mellett csónakázótavat, planetáriumot, szabadtéri színpadot, óriáskereket és egy kis állatkertet is tartalmazott. Ugyanakkor nem feledkeztek meg a közvilágítás megoldásáról, illetve annak vizsgálatáról sem, hogyan lehet majd a Műkertet a városközpontból könnyen megközelíteni. A rendezési terv fontos része volt egy reprezentatív vendéglátóhely megépítése is, mert az elgondolások szerint egy ilyen étteremre feltétlenül szükség volt. Amint a Park Étterem megépítéséről szóló, a Kecskeméti Városi Tanács VB. Építési és Közlekedési Osztálya által jegyzett 26118/1963. IV. számú határozat indoklása is fogalmaz: „… megállapítást nyert, hogy a városi lakosság hétvégi pihenéséhez rendkívül jó adottságokkal rendelkező Műkertben a tiszta, jó levegőjű parkrész vonzó hatásának növelése céljából egy kulturált kialakítású vendéglátó egység felépítése feltétlenül szükséges. A vendéglátó egység a fentiekben rögzítetteken kívül Kecskemét város lakóinak ellátását és az idegenforgalom növekedését is elősegíti.”

A kecskeméti Park Étterem (Fotó: Pinterest)

Az említett határozaton az 1963. január 12-i dátum szerepel. Alig telt el egy esztendő, és 1964. március 1-jén már sor is került a Park Étterem megnyitására.

Az étterem terveit szintén Janáky István készítette el. Kerti környezetéhez méltóan nagy terasszal és konyhaüzemmel valósult meg. Lapos tetővel, nyerstégla homlokzattal, hatalmas üvegfalakkal épült fel az egykori tánccsarnok helyén. Beruházója a Szövetkezetek Bács-Kiskun Megyei Szövetsége volt, s akkoriban ez a vendéglátó egység négymillió forintba került. Kivitelezője az Észak-Bács-Kiskun Megyei Állami Építőipari Vállalat volt, üzemeltetője pedig az Univer Fogyasztási Szövetkezet.

Személyes emlékek az egykori kecskeméti vendéglátásról

A ’70-es évek második felében és a ’80-as évek elején, amikor én még kissrác voltam, még olyan, ma már többnyire nem is létező klasszikus vendéglők várták az éhes kecskemétieket, mint a piac mellett, az Erdősi utcában található Tabdi, a Rákóczi úti Hírös Étterem, a villanegyed és a Széchenyiváros határán lévő Gödör, az akkori Leninvárosban megnyílt Toronyház Étterem, az Izsáki úti Hullám Vendéglő és a városból ugyanerre kifelé haladva megközelíthető Autóscsárda, vagy a repülőtér melletti Erdőcsárda. Ennek a mára sajnos már eltűnt, történelemmé vált helyi vendéglátó-ipari múltnak volt az egyik emblematikus képviselője a műkerti Park Étterem is.

Ezekben a vendéglőkben még fehér vagy kockás abroszok voltak az asztalokra terítve. Ezekben a vendéglőkben még voltak zóna adagok. Ezekben a vendéglőkben még a klasszikus magyaros konyha

fogásait kínálták elsősorban. Ezekben a vendéglőkben még nem volt külön vegetáriánus vagy gluténmentes menüsor. Ezekben a vendéglőkben még akkora adagokat adtak, amelyekkel jól lehetett lakni. Ezekben a vendéglőkben még lehetett dohányozni. Ezek közül a vendéglők közül némelyikben még volt élőzene. Ezekben a vendéglőkben még voltak ráérősen étkező és kvaterkázó törzsvendégek. És ezekben a vendéglőben még voltak pincéregyéniségek.

Ezek a pincérek többnyire magas, tisztességben megőszült urak voltak. Vagy ha nem is, akkor azóta mindenképpen azzá váltak. Fehér köpenyt viseltek, fekete, élére vasalt pantallót, és olyan fényesre suvickolt fekete bőrcipőt, hogy abban az ember megnézhette a saját tükörképét is. Karjukon laza eleganciával átvetett fehér kendő fityegett, amellyel az előző vendégek után ottmaradt morzsákat söpörték le az asztalokat borító abroszokról. Ezek a pincérek zsonglőrök is voltak egyben. Egész tányérsereggel az alkarjukon voltak képesek lavírozni, egyensúlyozni az asztalok és székek által képezett ösvények labirintusában. Amikor a vendég fizetett, elővették a több rekeszből álló, fekete, harmonikaszerű bőr pénztárcájukat, amelyből Adyk, később Bartókok kötegei kandikáltak ki szemtelen kíváncsisággal.

A vendéglők mellett persze kocsmák és cukrászdák is voltak a városban. Mint például a Fodor a Nagykőrösi utcán. Vagy a Kismackó a Wesselényi utcában, rézsút szemben a KSC vendéglővel. Vagy a klasszikus, eredeti Pálma a Rákóczi úton. Vagy a Helvéciai, ugyancsak a Rákóczi úton. Vagy a Delikát a Lordok alatt. Vagy az Arany Sárkány a Petőfi Sándor utcában.

Toronyház étterem (Fotó: Pinterest)

Alumínium pultok, amelyek körhengereiből hosszú nyelű alumínium merítőkanalakkal varázsolták elő a fehér köpenyes kocsmárosok a folyó bort. Állópultok, rajtuk csapolt Kőbányaival telt korsók. Fülesek, kör alakú mélyedésekkel az oldalaikon. Ha az ember beléjük nézett, megsokszorozva láthatta a tükörképét, mint valami csodák palotájában. Meg Bambik a Sallaitól. Csatos üvegben. Pirosak, meg sárgák. Kátrány ízűek. Jaffák, málnaszörpök is, meg szép, eredeti üvegeikben a Coca és Pepsi Colák. Meg üvegvitrinekben a sütemények. Dobos torta, Rigó Jancsi, krémesek, mignonok. Fényes fém süteményes kanállal tették rá a porcelán kistányérokra. Szalvétát is adtak. Többnyire fehéret.

A Pálma cukrászda (Fotó: panoramio.hu)

Személyes emlékek a nagyapámról

A nagyapám, Libor Gábor, ismert vendéglős volt a maga idejében. 1910-es születésűként a szakmát még a második világháború előtti Kecskeméten tanulta ki. A Beretvásban, aminek az 1958-as lebontásakor Béke Szálló volt a neve. Ez a műintézmény nem „csak” szálloda és étterem volt, de – mai szóval élve – közösségi tér is, a helybéliek fontos találkozóhelye. A vendéglátós szakma, hivatás elsajátítása mellett ez az intézmény megajándékozta a nagyapámat egyfajta polgári attitűddel is, amelynek lényege a vendég feltétlen tisztelete és a minőségre való törekvés mindenek felettisége volt.

Ennek a szocializációs örökségnek volt a továbbéltetője a nagyapám az ezt az örökséget éppen nem megőrizni szándékozó ötvenes – hatvanas években is. A polgári örökséget a rendszer ugyan nem tartotta megőrzésre méltónak, de a vendégek annál inkább. Ezért lehetett népszerű például a nagyapám által vezetett – hiszen természetesen saját tulajdona nem lehetett abban az időben – Park

Étterem vagy Erdőcsárda is. Ezek mellett ő volt a vezetője a Belvárosi Pavilonnak és az egykori Lordok Háza alatt megnyíló Hírös Étteremnek is.

Szerintem a nagyapám elsősorban azért volt jó vendéglős, mert jó vendég is volt. Egykori fiatal bohém, aki a bohémságot a későbbiekben is megőrizte, bár ez sohasem mehetett a szakmai színvonal rovására. Amíg Karinthy a humorban, addig a nagyapám a vendéglátásban nem ismert tréfát. Pedig egyébként kifejezetten jó kedélyű, társasági ember volt. És szép férfi is. Fekete, mindig jól fésült haj. Öltöny, nyakkendő, élére vasalt nadrág, monogramos selyem zsebkendő, hosszúkabát, kalap. Szerette a fröccsöt, a Fradit, a nótát és az ultit. Szeretett és tudott mulatni. Kijárt a vendégek közé az asztalokhoz, és elbeszélgetett velük. Mindenkihez volt egy-egy jó szava, udvarias kérdése, kedves megjegyzése. Bár voltak cigányzenészei is, illetve hangsúlyt fektetett arra, hogy színészek, énekesek is emeljék a helyek színvonalát, ő maga is egyfajta szórakoztató műsorszám volt.

Emlékszem, amikor gyerek voltam, volt a nagyapámnak Hetényben egy kis szőlőbirtoka. Ahol halastava is volt. Cigányzenészeket hozatott, akik húzták a szőlőszedőknek a sorok között. Ő persze nem szedte. Borral, étellel kínált mindenkit, meg mesélt. Jó történetei voltak, és jól tudta elmondani őket. Olajjal hátrafésült fekete haja csillogott az őszi napsütésben. Ekkor már elmúlt hetven éves. De született vendéglátósként akkor volt boldog, ha a vendégei is azok voltak. Az élet szerelmeseként boldog és elégedett embereket szeretett maga körül látni. Ezért lett vendéglátós. Ezért lett jó vendéglátós. Mert neki ez nem szakma volt. Főleg nem pénzkereseti lehetőség. Munka. Hanem hivatás. Művészet.

Park Éttermi anziksz

Mint láttuk a korábbiakban, a Park Étterem a korabeli városvezetés határozott döntése értelmében került megépítésre, hogy a városrész, illetve az egész település lakosságának kulturált vendéglátásához és szórakozásához hozzájáruljon. Ennek megfelelően a megnyitás fontos esemény volt a döntéshozó politikai elit számára, ezért nem véletlen, hogy a nemzetközi munkásmozgalom egyik nagy ünnepére, május 1-re esett a jeles alkalom, 1964-ben. A Petőfi Népe aktuális száma így számol be a megnyitásról: „Ma délben 12 órakor adják át rendeltetésének Kecskeméten a Műkertben épült Park Éttermet. Az ötmillió forintos költséggel készült igen impozáns létesítmény minden valószínűség szerint megnyeri majd a város dolgozóinak tetszését, és nem marad kihasználatlanul a konyha, amely közel ezer személynek biztosít ízletes ételeket.” A május 4-i lapszám, amely a május 1-je alkalmából rendezett ünnepségekről megyeszerte kínál beszámolókat, már elégedetten tudósítja olvasóit arról, hogy „zsúfolásig megtelt az ünnepen a Park Étterem is, mintegy ötezer városlakó szórakozott ezen a napon a Műkertben.”

Mai szemmel talán szokatlan, de a megnyitást követően azonnal intézkedtek arról is, hogy a Park Éttermhez minden nap éjfélig biztosított legyen az autóbusz közlekedés, hogy a vendégek minél kényelmesebben közelíthessék meg a létesítményt. Különösen figyelemre méltó ez a fejlemény annak tükrében, hogy Kecskeméten jelenleg nincs éjszakai buszjárat a szórakozni vágyó közönség számára…

A Park Étterem már az alapító szándék szerint is multifunkcionális intézmény volt. Nem egyszerűen a vendéglátásra fókuszált, hanem a profiljában hangsúlyos szerepet kapott a szórakozás, a kulturális kínálat, a közösségfejlesztés, a közösségi programok szervezése is. Természetesen és nyilvánvalóan a korszaknak megfelelően ezek a többletfunkciók nem voltak tökéletesen mentesek a korabeli politikai ideológiától, de azt is túlzás lenne állítani, hogy kizárólag ennek az ideológiának a népszerűsítése lett volna a cél.

Rendezvény helyszínként a Park Étterem kiszolgálta, ki kellett szolgálnia a városvezetés igényeit. Helyet adott mások mellett például építők napi fogadásnak, amelyet a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága, a Megyei Tanács Építési és Közlekedési Osztálya, valamint az Építők Szakszervezete közösen rendezett, és amelyen átadták a legkiválóbb építőipari munkásoknak a kitüntetéseket és jutalmakat. De tartottak itt nemzetközi mezőgazdasági szemináriumokat, fogadást finn papíripari vezető szakembereknek, KRESZ versenyeket, kirakatversenyeket, szellemi és kulturális vetélkedőket, árubemutatókat, jótékonysági esteket vagy akár Szövetkezeti Nőbizottsági üléseket is.

1970. augusztus 13-án egy egészen különleges eseménynek adott helyet a Park Étterem. Ekkor került sor ugyanis az Univer Szövetkezet új termékének, az UNICOLA fantázianevű üdítő italnak a gyártástechnológiai bemutatójára, amelyet szakmai tanácskozás követett. Erre azért volt szükség, mert az ÁFÉSZ mintegy 110 üdítőital-gyártó üzeme eddig nem tudta kielégíteni a lakosság üdítőital igényeit, mert alapanyag beszerzési gondokkal küzdött. A szakemberek szerint azonban az új üdítő sikerre számíthat a fogyasztók körében.

Érdekes színfoltjai voltak az étterem tevékenységének a különböző szakmai versenyek is. Rendeztek itt egyebek mellett szakács- és felszolgálóversenyt a megyei szövetkezeti vendéglátó-ipari üzletekben dolgozó szakácsok és pincérek részvételével. De volt itt verseny a frissen végzett tanulók számára is. Az egyik ilyenről a következőket olvashatjuk a Petőfi Népe 1968. december 6-i számában: „A fiatal szakemberek felkészültsége, tudása imponált a zsűrinek. A pincérek a terítés, az udvarias felszolgálás nem könnyű művészetéből vizsgáztak. (Az igazsághoz hozzátartozik, hogy teljesítményük a maguk műfajában halványabbnak bizonyult a szakácsok produkciójánál.) Az ételfőző mesterek tájjellegű specialitásokkal remekeltek. A bíráló bizottságnak igazán tetszett a lajosmizsei Kunsági Csárdában honos babgulyás. Különös zamatokat tartogatott a csirke raguleves, illetve a Rózsa Sándor pecsenyéje és a Kapitányszelet is.”

A Park Étterem a fentieken kívül természetesen színes kulturális és szórakoztatóipari kínálattal is várta a vendégeket. Rendszeresek voltak a teadélutánok, a tánc- és humorestek, a koncertek, a műsoros estek, de volt itt sörkóstoló vagy szépségkirálynő választás is.

Az étterem fellépési lehetőséget biztosított a kezdő, tehetségüket még csak most kibontakoztató, szárnypróbálgató zenekaroknak éppúgy, mint az országosan ismert és elismert művészeknek. Az előbbi csoportba tartoznak például az étteremben több ízben koncertező Vidám Fiúk, vagy az Apolló együttes, amelyről a korabeli sajtó így írt: „A napokban igen rokonszenves fiatal együttes mutatkozott be Kecskeméten. A budapesti Apolló zenekar adott hangversenyt a műkerti szórakozóhelyet felkereső vendégek nagy tetszésére. Az együttes öt tagja mind fiatal szakmunkás, a legidősebb is csak 24 éves. Alig két éve játszanak együtt, de máris vonzó, egyéni stílust csillantanak meg néha.”

A Park Étterem zenei nap, zenekari verseny helyszíne is volt. Mint az 1968. június 14-i Petőfi Népéből megtudhatjuk, „Budapest, Bács-Kiskun, Békés, Borsod, Hajdú-Bihar, Szabolcs és Szolnok megye Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezeteinek legjobb tánczenekaraitól volt hangos szerda délutántól éjszakáig a kecskeméti Park Étterem és környéke.” A cikkből az is kiderül, hogy a zsűri tagjai között olyan neveket lehetett találni, mint Szentkúti Pál, a Magyar Rádió és Televízió tánczenei osztályvezetője, Komjáthy György, a Tánczenei Koktél műsorvezetője vagy Halkovics János zenei szerkesztő. A verseny elcsitulta után a közönség további szórakoztatásáról Magay Klementina, Mikes Éva, Tárkányi Tamara, Juhász Judit és Németh József énekesek, valamint Auth Ede zeneszerző-zongorista gondoskodott.

A zenei programokon kívül természetesen más műfajok is szerepeltek az étterem kulturális étlapján. Olyan ismert művészek adtak itt műsort, mint Kibédy Ervin, Szuhay Balázs, Ákos Stefi vagy a fiatal Sas József. Családi elbeszélésekből van szerencsém tudni, hogy Latabár Kálmán is lépett fel az étteremben

meghívott művészként, aki az életben jóval kevésbé volt jó kedélyű, nyitott és barátságos személyiség, mint a színpadon vagy a mozivásznon. Az akkoriban Radó Vilmos direktorsága alatt fénykorát élő helyi Katona József Színház jeles, gyakran Budapestről vidékre „száműzött" színművészei is megfordultak itt, elsősorban vendégként. Mivel édesapám maga is táncosként tagja volt a társulatnak – kissé viseltes fekete-fehér fényképek tanúskodnak erről, amelyeken éppen Piros Ildikóval vagy Galambos Erzsivel látható egy-egy jelenet közben – a színészek különösen is szívesen fordultak meg az étteremben.

Szépséghibák

A Park Étterem történetének, múltjának még felszínes, inkább felvillantás szerű áttekintése, felidézése sem lenne teljes, ha elhallgatnánk azokat a szépséghibákat, árnyoldalakat, amelyekről a helyi sajtó esetenként beszámolni volt kénytelen az intézménnyel kapcsolatban.

Már 1964. szeptember 18-án Szomorújáték három felvonásban címmel melankolikus hangvételű cikk jelenik meg a Petőfi Népében, amely az étterem parkolójának térségében uralkodó viszonyokról fest meglehetősen lelombozó képet. A délután öt és éjjel fél tizenkettő között játszódó szomorújáték főszereplői sörtől és rumtól elázott gyári munkások, földön heverő, haldokló biciklik, az arra haladó csinos nőknek „ajánlatokat tevő" részegek, az étteremből hallatszó, pattogó ritmusú twist és az utcán alkoholmámorosan alákontrázó Akácos út című nóta keveredése, végül pedig az éjszakába Pobeda gépjárművükkel megérkező rendőr elvtársak, akik a rendbontókat annak rendje és módja szerint maguk mellé ültetik a hátsó ülésekre.

Az 1973-as május elseje már korántsem volt olyan sikeres, mint a kilenc évvel korábbi, amikor az étterem megnyílt. Ekkor már a helyi sajtó tudósítása szerint „az étterem fedett teraszán igazán nem voltak olyan sokan, hogy a három-négy felszolgáló percek alatt ne tudta volna őket ellátni. Ennek ellenére jó negyed óra telt el, mire – no, nem mire megkérdezték volna, hogy a kedves vendég mit akar fogyasztani, hanem mire egyáltalán olyan hallótávolságra jutott a pincér, hogy óhajukat harsányan rikoltva végre tolmácsolhatták."

1976. augusztus 18-án Műdzsungel címmel jelent meg vitriolos hangvételű cikk a Park Étterem környékéről. Ebben mások mellett a következőket írja a kritikus hangvételű zsurnaliszta: „Külön kell szólni a Park Étteremről, pontosabban annak környékéről. Ha tömören akarunk fogalmazni, akkor azt kell mondanunk, hogy infernális, pokoli. Úgy néz ki az egész, mintha az üzembentartót csupán az érdekelné, ami a falakon belül van. Mert az étterem udvara, kerítése, a közvetlenül hozzá tartozó környezet teljesen méltatlan mind a vendéglőhöz, mind a Műkertvárosban lakó emberekhez, mind pedig Kecskeméthez."

Sic transit gloria mundi… A Park Étterem 1964. május 1-én kezdődő története 1982 októberében ért véget. Éppen csak megérte a felnőtt kort tehát. A helyén azóta sem nyílt hasonló kaliberű vendéglő. Az étterem egyike lett a letűnt kecskeméti vendéglátás valamikori ikonikus helyszíneinek.

Epilógus

Ősz van. A Park Étterem melletti parkban egy férfi sétál. Negyven év körüli. Negyven év körüli volt a hatvanas években is, és negyven év körüli lesz évtizedek múlva is. A férfi felhajtott gallérú, hosszú ballonkabátot visel. És nyúlszőr kalapot. Kalapkarimáján, hosszú kabátján áttetsző esőcseppekként csillog az idő. Aztán lefolyik a talajra, az ősz színeiben játszó falevelekre. Lassan folyik az idő a férfi lábai körül, és elnyeli az addig mögötte zörgő árnyékát. Csend van.

A csendet hirtelen vonatfütty töri meg. A hang a parktól nem messzire húzódó sínek felől érkezik. A férfi megrezzen. Nem szereti ezt a füttyöt. A búcsúzásokra emlékezteti. Azokra az időkre, amelyektől – azt hitte, azt akarta hinni – már elbúcsúzott. Örökre. Azokra az időkre, amikor az étteremből még illatok, dallamok, beszélgetések foszlánya szállt ki a park éjszakájába. Ezek az illatok, dallamok, hangok céltalan pillangókként szálltak a nyári estékben. Az egyik balzsamos éjszaka jutott eszébe, amikor egy ezüstszínű fátylat látott repülni a szélben a park holdfénnyel megszórt ágai előtt. Már régóta nem látott hasonló fátylat errefelé. A holdfény pedig végigcsorgott azon az éjszakán a park fáinak kemény kérgén, és égi gyantaként ragadt meg rajtuk.

A férfi tovább bandukol a park fái, bokrai között. Körülötte halk, lágy szellő simogatja az őszi ágakat. És a szellő ezt suttogja a férfi fülébe: dallam vagyok egy dalból, amit már elénekeltél. És ezt is suttogja: íz vagyok egy ételből, amit már megkóstoltál. És még ezt is: szó vagyok egy beszélgetésből, amelyet már befejeztél. A férfi hallgatja a szellőt, és közben arra gondol, hogy mindig van olyan perc, amelynek minden másodpercét évekre cserélné az ember. És mindig van olyan mondat, amelynek minden szavát éveken át ismételgetné az ember.

A férfi lassú léptekkel elindul hazafelé. Várja otthon a füzete, amelybe majd emlékeit fogja leírni gyertyafény mellett. A betűk apró fekete tűkként sorakoznak a füzetlapokon. A tűkre ezüstszínű fátyolként repdeső pillangókként vannak felszúrva a régi illatokat, dallamokat, beszélgetéseket idéző emlékek.

A hazafelé lépdelő férfi hínárként húzza maga után árnyékát. A holdfény végigcsorog a fák kemény kérgén. És egy áttetsző fátylat fúj keresztül a szél a park melletti sínpáron.

Köszönetnyilvánítás
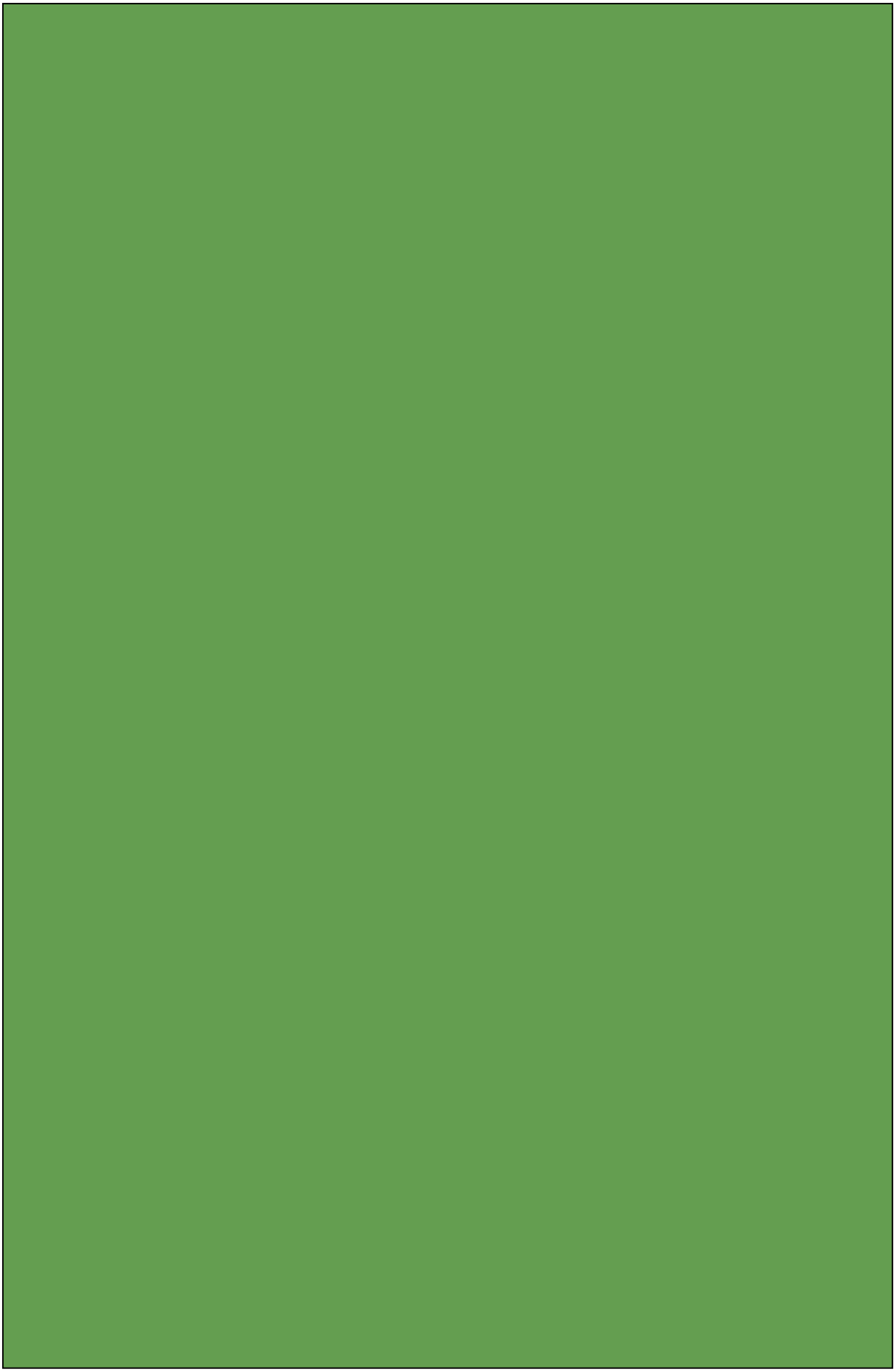
Ez a szöveg nem jöhetett volna létre idősebb Libor Zoltán, Dr. Libor Gábor és Csapó Noémi felbecsülhetetlen segítsége nélkül. Köszönöm nekik!